

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1956

ANDRA KAMMAREN

Nr 15

20—25 april

Debatter m. m.

Fredagen den 20 april

	Sid.
Svar på fråga av herr Hamrin ang. åtgärder till skydd för Smålands Ta- berg	5
Svar på interpellationer av:	
herr Swedberg ang. en redogörelse för resultatet av undersökning- arna rörande järnvägskatastrofen i Ställdalen; fru Nilsson ang. åtgärder i syfte att förhindra rälsbusskatastrofer; herr Cassel ang. redogörelse för planerna för övergång till enbart stålvagnar i snälltåg och snabbare persontåg; herr Larsson i Hedenäset ang. åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor; herr Nihlfors ang. rationaliseringsarbetet vid SJ, m. m; herr Mellqvist ang. åtgär- der för undvikande av järnvägsolyckor; herr Holmberg ang. åtgär- der för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar; herr Andersson i Dunker i anledning av de svårigheter, som drabbade trafikanterna på statens järnvägar under jultrafiken	6-7
Utgifter under elfte huvudtiteln:	
Inrättande av en överläkartjänst vid Ulleråkers sjukhus	47
Hem för kroniskt sjuka	48
Åtgärder i kariesförebyggande syfte	49
Kostnad för sjukvård m. m. åt vissa utlänningar	51
Länsstyrelserna: Avlöningar	53
Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m.	64
Kommittéer och utredningar genom sakkunniga	66
Rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kost- nader för stenröjning och andra grundförbättringar	66
Ändring av 22 § kommunalskattelagen avseende avdrag vid in- komsttaxeringen för kostnader i samband med skiftesförrättning	68

	Sid.
Vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan	69
Utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare, m. m.	73
Interpellation av herr Gustafsson i Borås ang. ledighet för elever i folkskolan för deltagande i frikyrklig kristendomsskola	76
Tisdagen den 24 april	
Svar på interpellation av herr Svensson i Ljungskile ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna	80
Interpellationer av:	
herr Svensson i Stenkyrka ang. tillämpningen av överenskommelserna mellan riksbanken och kreditinstituten om ytterligare nedskärning av kreditgivningen	86
herr Håstad ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter	87
fru Andrén ang. åtgärder för att vid projektering och prövning av nybyggen befordra en ändamålsenlig samordning mellan behoven av allmänna samlingslokaler och av skollokaler	88
Onsdagen den 25 april	
Avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m.	92
Anslag till Uppsala universitet: Avlöningar	95
Lunds universitet: Avlöningar	101
Anslag till karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar	101
Anslag till tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar	112
Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter	121
Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier	136
Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning	136
Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen	138
Den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri m. m.	148
Utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner	151
Anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare	154
Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet	156
Inrättande av ett statligt byggnadskreditinstitut	177
Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.	178
Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen	185

	Sid.
Höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.	192
Höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp	195
Interpellationer av:	
herr Skoglund i Doverstorp ang. redogörelse för de motiv, som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut att avslå en framställning från Svenska metallverken att förvärva fastigheten Perstorp 1 ^o i Skedevi socken	196
herr Ahlberg ang. fullgörandet av 1951 års pensionsutrednings uppdrag	197
herr Östlund ang. utredning av frågan om verkningarna i skatteavseende vid fusion mellan ekonomiska föreningar	199

Samtliga avgjorda ärenden

Fredagen den 20 april

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 11, rörande utgifter under elfte huvudtiteln (inrikesdepartementet)	47
— nr 74, ang. anslag till avlöningar vid statens rättskemiska laboratorium	66
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 26, om avdrag för grundförbättringar	66
— nr 27, om avdrag för kostnader med skiftesförrättning	68
— nr 28, om vidgad avdragsrätt för värdeminskning av maskiner . .	69
— nr 29, om ändrade regler rörande fördelningen mellan olika kommuner av skatt för inkomst av rörelse	73
— nr 30, om skattefrihet för stiftelser avsedda att främja nordiskt samarbete	73
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 18, ang. avskrivning av amorteringar å stödlån m. m.	73
— nr 19, rörande lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård	76

Onsdagen den 25 april

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 75, ang. anslag till Aktiebolaget Atomenergi m. m.	92
— nr 76, ang. ändring av huvudmannskapet m. m. för garnisonsjukhuset i Boden	92
— nr 77, ang. godkännande av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m.	92
— nr 78, om anslag under åttonde huvudtiteln till universiteten, den medicinska undervisningen m. m.	95
— nr 79, ang. uppförande av klinik för alkoholsjukdomar vid karolinska sjukhuset	137
— nr 80, ang. anslag till skyddssympning mot polio	137
— nr 81, ang. anslag till Svenska sjukhuset i Korea.	137

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 82, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (justitiedepartementet)	138
— nr 83, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (kommittéer och utredningar genom sakkunniga under elfte huvudtiteln)	138
— nr 84, om bidrag av statsmedel till Förbundet för sockersjukas rådgivningsverksamhet.	138
— nr 85, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (socialdepartementet)	138
— nr 86, ang. ytterligare utgifter å tilläggsstat II (anslag till Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes)	138
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 31, om vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen.	138
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. reglering av sockernäringen i riket m. m.	148
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 32, ang. reglering av sockernäringen i riket m. m.	148
— nr 33, ang. förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall.	148
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 19, om översyn av formerna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri m. m.	148
— nr 20, ang. utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner m. m.	151
— nr 21, om anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare	154
— nr 22, ang. vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet	156
— nr 23, om inrättande av ett statligt byggnadskreditivinstitut.	177
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 19, om fastställande i vad mån svensk rätt strider mot de förpliktelser, som Sverige åtagit sig enligt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.	178
— nr 20, ang. domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.	185
— nr 21, om beredande av möjlighet för vissa slag av föreningar att registreras såsom ekonomiska föreningar.	192
— nr 22, om höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.	192
— nr 23, ang. ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II	195
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 22, ang. viss ändring av 7 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn	195
— nr 23, om höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp	195
— nr 24, ang. förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m.	196
— nr 25, om införande av kontroll å hörapparater	196
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 13, ang. stadga om allmänna vatten- och avloppsledningar	196
— nr 14, om viss ändring i folkbokföringsförordningen	196

Fredagen den 20 april

Kl. 13.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande april.

§ 2

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr Olsson i Gävle, som vid kammarens sammanträde den 10 april med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgörö-
målen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Svar på fråga ang. åtgärder till skydd
för Smålands Tabergs naturvärden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet NORUP, som anförde:

Herr talman! Herr Hamrin har med kammarens tillstånd frågat mig vilka åtgärder till skydd för Smålands Tabergs naturvärden som jag anser påkallade i det läge som uppkommit efter framläggandet och remissbehandlingen av det med gruvbolaget prelimi-
närt träffade avtalet.

På denna fråga kan jag nu endast svara, att det sista remissyttrandet inkom först för några dagar sedan och att jag därför ej ännu haft möjlighet att ta ståndpunkt till vilka åtgärder som fortsättningsvis bör vidtagas. Vid mitt ställningstagande kommer jag emellertid att i görligaste mån söka tillgodose naturskyddsintressena och ägna särskild uppmärksamhet åt de synpunkter,

som framförts av lokala myndigheter och organisationer.

Härefter yttrade:

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Jag har att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet framföra ett tack för svaret på min fråga rörande det natursköna Smålands Taberg. Jag vill kraftigt stryka under — den saken är statsrådet uppenbarligen också helt på det klara med — att möjligheten att för framtiden definitivt rädda de skönhetsvärden som är förknippade med denna plats, förvisso en underfundig naturens skapelse, inte bara på det högsta intresserar utan lidelsefullt engagerar oss smålänningar, alldeles oavsett särmeningar och särintressen i övrigt. Det har också på mångfaldigt sätt kommit till uttryck, inte minst här i riksdagen, att vi därvid kan påräkna uppriktiga sympatier och kraftfullt stöd från en mycket bred och inflytelserik opinion som förmenar, att här föreligger en oavvislig skyldighet att, även om det skulle ske till priset av väsentliga ekonomiska uppoffringar, slå vakt om det vi äger i en rik och mycket säregen natur. Den förstörelse, som Smålands Taberg genom gruvbrytningen har råkat ut för, är — det tror jag de flesta är villiga att skriva under på — redan nu så stor, att den måste ge varje besökande en känsla av verklig beklämning. Om förstörelsen får drivas bara ett litet stycke längre, blir skadan obotlig.

Det kan inte här bli fråga om att rulla upp det s. k. Tabergs-problemet i alla dess aspekter. Att jag känt mig uppkallad att vända mig till statsrådet i

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

saken nu, hänger självfallet samman med det faktum, att det sedan någon tid föreligger ett utkast till en frivillig överenskommelse med gruvbolaget. Detta preliminära avtal har en sådan innebörd, att om det i sitt nuvarande skick skulle godkännas och undertecknas, måste frågan om effektivt skydd på längre sikt åt Smålands Tabergs naturvärden betraktas som lika olöst som förut. Avtalet är tidsbestämt och kan till på köpet, om konjunkturerna för malmbrytningen i olika avseenden skulle anses tala för detta, utan vidare sättas ur spel. Den begränsning av brytningskvantiteten, som bolaget skulle utfästa sig att iakttaga, är med andra ord högst villkorlig. Detta hindrar inte, detta skall jag villigt erkänna, att detta avtalsförslag vid en jämförelse med ett tidigare liknande utkast på vissa punkter innebär ett framsteg, men tillfredsställande är det långt ifrån.

Mycket har i samband med tabergsmalmen talats om möjligheten av att där utvinna vissa ädelmetaller, främst titan. Ytterst är det också denna hägrande möjlighet som har ansetts försvåra en lösning av hela problemet Smålands Taberg. Men är det ändå inte så — här tillåter jag mig att som lekman ställa en fråga — att våra norrländska malmfält rymmer nog och mer än nog av den vara det här rör sig om, för att inte tala om vad utlandet kan bjuda på i fråga om delvis nyupptäckta och mycket rikare, helt brytvärda och mycket lättillgängliga förekomster av just titan och vanadin?

Nu lovar statsrådet att vid det slutliga ställningstagandet i görligaste mån söka beakta de naturskyddsintressen och de lokala synpunkter i övrigt som här gör sig gällande. Detta skulle då med andra ord betyda, att det nu föreliggande avtalet inte är att betrakta som sista ordet i frågan. Med denna tolkning av statsrådets svar känner jag mig alls inte otillfredsställd utan tvärtom. Det är ju ändå så att Smålands Taberg

representerar en av landets största naturskyddsfrågor — den just nu kanske mest aktuella och mest brännande. Jag tror att det verkligen är hög tid att nu åvägabringa en lösning av denna fråga som kan betecknas som definitiv och som ger ett bestående skydd. Jag föreställer mig också att ett fridlysningsförfarande till sist måste komma med i bilden här.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet NORUP:

Herr talman! Frågeställaren tolkade mitt svar så, att jag här skulle ha uttalat otillfredsställelse med det preliminära avtal som här föreligger. Om denna sak har jag inte alls gjort något uttalande. Jag har sagt att frågan är ute på remiss, och det tyder tillräckligt klart på att jag velat avvakta remissinstansernas syn på saken innan jag tar ställning.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! När statsrådet ju faktiskt lovar att ta i beaktande de synpunkter och önskemål som framkommit dels från naturskyddsintresserat håll, dels från lokala organisationer, så måste det väl ändå logiskt innebära, att avtalet inte utan vidare kan undertecknas och godkännas i sitt nuvarande skick. Det står nämligen inte, såvitt jag förstår, i överensstämmelse med opinionens önskemål.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON erhöll på begäran ordet för att besvara dels i ett sammanhang:

a) herr Swedbergs interpellation angående en redogörelse för resultatet av undersökningarna rörande järnvägs-katastrofen i Ställdalen;

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

b) fru Nilssons interpellation angående åtgärder i syfte att förhindra rälsbusskatastrofer;

c) herr Cassels interpellation angående redogörelse för planerna för övergång till enbart stålvagnar i snälltåg och snabbare persontåg;

d) herr Larssons i Hedenäset interpellation angående åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor;

e) herr Nihlfors' interpellation angående rationaliseringsarbetet vid SJ, m. m.;

f) herr Mellqvists interpellation angående åtgärder för undvikande av järnvägsolyckor; och

g) herr Holmbergs interpellation angående åtgärder för ökning av trafiksäkerheten vid statens järnvägar;

dels ock herr Anderssons i Dunker interpellation i anledning av de svårigheter, som drabbade trafikanterna på statens järnvägar under jultrafiken.

Svaren hade före sammanträdet i stencilerad form tillställts kammarens ledamöter, och herr statsrådet Andersson lämnade nu en redogörelse för deras innehåll. De inom kammaren utdelade svaren voro av följande innehåll:

Herr talman! Sju interpellationer angående järnvägsolyckor har riktats till mig i denna kammare. Av dessa har tre närmast föranletts av olyckan den 13 januari i år vid Ställdalen och fyra av de järnvägsolyckor, som den 27—29 mars inträffade vid Akkavare och i trakten av Bollnäs. Ehuru olyckan vid Ställdalen skedde på en enskild järnväg har jag likväl funnit lämpligt att besvara samtliga interpellationer i ett sammanhang med hänsyn till de delvis liknande problemställningar, som de skilda olyckorna kan ge anledning till.

De tre interpellationerna, som framställts efter olyckan i Ställdalen, är följande.

1. Herr *Swedberg* frågar om jag vill lämna en redogörelse för resultatet av

undersökningarna angående järnvägs-katastrofen i Ställdalen samt om de eventuella åtgärder som kan föranledas av undersökningsresultaten.

2. Fru *Nilsson* frågar om regeringen med anledning av senare års upprepade rälsbusskatastrofer överväger att föreslå åtgärder, exempelvis utrustning av tåg och rälsbussar med radiotelefon, i syfte att för framtiden förebygga dylika olyckor.

3. Herr *Cassel* frågar om jag anser mig kunna ge riksdagen en redogörelse för de planer, som utarbetats för att man i en nära framtid skall kunna övergå till trafik utslutande med stålvagnar åtminstone i snälltåg och snabbare persontåg.

I anledning av järnvägsolyckorna i mars månad har följande frågor framställts.

4. Herr *Larsson i Hedenäset* undrar vilka åtgärder som vidtagits och är ytterligare att emotse för undvikande så långt möjligt är av sådana järnvägsolyckor som den senaste tiden inträffat i trakterna av Arvidsjaur och Bollnäs.

5. Herr *Nihlfors* riktar tre frågor till mig.

a) Först frågar han om jag vill lämna en redogörelse för på vilket sätt och i vilken omfattning rationaliseringsarbetet bedrivits av SJ under senare år samt vilka resultat som uppnåtts i form av bl. a. personalindragningar eller minskat behov av nyrekrytering.

b) Därefter frågar herr *Nihlfors* om jag anser att takten i rationaliseringsarbetet varit rätt avvägd med hänsyn till säkerhetskraven.

c) Den sista frågan avser vilka åtgärder av mera definitiv art jag anser böra vidtagas för att påskynda en utbyggnad av säkerhetsanordningarna inom järnvägsväsendet.

6. Herr *Mellqvist* frågar om jag anser att ytterligare åtgärder bör vidtagas att så långt som är möjligt förebygga liknande, svårartade olyckshändelser i framtiden.

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

7. Herr *Holmberg* slutligen undrar vilka åtgärder jag avser att vidtaga för att öka trafiksäkerheten vid SJ med hänsyn till den senaste tidens allvarliga olyckor och framställningar från personalen.

Utredningen av de förevarande olyckorna har inte helt slutförts. Att jag likväl tar upp frågorna i dag beror på att jag ansett det viktigare att kammaren nu får diskutera saken i ett sammanhang på grundval av det material som hittills kunnat frambringas, än att vänta till en kanske avlägsen tidpunkt, då alla omständigheter kring olyckorna blivit fullt klarlagda.

I mitt svar vill jag först redogöra för vad som hittills framkommit vid utredningen av de skilda olyckorna. Där efter avser jag att lämna en redogörelse för de olika åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas för att i möjligaste mån förhindra fortsatta olyckor. Slutligen skall jag beröra en del förhållanden, som kan tänkas ha något samband med olyckorna eller som på annat sätt kan bidra till att belysa järnvägarnas säkerhetsproblem.

Ställdalen. En kilometer söder om Ställdalens station kolliderade ett malm-tåg med en rälsbuss. Den omedelbara anledningen till olyckan anges vara, att malm-tågets bromssystem inte fungerade vid tillfället.

Bromssystemet utgöres bl. a. av en genom tåget gående luftledning, som laddas med komprimerad luft från en kompressor på loket. Bromsning sker när föraren minskar lufttrycket genom viss manöver från sin plats. Ledningen på loket är förenad med första vagnens ledning med en gummislang från en kran på loket till en kran på vagnen. På samma sätt är vagnarna förenade med varandra. Vid gång och vid bromsning skall kranarna vara öppna, så att tryckluften kan passera i ledningssystemet.

Malm-tåget utgick från Grängesberg mot Kopparberg. Innan dess hade

bromsprov verkstälts utan anmärkning. I nerförslutningen till nästa station Silverhöjden, bromsades tåget, likaledes utan anmärkning. Strax därefter stannade tåget och kontrollamporna markerade kompressorfel. Ett ånglok drog tåget tillbaka till Silverhöjden. Sedan en reparatör avhjälpit felet på kompressorn, avgick malm-tåget mot Ställberg. När tåget skulle bromsas i nerförslutningen fungerade icke bromsarna. Tåget rusade med hög fart förbi Ställberg och Ställdalen fram till kollisionen. Ifrågavarande nerförslutning omfattar en sträcka av ca 10 km med en höjdskillnad av mer än 100 meter.

Det har vid undersökningen icke framkommit något som tyder på tekniska fel hos malm-tågets bromsanordningar eller på eftersatt underhåll av den rullande materielen.

Vid den omedelbart efter olyckan gjorda besiktningen av malm-tågets vagnar konstaterades, att kopplingskranen i främsta vagnens framända var lossbruten och saknades. I dagarna har en sådan kran upphittats på platsen. Kranen uppges ha varit i stängt läge då man hittade den. Utredning genom landsfogden pågår.

Akkavare. Den 28 mars kolliderade ett rälsbusståg med ett godståg ca 3 km söder om driftplatsen Akkavare. Enligt tidtabellerna skulle de båda tågen mötas vid själva driftplatsen, dit godståget skulle anlända först. På olycksdagen var emellertid godståget försenat, varför rälsbussen kom först till mötesplatsen. Rälsbussen avgick utan att ha inväntat godståget. Om allt i övrigt gått rätt till har rälsbussföraren glömt mötet.

SJ:s bestämmelser om trafik på s. k. trafiksvaga bandelar tillät, att tågmöte ägde rum på driftplats, som saknade tågklarare. I enlighet med bestämmelserna fanns mötet i Akkavare angivet i de tidtabeller, som förarna på de båda tågen skall ha framför sig under färden. Respektive förare skulle dessutom vid den bemannade station, som

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

ligger närmast före Akkavare, kvittera ut en påminnelse om mötet. I samband därmed skulle rälsbussföraren fälla ut en röd skärm framför sig i förarhytten som en extra påminnelse om mötet. Slutligen skulle tågklararen vid stationen, innan han gav avgångssignal, kontrollera att påminnelse-skärmen var utfärdad samt med rälsbussföraren repetera att möte med godståget skulle äga rum i Akkavare. I vad mån dessa bestämmelser följts av den här berörda personalen, är föremål för utredning.

Urspåringsolyckorna. Nordpilen spårade ur den 27 mars vid Undersvik, 3 mil norr om Bollnäs, samt den 29 mars vid Granbo, 1 mil söder om samma stad. Båda dessa olyckor synes ha berott delvis på att det av en eller annan anledning uppstått spårutvidgningar, d. v. s. rubbning i sidled av rälsen. Vid Undersvik har visserligen konstaterats att en räl Brustit, men det har ännu ej kunnat fastställas om rälsbrottet, som ligger i tågriktningen långt framför de första urspåringsmärkena, varit den primära orsaken till urspåringen. Vid Granbo hade överbanmästaren under inspektion från lok märkt mindre knyckar såväl norr som söder om bangården. Vid närmare undersökning på dessa platser iaktogs mindre spårutvidgningar. Spårvidgningen söder om bangården ansågs i första hand böra justeras, vilket ägde rum på morgonen samma dag som urspåringen inträffade. Senare på förmiddagen skulle utvidgningen norr om bangården ha justerats, men innan så hann ske inträffade olyckan där.

Övriga olyckor. För fullständighetens skull vill jag även erinra om, att ytterligare ett antal relativt allvarliga olyckor, som icke direkt berörs i interpellationerna, inträffat under den gångna delen av 1956. Sålunda har tåg kolliderat vid Kungsbacka, Svartå—Hasselfors, Borlänge och Tidån. Urspåringar har ägt rum vid Skinnskatteberg, Frillesås, Grästorp och Trödje—Hilleby

samt helt nyligen vid Sellnäs och Vas-sijaure.

Omedelbart vidtagna åtgärder. Samma dag som olyckan vid Akkavare inträffat fattade järnvägsstyrelsen på kvällen spontant det principbeslutet, att tåg icke skulle få mötas på obebakade driftplatser. Denna ordning skulle tillämpas omedelbart, där detta av praktiska skäl var möjligt, och i varje fall fr. o. m. den 3 juni 1956. Order härom var utfärdad på morgonen dagen efter olyckan. Man var i styrelsen på det klara med att detta beslut skulle kunna vålla stora svårigheter och olägenheter. I vissa fall kan det bli nödvändigt att minska tågantalet, förlänga res- och transporttiderna samt flytta över trafik från järnväg till landsväg. Styrelsens order har genom kraftåtgärder av olika slag (t. ex. anlåtande av bilar för transport av tågklarare) genomförts av linjebefälet i sådan takt och utsträckning, att redan nu praktiskt taget alla tidigare obebakade driftplatser torde vara bemannade när tågmöte förekommer. I och med detta torde olyckor av denna typ vara eliminerade.

Vad gäller de båda urspåringsolyckorna har noggranna undersökningar av såväl bana som rullande materiel igångsatts. Styrelsen biträdades härvid av bl. a. professorerna G. Wästlund och G. Boestad. Vidare har en s. k. urspåringsvagn jämte specialister lånats från Frankrike för undersökning av spårets sidostabilitet i första hand vid Undersvik och Granbo. Av andra vidtagna åtgärder må nämnas, att tågshastigheterna efter urspåringsolyckorna sattes ner inom ett antal områden, som ansågs kunna eventuellt bli utsatta för risk för spårförskjutningar, och att en viss typ av lok togs ur trafik på norra stambanan.

Övriga åtgärder. Jag skall nu lämna en redogörelse för de mera långsiktiga och kostnadskrävande åtgärder, som planeras för höjande av trafiksäkerheten vid Sj.

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

Vad först angår *bananläggningarna* planerar SJ-ledningen bl. a. en mera intensiv urgrävnings- och isoleringsverksamhet, forcerad makadamisering, förkortning av avståndet mellan sliprarna i kurvor och utbyte av nuvarande rälsbefästning mot kraftigare sådan. Vidare må nämnas att en beställd spårundersökningsvagn kommer att levereras i vår samt att apparatur för undersökning av fel i rälsen med ultraljud har beställts.

För att förbättra *vagnmaterielen* bytes glidlager ut mot rullager. I stort sett all nytillverkad personvagnsmateriel har sedan år 1930 försetts med rullager. De personvagnar som fortfarande har glidlager kommer snarast att försvinna ur trafiken. Godsvagnsparken förses successivt med rullager. Om man bortser från de vagnar, som snart kommer att slopas, återstår av godsvagnsparken ännu 17 % med glidlager.

I dagarna har levererats elektronisk mätutrustning, som möjliggör mät försök rörande den rullande materielens och banans ömsesidiga påverkan i kurva. Jag vill även nämna att ett forskningslaboratorium i Hagalund är under vardande. Detta skall vara en baspunkt för undersökningar av bl. a. den rullande materielens gångegenskaper.

Med hänsyn till det faktum att passagerarna i trävagnar vid en olycka utsätts för större risker än i stålvagnar, är anskaffningen av de sistnämnda angelägen ur trafiksäkerhetssynpunkt. Av 2 894 normalspåriga personvagnar var vid årsskiftet 1955/56 1 137 av stål och alltså 1 757 av trä, varav åtskilliga numera efter rälsbussdriftens införande står i reserv. För närvarande byggs 27 personvagnar, därav 20 sovvagnar. När dessa levererats — troligen 1957 — beräknas alla *planenliga* sovvagnar vara av stål. Under budgetåret 1956/57 kommer ytterligare 40 sovvagnar att beställas. Efter den leveransen, sannolikt senast år 1960, utgöres samtliga sovvagnar i den allmänna trafiken av stål-

vagnar. För den övriga personvagnsparken planerar SJ en investering av cirka 50 å 60 milj. kr. per år under budgetåren 1957/58—1966/67. Enligt denna plan beräknas cirka 150 vagnar kunna anskaffas varje år under 10-årsperioden.

Det kan förtjäna framhållas, att stålvagnarnas procentuella andel i den totala persontrafiken dock är mycket större än vad antalet anger. Sålunda svarar stålvagnarna för omkring 90 % av antalet vagnaxelkm i snälltågen och omkring 40 % i persontågen. Av det totala antalet vagnaxelkm i snäll- och persontåg utför stålvagnarna, som uppgår till 39 % av vagnparken, ca 60 %.

Jag övergår så till att redogöra för de egentliga *säkerhetsanläggningarna*. Järnvägarnas säkerhetsteknik är uppbyggd på en kombination av automatik och manuella åtgärder. Graden av automatik växlar. Ingen anläggning torde kunna göras helt automatisk. Järnvägsstyrelsen strävar att öka automatiken och därmed förebygga olyckor på grund av den mänskliga faktorn. Automatiken bygger framför allt på spårledningar. Dessa kontrollerar på elektrisk väg, att spår är fria från fordon, ställer signaler automatiskt till stopp, utlöser förregling m. m.

Av stationerna har tidigare som regel endast de största varit försedda med den fasta signalinrättning, som kallas utfartssignal. Körsignal från sådan erfordras på dessa stationer för att tåg skall få fortsätta mot nästa station. Efter tågolyckorna vid Godegård 1950 och Kinstaby 1951 beslöt emellertid styrelsen att samtliga stationer skulle utrustas med utfartssignaler. I första hand skulle 1 200 sådana signaler uppsättas, och detta beräknas vara klart under 1958.

För att reglera tågens gång har införts automatisk linjeblockering. Även denna bygger på spårledningar. På en sträcka med automatisk linjeblockering skyddas tågen genom att en s. k. hu-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

vudsignal närmast bakom ett tåg visar stopp tills tåget har passerat nästa huvudsignal. Sammanlagda antalet kilometer med automatisk linjeblockering uppgår nu till ca 450 km, motsvarande 3 % av hela linjenätet och 35 % av dubbelspårsnätet. Det är järnvägsstyrelsens avsikt att i första hand utrusta alla dubbelspåriga bansträckor med automatisk linjeblockering. Vidare kommer under sommaren 1956 automatisk linjeblockering att tagas i bruk på den starkast trafikerade delen av malm-banan, Kiruna—Riksgränsen (ca 130 km).

Under år 1955 togs en fjärrblockeringsanläggning i bruk på bansträckan Ånge—Bräcke. Fjärrblockering innebär, att på en sträcka med automatisk linjeblockering växlar och signaler kan manövreras och kontrolleras från ett centralt ställverk. På nämnda sträcka finns fyra mötesplatser, som helt manövreras från det centrala ställverket i Ånge. Ingen personal finns på mötesplatserna för tågexpediering. Erfarenheterna av detta system har hittills ur såväl säkerhets- som funktionssynpunkt varit goda och styrelsen har för avsikt att införa fjärrblockering på flera bansträckor.

Styrelsen har vidare för avsikt att införa automatisk tågkontroll. Denna anordning innebär, att tåg automatiskt — d. v. s. utan någon åtgärd från förarens sida — bromsas ned om tåget skulle ha för hög hastighet framför en signal, som visar stopp eller annan restriktiv signal. Styrelsen har tillsatt en arbetsgrupp med uppgift att utreda och senast den 1 september 1956 föreslå hur ett system med automatisk tågkontroll bör utbyggas.

En analys av de allvarligare tågolyckorna vid SJ fr. o. m. år 1949 (bortsett från olyckor vid korsningar järnväg—väg och olyckor av typ Akkavare) ur synpunkten av vilka säkerhetsanordningar, som kan antas ha förhindrat olyckorna, har givit följande resultat.

Av de sammanlagt 17 olyckorna skulle man kunna ha förhindrat

- 3 genom säkerhetsanläggning på station
- 2 med utfartssignaler på station
- 4 med linjeblockering mellan stationerna
- 4 eller 5 med automatisk tågkontroll.

Det stora flertalet av olyckorna skulle alltså ha kunnat förhindras med de signaltekniska säkerhetsanordningar, som nu genomföres eller planeras. Ett litet antal fall (3 å 4) skulle ej ha avhjälpits med dessa åtgärder.

Med dessa siffror som bakgrund måste det anses naturligt att SJ i hög grad utökat kapaciteten på signalsäkerhetsområdet. Omfattningen av dessa arbeten framgår av följande uppgifter över medelsförbrukningen i det för de olika åren gällande penningvärdet.

	Milj. kr.
1935—30/6 1945 (genomsnitt per år)	1,7
1945/46—1949/50	» 3,2
1950/51—1954/55	» 6,3
1955/56 (beräknat)	8,6
1956/57	» 9,0

Efter olyckan i Ställdalen framfördes från olika håll tanken på radioförbindelser mellan fast punkt och tåg på linjen. Järnvägsstyrelsen har följt radioteknikens utveckling och även prövat radioförbindelse till tåg från fasta punkter. Radioförbindelserna måste, om de skall fylla sin uppgift, erbjuda en hög grad av driftsäkerhet. Apparaturen skall även i händerna på icke specialiserad personal kunna fungera vid varje önskad tidpunkt. Vissa problem, som sammanhänger bl. a. med vibrationer och elektriska störningar, har ännu inte fått en definitiv lösning. Järnvägsstyrelsen har förklarat sig avse att fortsätta sina experiment och följa vad som sker på detta område även i andra länder.

I detta sammanhang bör även beröras den ökade säkerhet, som kan erhållas

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

på elektrifierade linjer tack vare nödstoppсанordningar, varigenom en tågklarare har möjlighet att vid fara omedelbart koppla från kontaktledningen och därigenom stoppa tåg, som framföres av ellok. Sådana anordningar finns f. n. på ca 86 % av de elektrifierade linjerna. Samtliga elektrifierade linjer beräknas vara utrustade med nödstoppсанordning i juli 1957.

Rationaliseringen vid SJ. Av den lämnade redogörelsen framgår att endast vid de båda urspåringsolyckorna den omedelbara orsaken kan ha varit densamma, men att i övrigt olycksorsakerna varit olika i de skilda fallen. Anhopningen av flera svåra olyckor under en relativt kort tidrymd gör emellertid att den frågan ligger nära till hands om någon gemensam olycksfaktor kan finnas. Framför allt har därvid rationaliseringssträvandena kommit att utpekats. Man har frågat sig om inte rationaliseringen drivits för långt särskilt när det gäller indragning av personal, med försämringar i fråga om underhåll och tillsyn av bana och rullande materiel som följd. Det har också ifrågasatts om inte rationaliseringen medfört, att alltför många arbetsuppgifter lagts på den enskilde individen så att den enskilde järnvägstjänstemannen utsatts för alltför stora fysiska och psykiska påfrestningar. Dessa frågeställningar förtjänar att närmare belysas.

Jag vill först konstatera det i och för sig självklara förhållandet, att rationaliseringsverksamheten ingalunda är någon ny eller för statens järnvägar speciell företeelse. Arbetsförenklingar och strävanden att operera bort ej nödvändiga arbetsuppgifter, varigenom produktiviteten ökas, har alltid stått på SJ-företagets liksom på andra stora företags arbetsprogram. Att SJ även i fortsättningen bör söka hålla kostnaderna nere genom att anpassa arbetskraftinsatser till föreliggande arbetsuppgifter, anser jag böra ställas utom diskussionen. Vad som i detta sammanhang kan

och bör diskuteras är, om rationaliseringen bedrivs på sådant sätt, att trafiksäkerheten kommer i fara. Som bakgrund till denna diskussion skall jag lämna vissa fakta om rationaliseringsarbetet vid SJ och hur det tagit sig uttryck på vissa områden, som kan anses väsentliga för trafiksäkerheten. Jag skall även lämna några uppgifter om personalens arbetstid samt om olycksstatistiken.

När man resonerar om rationaliseringsverksamheten vid SJ måste man ha klart för sig, att personalindragningar kan orsakas av två i princip från varandra skilda företeelser, nämligen dels av att trafiken går ned eller ändrar karaktär och dels av förenklade metoder, moderna hjälpmedel, mekanisering, ändrade driftformer o. d. Gränserna flyter dock samman så att resultaten svårigen kan redovisas var för sig.

Trafikens omfattning torde bäst kunna anges i antal trafikenheter, dvs. summan av antalet personkilometer och godstonkilometer. Alltifrån år 1932 visar det årliga antalet trafikenheter en — med undantag av två år under kriget — obruten stegring ända fram till år 1951, då kulmen nåddes med 15,6 miljarder enheter. Därefter sjönk trafikomfattningen under två år, så att den år 1953 gått ned till 14,2 miljarder enheter. År 1954 steg siffran åter något till 14,5 miljarder och för år 1955 är siffran 15,3.

Trafiken har särskilt under senare år ändrat karaktär på det sättet, att såväl person- som godstrafiken fått sin medeltransportlängd ökad. Detta har medfört, att personalbehovet per trafik-enhet minskat på grund av det relativt sett minskade terminalarbetet, oavsett vidtagna rationaliseringsåtgärder. Som exempel kan jag nämna att från 1951 till 1955 det totala antalet resor minskat med 14 %, antalet ton gods med 5,4 % och antalet av trafikant lastade godsvagnar med 11,3 %.

Av andra företeelser under perioden

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

1951—1955, vill jag framhålla, att vissa bandelar slopats, varigenom personalbehovet nedgått med 600 man, att genom organisationsändringar — ett distrikt och flera sektioner har slopats — ca 100 man blivit överflödiga, att posten skilts från järnvägen på 119 platser, innebärande en personalminskning av ca 125 man, att utökad elektrifiering och dieselfiering av driften möjliggjort väsentliga personalindragningar, att genom moderna ställverk, automatiska vägskyddsanläggningar, införande av gaffeltruckar, lyftvagnar, biljettmaskiner och andra moderna arbetsredskap, modernisering av bangårdar och magasinslokaler, införande av fjärrmanövrering, tillkomsten av nya dubbelspår etc. betydande effektivitetsökning på trafikavdelningen vunnits, samt att mekanisering höjt arbetsinsatsen per arbetare på ban- och maskinavdelningarna.

De nu angivna omständigheterna — alltså minskad trafik, minskat terminalarbete samt positiva rationaliseringsåtgärder — har resulterat i en minskning av personalen sedan år 1951. Sistnämnda år uppgick antalet personal för drift och underhåll till 67 325 personer. För åren 1952—1955 får man följande serie: 66 715, 64 389, 61 487 och 60 328 personer.

Om man ställer trafikminskningen och personalminskningen i relation till varandra finner man, att mellan 1951 och 1954 trafiken reducerats med 7 % och personalen med 8,7 %. Motsvarande jämförelse mellan 1951 och 1955 visar 1 % för trafiken och 10 % för personalen.

En icke obetydlig minskning av antalet man i förhållande till transportarbetets omfattning har således skett mellan sistnämnda båda år. 1955 års siffra har emellertid på grund av rekryteringssvårigheter, särskilt i Stockholm och Göteborg, blivit lägre än som varit avsett. Under senare delen av året igångsattes en kraftig rekryteringskampanj, som resulterade i att ca 500 perso-

ner kunde nyanställas under oktober—november 1955. Kampanjens slutgiltiga resultat kommer dock till synes i personalsiffrorna först under år 1956. För mars 1956 var det totala antalet personer i arbete — exklusive för snöröjning — ca 550 fler än vid motsvarande tid år 1955.

Mot bakgrunden av de faktorer, som jag angivit i det föregående, kan jag inte finna den skedda utvecklingen anmärkningsvärd.

Tillsyn och underhåll av banan. Inspektion och underhåll av spåren omhändertas av SJ:s banavdelning. Enligt gällande bevakningsordning skall bevakningssträckorna ha en längd av 5—12 km, dock kan, där grundad erfarenhet så utvisar eller i särskilda fall, denna längd över- eller underskridas. Bevakningssträcka skall av sträckvakt besiktigas i mån av behov, dock minst en gång per vecka. Antalet regelbundna besiktningar fastställs av distriktschefen. När särskilda förhållanden kan antas ge anledning till eventuell skadegörelse eller hinder på banan, skall bevakningen genom banbefällets försorg på lämpligt sätt förstärkas. Vid dylika tillfällen skall sträckvakt utan anmaning företa de besiktningar, som i varje fall är erforderliga. Bevakningssträcka skall besiktigas vid färd med dressin eller till fots. Även banmästare och baningenjör skall enligt för dem gällande instruktion besiktiga banan vid behov.

Nuvarande bevakningsbestämmelser, som föregicks av grundliga organisationsundersökningar och fastställdes efter samråd med vederbörande personalorganisation, har gällt sedan 1 juli 1952. Tidigare gällde att banvakter skulle inspektera banan varje dag. Sträcklängderna varierade normalt mellan 2,5 och 5 km men kunde utsträckas till 9 km.

Huvudskälet för övergång till bl. a. längre bevakningssträckor i den nya bevakningsordningen var, att man genom att minska antalet inspektioner ville be-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

reda mer tid åt underhållsarbetet. Möjligheterna att utföra erforderliga arbeten i arbetslag ansågs bli större med längre sträckor. Som en följd härav skulle sträckvakterna få ytterligare arbetskraft (banvakter och banarbetare) till sitt förfogande för att biträda med underhållsarbetena. Sträckförlängningen skulle även möjliggöra en ökad mekanisering genom att maskiner för arbetena skulle kunna utnyttjas mer rationellt. En sådan ökning av mekaniseringen äger också successivt rum.

På de aktuella urspåringsplatserna var två ordinarie besiktningar per vecka anbefallda. Den bevakningssträcka, inom vilken Undersvik är belägen, hade före sträckförlängningen en längd av 4,6 km och är nu 11,4 km. Vid den gamla ordningen hade sträckvakten till sitt förfogande två banarbetare. I vinter har han haft till sitt förfogande fyra banarbetare varjämte den sträckvakt, som blev övertalig 1952, även stått till förfogande. Den bevakningssträcka, inom vilken Granbo är belägen, hade före 1952 en längd av 4,4 km och är nu 9,7 km. Sträckvakten på denna sträcka har såväl före som efter förlängningen haft samma antal banarbetare till sitt förfogande som nämnts beträffande Undersvik. Även här har den sträckvakt, som vid omregleringen av banvakssträckorna blev övertalig, stått till förfogande för arbete inom bevakningssträckan. För båda bevakningssträckorna gäller att utöver förenämnda personal har ytterligare banarbetare tillfälligt arbetat inom resp. banbevakningssträckor med underhållsarbeten o. dyl.

Norra stambanan är på sträckan Krylbo—Ånge den mest trafikerade enkelspåriga bansträckan i landet med undantag möjligen av banan Kiruna—Riksgränsen. Förutom den allmänna tendensen till trafikens koncentration till huvudlinjerna, som kunnat förmärkas under senare år, har denna vinter dessutom en påtaglig trafikökning på förstnämnda sträcka inträtt till följd av

isblockaden. Stora mängder exportgods och järn har fraktats söderut samt olja norrut. Förändrade förhållanden har därvid uppstått i det avseendet, att medan förut vintertid banan mest påverkades av norrgående tåg, nu även södergående tåg med avsevärda axeltryck tillkommit.

I detta sammanhang vill jag även nämna, att SJ:s överrevisorerna i sin berättelse för budgetåret 1954/55 uttalat, att de anser spår läget på många sträckor vara mindre tillfredsställande. Särskilt påfallande vore detta vid färd med snabbtågen. En jämförelse med motsvarande förhållanden på kontinenten utfölle icke till SJ:s förmån. Det vore emellertid på grund av klimatförhållandena förenat med särskilda svårigheter att åstadkomma ett tillfredsställande spår läge vid de svenska järnvägarna. Enligt överrevisorernas mening är det angeläget att omfattningen av justerings- och omlägningsarbetena, bl. a. genom användande av makadamballast, totalt ökas i syfte att i första hand förbättra spår läget på huvudlinjerna. Möjligheter till standardhöjning genom inläggning av längre räler framhålles även av överrevisorerna. I sin berättelse för budgetåret 1952/53 berörde överrevisorerna banunderhållet och framhöll då angelägenheten av att underhållets storlek inte eftersätts under år, då utfallet av järnvägsdriften är otillfredsställande.

Tillsyn och underhåll av rullande materiel. Det regelbunda underhållet av dragkraftsmaterielen vid huvudverkstad har inte förändrats. Sålunda är slitningsperioderna oförändrade (cirka 200 000 km). Periodiskt underhåll vid driftverkstad av elektrolok har däremot ändrats genom att de tidigare varje månad utförda översynerna ersatts med större och mindre översyn som utföres med 3 resp. 1 månads intervall. Vid denna omläggning har kontrollen av lokets löpverk och bromsutrustning fort-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

farande bibehållits oförändrad och utföres med 1 månads intervall.

Den dagliga tillsynen av dragkraftmaterielen utfördes tidigare helt av lokpersonalen. I och med att dragkraftmaterielen blev allt mera komplicerad har den dagliga tillsynen successivt överförts till speciellt utbildad stationär personal, som fått särskild utbildning för sin uppgift. I samband med överförandet genomfördes vissa förenklingar i den dagliga tillsynen av dragkraftmaterielens maskineri. Tillsynen av lokets löpverk och bromsutrustning, dvs. de detaljer, som berör trafiksäkerheten, har däremot icke förändrats.

Kontrollen av vagnmaterielen är i stort sett oförändrad. I syfte att minska varmgångsfrekvensen har förbättrad tillsyn införts för glidlagervagnar. Varmgångsfrekvensen har härigenom minskat avsevärt.

För att kunna ge såväl den åkande som den stationära personalen bättre instruktioner ävensom för att övervaka att gällande arbetsföreskrifter följes har SJ sedan längre tid tillbaka haft instruktörer för de olika personalkategorierna. Sålunda finnes bromsinstruktörer, oljeinspektörer, instruktionsförare samt motoringenjörer i verksamhet dagligen ute på linjen.

För att ge bättre möjligheter att övervaka förarpersonalens allmänna körsätt har dessutom på senare tid registrerade hastighetsmätare (färdskrivare) börjat anskaffas.

Bemanningen av lok och rälsbussar. Angloken vid SJ är tvåbemannade.

När elektrodriften på allvar började införas i mitten på 20-talet utfördes elektroloken med anordningar för enbemannning, s. k. säkerhetsgrepp. Dessa fungerar på så sätt, att om föraren släpper säkerhetsgreppet drivströmmen omedelbart bryts och tåget nödbromsas efter några sekunder.

År 1938 införde järnvägsstyrelsen enhetliga bestämmelser om enbemannning. Enligt dessa fick enbemannning av elek-

trolok i tågtjänst äga rum i alla tåg utom snälltåg, större persontåg med snälltågskaraktär samt fjärr- och direktgodståg. Tjänstgöringen såsom ensam förare i tågtjänst skulle för ett ensamt eller flera tåg i en följd ej omfatta längre vägsträcka än 160 km eller omkring 6 timmars tidtabellstid. Under ett och samma tjänstgöringsdygn skulle i regel ej förekomma mer än 10 timmars tidtabellstid i enmanstjänst. Samma år kompletterades dessa bestämmelser så, att enmanstjänst uppgående till maximitid icke omedelbart fick föregås eller efterföljas av annan tjänst.

Dessa normer utvidgades år 1954 till att gälla även för diesellok.

I början av innevarande år har järnvägsstyrelsen och Svenska järnvägsmannaförbundet enats om en ny regel för enbemannning. Enligt denna får enbemannning tillämpas vid SJ på alla tåg utom fjärr- och ilgodståg utan särskild tågbefälhavare, undantagna är vidare snälltåg av konventionell karaktär. Till de sistnämnda räknas ej expresståg, motorvagnståg och enklare snälltåg, som alltså får framföras enbemannade. Enbemannning får dock ej avse längre sammanhängande tidtabellstid för samma tjänsteman än 6 timmar, vilken tid på lokalgodståg kan utökas till 10 timmar.

Utvecklingen av enbemanningen av elloken torde bäst kunna illustreras av en jämförelse mellan antalet lokförare i å ena sidan enbemannad tjänst och å andra sidan tvåbemannad tjänst. År 1947 utgjorde antalet lokförare i enbemannad tjänst 49 procent av hela antalet. Denna procentsiffra har sedan successivt ökat och utgjorde år 1951 52,5 procent samt ettvarvt av åren 1954 och 1955 55,6 procent.

Tendensen i fråga om ökad enbemannning av lok är ensartad i de flesta länder.

För rälsbussarna vid SJ gäller, att rälsbusståg, som består av minst tre för resande eller gods upplåttna fordon, skall vara bemannade med såväl

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

förare som konduktör. Konduktören skall tjänstgöra som tågchefhavare. Erfordras ytterligare medhjälpare i tåget utökas bemanningen med biljettgranskare.

För rälsbusståg, som består av mindre än tre för resande eller gods upplåtna fordon, får bemanningen, där stationspersonalen och rälsbussföraren utan åsidosättande av säkerhetstjänsten och utan olägenhet i övrigt kan medhinnna biljettviseringen under tåguppehållen, reduceras till endast förare. Är dessa villkor inte uppfyllda, skall föraren även på rälsbusståg med mindre än tre fordon ha medhjälpare.

Tjänstgöringstiden för SJ:s personal. En successiv sänkning av arbetstiden för SJ:s personal har skett. När åttatimmarslagen infördes år 1920 bestämdes för SJ:s driftpersonal en längsta tjänstgöringstid av 208 timmar per månad om 30 dagar.

År 1940 infördes s. k. normalt看, vilken var lägre än maximitiden för 30 dagar. Den grundades på tjänstgöringens svårighetsgrad (förekommande natttjänst, oregelbunden tjänstgöring, tågens art etc.). Sänkningen företogs med 4-timmarsintervaller, alltså från 208 timmar till 204, 200, 196 timmar etc. Om fastställd normalt看 överskreds, utgick overtidsersättning trots att eljest gällande maximitid icke uppnåtts.

Under år 1950 genomfördes vissa lättnader för trafiksäkerhetspersonal med natttjänst. Om turlista upptog minst 30 timmars natttjänst per månad skulle gällande normaltider sänkas med 8 timmar för följande personalgrupper, nämligen lokpersonal (inkl. rälsbuss- och lokomotorförare), konduktörspersonal, tågklarare, ställverksvakter samt viss växlings- och bromsprovvarpersonal. För övrig personal vid driftavdelningen skulle gälla samma sänkning, om natttjänsten per månad om 30 dagar uppgick till minst 50 timmar.

Förbättringar beträffande veckovila

för personalen infördes successivt under åren 1950—1952.

Fr. o. m. den 1 januari 1955 sänktes maximitiden för driftpersonal från 208 till 205 timmar. En ytterligare sänkning med 3 timmar av denna maximitid ävensom av förekommande lägre normaltider gjordes samtidigt för sådana grupper, som hade minst 45 timmars natttjänst per man och månad.

Slutligen har i början av innevarande år träffats överenskommelse mellan järnvägsstyrelsen och personalorganisationerna om nya arbetstidsföreskrifter. Dessa skall träda i kraft den 3 juni 1956. Principiellt är dessa föreskrifter utformade så att arbetstidens längd för kalendermånad räknat uttryckes i en genomsnittlig arbetstid per vardag om 8 timmar. I stort sett innebär de att arbetstiden per 30-dagarsmånad motsvarar 200 timmar. För att åstadkomma skäligen hänsyn till tjänstens art inom olika arbetsområden har fastställts vissa evalventer. Således värderas varje under nattid fullgjord arbetstimme till 1 timme 10 minuter. För förare av fordon (lok-, motorvagns-, rälsbuss- och lokomotorförare) skall dock evalventen vid dylik natttjänst tillsvidare vara 1 timme 20 minuter. Åkande personal får därjämte på bortastation förlagda tjänstefria uppehåll värderade som arbetstid efter vissa mot tidigare ordning förbättrade regler. Den stationära personalen har vidare tillförsäkrats fridagar i samma omfattning som antalet under året infallande sön- och helgdagar mot tidigare som regel varannan sådan dag. Åkande personal skall erhålla fridag i genomsnitt minst var sjätte dag. Genom de nya arbetstidsföreskrifternas ikraftträdande kommer all personal att erhålla en genomsnittlig reduktion av nuvarande arbetstid med minst 5 timmar per månad. För vissa personalkategorier, t. ex. tågklarare samt motorvagns-, lokomotor- och rälsbussförare, kommer reduktionen att bli större.

Medan den totala arbetstiden sålunda

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

har fortlöpande minskat, har för förarpersonalen den s. k. tidtabells- och växlingstiden, d. v. s. den egentliga körtiden ökat. Orsaken härtill är i första hand att uppehållstiderna på bortastationer kunnat avkortas genom omläggning av tjänstgöringsturerna samt att tid, som åtgått för förarens klargöring och avsyning av fordon, minskats eller bortfallit genom att dessa åtgärder överflyttats på stationär personal. Härigenom har det alltså blivit möjligt att bättre utnyttja förarpersonalen för dess egentliga uppgift, nämligen att framföra tåg.

Olycksstatistik. Av en av SJ nyligen utgiven publikation, Säkerhetstjänsten 1955, framgår, att det totala antalet olyckshändelser per år för femårsperioderna 1946—1950 och 1951—1955 uppgick till i medeltal 758,6 resp. 653,6. De absoluta talen för enskilda år under den sistnämnda perioden är 696, 683, 633, 656 och 600. Om man skulle våga dra någon slutsats ur dessa siffror skulle det väl närmast vara, att olyckorna totalt sett visar en sjunkande tendens. Går man in på de olika grupperna av olyckshändelser blir bilden emellertid mer oenhetlig.

Jag vill i det följande ta upp till närmare granskning två av de olycksgrupper, som ingår i denna statistik och som för de allra sista åren visat ökade siffror, nämligen sammanstötningar och urspåringar vid tågrörelse.

Antalet sammanstötningar i genomsnitt under de två senaste femårsperioderna (sedan vissa icke jämförbara fall för de båda perioderna rensats bort) sjönk från 32,6 under perioden 1946—1950 till 26,8 för perioden 1951—1955. Ställes dessa antal i relation till antalen trafikerade 10 miljoner tågkilometer blir siffrorna 2,94 resp. 2,12, alltså en nedgång med 28 procent.

En uppdelning av de redovisade sammanstötningarna på loktåg och rälsbusståg för de enskilda åren 1951—1955 ger följande resultat:

	Loktåg		Rälsbusståg	
	antal kollisioner	per 10 milj. tågkm i loktåg	antal kollisioner	per 10 milj. tågkm i rälsbusståg
1951	24	2,37	3	1,23
1952	19	1,90	12	4,77
1953	14	1,43	6	2,22
1954	22	2,28	7	2,30
1955	27	2,75	15	4,67

Antalet kollisioner i relation till tågrörelsen har alltså gått ned mellan de båda 5-årsperioderna. Någon bestämd trend under den senaste perioden är ej skönjbar. Siffrorna för de två sista åren visar emellertid en successiv stegring.

Under år 1955 svarade rälsbussarna för 35,7 procent av alla sammanstötningar vid tågrörelse, men endast för 24,6 procent av antalet tågkilometer. Rälsbussarna är således överrepresenterade i statistiken över sammanstötningar. Så var även fallet under åren 1952—1954 men ej år 1951.

Urspåringarna vid tågrörelse utgjorde:

	Antal	Per 100 milj. vagnaxel-km	Per 10 milj. tåg-km
1946—50, medeltal per år	107,8	3,27	9,74
1951—55, " " "	99,0	2,60	7,82

Antalet tåguropsåringar i relation till trafiken har sålunda mellan de båda 5-årsperioderna nedgått med 20 procent. Ännu har dock ej förkrigstidens nivå uppnåtts.

Även om utvecklingen mellan de båda 5-årsperioderna sålunda är gynnsam, är trenden under de senaste åren icke tillfredsställande, såsom framgår av följande:

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

	Antal	Per 100 milj. vagn-axelkm	Per 10 milj. tågkm
1951	101	2,69	8,05
1952	81	2,14	6,48
1953	91	2,45	7,28
1954	106	2,79	8,34
1955	116	2,90	8,91

En uppdelning av tågurspårningarna på loktåg och rälsbusståg visar följande för åren 1951—1955:

	Loktåg		Rälsbusståg	
	antal urspårningar	per 10 milj. tågkm i loktåg	antal urspårningar	per 10 milj. tågkm i rälsbusståg
1951	88	8,7	13	5,3
1952	60	6,0	21	8,3
1953	64	6,5	27	10,0
1954	89	9,2	17	5,6
1955	92	9,4	24	7,5

	1946—50 medeltal	1951	1952	1953	1954	1955
Antal dödade personer						
1. Resande.....	15,0	16	14	15	16	19
2. Järnvägsmän.....	22,8	22	21	18	19	15
3. Främmande personer	67,4	84	90	105	103	76
Summa	105,2	122	125	138	138	110
Antal skadade personer						
1. Resande.....	58,6	83	62	48	151	61
2. Järnvägsmän.....	320,2	283	233	196	168	113
3. Främmande personer	42,2	31	30	38	49	73
Summa	421,0	397	325	282	368	247

Dessa siffror visar i ett avseende en säker tendens, nämligen att antalet i tjänsten dödade och skadade järnvägsmän stadigt sjunker. Även när man sätter ifrågavarande antal i relation till trafikomfattningen — diagram härom finns i sagda publikation — förändras ej bilden härutinnan.

Den gynnsamma utvecklingen i fråga

För loktåg är således trenden under de senaste åren uppåtgående, under det att ingen bestämd utvecklingstendens kan utläsas för rälsbusståg.

En uppdelning av tågurspårningar efter orsaksgrupper ger för de båda sista femårsperioderna följande resultat (antal per 100 milj. vagnaxelkm):

	1946—50	1951—55
Fel på rullande materiel	1,50	0,99
Fel på banan.....	0,18	0,28
Andra o. obek. orsaker..	1,59	1,33
Summa urspårningar	3,27	2,60

Av inalles 13 urspårningar under 1955 på grund av fel på banan berodde 3 på rälsbrott, 4 på spårlägesförändring vid tjällossning, 2 på utslag i spåret, 2 på solkurva, 1 på is i flänsränna vid vägkorsning och i 1 fall var orsaken ej bekant.

Ur förenämnda publikation, Säkerhetstjänsten 1955, är följande siffror hämtade:

om skadade järnvägsmän återspeglas även i statistiken över olycksfall i arbete. De olycksfall, som förorsakat mer än tre dagars bortovaro från tjänsten, har under senare år successivt minskat.

Sammanfattning. Jag har här lämnat en redogörelse — så långt man för dagen känner sammanhangen — för de järnvägsolyckor, som föranlett de före-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

varande interpellationerna. Vidare har jag redogjort för vad som inom SJ på senare tid gjorts för att effektivisera säkerhetstjänsten och vad som ytterligare utförs och planeras. Slutligen har jag berört olika förhållanden, som kan tänkas ha något sammanhang med olyckorna eller som eljest är ägnade att belysa säkerhetsproblemet vid järnvägarna.

En rad skilda av olyckorna aktualiserade undersökningar pågår. Det är därför i varje fall inte nu möjligt för mig att föra fram någon bestämd åsikt rörande frågan om gemensamma orsaksfaktorer. Jag vill emellertid peka på vissa omständigheter, som jag anser väsentliga för frågans bedömning.

Det har från olika håll ifrågasatts eller till och med bestämt hävdats, att den enskilde järnvägstjänstemannen genom rationaliseringen kommit att utsättas för alltför stora påfrestningar. Det torde ligga i rationaliseringens och den moderna teknikens natur att den i vissa avseenden fordrar mer av den enskilda människan, särskilt i psykiskt avseende. Detta förhållande motverkas dock av de lättnader i annat avseende, som följer bl. a. av att personalen ej behöver fysiskt ansträngas lika mycket och att arbetstiden reduceras. I det föregående har jag anfört uppgifter om den klara nedgången av antalet i tjänsten dödade och skadade järnvägsmän ävensom av frekvensen för olycksfall i arbetet vid SJ. Även om det inte är klarlagt, på vad sätt olika faktorer kan ha bidragit till denna trend — t. ex. ökade insatser för arbetsskydd och minskat antal ovan personal till följd av minskad nyrekrytering — så talar denna utveckling dock snarast mot att påfrestningarna för järnvägspersonalen generellt skulle ha ökat på ett sätt, som vore ägnat att inge oro i här aktuella avseenden.

Ett trafikföretag kan aldrig göras hundraprocentligt trafiksäkert. Olyckor och missöden, som tyvärr gång efter

annan inträffar, står i viss relation till den grad, i vilken trafikföretagets kapacitet utnyttjas. Ju mera man närmar sig kapacitetsgränsen, ju mer stiger olycksrisken. Erfarenheten visar också, att olycksfrekvensen ökar under kalla och snörika vintrar. I båda dessa avseenden har under såväl innevarande som föregående vinter ogynnsamma förhållanden rått. Vi har haft en ökande trafik totalt sett. Vi har även haft strukturförändring på så sätt, att trafiken alltmer koncentrerats till vissa förut trafiktyngda banor. Den smala kapacitetsmarginalen i dag får delvis ses som ett arv från de tider då av olika anledningar mindre resurser avdelades för järnvägarnas förnyelse. Även orsakerna till det mindre tillfredsställande spårsläget på vissa banor kan hänföras till de nu nämnda förhållandena i förening med en ökning av den rullande materiellens hastighet och tyngd. Sedan slutet av 1940-talet genomgår SJ en materiell upprustningsprocedur med årliga investeringar, som räknat i ett enhetligt penningvärde väsentligt överstiger trettioalets investeringar. Att komma till rätta med de tidigare bristerna måste dock i ett miljardföretag som SJ ta sin rundliga tid.

De öknings, som ifråga om vissa slag av olyckor och olycksorsaker möjligen kan spåras i statistiken, förefaller ha närmare samband med de sålunda antydda relationerna mellan trafikomfattning och trafikkapacitet än med den påstådda förslitningen av det mänskliga materialet till följd av rationaliseringsverksamheten.

Skulle denna förmodan vara riktig så kan likväl varken järnvägsstyrelsen eller jag vara tillfreds med att endast konstatera ett sådant samband. Det må vara att de svenska järnvägarna i fråga om drift- och trafiksäkerhet under gångna år väl hävdats sig i jämförelse med andra länders järnvägar. En ökning av olycksfrekvensen till följd av det fulla kapacitetsutnyttjandet under

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

en högkonjunktur kan — även om den i och för sig ter sig »naturlig» — dock aldrig vara acceptabel vare sig från begränsad ekonomisk eller från allmän synpunkt. Arbetet på att förbättra trafiksäkerheten på järnvägarna måste därför drivas än intensivare och ta sikte på både omständigheter, som berör järnvägsdriften generellt, och mera speciella, exempelvis med rälsbussdriften sammanhängande förhållanden. Mot bakgrunden bl. a. av de uttalanden från överrevisorerna, som jag refererat, och trafikens nu sedan halvtannat år stigande omfattning, förefaller det särskilt som om ökade insatser för översyn och underhåll av banorna på vissa huvudlinjer är erforderliga.

Jag har under den senaste tiden haft upprepade konferenser med SJ:s ledning i hithörande frågor. Från dessa konferenser för jag med mig — och det bör redovisas för kammaren i detta sammanhang — ett starkt och levande intryck av den kraft och grundlighet, varmed de ledande inom företaget nu intensifierat sin kontinuerliga översyn av hela trafiksäkerhetsproblemet. Vissa resultat härav framgår av redogörelsen i detta interpellationssvar. Och jag är säker på att vi får se fler resultat, även sådana som regering och riksdag kommer att få på sitt bord i samband med anslagsäskanden. Bl. a. har den ökade trafiken på huvudlinjerna aktualiserat frågan om dubbelspår på den av urspårningen berörda linjen Ånge—Krylbo.

Vissa av de redan vidtagna åtgärderna är av den natur, att de kan innebära olägenheter för allmänheten. Sålunda kan t. ex. hastighetsbegränsningarna och slopandet av möten på obebakade driftplatser medföra försejningar under en övergångstid. Detta får vi dock finna oss i.

Vare sig de olyckor, som drabbat järnvägarna detta år är att hänföra till en slumpvis anhopning av olyckliga omständigheter, eller det finns något systematiskt samband mellan dem, så

kommer de att föranleda olika åtgärder för förstärkning av säkerhetstjänsten och förbättring av det materiella underlaget för trafiken på områden, där detta varit bristfälligt. Jag anser att riksdagen och svenska folket bör kunna hysa full tilltro till företagsledningens och järnvägspersonalens vilja och förmåga att gripa sig an med och att successivt avhjälpa de eventuella djupare brister, som må ligga bakom dessa olyckor vid SJ.

Herr talman! Med det anförda anser jag mig ha besvarat de sju interpellationer angående järnvägsolyckor, som riktats till mig.

Herr Andersson i Dunker har frågat mig

1. om jag erhållit rapport eller annat meddelande från järnvägsstyrelsen om de förhållanden, som rådde och de stora svårigheter, som drabbade en betydande del av statens järnvägars trafikanten under den senaste jultrafiken, och om så skett om jag är beredd att lämna en redogörelse för vad som förekommit och vad som har anförts som förklaring och försvar för de svåra missförhållanden, som då rådde; samt

2. om jag, därest det visar sig, att det finns brister i SJ:s utrustning, organisation och ledning, som väsentligen bidragit till vad som inträffade, är beredd att vidta åtgärder till förhindrande av att ett sådant trafikchaos upprepas.

De frågor, interpellanten riktat till mig, är framförallt föranledda av trafiksvårigheterna vid Stockholms central under jultrafiken 1955. Till en början vill jag med några ord omnämna, hur planläggningen av SJ:s jultrafik sker.

Arbetet med planeringen av jultrafiken påbörjas före midsommar. De fastställda planerna för tågens gång under jultrafiken och för tågens sammansättning sänds av järnvägsstyrelsen ut till de regionala instanserna i regel i slutet av september månad. Med ledning av

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

dessa planer lägger sedan de regionala och lokala organen upp sin detaljplanering. Eftersom det härvid blir fråga om ett mycket stort antal extra personförande tåg för att tillgodose de resandes krav på rimlig bekvämlighet och rimliga framkomstmöjligheter, måste man vid planläggningen försöka dryga ut personvagnsparken genom att ge vagnarna kortare uppehållstider på vändstationerna i exempelvis Stockholm, Göteborg, Malmö och Boden. Om vagnarna inte utnyttjades intensivare än under normala förhållanden skulle det över huvud taget inte vara möjligt för resenärerna att resa i den omfattning, de gör under dagarna närmast före jul. Detta för med sig, att det blir kortare tid för all översyn på utrustningsstationerna och att järnvägen måste ta större risker för förseningar än normalt. Det skulle vara ekonomiskt felaktigt, att hålla en så stor vagnpark, att denna kunde utan speciella åtgärder ombesörja en sådan topptrafik, som det här är fråga om. För att de uppgjorda planerna skall kunna genomföras förutsättes att inga exceptionella störningar inträffar. Trafikrushen vid Stockholms central belastar nämligen centralstationen så, att dess kapacitet praktiskt taget är fullständigt utnyttjad.

Redan vid normala förhållanden arbetar SJ tätt under kapacitetsgränsen inte bara vad avser Stockholms central utan även vad gäller bangårdarna i övrigt i Stockholmsområdet. Varje ökning av tågantalet kommer därför att medföra viss ökad risk för förseningar. Vid topptrafik blir därför marginalen ytterst knapp. En stor heltrafik kan endast klaras på ett tillfredsställande sätt, om väderleksförhållandena är något så när gynnsamma inte blott i stockholmsområdet utan även i landet i övrigt. Inträffar ogynnsamt väder såsom snöfall och sträng kyla blir avvecklingen av trafiken vid en sådan toppbelastning synnerligen svårbeästrad.

Detta var också vad som skedde un-

der jultrafiken 1955. Väderleken var härunder den värsta ur SJ:s synpunkt sedan 1923. Vid Hallsberg hade man t. ex. från torsdagen den 15 december fram till julafton snöfall eller snöstorm vid något tillfälle under alla dygnet utom ett. Därtill kom att vädret var förhållandevis kallt och natten mellan den 19 och 20 december rädde sträng kyla. Vad som ytterligare förvärrade situationen var, att dessa väderleksförhållanden inte var lokalt begränsade. Samma väderlek noterades praktiskt taget över hela landet samtidigt. En sådan väderlek omöjliggör en normal funktion hos växelsystemet i det att snö och is lägger sig i växlarna och förhindrar växeltungorna att sluta sig tätt an till stödrälerna. Signal kan då inte ges för tågrörelse. Man måste på manuell väg göra ren växlarna med den allra största noggrannhet. Under snöfall och snöyra måste växlarna stå under ständig uppsikt. Arbetet med rengöringen försvåras dessutom av att snöröjningen störes av pågående trafik. Snöröjningen stör i sin tur den pågående trafiken. Svårigheterna att hålla växelordningarna fria från snö och is var en av de mest bidragande orsakerna till att en normal tågföring icke kunde upprätthållas. Situationen förvärrades av att snöfallen över stora delar av landet medförde liknande problem för andra betydelsefulla bangårdar än enbart Stockholms central. Härigenom kunde inte avvecklingen av trafiken ske på det mest effektiva sättet. Den stora rangerbangården i Hallsberg arbetade t. ex. under ytterst svåra förhållanden. Tåg, som var på väg mot stationen, kunde på grund av nämnda svårigheter att få växelsystemet att fungera inte omedelbart tas in på bangården utan blev stående kortare eller längre tid på linjerna utanför. Detta medförde betydande förseningar, varigenom tågföringen blev mycket dålig över stora delar av hela bannätet.

Interpellanten anför, att den omstän-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

digheten, att det kan bli snöfall vid jultiden, inte borde ha varit någon överraskning för SJ. Det är alldeles självklart, att det heller inte var. Riskerna för vidriga väderleksförhållanden har emellertid under en längre tidsperiod inte varit särskilt utpräglade vid denna tid på året. Under sådana förhållanden torde man knappast kunna lasta järnvägsstyrelsen för att styrelsen rimligen inte räknat med att snöfallet skulle bli det värsta sedan år 1923. I varje fall kan man inte vid den planering för julhelgen, som göres sex månader tidigare, utgå från väderleksförhållanden, som kanske återkommer med flera decenniers mellanrum. Det skulle innebära, att man från början inriktade sig för en jultrafik av väsentligt mindre omfattning än som kan genomföras under väderleksförhållanden, som är mer normala för årstiden. Den andra möjligheten, om man skall söka undvika större förseningar även under vidriga väderleksförhållanden, vore att med ytterst kort varsel radikalt skära ned antalet redan utlysta reselägenheter och därmed tvinga en stor del av de resande att avstå från planerade resor med järnvägen. SJ har i tidigare liknande fall liksom nu i julas bedömt läget så att de resande hellre såg sina resplaner realiserade om ock med stora förseningar och därmed följande olägenheter. Vad som inträffat aktualiserar givetvis för SJ att på nytt överväga att i verkligt besvärliga lägen begränsa resemöjligheterna, så att bättre marginal erhålles att möta de extra påfrestningarna. Liksom SJ tror dock även jag, att man bör framgå med stor försiktighet, när det vid sådana tillfällen som julhelgen gäller att indra redan utlysta reselägenheter. Å andra sidan kan en mindre begränsning av resemöjligheterna icke leda till en eliminering till någon väsentlig del av de olägenheter för de resande, som följde med de sällsynt ogynnsamma väderleksförhållandena i julas.

För att klara påfrestningarna gjorde SJ de största ansträngningar för att inkalla extra personal. I genomsnitt per dag under december månad var 2 700 extra man i arbete och under januari och februari 3 773 resp. 4 334. Detta var vad som maximalt kunde uppbringas. Trots denna personalförstärkning var den tillgängliga arbetskraften otillräcklig. Detta sammanhänger med att även andra företag — i synnerhet i Stockholm — samtidigt hade stort behov av extra arbetskraft, såsom Stockholms stads gatukontor för snöröjning och Stockholms spårvägar för både ökad trafik och snöröjning.

Det är givet, att den ordinarie arbetsstyrkan, inklusive reserv för mera normalt förekommande påfrestningar, bör anpassas efter trafikutvecklingen. Att hålla reserv även för sådana exceptionella omständigheter, som de här påtalade, är en ekonomisk orimlighet. Uppstår en sådan speciell situation måste SJ anlita arbetsmarknadens tillgängliga resurser och i den mån dessa resurser är otillräckliga, kan allmänhetens krav på en normal service inte påräknas.

För att möta sådana svårigheter som de här omnämnda har SJ lagt ner ett omfattande arbete på att effektivisera sin snöberedskap. Nya hjälpmedel har tillkommit. Bl. a. kan nämnas större och kraftigare plogar, snöslungor, blåsanordningar och elektriska uppvärmningsanordningar för växlar, snölastare och specialvagnar för bortforsling av snön. Oavsett vilka hjälpmedel, som står till förfogande, kan man icke räkna med att kunna eliminera tågförseningar vid så kraftiga och ihållande snöfall som dem vi hade vid jultiden 1955.

Interpellanten har vidare framhållit, att det sagts, att tåg blivit flera timmar försenade från utgångsstationen, därför att man saknat städningsspersonal för vagnarnas iordningsställande. Detta interpellantens antagande är ogrundat. I

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

verkligheten förhåller det sig så, att det vid flera tillfällen var nödvändigt, att låta tågen avgå dåligt städade för att merförseningar skulle undvikas. Självfallet måste sovvagnar dock alltid bäddas.

Andra arbeten, som mera har med säkerhetssystemet än de resandes personliga trevnad att göra, kan icke efter sättas, innan tågen får gå från utrustningsstationerna. Hit hör avsyningen av vagnarnas löpverk för att upptäcka och avhjälpa eventuella fel på hjul, fjädrar och bromsanordningar samt för utbyte av förslitna bromsblock. Det senare är nödvändigt för att bromsanordningarna skall fungera. Dessa arbeten är vid snöväder och stark kyla synnerligen tidsödande.

I stockholmsområdet finns endast en bangård, som är försedd med anordningar för att städa, utrusta och sammanväxla snälltåg, nämligen driftsbangården i Hagalund. Möjligheterna för centralstationen att avveckla trafiken blir under sådana förhållanden i mycket stor utsträckning beroende på kapaciteten hos Hagalundsbangården. Tågantalet (inklusive lokgångar och tomtåg) på centralstationen var under de aktuella dagarna uppe i ett antal av omkring 850 per dygn mot normalt 650—700. För att över huvud kunna genomföra en sådan topptrafik krympes tiden för översyn vid Hagalundsbangården till ungefär hälften mot det normala. Detta förfarande har intill jultrafiken 1955 kunnat försiggå utan avskräckande förseningar. Emellertid blev under jultrafiken förseningarna för tåg till Stockholm mycket stora. Tåganhopningarna till Hagalund blev tidvis så stora, att det uppstod köbildning på sträckan Stockholms central—Hagalund. Detta förde i sin tur med sig förseningar från Hagalund. De ankommande tågens förseningar medförde vidare, att man fick en inte förutsedd anhopning av tåg och inte kunde följa planerna för vagnarnas användning. De

senare ankomsterna fick vagnbrist till följd. Som exempel på hur arbetet försvårades på grund av den svåra väderleken kan nämnas, att ankommande tåg ibland var så nedisade, att det tog 15—30 minuter att koppla isär två vagnar mot normalt några minuter.

Följden av dessa förhållanden blev, att alla förhandsplaner spolierades. Arbetsledningen måste ständigt improvisera och därvid utnyttja möjligheterna att koncentrera ansträngningarna på tåg, som fortast kunde färdigställas, även om detta innebar, att tåget kom före ett annat med tidigare ordinarie avgångstid. Det blev därför bl. a. omöjligt att i förväg ge ens tillnärmelsevis exakta besked, när ett visst tåg skulle kunna avgå. Förseningarna uppgick i sämsta fall till 7½ timme, ej 12 som interpellanten uppgivit. Slutligen vill jag framhålla, att SJ för att i möjligaste mån kunna avveckla persontrafiken genomförde betydande inskränkningar i godstrafiken. Att tillskapa tekniska resurser för SJ att under sådana ytterligt svårartade väderleksförhållanden fullgöra en trafikprestation på normalt sätt kan inte anses ekonomiskt försvarligt. Här liksom på så många andra områden i samhällslivet får frågan om vilka ekonomiska resurser, som skall ställas till förfogande, bli en avvägningsfråga om vad som är rimligt och lämpligt med hänsyn till andra aktuella investeringsbehov. Sådana aktuella investeringsbehov inom SJ är t. ex. de, som avser bättre säkerhetsanordningar, utbyggnad av Stockholmsområdets bangårdar, dubbelspårssystemet och den rullande materielen, automatisering av växelsystemen på de större bangårdarna etc. Dessa önskemål är alla mycket trängande. Så vitt avser Stockholms central håller dessa önskemål på att förverkligas i och med den pågående ombyggnaden av bangården. När denna ombyggnad genomförts kommer antalet plattformsspår för trafiken söderut och söderifrån att ökas från 5 till 9. Ett

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

nytt ställverk för hela sträckan Ulriksdal—Älvsjö är vidare avsett att uppföras. Vissa utvidgningar av Hagalundsbangården är också aktuella.

Därmed kommer kapaciteten för järnvägstrafiken inom Stockholmsområdet att avsevärt kunna höjas. Man torde dock inte ens därefter kunna räkna med att vid exceptionella väderleksförhållanden helt kunna eliminera svårigheterna vid avvecklingen av en topptrafik.

Jag är tacksam mot herr Andersson i Dunker för att jag fått tillfälle klarlägga de svårigheter, SJ hade att bemästra i julas. Till skillnad från interpellanten, som funnit trafiksvårigheterna främst bottna i uppenbara brister hos dem, som hade ansvaret för trafikens ordentliga genomförande, finner jag desamma varit orsakade av omständigheter, varöver SJ inte kunnat råda. Enligt min mening har såväl SJ:s ledning som övrig personal gjort allt för att övervinna svårigheterna.

Härefter anförde:

Herr SWEDBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Den del av det mycket utförliga svaret, som direkt anknyter till den hemska katastrofen i Stålldalen, som min fråga närmast gällde, är ju mycket kort. Tyvärr måste jag dock beklaga att det också på en mycket avgörande punkt är rätt otillfredsställande. Detta, herr talman, säger jag endast som ett konstaterande och inte som någon som helst anmärkning mot herr statsrådet. Jag inser fuller väl att detta hör samman med att utredningen i saken ännu inte är slutförd och att herr statsrådet följaktligen omöjligen kan ge ett tillfredsställande svar.

Den fråga, som jag och jag skulle tro med mig praktiskt taget hela svenska folket ivrigt väntar svar på, är huru-

vida föreskrivet bromsprov företogs på malmtåget före dess sista avgång från Silverhöjden. Ordalydelsen i interpellationsvaret tyder på att så icke skett. Där säges: »Malmtåget utgick från Grängesberg mot Kopparberg. Innan dess hade bromsprov verkställts utan anmärkning. I nerförslutningen till nästa station, Silverhöjden, bromsades tåget, likaledes utan anmärkning. Strax därefter stannade tåget och kontrollamporna markerade kompressorfel. Ett ånglok drog tåget tillbaka till Silverhöjden. Sedan en reparatör avhjälpt felet på kompressorn, avgick malmtåget mot Stållberg.»

I förra fallet säges uttryckligt och klart att bromsprov verkställts utan anmärkning, i senare fallet säges ingenting om något bromsprov, och det förefaller åtminstone för mig påtagligt att om sådant hade företagits i senare fallet, det också hade omnämnts här. Det är även en annan faktor som talar i samma riktning, nämligen den som också herr statsrådet omnämner i svaret, då han på sidan 4 säger: »Vid den omedelbart efter olyckan gjorda besiktningen av malmtågets vagnar konstaterades, att kopplingskranen i främsta vagnens framända var lossbruten och saknades. I dagarna har en sådan kran upphittats på platsen. Kranen uppges ha varit i stängt läge då man hittade den.» Dessa förhållanden enligt svaret tyder, såvitt jag kan förstå saken, på att föreskrivet bromsprov före den sista starten av detta olyckståg från Silverhöjden icke hade företagits. Är det fallet, så föreligger ju här ett klart tjänstefel, och det är i alla händelser rätt antagligt att detta tjänstefel i sådant fall utgör den avgörande orsaken till den hemska katastrofen.

Jag upprepar att ingen rimligen kan förvänta, att herr statsrådet i dag skall kunna ge ett slutgiltigt och tillfredsställande svar på denna fråga. Jag vill emellertid uttala den förhoppningen, att denna kardinalfråga i det här sammanhanget skall kunna klarläggas, och

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

jag tillåter mig, herr talman, förvänta att herr statsrådet så snart ske kan vill lämna ett såvitt möjligt klart besked på denna avgörande punkt.

Med anledning av statsrådets redogörelse i svaret för de åtgärder, som i anledning av olyckorna dels vidtagits och dels förberetts, finns såvitt jag förstår endast orsak att uttala tillfredsställelse. På vissa punkter i svaret torde dock kommentarer böra göras och åtminstone på någon punkt ytterligare frågor ställas. Som jag emellertid förutsätter att övriga interpellanter kommer att göra det, skall jag åtminstone för ögonblicket avstå därifrån. Jag vill emellertid, herr talman, förbehålla mig rätten att eventuellt återkomma längre fram under denna debatt, om förhållandena skulle föranleda detta.

Jag begränsar mig då till att avsluta mitt tack till herr statsrådet med att oförbehållsamt instämma i hans förklaring i slutet av svaret: »Arbetet på att förbättra trafiksäkerheten på järnvägarna måste drivas än intensivare och ta sikte på både omständigheter, som berör järnvägsdriften generellt, och mera speciella, exempelvis med rälsbussdriften sammanhängande förhållanden.»

Fru NILSSON (k):

Herr talman! Jag får till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet framföra mitt tack för svaret på min interpellation angående olyckan i Ställdalen.

Alltid när en olycka inträffar ställer man sig omedelbart frågan: Vad har gjorts för att förebygga sådana olyckor? När så den ena olyckan efter den andra, såsom nu under 1950-talet, inträffar, börjar man verkligen fundera över hur det är fatt med säkerhetsanordningarna för tågtrafikanterna. Olyckan vid Godegårds station krävde nio dödsoffer, olyckan i Kinstaby elva dödsoffer. Ett dödsoffer krävdes och många skadades vid olyckan på linjen Gällivare—Malm-

berget. Olyckan mellan Storuman och Lycksele krävde ett dödsoffer och 15 skadade, vid Koskivaara skadades 15 personer. Detta har hänt från 1950 till 1955, och så kommer de senaste katastroferna. Det har gjort att folk, som nu skall åka tåg, tänker sig för både en och två gånger innan de bestämmer sig därför. Framför allt kan man på stationerna upptäcka hurusom folk går och ser efter, innan de kliver på tåget, hur pass stabila vagnarna är. Med ett ord sagt: förtroendet för järnvägens säkerhet är rubbat. För att återställa det förtroendet bör nu verkligen investeringar göras på detta område.

I min interpellation har jag frågat, om man från regeringens sida överväger att exempelvis utrusta tåg och rälsbussar med radiotelefon. Om radiotelefon funnits t. ex. på rälsbussen i Ställdalen, skulle de människoliv, som där gick till spillo, ha sparats, och med all sannolikhet skulle många liv vid andra olyckor också ha sparats.

I ett avsnitt i detta långa svar besvarar man denna fråga och påtalar svårigheterna på området. Man anför som ett argument att apparaturen skulle komma i händerna på icke specialiserad personal. Då anser jag, att det hindret är lätt avhjälpt. Det är ju bara att utbildna järnvägens folk till detta. Dessa specialarbetare skulle då också kunna få bättre löner.

I andra länder har man redan utrustat tågen med radiotelefon och har de allra bästa erfarenheter därav. Järnvägsstyrelsen säger ju också att man skall följa frågan på detta område i andra länder, och jag hoppas att man följer frågan så att vi i Sverige kan i en inte alltför avlägsen framtid tillgodogöra oss de i de andra länderna gjorda erfarenheterna. Jag hoppas också att man inte låter — som man ofta säger — det statsfinansiella läget hindra en investering på detta område som skulle öka säkerheten på järnvägarna för dess resenärer.

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

Man har för mig berättat, att en hel del av våra järnvägsstationer redan har förberetts för radioförbindelse med tågen, men att detta skall vara beredskapsåtgärder i händelse av krig. Om det skulle vara sant, herr kommunikationsminister, då blir man verkligen harmsen. Är det bara under krig och för krigstransporter som säkerhet skall förefinnas? Nej, vi måste satsa mer åt folket i fred och satsa mindre åt militär upprustning.

Jag är väl medveten om att säkerhetsåtgärderna på järnvägen kostar pengar, men jag är säker på att statsrådet har hela folket med sig om han genomför de önskade åtgärderna som nu bör vidtagas. All materiel som går till spillo vid tågolyckor kostar också mycket pengar, för att inte tala om alla människoliv, som aldrig kan ersättas med pengar. Där gäller det endast att vidtaga åtgärder, så att människoliv ej offras för snålhet i anslagen.

Med dessa ord, herr talman, vädjar jag till kommunikationsministern att sätta in alla krafter på en upprustning av våra järnvägar.

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få rikta ett tack för det utförliga och som jag förstår väl genomtänkta svar som vi här har fått. Det är ett svar som ger ett starkt intryck av det allvar, den ansvarskänsla och det intresse för säkerhetsuppgifterna som präglar både departementet, järnvägsstyrelsen och dem som arbetar inom järnvägsdriften. Jag tror man gör sig skyldig till överord, om man här vill göra gällande, att svenska folket har mist förtroendet för sin järnväg. Så är inte fallet. Vi vet nog alla att man gör mycket och det mesta av vad som är möjligt, och vi vet alla att tryggheten på järnvägarna i förhållande till tryggheten t. ex. på våra vägar är betydande.

Trots detta finns naturligtvis mycket mer att göra. Jag antecknar med tacksamhet att herr statsrådet delar min uppfattning, att en övergång från trävagnar till stålvagnar skulle innebära en betydelsefull faktor för att göra trafiken säkrare, i den meningen att, om en olycka inträffar, den inte behöver bli en katastrof på samma sätt som är fallet när vagnarna är av trä.

Det framgår också av svaret, att statens järnvägar har mycket omfattande planer i vad gäller en övergång till modernare vagn typer, planer som uppenbarligen måste kräva lång tid att genomföra, eftersom det är fråga om väldiga investeringar, som inte kan genomföras utan att andra viktiga uppgifter får träda tillbaka. Man måste emellertid — jag är övertygad om att herr statsrådet har samma uppfattning — vid avvägningen i fortsättningen av statens järnvägars investeringar, även när den avvägningen måste göras inom en snävt begränsad investeringsram, ta hänsyn också till det här problemet och i görligaste mån söka få utrymme för denna övergång till stålvagnar, så att det inte kommer att dröja alltför många år innan både snälltågen och de snabba persontågen helt kan sammanställas med sådana vagnar.

Herr LARSSON i Hedenäset (bf):

Herr talman! Även jag ber att till kommunikationsministern få framföra ett tack för interpellationssvaret.

Svaret är fylligt och utförligt. Jag ser däri ett uttryck för den allvarliga uppmärksamhet som regeringen ägnar dessa frågor. Klart sägs ifrån, att stråvandena för ernående av en större trafik-säkerhet skall intensifieras, och detta noterar jag med tillfredsställelse.

I sitt svar uppehåller sig statsrådet rätt utförligt vid frågan, om rationaliseringssträvandena tillåtits leda till personalindragningar på bekostnad av trafiksäkerheten. Detta är en för allmän-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

heten aktuell frågeställning. Den omständigheten, att det medgivande för tågmöten på obevakade stationer som ett tag gällt återkallades omedelbart efter Akkavare-olyckan, tyder väl även på att ett visst fog för denna frågeställning kanske har förelegat.

Statsrådet nämner vidare i sitt svar olika rationaliserings- och andra åtgärder som vidtagits under tiden 1951—1955 och vilka möjliggjort personalindragningar. Här skall utan tvekan erkännas det riktiga i att olika tekniska framsteg utnyttjas i järnvägsdriften. I ett hänseende kan jag dock inte uraktlåta att något diskutera herr statsrådets uttalande, nämligen när han säger, att mekaniseringen höjt arbetsinsatsen per arbetare på ban- och maskinavdelningarna och anger detta som en anledning till den minskning av antalet anställda som skett.

I och för sig kan det väl vara riktigt att en viss mekanisering skett och att denna minskat behovet av manuell arbetskraft. Jag tillåter mig dock från mina lekmanamässiga synpunkter ifrågasätta, om mekaniseringen verkligen kunnat ske i sådan omfattning t. ex. på banavdelningarna, att minskningen av antalet anställda kunnat uppvägas i sin helhet. Enligt för mig tillgängliga uppgifter har antalet banarbetare under tiden 1951—1954 minskat från 7 150 till 5 392 man eller med drygt 24 procent. Kan verkligen mekaniseringen ha skett i en sådan takt? Mig förefaller det som om denna stora personalminskning svårigen kunnat ske utan att en viss minskning av underhållet förorsakats, och det måste då vara angeläget att vi med det snaraste inhämtar eftersläpningen.

Med intresse har jag tagit del av den redogörelse som statsrådet lämnat om det arbete som bedrivs för ernående av en större trafiksäkerhet, bland annat genom uppförande av olika säkerhetsanläggningar. Det framgår ju att ett betydande arbete redan tidigare ned-

lagts härvidlag och att ytterligare är att emotse. Statsrådet nämner vidare, att riksdagen i samband med anslagsäskanden kommer att få ta del av och följa detta arbete. Jag skulle förmoda att riksdagen, när så sker, kommer att med förståelse för angelägenheten pröva dessa framställningar. Om det dessutom är mig tillåtet, skulle jag även vilja uttala den förhoppningen, att vi i framtiden slipper sådana demonstrationer, politiska tågolyckor, som vi fick bevittna, då vi för en tid sedan behandlade SJ:s anslagsäskanden för nästa budgetår.

På grund av den senaste tidens många järnvägsolyckor har järnvägsstyrelsen ansett sig tvungen att begränsa tågens hastighet. Detta resulterar i att tågförseningar hör till ordningen för dagen. Den vidtagna försiktighetsåtgärden är säkerligen försvarlig och något som allmänheten därför har att finna sig i. Även om så är fallet måste det dock vara angeläget att, så fort det ur säkerhetssynpunkt är möjligt, få snabba järnvägsförbindelser. Inte minst för Norrland är detta en fråga av betydelse. Jag förmodar dock att järnvägsmyndigheterna är väl medvetna om detta önskemål.

Herr talman! Efter dessa kommentarer ber jag att ännu en gång få uttala mitt tack för det erhållna svaret och framför allt för dess klart positiva tendens.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Även jag får givetvis ansluta mig till övriga interpellanters tack för det utförliga svaret.

Jag har i min interpellation lagt huvudvikten vid problemet om rationaliseringsarbetets bedrivande inom statens järnvägar under senare år och begärt, att statsrådet skulle ge riksdagen en redovisning av resultatet av dessa rationaliseringar och omfattningen av personalindragningar m. m. Jag har även i det sammanhanget ifrågasatt, om det

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

verkligen har varit en riktig avvägning mellan rationaliseringstakten och hänsynen till säkerheten. Jag har dessutom begärt att få reda på vilka åtgärder som från statsrådets och från SJ:s sida skulle vidtagas för att påskynda utbyggnaden av säkerhetsanordningarna inom järnvägsväsendet.

Om jag något får uppehålla mig vid den sista frågan, så vill jag erinra, att det redan här omnämnts, att denna utbyggnad planeras av SJ. Det framgår av olika avsnitt i statsrådets svar, att SJ tydligen på ett förtjänstfullt sätt gör allt för att planera för framtiden för en snabb utbyggnad av säkerhetsanordningar av skilda slag, såvitt jag kan förstå moderna sådana och mycket automatiserade.

Vad man däremot kan efterlysa i svaret är ett löfte från statsrådet att också i en framtid, när den dagen kommer, biträda de krav på investeringsanslag, som är förknippade med denna utbyggnad. Vi vet redan, att sedan 1950, då SJ lade fram en tioårsplan, har det skett en eftersläpning i fråga om investeringarna, en eftersläpning, som nu efter fem år ungefär rör sig om mer än ett års investeringsbehov. Det är påtagligt att såväl regeringen som naturligtvis även riksdagen här har ett ansvar, men med den sammansättning, som vi har på regeringssidan, är det givet, att huvudansvaret ligger där. Det har skett en nedskärning av investeringarna, som naturligtvis måst gå ut över såväl utbyggnad av säkerhetsanordningarna som även SJ:s berättigade krav att försöka upprätthålla trafiken och som kanske lett till en snabbare takt i rationaliseringarna än som måhända varit den riktiga med hänsyn till personalens intressen. Statsrådet har visserligen gjort gällande, att det samtidigt med dessa rationaliseringar skett förbättringar för personalen. Det har t. ex. successivt blivit kortare arbetstid. Det är knappast troligt att man — det tror jag knappast behöver påpekas — skulle

kunna driva den formen av rationalisering därhän, att man endast pressar personalen till ökade arbetsinsatser utan att ge dem kompensation åtminstone genom kortare arbetstid.

Jag tror emellertid att den avvägning, som där har skett, icke är tillfyllest, bl. a. av den anledningen att rekryteringsproblemen otvivelaktigt fortfarande är mycket stora. Visserligen har det på s. 14 i svaret redovisats, att man efter en kraftig rekryteringskampanj i höstas nyanställt cirka 500 personer. Det är alltså ganska sent som denna rekryteringskampanj satts in. Nu vet man inte i vad mån dessa nyanställda kommer att stanna kvar, detta med hänsyn till den press på personalen som otvivelaktigt föreligger. Det har berättats mig, att det är mycket vanligt, att dessa nyrekryterade, som tydligen värvats ungefär i den stil man i gångna tider värvade till det militära, övergår till den privata arbetsmarknaden. De får nämligen en utbildning, som innebär, att de ännu lättare än tidigare kan få arbete där. Man kan ju fråga sig varför de föredrar den privata arbetsmarknaden. Jo, det beror naturligtvis på att det hos SJ är fråga om ett serviceyrke, som innebär mycket av obehövligt arbetstid på dygnets olika timmar.

Om löneläget mot bakgrunden av detta förhållande inte är tillfredsställande, kommer det naturligtvis alltid att innebära en omflyttning av arbetskraft från SJ till det privata näringslivet eller kanske andra delar av statsförvaltningen, där just arbetstiden, låt vara att den kanske till och med kan vara längre, dock är förlagd till den tid på dygnet, då de flesta är sysselsatta med sitt förvärvsarbete. Jag tycker med andra ord att man — och detta blir på sätt och vis ett inlägg i en tidigare lönedebatt — måste räkna med dessa förhållanden, när man sätter lönerna för den personal som det här gäller. Jag hoppas därför, såsom tidigare uttalats från denna

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

talarstol, att de utredningar som är i gång i fråga om lönerna också snart föras fram till sitt slut, så att vi kan få ta ställning till förslag om påtaliga förbättringar, som är av behovet påkallade.

Det uttalande som statsrådet gör i fråga om takten i rationaliseringen ställer jag mig tveksam till. Statsrådet säger att de påfrestningar på personalen som rationaliseringen medför, icke är så stora att man kan säga, att det är fara å färde. Häremot kan man invända, att de yttringar som kommit från personalhåll bör väl i alla fall betyda något. Även om man gör en summering, baserad på siffror om kortare arbetstid och dylikt, måste man ta hänsyn till personalens reaktion. Det har på senare tid ganska klart kommit fram, att man från personalens sida inte är tillfreds med denna utveckling. Det betyder med andra ord att den psykiska påfrestning, som uppstår genom rationaliseringen, är så stor, att den tydligen inte har blivit kompenserad genom kortare arbetstid och mindre fysiskt ansträngande arbete.

Härtill kommer att man måste ta hänsyn till utvecklingen på andra områden, som under årens lopp också har gått i riktning mot kortare arbetstid, bättre trivsel och dylikt. Det gör att konkurrensläget för SJ:s del fortfarande är besvärande gent emot den privata arbetsmarknaden. Får man härjämte senare en utveckling därhän, att de i privat tjänst anställda också får sin pensionsfråga ordnad på ett sätt som bättre motsvarar det statliga områdets pensionsbestämmelser, inträder givetvis en ytterligare skärpning av konkurrensen om arbetskraften. Jag gör detta påpekande bara för att visa att man inte, såsom jag tycker jag kan tolka statsrådets uttalande, här bör vara alltför mycket tillfreds med situationen.

Statsrådet har sagt i sin sammanfattning, att det är försyndelser från gamla tider som vi nu får dragas med när det gäller investeringar. Man gav inte

tidigare, menade han, tillräckliga anslag för järnvägarnas förnyelse. Det är först i slutet på 1940-talet som en upprustning igångsatts. Jag sade förut, att SJ:s investeringsbehov tydligen varit mycket större än vad regeringen ansett sig kunna gå med på och att det råder en påtaglig eftersläpning härvidlag. Men man måste samtidigt konstatera att i jämförelse med tidigare år har SJ på 1940- och 1950-talen införlivat med sig en hel del enskilda järnvägar, och detta har givetvis också fört med sig ökat investeringsbehov.

Det som släpat efter har vi här fått belägg för under olika rubriker. Jag fäster mig särskilt vid det av alla trafikantgrupper uttalade önskemålet om insättande av stålagnar, som herr Cassel tog upp helt nyligen. Han framhöll i sitt anförande, att han förstod att det gällde att avväga investeringsbehoven, men att man måste ta hänsyn till just detta av honom aktualiserade behov genom att påskynda utvecklingen på detta område. Han uttryckte dessutom den förhoppningen, att statsrådet skulle göra vad han kunde. Inte bara på den punkten utan även på andra punkter vill jag också uttala den förhoppningen, att statsrådet följer vad statsutskottets fjärde avdelning och statsutskottet i sin helhet har uttalat, nämligen att man ökar investeringstakten högst väsentligt, och alltså inte följer herr Cassel och hans högerlinje, som ju snarare gick ut på en nedprutning av investeringsanslaget just på sådana här och andra saker, som har med bl. a. säkerheten vid SJ att göra.

Till slut, herr talman, kan man givetvis inte heller ifrågasätta annat än att riksdagen och svenska folket hyser fullt förtroende till företagsledningen inom SJ och även till järnvägspersonalens vilja att avhjälpa brister, som kan tänkas ligga bakom olyckorna vid SJ. Jag tror inte att det över huvud taget i något läger yttrats misstro mot statens järnvägars ledning och mot järnvägs-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

personalen. Däremot har man en känsla av att i ganska vida kretsar finns en misstro mot regeringen, som har ansvaret för utvecklingen, särskilt då det gäller investeringspolitiken. Därvidlag skulle jag vilja att statsrådet här mera tydligt än i svaret deklarerade en lika positiv inställning till detta problems lösning som vi andra anser böra iakttagas. Det är i alla fall så, herr talman, att vad som behövs i detta sammanhang när det gäller upprustningen och även vid en mindre forcerad upprustning, som ej går ut över personalen, så är det pengar.

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Även jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det utförliga svar, som kammareren i dag fått ta del av på basis av alla de interpellationer som väckts i anslutning till alla olyckor vid SJ. Jag konstaterar med tillfredsställelse att svaret är positivt. Det andas just den förhoppning vi alla delar att allt skall göras som över huvud taget kan göras för att förhindra liknande händelser. Till detta skulle jag bara vilja göra några korta randanmärkningar i anledning av statsrådets svar.

Det finns bevakningssträckor, där man beträffande bevakningen som har att utöva kontroll och ägna nödig tillsyn kanske kan säga, att rationaliseringen gått väl så fort. Man kan ifrågasätta det riktiga i det som nu skett. Att skära ner banpersonalens besiktning till två dagar i veckan kan, som jag sade, vara en förhastad åtgärd, och samtidigt härmed ökar man de aktuella sträckorna med sju å fem kilometer. Detta är kanske i och för sig en åtgärd, som inte är att tillråda, i synnerhet som järnvägens olika linjer inte minst denna vinter varit utsatta för en mycket hård belastning och därigenom arbetsuppgifterna för såväl banmästare som baningenjörer på så sätt ändrats att deras skyldighet

till besiktning ändå skall äga rum vid behov. Järnvägsstyrelsen har ju också i detta sammanhang till sin egen sakkunskap på detta område anlitat två professorer, som varit styrelsen behjälpliga vid de undersökningar som företagits i anledning av de inträffade olyckorna. Professor Gunnar Beskow har dessutom i en mycket uppmärksam artikel tagit upp just dessa spörsmål, och jag tillåter mig anförda vad professorn i detta sammanhang sagt, nämligen att längs dessa sträckor kräver bankroppen en kunnig och pålitlig vårdare, helst en som likt en husläkare känner patientens alla egenheter. Det är härvidlag SJ:s rationalisering av spårunderhållet är diskutabelt.

I sjukdomstider är inte bara vintern utan också våren med snösmältningen — då bultarbetena ofta följs av svåra vårflöden och uppträngandet av smälta jordsoppor — det tjälsjukdomsstadium som kallas tjälskott. Denna vår blir förmodligen farlig för järnvägstrafiken, sen, snabb smältning med höjda ojämnheter och allvarliga tjälskott. Där spelar den personliga organisationen alltid sin roll, fortsätter professor Beskow. Med dessa två vintrars erfarenhet till den föregående är stunden inne för en omprövning. Förnuftigast vore väl att inte återgå till ett slentrianmässigt system med fem kilometer per banvakt utan bygga delningen efter farlighetsgrad, så att de besvärliga sträckorna får tätare personalbesiktning, flera vårdare per lägenhet, kortare bankroppar, med var sin ansvarige sjukskötare. Så långt professor Beskow.

Överrevisorerna vid SJ har också som framgår av svaret i sina berättelser 1952, 1953, 1954 och 1955 påtalat det mindre tillfredsställande banunderhållet i övrigt. Det är att hoppas, att de åtgärder sättes in, som man i svaret kan utläsa, för att åstadkomma effektivare kontroll och framför allt ett bättre banunderhåll. Även om järnvägspersonalen i säkerhetstjänsten fått en lind-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

ring i sin arbetstid kvarstår ändock frågan om inte enmanstjänsten trots förbättringen genom effektivare tåg-tjänst och därmed uppdrivet tempo ändå är för högt tilltagen. För denna personal förekommer ingen s. k. sommartid, utan här är tjänstgöringen lika året runt. Här är fråga om förslitning av den mänskliga faktorn, och när det någon enstaka gång inträffar ett eventuellt förbiseende får detta också konsekvenser. Det är mot den bakgrund som här antytts som också fortlöpande förändringar bör ske i syfte att om möjligt förebygga förslitning av framför allt säkerhetstjänstens personal.

Dagens interpellationsdebatt, herr talman, får ses mot bakgrunden av allmänhetens reaktion när det gäller olyckorna vid våra järnvägar. Dess bättre är olyckorna med dödlig utgång vid SJ endast bråkdelen av de som dagligen händer på våra gator och vägar. Under SJ:s hundra år har förolyckats så många människor som är motorismens dödsskörd under endast två kvartal. Men trots detta reagerar opinionen upprört när något händer SJ. SJ:s lednings strävan bör vara att i fullt samförstånd med alla anställda driva järnvägstrafiken på ett sådant sätt att ingen möda åsidosättes för att så långt det står i mänsklig förmåga förebygga olyckor av skilda slag.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet Andersson få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

I debatten om järnvägsolyckorna har den s. k. mänskliga faktorn hittills tillmätts nära nog avgörande betydelse. Man måste emellertid fråga sig, om denna mänskliga faktor, som för trafiksäkerheten spelar en så stor roll, har ägnats motsvarande omsorg från järnvägsstyrelsens och kommunikationsministerns sida. Jag har tidigare påstått att så icke varit fallet, och jag vidhåller det nu.

Beträffande dagens interpellations-svar noterar jag att statsrådet numera inte talar så raljant om »s. k. missförhållanden» vid statens järnvägar, som herr statsrådet gjorde för ett och ett halvt år sedan, när jag erinrade om de oerhörda risker som skulle uppstå genom personalindragningarna och en del andra åtgärder. Dessa missförhållanden är faktiska, inte »s. k. missförhållanden». Jag har aldrig kunnat förstå hur statsrådet så fullständigt kunde nonchalera den varning, som då uttalades inte bara av mig utan också av järnvägspersonalen, och de fakta som redan då förelåg. Vid den tidpunkten fanns nämligen resultatet av verkställd sakkunnigutredning tillgängligt, där de sakkunniga redogjorde för undersökningar av arbetsförhållandena vid SJ, och varav framgick att det bland vissa arbetargrupper vid säkerhetstjänsten förekom en osedvanligt stor sjukdomsfrekvens, vilken uppenbarligen hade samband med den påfrestande tjänstgöringen. Det fanns så mycket större anledning att observera detta som de sakkunniga i sitt utlåtande också drog den slutsatsen, att det förelåg tilltagande risker för felhandlingar hos människor, som utsattes för sådana påfrestningar. Detta borde också ha setts mot bakgrunden av järnvägsstyrelsens påstående att 91 procent av alla sammanstötningar berodde på felhandlingar hos personalen.

I dag intar emellertid statsrådet en helt annan position och säger att det »möjligen» finns vissa icke önskvärda förhållanden, men de beror på bristande tekniska anordningar. Den mänskliga faktorn är nu nästan helt eliminerad ur bilden. Därmed vill statsrådet vinna stöd för sin och järnvägsstyrelsens uppfattning att de stora personalindragningarna vid SJ icke har haft någon skuld till att vissa slags olyckor har ökat. Om man skall tro statsrådets uppgifter på sidan 10 i interpellations-svaret, så är anledningen till att flera

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

tiotal människor har fått sätta livet till, att hundratals människor fått mer eller mindre allvarliga skador och att SJ tillfogats materiella förluster på flera tiotals miljoner kronor den att det inte finns tillfredsställande tekniska säkerhetsanordningar vid statens järnvägar. Det är denna omständighet som utslutande — eller i varje fall till övervägande del — är orsaken, anser statsrådet.

De tekniska anordningarna skall givetvis inte underskattas, men nog är det väl otvivelaktigt — vilket för övrigt flera talare tidigare har framhållit — att t. ex. den våldsamma försämringen av bankontrollen och materielunderhållet har en mycket dryg andel i de olyckor som inträffat. De tekniska bristerna är en sak som bör begrundas av framför allt högerns riksdagsgrupp, där man för några veckor sedan — efter de senaste oerhörda järnvägsolyckorna — föreslog en stark ytterligare nedskärning av anslaget till SJ:s säkerhetsanordningar för att det, som högern uttryckligen förklarade, skulle bli mera pengar över till rustningar.

Man kan emellertid också fråga, om inte detta även är kommunikationsministerns linje, fastän han inte går så långt som högern. Mot kommunistiska och socialdemokratiska motionärer, som har velat begränsa rustningskostnaderna till förmån för nyttigare ting, t. ex. för säkerhetsanordningar vid SJ, har nämligen regeringen gått den motsatta vägen. Kommunikationsministern har sålunda genomtruffat ett beslut om mycket betydande minskningar av SJ:s investeringar för bland annat säkerhetsanordningar från och med i år, samtidigt som rustningskostnaderna även i år har ökat. Och i likhet med högern hävdar kommunikationsministern att man inte får röra det stora budgetöverskottet ens för att förbättra trafiksäkerheten vid SJ. Under sådana förhållanden blir kommunikationsministerns förklaring om järnvägsstyrelsens

planer av ganska ringa värde. Det låter i och för sig imponerande att SJ:s ledning skall lägga fram förslag, som skall befria oss från en del av de livsfarliga »träskrindorna» och leda till olika tekniska förbättringar i övrigt, men jag frågar: Hur mycket blir det kvar av dessa stora planer, sedan kommunikationsministern har haft hand om dem? Järnvägsstyrelsen har i många år lagt fram planer på en förbättrad trafiksäkerhet, och så har skett även i år. Ramen för SJ:s investeringar har hittills, efter kommunikationsministerns prutningar, varit fastställd till 302 miljoner kronor. I år ville järnvägsstyrelsen ha 315 miljoner, men kommunikationsministern skar ned anslaget till 300 miljoner, och för nästa budgetår stannar det vid 287 miljoner kronor.

Så har det gått med järnvägsstyrelsens planer, sedan kommunikationsministern och högern gjort sina mycket omtalade »avvägningar mellan olika utgiftsändamål», som det heter. Högern hör hemma i detta sammanhang bland annat med anledning av herr Cassels interpellation om övergång till enbart stålvagnar. Herr Hjalmarson har visserligen i en tidigare debatt försäkrat att det var på bekostnad av signalanordningar o. d. som högern ville skrapa ihop ytterligare några miljoner kronor för militära ändamål, men det skulle inte ske på bekostnad av den rullande materielen. Men inte heller i fråga om denna förklaring är högern att lita på. Järnvägsstyrelsen hade begärt 13 miljoner för att förbättra vagnparken, bl. a. genom ökat tillskott av stålvagnar, och vad vi föreslog var ett genomförande av den delen av järnvägsstyrelsens önsksningar. Högerns samtliga utskottsledamöter hjälpte emellertid kommunikationsministern att pruta ned järnvägsstyrelsens förslag med nära två tredjedelar på denna viktiga post.

Till de åtgärder kommunikationsministern rapporterat såsom vidtagna efter de stora järnvägsolyckorna hör, att

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

en viss typ av lok tagits ur trafik på norra stambanan. Jag vet inte vad som döljer sig bakom detta korta uttalande, men det är möjligt att det gäller ett mycket allvarligt förhållande, som påtalats av personalen vid upprepade tillfällena, och i så fall är det sannerligen inte för tidigt att någonting blivit gjort. Saken är nämligen den, att lokförare vid Luleå lokstation redan i början av november 1955 rapporterade — och de har även gjort det senare — att en loktyp, som använts en relativt lång tid, bl. a. med enmansbemanning, saknade s. k. dödmansgrepp i funktionsdugligt skick. Enligt uppgifter som jag erhållit har personalen vid flera lokstationer, där detta lok användes så sent som i slutet av januari i år, inte fått några anvisningar om det konstruktionsfel, som tydligen förelåg. Man hade med andra ord inte vidtagit ens minimala åtgärder för att förebygga de oerhörda olycksrisker, som fanns. Enmansbemanningen av lok hör ju över huvud taget till de många rationaliseringsåtgärder, som har utsatts för kritik från personalen och allmänheten på grund av de stora faror de uppenbarligen innebär. All kritik har emellertid viftats bort under hänvisning till expertisens tvärsäkra förklaringar, att dödmansgrepp och andra fina tekniska anordningar gav allmänheten full trygghet. Till de faror, som en tung och jäktande tjänstgöring medför, kommer emellertid nu också dessa upplysningar från personalen, att de tekniska anordningar — t. ex. dödmansgreppet — som man litat så mycket till, inte fungerar på det osvickliga sätt som påståtts. Om den loktyp jag talat om nu tagits ur trafik så är detta bra. Men det borde ha skett omedelbart efter det att personalen slog larm.

Jag skall också påtala ett par andra saker, även de synnerligen ödesdigra för norra stambanan, alltså där trafiken är intensivast och där det förekommit ett skrämmande stort antal

olyckor. Också i detta fall vet jag att personalen påtalat saken men att i vart fall tills helt nyligen detta inte lett till några resultat. Det gäller en strypanordning, som införts på den tidigare snabbverkande delen av malmtågens bromsar. Den verkar så, att den s. k. ansättningstiden förlängs från 10 till 30 sekunder med motsvarande förlängning av bromssträckan. Vad en sådan förlängning av bromssträckan betyder ur säkerhetssynpunkt säger sig självt, när det kan röra sig om tågvikter på över 3 000 ton. Det finns alltså inte längre samma möjligheter som tidigare till snabbbromsning av dessa tåg. Det förefaller också som om införandet av den nya bromstypen inte kombinerats med tillräcklig utbildning av den personal, som skall handha anordningarna. Här tycks det vara en motsvarighet till den bristande upplysnings- och utbildningsverksamheten, som jag påtalade i fråga om det felkonstruerade dödmansgreppet.

Jag skall naturligtvis inte dra några bestämda slutsatser om hur olycksfrekvensen kunnat påverkas av sådana här missförhållanden. Men jag vill erinra om omständigheterna vid ett par av de olyckor, som inträffat på malm-banan under de senaste åren. På Gällivare bangård inträffade sommaren 1952 en kollision mellan rälsbuss och tåg, varvid en människa dödades och många skadades. Det är en utbredd uppfattning bland personalen, att olyckan skulle ha medfört mindre skadeverkningar eller kanske till och med kunnat undvikas, om det funnits möjligheter till snabbbromsning. På samma sätt förhåller det sig med olyckan i Koskivaara i fjol, då Nordpilen kolliderade med en rälsbuss. Resultatet blev att 25 personer skadades. Även i det fallet framfördes tåget med lok av den typ, som jag här talat om.

Till slut, herr talman, vill jag göra några kommentarer till de av statsrådet Andersson anförda olycksfallssiffrorna,

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

som enligt hans mening visar dels att personalindragningarna inte har någon nämnvärd skuld till olyckorna, dels att trafiksäkerheten vid SJ blir bättre och bättre! Jag hävdar tvärt emot att olyckshändelserna vid SJ blivit värre och värre de senaste åren och att detta står i påtagligt samband med de starka personalindragningarna. Det framgår av statsrådet Anderssons siffror, att personalindragningarna började 1952. Året förut fanns det drygt 67 000 anställda, men för åren 1952—1955 anger statsrådet följande serie i runda tal: 66 000, 64 000, 61 000 och 60 000 personer. Det är alltså en minskning på kort tid med i runt tal 7 000 personer. Om man nu vill söka ett samband mellan personalindragningarna och olyckorna måste man alltså börja med 1952 eller efter 1952. Det är ju då verkningarna av dessa rigorösa personalindragningar kan visa sig.

Innan jag gör den jämförelsen skall jag rikta uppmärksamheten på de av statsrådet Anderssons siffror, som anger att det under några år före 1952 skedde en successiv förbättring i olycksfallsstatistiken. Detta hänger samman med den tekniska upprustning av SJ, som skedde från slutet av 1940-talet och några år framåt, men under denna period gjorde man inte samtidigt så rigorösa personalindragningar som sedan följt. Så kom dessa rationaliseringar år 1952, och vi kan i statsrådets svar avläsa de ödesdigra verkningarna av personalindragningarna från och med 1953. Tågurspårningarna visar en mycket dyster kurva i statistiken under dessa år. Antalet tågurspårningar under åren 1953—1955 är 91, 106 och 116. Urspårningarna per 100 miljoner vagnaxelkilometer under samma tid är 2,45, 2,79 och 2,90. Per 10 miljoner tågkilometer är urspårningarna 7,28, 8,34 och 8,91.

Ännu värre är det i fråga om sammanstötningarna. Antalet kollisioner med loktåg åren 1953—1955 är 14, 22

och 27; per 10 miljoner tågkilometer är de 1,43, 2,28 och 2,75. Antalet kollisioner med rälsbusståg under samma tid är 6, 7 och 15; per 10 miljoner tågkilometer är de 2,22, 2,30 och 4,67.

Det har alltså skett en mycket stor ökning av tågolyckorna sedan personalindragningarna började. Särskilt i fråga om kollisionerna är det fruktansvärda siffror — en ökning på över 100 procent under tre år. Vad skall inte statistiken visa, när den kompletterats med siffrorna för 1956!

Det kan bara dras *en* rimlig slutsats av statsrådets egna siffror och av de erfarenheter vi alla har, vilka inte minst järnvägspersonalen i en mängd uttalanden har riktat uppmärksamheten på, nämligen att en betydande återanställning av personal måste ske och att även en teknisk förbättring måste ske i ökat tempo, om det skall gå att få slut på de uppenbara missförhållanden, som råder vid statens järnvägar.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Även jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för interpellationssvaret, men jag kan inte säga att jag är riktigt tillfredsställd med det. Min interpellation rör, som kammarens ledamöter väl vet, inte de olyckor som skett, utan jag har ställt några frågor rörande de svåra trafikförhållandena i samband med jultrafiken vid senaste årsskiftet. Statsrådet har inte velat gå med på att det, som jag förmodade, möjligen fanns några brister inom ledningen för SJ i handhavandet av driften under denna tid, utan han har — tydligen då stödd på yttranden från järnvägsstyrelsen — ansett att det helt var de svåra väderleksförhållandena som orsakade rubbningarna. Det är självklart att väderleksförhållandena i hög grad medverkade, men jag har inte av statsrådets svar blivit övertygad om att detta var den enda anledningen.

Svar på interpellationer om järnvägsoolyckor m. m.

Statsrådet har i sitt svar inte heller sagt, att de förhållanden vid SJ, som rådde i julas, möjligen skulle kunna undvikas nästa år, om vädret då bleve detsamma. Som en av de främsta orsakerna utöver snöfallet framhålles svårigheterna att klara växlingen i snö och kyla. Jag tror det är riktigt att detta är en av de främsta anledningarna, men då frågar jag mig: Varför görs det ingenting för att rätta till den saken och försöka hindra snön och isen att komma in i växlarna? Jag vet inte om det gjorts några undersökningar inom SJ för att få reda på vad det skulle kosta att lägga enkla tak över de viktigaste delarna av de stora bangårdarna, så att snön hindrades från att blockera spåren. Det kan väl inte vara riktigt, att de elektriska växlingsanordningarna skall kunna användas praktiskt taget endast vid värme och uppehållsväder och inte i snö och kyla. Tänk om man skulle kunna räkna ut hur mycket pengar de väldiga förseeningarna vid jultiden kostade SJ genom allt vad de medförde; och om man härtill lägger vad de kostat den resande allmänheten genom ökade utgifter och förlorad arbetstid, vad de kostat tusentals väntande bussar och taxibilar, som fått stå vid stationerna timme efter timme utan att kunna uträtta någonting, och vad de kostat i form av skadade livsmedel och annat gods som inte kommit fram i tid. Kunde man räkna ut detta, skulle det säkerligen visa sig att det, tillsammans med de förluster som SJ direkt har åsamkats, är fråga om väldiga belopp. Om dessa olägenheter kunde elimineras genom elektrisk drift av växlingarna året om, skulle kostnaderna därför säkerligen väl förränta sig.

Det är enligt min mening anmärkningsvärt att det enda, som statsrådet i sitt interpellations svar hade att komma med för att skapa bättre förhållanden under jultrafiken och vid högtrafik över huvud taget, var indragningar av tåg.

Det är klart att med ett mindre antal tåg under julrushen kan väntetiderna minskas, men det skulle i stället uppkomma andra svårigheter, som man inte vill vara med om. Skulle det inte vara möjligt, herr statsråd, att försöka utsträcka topptrafiken vid jularna, vilken nu är koncentrerad till ett fåtal dagar, en eller annan vecka? Jag kan föreställa mig att i städerna, framför allt storstäderna, finns det många människor som skulle kunna resa tidigare än just de sista dagarna före jul och som också skulle göra det, om de visste, att de då inte behövde vänta så mycket och över huvud taget fick en säkrare och trevligare resa. Detta vore ju en förbättring, som skulle kunna genomföras omedelbart och inte behöva uppskjutas i årtal. Jag tror inte, att det hela skulle kosta SJ mer än en smula pengar för reklam. Jag känner inte till om det gjorts några allvarliga överväganden av det slag som jag här åsyftar, men i varje fall anser jag att det vore anledning att göra det.

I min interpellation har jag redogjort för de svåra förhållanden som jag iakttog då jag två dagar under värsta julbrådskan måste göra en nödvändig resa till Stockholm och hem igen. I den stora hallen på Centralen stod under många timmar sammanpackade 6 000 människor, enligt polisens uppskattning. Det var unga och gamla, det var mödrar med barn, det var åldringar och sjuklingar. Man stod så länge man orkade, och sedan satte man sig ned på sina kappsäckar eller rätt och slätt i smörjan på golvet, möjligen med en tidning under sig. Mitt uppe i det hela svimmade människor. Jag såg själv en dam svimma ett stycke ifrån mig. Det var så trångt, att man inte kunde komma fram med en bår till henne, utan en man tog och släpade henne på golvet ut ur den värsta trängseln. Säkert inträffade det flera liknande fall. Men man såg inte till en polis, inte en järnvägstjänsteman — de stod väl liksom

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

jag inklämda i ett hörn och kunde ingenting göra.

Jag frågade mig både då och senare: Har aldrig järnvägsstyrelsen tänkt på att vid sådana tillfällen söka iordningställa en del extra sittplatser, så att åtminstone de äldsta och klenaste kunde få någon möjlighet att vila sig? De få sittplatser som finns på Centralen räcker inte långt. Detta vore väl ett arrangemang till de resandes gagn, som man skulle kunna genomföra utan större kostnader.

Jag hoppas att statsrådet ville göra klart för järnvägsstyrelsen, att det är nödvändigt att söka vidta åtgärder för att göra förhållandena för de resande så drägliga som möjligt vid sådana här svåra trafikanhopningar och inte bara lämna det hela åt sitt öde. Såsom jag också framhållit i interpellationen var trängseln på Centralen i julas sådan, att hade det uppstått någonting som skapat panik, hade nog många människor fått sätta livet till. Skulle det uppkomma liknande förhållanden en annan gång, är det väl alldeles nödvändigt att det finns några representanter för ordningsmakten på platsen. Jag såg denna gång inte till några sådana, men nog hade det funnits användning för dem.

Jag vill tillägga några ord i anslutning till den debatt som här förts. När de första stora olyckorna vid SJ hade inträffat och som berörts här förut i dag fattade järnvägsstyrelsen beslut om att inställa de festligheter m. m. som skulle anordnas med anledning av järnvägarnas hundraårsjubileum. Att festbanketten i Stockholms stadshus inställdes var säkert riktigt. Däremot är jag inte övertygad om att det var riktigt att slopa den jubileumsutställning, som skulle visa de svenska järnvägarnas utveckling under de gångna hundra åren. Det hade säkerligen för oss alla varit av värde att få en sådan överblick över vad som utträttats av de svenska järnvägarna som har betytt oerhört mycket för hela vårt lands utveckling i olika

avseenden. Här skulle man inte bara i bild utan så att säga i levande livet ha fått se, hur järnvägen vuxit från ingenting upp till vad den nu är, ett väldigt företag. Jag tror också, att många — jag vågar säga tiotusentals — anställda vid SJ, som har tjänat troget i kanske flera tiotal år, känner sig ganska besvikna över att de icke nu får se bilden av det verk, som de har varit med om att bygga och som man väl avsåg att visa med denna utställning.

Jag tillåter mig, herr talman, att hemställa till statsrådet, att han till järnvägsstyrelsen framför den meningen, att vi bör låta denna utställning komma till stånd. Jag är övertygad om att denna uppfattning delas av många.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det finns inte för mig så mycket att tillägga i denna diskussion. Jag är naturligtvis mycket tacksam för de i huvudsak positiva uttalanden och den positiva inställning, som har kännetecknat interpellanternas anföranden, men det är klart, att däri frågor beröres, som det kanske skulle se egenomligt ut om jag helt förbigick.

Om jag börjar med herr Nihlfors, så frågade han mig hur man kan förvänta, att regeringen och kommunikationsministern i fortsättningen kommer att bedöma de anslagskrav, som kommer ifrån statens järnvägar och som jag på vissa punkter i förväg har kunnat redovisa för. Det besked jag kan ge därom är naturligtvis att det i och för sig alltid har varit och allttjämt är mycket önskvärt, att man väsentligt kunde öka investeringarna bl. a. inom statens järnvägar. Det framhåller jag varje år i statsverkspropositionen, men jag måste också med hänsyn till övriga kommunikationsverk och alla andra statliga och enskilda investeringsuppgifter i landet medge, att man inte kommer ifrån att göra en avvägning. Ingen skulle vilja, att något

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

område kom utanför denna avvägning. Det som gör att jag vågar hänvisa till detta också nu är ju, att statens järnvägars investeringar ligger på ett mycket högt plan. Jag vill erinra om att om man gör jämförelser bakåt i tiden, finner man en ständigt höjd reell investeringsnivå. Vi flyttar den uppåt undan för undan. Om man ser på 1930-talets investeringsnivå hos statens järnvägar — jag skall strax komma med en förklaring därom — var den i årets penningvärde, för tiden 1935—1940, ungefär 120 miljoner kronor i genomsnitt. Nästa femårsperiod, som man kan ta med i jämförelsen, är den efter kriget mellan 1945 och 1950. Då var den genomsnittliga investeringen 175 miljoner kronor, medan den under den senaste femårsperioden har varit 300 miljoner kronor. Det är raskt marscherat. Ett tillägg, som man måste göra här, är naturligtvis att förstatligandet under tiden har tillfört SJ fler och fler banor, och man borde ta in i bilden den investeringsnivå, som de enskilda järnvägarna hade på 1930-talet. Jag har inga tillförlitliga uppgifter därom, men de uppgifter, som jag har fått, säger mig ändå, att det här är fråga om en väsentligt höjd investeringsnivå.

Herr Holmberg anförde även en del kritiska synpunkter. Det är särskilt en för kammarens ledamöter mycket lätt kontrollerbar uppgift, som jag vill ta upp, och som återfinns i interpellationssvaret. När herr Holmberg ur statistiken försöker utläsa, att antalet tågsammansättningar och tågurspårningar har ökat under den sista femårsperioden, då SJ:s personal har minskat, kan var och en se, att förhållandet är precis raka motsatsen. I mitt svar göres också en sammanställning och en jämförelse mellan de två senaste femårsperioderna. Under perioden 1945—1950 minskades personalantalet ingalunda utan steg på grund av ökning av trafiken in till året 1950—1951. Härav kan man alltså inte utläsa några sådana spår av rationaliseringarna som att personalen minskats.

Det är alldeles tydligt, att sammanställningarna under dessa fem år var flera än under den femårsperiod, som herr Holmberg talade om. Går man sedan till urspårningarna finns det ju en jämförelse i svaret, som visar, att dessa i medeltal per år var talrikare, man kan tillägga väsentligt talrikare, än under den senaste femårsperioden. Jag förstår inte, hur herr Holmberg kan påstå något annat. Det är riktigt, att antalet tågurspårningar under de två senaste åren har ökat i jämförelse med föregående år, och det gäller väl också antalet sammanställningar, men även om man jämför 1954—1955 års olyckor av detta slag med de tidigare fem årens, kan herr Holmberg se, att medeltalet för i fjol och för år 1954 ligger lägre än medeltalet för perioden 1945—1950. Jag drog upp denna jämförelse, därför att man inte kan ur denna olycksfallsstatistik läsa ut att rationaliseringarna och personalminskningarna har ökat olycksfallens antal inom SJ.

Sedan frågade herr Holmberg om ett lok som tagits ur trafik på norra stambanan, det s. k. DA-loket. Detta lok har tagits ur trafik eftersom det har ansetts ha för stela tågrörelser. Proving med detta lok pågår nästan varje dag här i Mellansverige. Enligt de uppgifter vi har fått från järnvägsstyrelsen, senast i går, har i varje fall hittills ingenting anmärkningsvärt upptäckts vid dessa provningar. Jag vågar inte uttala mig om det slutgiltiga resultatet.

Jag skall inte alls gå in på herr Anderssons i Dunker anförande. Jag vill be herr Andersson i Dunker att läsa det svar som gäller olyckshändelserna. Förklaringarna till att jultrafiken kom att bli som den blev finns nog också i det svaret. SJ har nog — vilket jag också konstaterat i de båda interpellationssvaren — arbetat nära kapacitetgränsen. Man skulle kunna uttrycka saken så, att man vid SJ — jag talar här om huvudlinjerna — kanske åtagit sig transportuppgifter som medfört en överansträng-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

ning. I varje fall har tågföringen därigenom försämrats både under julbrådskan och senare. Jag medger gärna att personalen just under sådana perioder, särskilt vid tågförseningar, kommer att utsättas för en speciellt hård press, varvid överansträngning blir följd.

Dessa frågor, som jag betraktar som de väsentligaste nu, är föremål för särskild uppmärksamhet inom SJ-ledningen. Fråga är om man inte bör ompröva just denna ambition hos SJ — i och för sig lovvärd naturligtvis — att försöka tillmötesgå alla de anspråk som kunderna har i fråga om godstransporter, extratåg vid jultiden och extratåg vid fjällresor. Man bör nog ta denna strävan under omprövning i avvaktan på att kapaciteten hos huvudlinjerna förstärks. SJ måste nu på norra stambanan hålla en permanent lägre hastighet än vad tidtabellen anger, och vi måste räkna med att under en tid framåt få finna oss i en sådan försämring i servicen. Jag har antytt i svaret att den angelägnaste kapacitetsförstärkningen på denna bana helt enkelt är om man inte helt eller delvis måste ha dubbelspår på sträckan Krylbo—Ånge. Jag antar att kammarens ärade ledamöter genom att se just på dessa delar i mitt svar finner, att det är på dessa punkter som ansträngningarna måste sättas in — ansträngningar som vi alla inser vara nödvändiga — för att skapa trygghet och säkerhet vid våra järnvägar.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Jag måste först erinra om vad diskussionen rörande olycksfallsstatistiken gällde. Den gällde mitt påstående, att det efter genomförandet av personalindragningarna hade blivit en avsevärd ökning av antalet olyckor, såväl kollisioner som tågurspårningar. Nu föredrar statsrådet Andersson i stället att använda jämförelsesiffror under femårsperioder som inte sammanfaller med perioden för personalindragningarna. Hans femårsperioder gäller å ena

sidan 1946—1950 och å andra sidan 1951—1955.

Jag har ju med statsrådets egna siffror påvisat, att personalindragningarna började 1952 och att man följaktligen från och med 1953 kan spåra sambandet mellan personalindragningarna och olycksfallsfrekvensen. Var och en har ju — jag använder samma ord som statsrådet nyss — lättillgängliga siffror framför sig på s. 24 i interpellationssvaret. Man kan där läsa hur siffrorna precis stämmer med vad jag sagt. Olyckorna har ökat — i vissa fall med ända upp till 100 procent — under en treårsperiod efter det dessa rigorösa personalindragningar började. Det är ostridiga fakta.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Lika ostridigt är vad jag sagt att trafikolyckorna — olyckor av det slag vi här talar om — var väsentligt flera innan personalindragningarna började. Detta framgår också klart av denna statistik. Jag medgav att antalet ökade 1954—1955, men att det gudskelov inte kommit så högt upp som det var innan personalindragningarna satte in.

Herr NIHLFORS (fp) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet förklarade att det var de många omständigheterna vid avvägningen av investeringsbehoven som gjorde att man inte så långt i förväg kan uttala sig med bestämdhet. Givetvis kan kommunikationsministern inte gärna veta om han nästa år fungerar som statsråd. Om vi emellertid nu antar att han verkligen gör det så skulle det ha varit tacknämligt om han varit mera bestämd i sina uttalanden här.

På tal om den högre investeringsnivån nu i jämförelse med 1930- och 1940-talen vill jag — utan att vara fackman — konstatera, att materielkostnaderna har ökat väsentligt, även om man mäter i samma penningvärde. Allting

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

har ju blivit mer komplicerat och dyrbart, särskilt när det gäller automatiska anordningar av olika slag. Jag antar även att ett lok är mycket dyrbarare nu än på 1930-talet även om man beräknar värdet efter den gamla penningnivån.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Till en början vill jag uttrycka min tillfredsställelse med den uttömmande redogörelse över driftförhållandena vid SJ, som kommunikationsministern lämnat. Tiden har tyvärr inte medgivit något närmare studium av hela interpellationssvaret, men det är ändå tacknämligt att det finns möjligheter att studera saken närmare senare.

Det finns även anledning för mig att understryka värdet av att kommunikationsministern här så starkt betonat det berättigade i strävandena från järnvägsstyrelsens sida att vidta de rationaliseringsåtgärder som är möjliga för att förbilliga driften. Mot järnvägsstyrelsens åtgärder i trafiksäkerhetshänseende finns säkert ingenting att invända. Jag är övertygad om att man gjort allt som är möjligt med tillgängliga resurser för att göra trafiksäkerheten så stor som möjlig.

Det omfattande svar som här föreligger på interpellationerna verkar emellertid på mig nästan som en undanmanöver för att slippa ge ett svar på de verkliga problem som här döljer sig. Vi har inget svar fått på frågan vilka orsakerna varit till de olyckshändelser som nu inträffat. Jag förstår att det inte är lätt att lämna svar härpå, men i vissa hänseenden kunde säkert interpellationssvaret ha varit mera utförligt och sanningen mera nära.

Herr Swedberg berörde olyckan i Ställdalen. Jag ger honom fullkomligt rätt i vad han sade här. Statsrådet har inte upptagit frågan till behandling i sin replik, och tystnaden kanske också

för hans del innebär att han är inne på samma tankegång. Tyvärr är det nog i regel så att den mänskliga faktorn vid de flesta olyckorna spelat in. Så var det säkert i Ställdalen. Man glömde här att vidta den åtgärd som är viktigast av alla när man fått ett tåg sammansatt: man glömde bort bromsprovet, man konstaterade inte om bromsledningen var i funktion. Detta är naturligtvis mycket mänskligt, och ingen skall dömas för det.

Även vid Akkavaara-olyckan var det den mänskliga faktorn som klickade. Vederbörande förare glömde helt enkelt bort mötet. Varför han gjorde det, skall jag inte här yttra mig om. Han kan ha varit överansträngd eller också kanske distraherad av passagerarnas prat — sådant förekommer allt som oftast, det kan man konstatera när man färdas med dessa bussar. Jag undrar därför om inte den bästa olycksfallsförebyggande åtgärd, som skulle kunna vidtagas i fråga om rälsbusstrafiken, vore att stänga in föraren i en särskild förarhytt. Såsom det nu är, står människorna runt omkring honom vid motorhuven och pratar hit och dit, och han kan inte ägna den uppmärksamhet, som han borde, åt sin egentliga uppgift.

Inom parentes vill jag tillägga, att detsamma gäller landsvägstrafiken. Även på bussarna där sitter ofta nog chaufförerna och pratar med passagerarna och hindras därigenom från att följa med vad som försiggår på vägen. Jag har själv under många år på somrarna dagligen färdats med buss, och jag vet vad jag talar om i detta fall. Jag medger gärna att det för landsvägsbussarnas del är svårare att bygga in förarplatsen, men för järnvägsbussarnas vidkommande borde det ovillkorligen göras.

På tal om järnvägsbussarna vill jag framhålla att de gamla bussarna av trä var faktiskt riktiga likkistor, och det är märkvärdigt att det inte inträffat flera

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

olyckor med dem än som fallet varit. De nya stålvagnarna är bättre, och man har all anledning att tro att de i regel skall vara tillräckligt omsorgsfullt utförda. Men även i det fallet finns det nog ett visst fog att tänka om när det gäller konstruktionen och göra dem mera ramsäkra. Jag tror att det skulle vara till fördel för trafiksäkerheten.

Vad Bollnäs-olyckorna beträffar har man haft mycket svårt att göra upp någon teori som skulle kunna förklara anledningen till dessa svåra olyckor — även om det inte var så många människoliv som spilldes, var det dock svårartade olyckor. Jag tror att orsaken till dessa olyckor ligger på mycket närmare håll än man egentligen tänkt sig. Man talar om tjälkott och förskjutning av rälssträngar o. s. v., när det gäller att finna anledningen till olyckorna, och givetvis kan orsaken delvis vara att söka i sådant. Men när man vill göra gällande att olyckorna skulle bero på lokens tyngd och hastighet, då är jag inte längre med på saken. Vår lokpark utmärkes inte av särskilt snabbgående eller tunga lok. Skentryck och hastighet skall stå i en viss bestämd relation till rälsvikt och slipersavstånd. Jag vet mycket väl av egen erfarenhet och många diskussioner med järnvägsstyrelsens herrar, att järnvägsstyrelsen är synnerligen försiktig när det gäller sådana ting och aldrig går till överdrift.

Det är sålunda inte lokens fel, utan felet ligger helt säkert i spåret. I vilken mån tjällossning eller temperaturväxlingar i detta fall kan ha medverkat kan jag inte säga bestämt, men jag är övertygad om att de förskjutningar av rälsen som har förekommit beror på att spåret har utförts på ett mindre lämpligt sätt.

När ett lok kommer i en kurva och kör emot den yttre rälssträngen, så bör denna kunna avlastas genom att vara förbunden med den inre rälssträngen, så att påkänningen minskar. Jag missar mig nog inte mycket om jag säger,

att det kanske kan ha varit orsaken till att man i detta fall inte har nått sådana resultat som man borde ha nått.

Nu sägs här, att man har tagit en loktyp ur trafik på norra stambanan. Jag betraktar det mera som en gest åt allmänheten för att man liksom skall lugna folket. Det kan nämligen inte ha den ringaste betydelse, i synnerhet som, om jag har förstått rätt, den loktyp det gäller har gjorts lättare än den typ som tidigare har gått på denna stambana, just för att den skulle passa för banor med lättare överbyggnad. Jag antar nämligen att det är Da-typen som avses. Den har ett skentryck på 15 ton, under det att den gamla D-typen, universaltypen för Sverige, har 17 tons skentryck per axel, och hastigheten är densamma. Det kan sålunda inte alls vara den omständigheten, som har förorsakat de tråkiga urspåringar som har skett. Denna typ gjordes för Ostkustbanan, som har lättare överbyggnad än stambanan, och det vore märkvärdigt om den inte passade på stambanan, där det går tyngre lok, Ma-loket, som har 17,3 tons skentryck, under det att Da-typen bara har 15 tons skentryck.

Nej, man får nog söka anledningen på annat håll. Jag tror, utan att dock med bestämdhet kunna påstå det, att det skulle vara tillrådligt om kommunikationsministern ville ta upp en diskussion med herrarna på järnvägsstyrelsens banavdelning och fråga, om det inte skulle finnas anledning att överväga att göra spår förstärkningar, närmast av rälsen och rälsens fäste vid slipern.

Man bör kanske inte i dessa tider, då så många olyckor har hemsökt järnvägsstyrelsen, komma med nya krav som lägger lök på laxen, men jag kan inte underlåta att begagna detta tillfälle att framföra en del synpunkter på några andra förhållanden.

Vi hade för några år sedan en diskussion om investeringarna i statens järnvägar, och jag framhöll då vilka

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

riskabla konsekvenser det skulle ha, om man inte gav järnvägsstyrelsen tillräckligt stora anslag för att den skulle kunna anskaffa erforderlig materiel och göra andra behövliga anläggningar.

En svaghet, som vidlåder statens järnvägars persontrafik i synnerhet och som vi alla som reser mycket har fått erfara många gånger, är att personvagnarna går mycket dåligt i spåret. Jag tror visserligen för min del att detta i främsta rummet är att hänföra till själva spåret, men jag är övertygad om att också boggiernas konstruktion har stor inverkan. Vagnen slänger, och passagerarna kastas åt höger och vänster och upp och ned — det kan vi alla intyga.

Det borde inte behöva vara så i ett sådant förnämligt företag som statens järnvägar. Man borde kunna komma till klarhet om hur boggierna skall vara konstruerade för att ge den trygghet och den lugna gång vi har rättighet att begära. När man åker järnväg i Tyskland eller med Wagon Lits liksom seglar man fram. Man känner inga stötar, man slängs inte utan åker bekvämt. Det kan alla intyga som har färdats med järnväg utomlands.

Jag skulle vilja säga, att järnvägsstyrelsens vagnbyrå är litet för konservativ när det gäller att bedöma dessa frågor. Det har gjorts framställningar till järnvägsstyrelsen om att man borde prova ut en ny boggiekonstruktion, som jag vet har vissa förtjänster men som kanske inte är hundra procentigt tillförlitlig. Jag tror för min del, att det hade varit anledning att söka prova ut den på ett samvetsgrant och lojalt sätt med avsikt att uppnå goda resultat, men i stället har man varit så bunden vid gamla åskådningar om hur konstruktionerna skall vara utförda, att man inte har velat acceptera konstruktionsprinciperna för den nya boggien, vilket enligt min uppfattning är ett fel.

Nu har emellertid järnvägsstyrelsen sedan några år tillbaka en del boggier under utprovning, och man må hoppas

att detta skall ge tillfredsställande resultat, men ännu har vi inte känt av någon förbättring — det kan vi intyga litet var.

I år har kommunikationsministern prutat ned anslaget till statens järnvägar med ungefär 15 miljoner kronor, och härav har 5 miljoner varit avsedda för anskaffning av nya stålvagnar. Det är sålunda en ganska betänklig prutning som i det fallet har gjorts. Det vore önskvärt, att man mera såg till att statens järnvägar finge förutsättningar att driva sin verksamhet på det sätt, som jag är övertygad om att statens järnvägar gärna vill och har förmåga att göra, om de bara får tillräckliga resurser.

Låt mig så till slut säga några ord om herr Anderssons i Dunker anförande. Vad han hade att säga på vissa punkter förvånade mig i högsta grad, och jag måste särskilt uttrycka min stora förvåning över att han vill ifrågasätta, att den enskildes privatresor skall statsdirigeras. Han talade om att järnvägsstyrelsen borde ordna så, att jultrafiken kunde spridas ut över flera dagar. Det finns såvitt jag förstår inte något hinder för den enskilde att resa när han vill — det bestämmer inte järnvägsstyrelsen. Järnvägsstyrelsen är säkert angelägen om att man reser så tidigt som möjligt och helst inte under dagarna närmast före jul.

Herr Andersson i Dunker hade också mycket att säga om förseningarna i jultrafiken. Vi var väl alla ganska prövade i det sammanhanget, men jag måste säga att man väl får ta naturhinder med gott humör och inte lasta järnvägsstyrelsen för exceptionella svårigheter som styrelsen är helt oskyldig till. Däremot har man kanske anledning att påtala ett förhållande som inte tycks kunna försvinna, nämligen att tågen går alltför sent från Stockholms station. I synnerhet får man ofta vänta mycket länge på att nattågen förs fram till plattformarna, och det tycker jag borde kunna undvikas när det inte föreligger sådana

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

naturhinder som vi hade under jultrafiken.

Slutligen är jag glad att kunna instämma i herr Anderssons yttrande på en punkt, nämligen beträffande SJ:s jubileumsfirande. Jag tycker inte att järnvägsstyrelsen skall ta dessa olyckor på det sättet, att styrelsen förvägrar sig glädjen att fira sitt 100-årsjubileum. Järnvägsstyrelsen och SJ har gjort så betydande insatser för landets förkovran och utveckling under de gångna hundra åren, att det vore stor skada om detta jubileum inte finge celebreras på ett värdigt sätt.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Endast ett enda ord. Det har från några håll påtalats, att SJ inställer vissa av de planerade arrangemangen i samband med sitt 100-årsjubileum. Jag har haft samtal med SJ:s ledning om denna sak, och jag har för min del utan vidare böjt mig för de skäl som därvidlag anförts. För att anordna denna jubileumsutställning, bl. a. den rullande delen, skulle krävas en kolossal massa folk, som SJ inte anser sig kunna avvara för detta ändamål just nu. En utställning kan anordnas när som helst. I övrigt kommer ju jubileumsarrangemangen att fullföljas; det är den arbetskrävande delen som man har avstått från.

Sedan vill jag till herr Sjölin säga, att herr Sjölin ju är expert i denna fråga, i varje fall expert på lok. Därför fanns det inga fel på loken men däremot på banorna och på allt annat. Det är naturligt. Specialisten kommer lätt till sådan klarhet. Jag vill emellertid ursäkta herr Sjölin med att han naturligtvis inte kunnat hinna i detalj studera det av mig här lämnade svaret, där vissa av de frågor han tog upp finns klart redovisade. Där finner man svaret på dem, och jag skall därför inte gå in på dessa saker. Jag vill emellertid säga, att den försiktighet som alla kan

utläsa i svarets beskrivning av olyckorna och olycksorsakerna väl ändå är naturlig med hänsyn till att polisutredningen inte är färdig. Jag bör väl ändå inte här sälla mig till dem som gissar och gör antaganden om orsakerna. Vi måste avvakta exempelvis vad landsfogden säger efter slutförd utredning om Ställdalsolyckan.

Herr **SJÖLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill för statsrådet framhålla, att jag inte alls ser så ensidigt på saken som statsrådet tycks tro. Men nog tycker man att det är egendomligt, det tror jag kammarens ledamöter håller med mig om, att man tar ut ur trafiken ett lok som väger 75 ton men godtar ett som väger 80 ton, fastän de båda går med samma hastighet.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **ANDERSSON**:

Herr talman! Jag upplyste tidigare kammaren om att det inte var tyngden som gjorde att detta lok togs ur trafik utan, som jag uttryckte det, den stela rörelse man har upptäckt och nu undersöker.

Herr **SJÖLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Vi skall inte diskutera lokkonstruktioner, men jag skall be att få säga herr statsrådet, att det lok som nu skall tas ur trafik är ett standardlok, som helt och hållet bygger på det gamla D-loket och är precis likadant som detta vad hjulställning och sådant angår.

Herr **CASSEL** (h):

Herr talman! Att några här i debatten skulle komma upp och föra fram kritik mot högerns besparingar på investeringsanslagen till statens järnvägar kom ju inte helt oväntat. Jag vill då passa på att säga, att vad som på detta område förekommit här och var i pressen inte erbjuder något uppbyggligt skådespel. Man har velat utnyttja djupt

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

tragiska händelser, där människor blivit dödade eller fått skador som kanske gör dem till invalider för hela livet, för att komma en politisk motståndare till livs. Så borde vi kanske inte bedriva den politiska agitationen. Man har velat få folk att tro, att högern skulle ha mindre intresse än de andra partierna för säkerheten vid statens järnvägar, och man skulle väl helst ha velat ge ett bestående intryck av att det skulle finnas något samband mellan högerns yrkanden om vissa besparingar och de olyckor, som i beklagligt stort antal har inträffat under de senaste månaderna. Båda dessa tankegångar är uppenbarligen orimliga. Högermänniskor åker väl tåg lika mycket som annat folk och måste väl vara previs lika angelägna att komma fram med livet i behåll. Något samband mellan det skedda och högerns yrkanden kan ju omöjligen finnas, eftersom dessa yrkanden berör ett budgetår, som ännu inte har börjat, men olyckorna redan har hänt. Det är vidare att anteckna att, enligt de upplysningar som inhämtats från järnvägsstyrelsens säkerhetsbyrå, ingen av årets här omtalade olyckor berott på bristan- de signalsäkerhetsanordningar.

Vad är det då som i realiteten har skett? Jo, att högerpartiet, precis på samma sätt som finansministern och var och en som menar allvar med stabiliseringspolitiken, varit tvunget att med ljus och lykta söka efter varje möjlighet till en begränsning av de offentliga investeringarna. Det bör uppmärksammas, att järnvägsstyrelsens äskanden om medel för sina investeringar på intet sätt passerat regeringen obeskurna. SJ har äskat 314,1 miljoner kronor. Av den summan skar regeringen bort 25,4 procent eller 79,8 miljoner. Av återstående 234,3 miljoner kronor har högern prutat 11,1 miljoner, d. v. s. 3,5 procent av den ursprungligen begärda summan. Det är att märka, att högerpartiet icke har prutat ett öre på de pengar som SJ ämnade köpa rullande

materiel för. På den punkten har herr Holmberg fel. Däremot är det riktigt, att en prutning har skett på anslaget till signalsäkerhetsanläggningar med 10 procent eller från 9 miljoner kronor till 8,1 miljoner kronor samt på anslaget till vägskyddsanläggningar från 6,5 till 5,9 miljoner kronor. Det är klart, att en sådan prutning kan diskuteras, men det är lika klart, att högerns ställningstagande inte innebär ett underkännande av säkerhetskravet vid SJ, lika litet som regeringens beslut när det gällde att sänka vad järnvägsstyrelsen begärt för att byta person-, post- och resgodsvagnar av trä mot stålvagnar med 8,25 miljoner kronor eller med 64 procent.

Högerns prutning när det gäller signalsäkerhetsanläggningar och vägskyddsanläggningar innebär ingenting annat än att programmet måste skjutas cirka en månad framåt i tiden. I och för sig är det beklagligt, men på precis samma sätt förhåller det sig på en rad andra områden. Om t. ex. ett rederi som har tankbåtar vill öka eldsäkerheten ombord i anslutning till den internationella konvention om sjösäkerhet, som riksdagen ratificerade 1950, och därför vill byta ut föråldrade eldsläckningsanläggningar mot moderna, så hålls rederiet tillbaka enligt riksdagens beslut av en tolvprocentig investeringsavgift. På samma sätt är det på en rad andra områden, t. ex. om man vill öka säkerheten mot olycksfall i arbetet inom en industri.

Jag kan ange ett annat exempel. Stockholms län, som ju har en mycket stor och hastigt växande befolkning, har i år begärt att få bygga sjukhus för 16 miljoner kronor men har ännu inte kunnat tilldelas ett öre för det ändamålet.

Hade regeringen när statsverkspropositionen avlämnades vetat vad man vet i dag om vårt beträngda ekonomiska läge, så är det sannolikt och rent av självfallet, att regeringen hade måst reducera både anslagen till investering-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

ar vid statens järnvägar och alla andra investeringsanslag ännu strängare än som nu har varit fallet. Det är över huvud taget icke möjligt att begränsa investeringarna om man vill utgå från att det inte skall märkas.

Herr SENANDER (k):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort, men jag har begärt ordet för att anföra en synpunkt som inte tidigare har anförts.

I det svar som kommunikationsministern avlämnat förklarar han i sin sammanfattning beträffande rationaliseringen bland annat följande: »Det torde ligga i rationaliseringens och den moderna teknikens natur att den i vissa avseenden fordrar mer av den enskilda människan, särskilt i psykiskt avseende. Detta förhållande motverkas dock av de lättnader i annat avseende, som följer bl. a. av att personalen ej behöver fysiskt ansträngas lika mycket och att arbetstiden reduceras.»

Jag skall inte ta upp till diskussion denna värdering av förhållandena vid SJ och inte heller analysera hur mycket den förkortning av arbetstiden egentligen är värd som här omnämns, men jag vill framhålla, att denna förkortning av arbetstiden inte tjänar mycket till om förhållandena är sådana, att personalen i stor utsträckning måste utföra arbete på fritid för att kunna existera. Här kommer lönefrågan in i sammanhanget.

Om man underbetalar en personal som är hetsad i arbetet och dessutom måste tillgripa fritidsarbete för att kunna existera, är det uppenbart, att den inte kan fullgöra sina funktioner och framför allt inte inom säkerhetstjänsten på ett sätt som kan betecknas såsom tillfredsställande. Jag tror följaktligen att kommunikationsministern bör ta med i beräkningen det faktum, att personalen är dåligt betald och arbetar på fritid. Även om man inte direkt kan säga, att detta har varit orsaken till

de olyckor som har inträffat, så måste det ändå stå klart för var och en, att det är risk för att vaksamheten kan slappas hos personal, som måste arbeta på fritid för att få en tillfredsställande levnadsstandard för sig och sin familj.

Jag tycker att kommunikationsministern borde ta en överläggning med civilministern för att snarast möjligt söka få fram ett förslag till förbättring av lönerna för de statsanställda.

Herr HOLMBERG (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Cassel påstår att jag har fel i min beskrivning av högerns ståndpunktstagande till behandlingen av investeringarna vid SJ. Nej, det har jag inte alls. Herr Cassel säger att högern inte har prutat ett öre på det förslag regeringen har framställt i fråga om anskaffning av stålvagnar. Tacka för det, när kommunikationsministern redan hade prutat så våldsamt, att det t. o. m. tillfredsställer högern! Jag har däremot sagt, att högern röstat mot järnvägsstyrelsens förslag, som skulle ha inneburit ökad säkerhet just på det område som herr Cassel nu förklarar sig intresserad av, och det är en annan sak. Jag tycker det skulle ha varit bättre om herr Cassel hade visat sitt intresse *då* i stället för att göra det nu vid en interpellationsdebatt.

Herr HAGBERG (k):

Herr talman! Det är bara några synpunkter som jag tycker man ytterligare skulle kunna anföra dels på svaret och dels på vad som i övrigt har förekommit.

Jag vill först säga, att svaret gjorde på mig ett gott intryck. Det var hederliga erkännanden. Redovisningen för åtgärder som har vidtagits var mycket intressant och vittnade om en god vilja, exempelvis att man nu ökar inspektionen av bansträckorna, att man inte tillåter tågmöten vid obehakade stationer, att man tar vissa lok ur funktion som man fruktar kan ha fel. Sådant är ju i

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

sin ordning, men man tvingas att göra den reflexionen: Skall det verkligen behöva inträffa så svåra olyckor, innan sådana åtgärder vidtages? Framför allt tror jag emellertid, att det viktigaste när det gäller att förebygga olyckor i framtiden ännu inte har riktigt handlagts, nämligen frågan om personalin- dragningarna.

Statsrådet Andersson har här redovisat en trafikminskning med en procent och en personalminskning med tio procent. Han har också mycket uppriktigt talat om vad det innebär, att man exempelvis har minskat baninspektionerna från en inspektion varje dag till en inspektion i veckan, i vissa fall två inspektioner i veckan. Jag tror t. o. m. att det finns bansträckor med oerhört stark trafik här utanför Stockholm, där man inspekterar tre dagar i veckan, där är ändå trafiken så oerhört stark!

Det förhållandet, att denna starkt inskränkta inspektion skall ske på en betydligt längre sträcka — den har ökat från fem till tolv kilometer — ligger ju på precis samma linje. Detta måste vara en grundläggande orsak till sådana olyckor som skett med Nordpilen. Jag har haft kontakt med järnvägsmän, som arbetar där uppe, och de är av den enstämmiga uppfattningen, att just dessa försummelse när det gäller inspektion och underhåll är den grundläggande orsaken. Att tänka sig att man två gånger i veckan inspekterar den som statsrådet säger mest trafikerade enkelspåriga järnvägen i vårt land med vetskap om belastningen på densamma och med många tidigare års erfarenheter av de förändringar i material, som kyla och andra omständigheter åstadkommer, är ju märkligt.

Jag vill också i detta sammanhang peka på en annan sak. Ute i Stadsgården — det är ju ett av de mest trafikerade områden som finns — är underhållet verkligen mycket dåligt. Det kanske förklaras därav, att man tidigare

hade nio man, av dessa en förman, enbart för underhåll av spår och dylikt, medan man nu har minskat till tre man, eller en banvakt och två medhjälpare. Jag vet inte om det har skett någon förändring, men jag vill erinra kammaren om att så sent som jag tror i februari spårade en godsvagn ur på grund av den bristfälliga rälsen, gick ut i vägbanan, krossade en bil och dödade en passagerare. Det var ju ganska alarmrande, men det tedde sig som ett isolerat fall. Jag tror att inte där har vidtagits några egentliga åtgärder av det slag, som statsrådet nu har talat om när det gäller sträckan mellan Ånge och Krylbo. I varje fall för ett par veckor sedan var järnvägsspåret av på flera ställen i Stadsgården.

Jag tror att det i stor utsträckning även är sådana saker, som verkligen tål att diskuteras och klarläggas, och att de, som har tryckt på det bristfälliga underhållet av spåren, har träffat något väsentligt när det gäller i varje fall de mest uppmärksammade olyckorna.

I svaret har statsrådet Andersson berört frågan om radiotelefon på tågen, och han säger att man inte tycker att den är tillfredsställande utformad ännu men att man undersöker denna sak. Jag har emellertid erhållit informationer om att det finns sådan materiel, men den får inte användas annat än under krigstid. Om dessa uppgifter, som jag inte har någon anledning att betvivla, är riktiga, måste man fråga sig: Vad är det egentligen för synpunkter som får vara vägledande när det gäller säkerheten vid statens järnvägar?

Det var en mycket anmärkningsvärd tystnad från statsrådet Andersson på en punkt, som min partikamrat herr Holmberg påtalade. Han erinrade om att man på malmtågsloken har genomfört en anordning så att den bromsapparatur, som skall användas vid mycket kritiska tillfällen, inte skall kunna träda i funktion förrän efter 30 sekunder mot tidigare 10 sekunder. En för-

Svar på interpellationer om järnvägsolyckor m. m.

längning av tiden innan den träder i funktion med 20 sekunder betyder ju på ett järnvägståg, som håller 50 kilometers fart, att det går över 250 meter innan denna s. k. nödbromsning träder i funktion. Jag förstår inte varför man har vidtagit en sådan åtgärd. Jag kan förstå att det finns en ekonomisk synpunkt, att det blir påfrestningar på materielen om man använder dessa utomordentligt hårda bromsningsanordningar i nödsituationer, men dessa anordningar är ju till för nödsituationer. Såvitt jag förstår innebär en sådan liten manipulation med denna apparatur, att den inte kan användas med någon som helst effekt vid kritiska tillfällen, när man bara har en begränsad bromsningssträcka framför sig.

Jag tycker att en replik, som statsrådet Andersson gav, också var ganska märklig, när han i anledning av att tåg-förseningarna i jultrafiken påtalades ansåg, att man kunde överväga en försämring av statens järnvägars service. Jag tror att om man skall betrakta problemet på det sättet, att man skall komma till rätta med svårigheter genom att införa besparingar och inskränkningar på vissa områden, så har man felbedömt saken. Jag undrar — och det var detta jag närmast ville framhålla — om det inte är denna årtionden långa kampanj för de s. k. affärsmässiga synpunkterna, som ytterst hetsar ledningen vid SJ till att forcera fram rationaliseringar och besparingar, som nu plötsligt resulterar i mycket svåra olyckor. Jag förstår att det för dem som har ansvaret för detta affärsdrivande verk och även för regeringen naturligtvis är önskvärt, att SJ lämnar så gott ekonomiskt resultat som möjligt. Men den synpunkten får inte dominera på ett sådant sätt, att man försummar elementära åtgärder för att skapa största möjliga trygghet. Det är trots allt, herr talman, en obehaglig känsla av att här brister det mycket, som man har fått när man har genomläst svaret.

Jag tror statsrådet Andersson inte skall för mycket fördjupa sig i jämförelser med hur det var under den tidigare femårsperioden. Jag hoppas att det är riktigt, att utvecklingen går i den riktningen, att olycksfallen vid SJ minskar. Men jag tror, att det finns skäl att erinra om att under den första femårsperioden efter kriget materielen väl måste ha varit nedsliten på ett helt annat sätt än under den senaste femårsperioden. Under kriget med alla dess påfrestningar fick man nog hålla igen underhållet, inte minst hos SJ. Materielen var säkerligen inte i förstklassigt tillstånd, när freden kom. Jag tror, att den bör ha varit i ett betydligt bättre tillstånd under femårsperioden 1951—1955.

Herr talman! Det är dessa synpunkter, som jag tyckte man borde bifoga denna debatt.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Jag tycker nog att herr Hagbergs framställning om dödmansgreppet gav en vilseledande uppfattning om dess funktion. Jag kan för min del inte uttala mig om vad avsikten har varit med att öka fördröjningen från 10 till 30 sekunder. Jag vill emellertid påpeka, att det alltid måste vara en viss fördröjning vid dödmansgreppet. Föraren skall ju principiellt hålla handen på detta hela tiden, vilket måste vara ganska tröttande för honom, och han måste därför kunna släppa det något ögonblick utan att bromsning sker. Jag förmodar att järnvägen sagt sig, att han kan få göra det i 30 sekunder utan att man behöver riskera någon olycka med den tågföring som förekommer med dessa malmåtgångslok.

Härmed var överläggningen slutad.

Inrättande av en överläkartjänst vid Ulleråkers sjukhus**§ 5**

Föredrogs den av herr *Persson* i Appuna vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående trafiken å järnvägslinjerna Vadstena—Ödeshög och Skänninge—Bränninge.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6**Utgifter under riksstatens elfte huvudtitel**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Punkterna 1—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 30**Inrättande av en överläkartjänst vid Ulleråkers sjukhus**

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **LUNDBERG** (s):

Herr talman! Att jag tar till orda beror på att jag vill göra ett understrykande av en motion. Den gäller inrättande av en överläkartjänst för den invärtesmedicinska vården vid Ulleråkers sjukhus. Utskottet säger härom, att »det i motionen II: 119 föreslagna inrättandet av en överläkartjänst för den invärtesmedicinska vården vid Ulleråkers sjukhus synes även utskottet vara av hög angelägenhetsgrad».

Jag vill i detta sammanhang bara vädja till inrikesdepartementet att till nästa år föreslå inrättande av en dylik

tjänst. Jag gör det därför att det vid Ulleråkers sjukhus finns omkring 1 500 inneliggande patienter och cirka 200 patienter i öppen familjevård. De utgöres till största delen av äldre personer, och bland dem förekommer många kroppssjukdomar. Härtill kommer att många klart kroppsliga sjukdomstillstånd gör patienterna så omtöcknade och störande, att de måste överföras till sinnessjukhus av Ulleråkers typ. Till detta sjukhus finns emellertid inte knuten någon läkare för kroppssjukvård. Detta har medfört att psykiatrikerna, som är orimligt hårt belastade av sitt egentliga arbete, dessutom nödgas sköta kroppssjukdomar, för vilka de inte har utbildning. I svårare fall har det också visat sig omöjligt att ha kvar patienterna på Ulleråker utan man har tvingats överföra dem till Akademiska sjukhuset. Dessa sjuka är så pass störande, att man tvingas att för varje patient medsända en vårdare. Vi saknar nämligen på Akademiska sjukhuset möjligheter att isolera dem.

Vi har på Ulleråker inrättat ett s. k. medicinskt centrum. Det stod färdigbyggt 1950, och vi har därefter utbyggt detsamma. Det fattas emellertid en läkare för att man skall kunna klara den invärtesmedicinska vården på Ulleråker. Jag måste säga till herr statsrådet, att det är oekonomiskt att ha det såsom för närvarande, nämligen att överföra dessa patienter till Akademiska sjukhuset och medsända vårdare i stället för att utnyttja det medicinska centrum som vi har på Ulleråker.

Jag vill också påpeka, att modern psykiatrisk forskning har visat, att bakom många sinnessjukdomar ligger kroppsliga rubbningar av olika slag. För att lösa hithörande problem är ett nära samarbete mellan psykiatriskt och invärtesmedicinskt utbildade läkare nödvändigt. Jag anser därför att herr statsrådet bör försöka se till att vi till nästa år får en läkartjänst för invärtesmedicin på Ulleråkers sjukhus.

Hem för kroniskt sjuka

Herr talman! Jag har bara velat ställa denna vädjan till departementet.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag vill erinra om den relativt kraftiga utbyggnad som företagits på detta område. I fjol fick vi inte mindre än 316 och innevarande år 446 nya tjänster, därav 19 läkarbefattningar. Ändå har vi givit uttryck för den uppfattningen, att såväl ekonomiska som humanitära hänsyn gör en ytterligare ökning av vårdresurserna nästa budgetår påkallad. Det är vår förhoppning, att departementschefen tar hänsyn till detta uttalande, och jag tror att herr Lundberg då också kan vara tillfreds.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det gäller här inrättandet av en invärtesmedicinsk läkartjänst vid Ulleråker, där vi för närvarande inte har någon sådan. Denna brist förorsakar svårigheter för patienterna och även för sjukhuset. Det är alltså på en punkt, där det icke företagits någon utbyggnad, som jag har gjort mitt uttalande. Jag är tacksam om statsrådet och statsutskottet kommer att beakta det vid kommande riksdag.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 31—72

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73

Hem för kroniskt sjuka

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr RIMMERFORS (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att det inom inrikesdepartementets huvudtitel finns en hel rad upprustningsbehov, som man skulle ha lust att yttra sig om. Det skall med tacksamhet er-

kännas, att en upprustning håller på att ske. Man kan emellertid ifrågasätta, om takten i upprustningen och avvägningen av angelägenhetsgraden är den riktiga.

Jag har nyss med tystnad låtit en punkt gå förbi, där jag hade en avslagen motion av, som jag menade, stor vikt. Det gällde utbyggnad av provinssiäläkarinstitutionen. Jag vet att man inte kan få allt vad man vill på en gång, men på denna punkt, nr 73, skall jag be att få säga några få ord. Det gäller de MS-sjuka, alltså den hemlighetsfulla, såsom obotlig betraktade multipelsklerosen.

Utskottet skriver så vackert och riktigt om dessa vårdnads- och forskningsuppgifters angelägenhetsgrad, att man rent av väntar sig ett tillstyrkande av motionen om en utredning av hela detta problemkomplex inom den medicinska vetenskapen. Motionen bör emellertid inte föranleda någon riksdagens åtgärd, menar utskottet. Jag skulle ha varit om inte helt nöjd så i vart fall mera tillfredsställd, om utskottet föreslagit att riksdagen måtte för Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört. Utskottet har nämligen anfört så bra saker, att det är skada att de inte vidarebefordras denna vanliga och auktoritativa väg till Kungl. Maj:t. Man erkänner det ömmande i de MS-sjukas situation. Man rekommenderar bättre vårdåtgärder, men man anser att det i första hand bör ankomma på sjukvårdens huvudmän att svara för den saken. Ja, man får väl hoppas att landstingen läser utskottsutlåtandet. Jag tror för min del att man varit säkrare på att vinna ett resultat, om man givit dessa angelägna synpunkter till känna för Kungl. Maj:t och med Kungl. Maj:ts hjälp fått dem vidarebefordrade.

För övrigt har jag mina dubier när det gäller landstingen och dessa specialuppgifter, som gäller ett relativt fåtal i varje landstingsområde. Det förefaller mig vara rätt naturligt att staten centralt svarar för sådan åtgärd.

Jag hade ställt ett utredningskrav. Motivet till detta är redovisat med dessa få ord i motionen, att problemet är så egenartat och trängande, att det ropar på lösning. Vi har därför hemställt om en utredning som tar sikte på problemets alla aspekter, en utredningskommitté leda till positiva förslag om lösning av både forskningsanslag och vårdbehov. Det gäller här, herr talman, en sällsam, olöst medicinsk gåta, under vars följevärningar ca 8 000 människor i vårt land lider med mer eller mindre långtgående invaliditet. Läkarna är livligt verksamma för att komma sjukdomen på spåren, och det skulle säkerligen ha varit av värde om man hade kunnat anförtro åt vetenskaplig expertis att ägna speciell uppmärksamhet åt denna fråga. Meningen från min och mina medmotionärers sida var naturligtvis ingen stor långtidsutredning utan en specialutredning.

Jag avstår, herr talman, från att ställa något yrkande, men jag hoppas att frågan med den utomordentliga skrivning utskottet givit skall falla framåt.

Häruti instämde fröken *Vinge* (fp).

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Det finns en mängd olika sorters kroniska sjukdomar, och det är ju så, att landstingen i allmänhet får ta hand om dessa vårdfall. Vi har mycket tydligt understrukit det behjärtansvärda i motionen.

När herr Rimmerfors säger, att han tror att landstingen förmodligen inte kommer att läsa detta utskottsutlåtande, vill jag betyga, att det gör de säkerligen med mycket stort intresse såsom alltid när det gäller sjukvårdsfrågor, och de läser det kanske lika noggrant som man gör i kanslihuset. Jag tror därför att vad utskottet uttalat kommer i den mån det är möjligt att accepteras av de olika landstingen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

4 — Andra kammarens protokoll 1956. Nr 15

Åtgärder i kariesförebyggande syfte

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 74—117

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 118

Åtgärder i kariesförebyggande syfte

Kungl. Maj:t hade (punkt 132, s. 335—341) föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordade riktlinjer för upplysnings- och propagandaåtgärder i kariesförebyggande syfte dels ock till åtgärder i kariesförebyggande syfte för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehäft tre motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sunne m. fl.* (I:222) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand m. fl.* (II:437), hade föreslagits dels att riksdagen måtte vid behandlingen av p. 132 under elfte huvudtiteln till Åtgärder i kariesförebyggande syfte för budgetåret 1956/57 besluta att bevilja ytterligare 50 000 kronor till stöd åt den planerade upplysningsverksamheten för motarbetande av tandröten dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte på lämpligt sätt föranstalta om att i den undervisning, som bedreves vid tandläkarhögskolorna och de medicinska lärosätena, liksom även i lärarutbildningen för yrkesundervisningen och den allmänna folkundervisningen, tid måtte anslås för undervisning om förebyggande åtgärder mot tandsjukdomarna.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II:436 ävensom I:222 och II:437, sistnämnda båda motioner såvitt de avsåge medelsanvisningen,

a) godkänna av departementschefen

Åtgärder i kariesförebyggande syfte

och utskottet förordade riktlinjer för upplysnings- och propagandåtgärder i kariesförebyggande syfte;

b) till Åtgärder i kariesförebyggande syfte för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 55 000 kronor;

II. att motionerna I: 222 och II: 437, till den del de icke behandlats under I., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Fru SJÖSTRAND (fp):

Herr talman! Kungl. Maj:t uppdrog för ett och ett halvt år sedan åt medicinalstyrelsen att påbörja en upplysnings- och propagandaverksamhet för att om möjligt förebygga tandrötan, en sjukdom som sprider sig på ett högst oroväckande sätt. Vi vet redan genom våra forskningar tillräckligt mycket för att kunna sätta in en upplysnings- och propagandaverksamhet för mera hälsosam föda och mot det överdrivna snaskätandet. Tandrötan har blivit en av våra värsta folksjukdomar, och medicinalstyrelsen har därför gjort upp en plan för en förebyggande verksamhet, som enligt beräkningarna skulle kosta 270 000 kronor.

Departementschefen har ställt sig mycket positivt till de föreslagna åtgärderna — film, folder, affischer m. m. — men har skurit ned anslaget för detta år till 55 000 kronor. Denna summa är emellertid alldeles för liten för att propagandan skall kunna få tillräcklig slagkraft. Den föreslagna filmen kostar bara den 50 000 kronor. Den folder, som medicinalstyrelsen har planerat, räcker inte pengarna till. Ändå förutsattes, att landstingen skall hjälpa till med distributionen. Man kan säkerligen räkna med att landstingen skall vara med om detta.

Hela projektet är lagt på mycket lång sikt — det förstår vi alla — men man får inte dröja för länge med att sätta i gång. Stora värden står på spel, både

när det gäller pengar och hälsa. Tandrötan har ökat katastrofalt under senare år, och tandvården kostar enligt senaste rapporter 250 å 275 miljoner kronor per år. Dessa pengar skulle givetvis kunna användas på ett bättre sätt. Vi skulle t. ex. kunna bygga många bostäder för denna summa.

Redan nu sacker vi efter i tandvården här i landet. Hela årgångar av skolbarn får i dag vara utan all tandvård, och vi kommer aldrig att kunna utbilda tillräckligt många tandläkare och annan personal, om utvecklingen får fortsätta så som den gjort under senaste tiden. Vår enda räddning är kraftiga och snabba förebyggande åtgärder. Det gäller alltså en mycket brådskande fråga, och de pengar det gäller är en investering, som kommer att löna sig.

Herr talman! Eftersom det inte finns någon reservation avgiven på denna punkt tillåter jag mig yrka bifall till motion nr 437 i denna kammare, i vilken det begäres ytterligare 50 000 kronor till åtgärder i kariesförebyggande syfte.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Tandvården är givetvis en mycket viktig sak, som kostar oerhörda summor varje år, och det är naturligtvis mycket angeläget att vidtaga sådana åtgärder, som kan förebygga sjukdomen. Detta har också departementschefen vitsordat. När det gäller distributionen av ifrågavarande broschyr, har statsrådet emellertid inte velat gå motionärerna till mötes. Meningen är ju att skicka ut en folder i upplysningssyfte, och de största kostnaderna i det sammanhanget kommer på distributionen. Broschyren skulle enligt förslaget skickas ut som korsbandsförsändelse till landets alla hörn, men det har departementschefen inte ansett vara den rätta vägen. I stället bör man, menar statsrådet, sända broschyren till sådana som är intresserade av frågan, och det bör kunna ske på ett billigare sätt.

Kostnader för sjukvård m. m. åt vissa utläningar

När man nu föreslår ett anslag på 55 000 kronor för här ifrågavarande ändamål, så skall man observera att den summan egentligen endast avser det förberedande arbetet med denna trycksak. I fortsättningen kommer denna propagandaverksamhet att kosta åtskilligt mera.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 437; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 119—130

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 131***Kostnader för sjukvård m. m. åt vissa utläningar**

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken WETTERSTRÖM (h):

Herr talman! Under denna punkt har utskottet behandlat en motion i flyktingfrågan, undertecknad av representanter för de fyra demokratiska partierna. I nämnda motion, nr 135 i denna kammare, ger motionärerna en ganska fyllig bild av situationen i Europa alltifrån senaste världskriget fram till i dag. Man redovisar också de insatser, som Sverige gjort — och de är inte så oväsentliga vad staten beträffar — men våra hjälpaktioner när det t. ex. gäller Österrike har mest bestått i barnbespisingar, inrättande av barnhem samt gåvosändningar osv., medan den hjälp som består i att ta hand om flyktingar kommit i bakgrunden.

När Sverige har berett flyktingar en fristad, så har staten i likhet med många andra länder företrädesvis anlagt den synpunkten, att vi därvid i första hand borde förse vår arbetsmarknad med ar-

betskraft. Den rent humanitära hjälpen har icke varit den dominerande. Från kyrkligt håll har man däremot mera beaktat den sidan.

Motionen utmynnar i en vädjan till riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t fästa Konungens uppmärksamhet på det elände, som alltjämt råder i vissa flyktingläger ute i Europa, och en anhållan om att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande huruvida inte Sverige ensamt eller i samverkan med andra länder kan göra en förnyad insats genom att låta överföra hit förslagsvis 1 000 sjuka, medelålders eller gamla familjer med anhöriga — och särskilt familjer med barn — samt att Kungl. Maj:t ville förelägga riksdagen de förslag, som sådana överväganden kan leda till.

Nu redovisar statsutskottet, att Kungl. Maj:t genom beslut i mars månad i år ämnar mottaga 1 000 flyktingar, vilka skulle få varaktig vistelse i Sverige. Detta är sålunda ett beslut, som helt sammanfaller med vår begäran i motionen och som har tillkommit efter det att motionen väcktes, och jag är naturligtvis mycket glad över detsamma. Men alltjämt är det vårt behov av arbetskraft som huvudsakligen är utslagsgivande, ty av dessa tusen flyktingar är, sägs det, endast 30 tuberkulossjuka, och dessa skulle med sina anhöriga få vistas hos oss. De återstående är arbetsföra. Nog förstår jag att vägande skäl kan tala för att vi så långt som möjligt i vårt lands intresse försöker få hit fackfolk eller i övrigt den arbetskraft, som vi har användning för. Men snart nog har väl i alla fall flyktinglägren tömts på de fullt arbetsföra, och kvar sitter då åldringar, barn och sjuka människor, som inte kan beredas arbete. Det är människor, för vilka världen ramlat samman och för vilka ingen ljusning skönjes, då allt hopp synes ute. I Österrike har de att leva på ett socialunderslöd av en krona 15 öre om dagen i svenska pengar. Det finns för närvarande i läg-

Kostnader för sjukvård m. m. åt vissa utlännningar

ren i Österrike 15 000 personer över 60 år, som ingen vill ta emot. Det har varit vår tanke att främst få över de barn hit, vilkas föräldrar är sjuka, för att bereda familjen en tryggad tillvaro men framför allt för att ge barnen en framtid.

Vi här i vårt land har det så pass bra och är så ompysslade i socialt hänseende, att vi, såsom ofta blir följden av en ombonad och trygg tillvaro, lätt blir självupptagna och obenägna för varje intrång i vårt inrutade liv. Vi har svårt att tänka oss att rubba våra egna cirkular, och vi blir lätt instängda i den lilla skyddade värld, som vårt land hittills lyckligtvis varit och är. Den nöd, som icke är inför våra ögon, har vi alltid svårt att sätta oss in i. Detta är, herr talman, inte någon kritik mot regering och riksdag — den skulle i så fall drabba de flesta av oss svenskar — utan endast ett konstaterande av fakta.

Nu har utskottet inte funnit anledning att uttala sig för en skrivelse till Kungl. Maj:t på det sätt som vi hade hoppats, och det beklagar jag, även om jag inte ställer något yrkande, då ju motionens syfte ändå i viss mån tillgodosetts. Kvar står dock min och mina medmotionärers önskan om en framdeles mera generös bedömning i flyktingfrågan från Kungl. Maj:ts sida, så att de humanitära synpunkterna ges lika stort utrymme som de arbetsmarknadsmässiga. Att Sverige vill bistå även i fortsättningen, därom lyser jag intet tvivel. Hur långt vi kan sträcka oss blir en avvägningsfråga, som så mycket annat. Vi har i varje fall ett stort ansvar som enskilda och som nation mot medmänniskor, som oförvållat lider nöd — inte bara lekamlig nöd utan också den andliga nöd, som består i en tillvaro, som intet har att ge av ljus och hopp och tillförsikt.

Herr *Rimmerfors* (fp) instämde häri.

Herr **RUBBESTAD** (bf):

Herr talman! Det är väl ganska onö-

digt att upprepa vad utskottet skrivit. Jag förmodar att alla har läst vårt uttalande, att det i vårt land inte råder några delade meningar om önskvärdheten av att vi så långt som möjligt skall hjälpa andra, nödlidande folk. Regeringen har den 2 mars i år förklarat att vårt land, såsom fröken Wetterström också nämnde, skall ta emot 1 000 flyktingar. Vi har väl alla lagt märke till, vid behandlingen av både denna huvudtitel och av flera andra huvudtitlar, att Sverige gör mycket för att hjälpa dem som råkat i nöd. Jag är förvissad om att med den inställning regeringen och också utskottet har till denna fråga, såsom framgår av dess uttalanden, kommer detta att bli fallet även i framtiden.

Med dessa ord yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Fröken **WETTERSTRÖM** (h):

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Rubbestad, att jag också givit mitt fulla erkännande åt det sätt, på vilket regeringen handlat. Det enda jag beklagat är, att endast så få sjuka människor kunnat tas in bland dessa tusen flyktingar. Jag önskar, att man i framtiden litet mera skall ta hänsyn till just de människor, som vi inte direkt kan placera i vårt arbetsliv men som vi kanske på lång sikt ändå har utsikt att få in där och vilkas barn vi framför allt kan hjälpa.

Herr **RUBBESTAD** (bf):

Herr talman! Vi får också tänka på vilka resurser vi har till förfogande. Våra sjukvårdsinrättningar är överfulla av våra egna vårdbehövande, och för att kunna ta emot sjuklingar från andra håll måste vi ha större resurser. Vi hoppas att detta skall bli möjligt, men för närvarande tror jag vi får vara nöjda med vad som gjorts.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 132—134

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 135**Länsstyrelserna: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 149, s. 393—398) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna, vilka erfordrades i anledning av vad departementschefen föreslagit, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57 dels ock till Länsstyrelserna: Avlöningar för nämnda budgetår anvisa ett förslagsanslag av 42 100 000 kronor.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft två av riksdagens revisorer i den av dem över 1955 års granskning avgivna berättelsen intagna uttalanden, nämligen dels § 12 angående länsbostadsnämndens i Skaraborgs län förläggning och dels § 30 angående länsadministrationen i Älvsborgs län.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga de ändringar i personalförteckningen för länsstyrelserna, vilka erfordrades i anledning av vad departementschefen i statsrådsprotokollet över inrikesärenden för den 4 januari 1956 förordat;

b) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare fr. o. m. budgetåret 1956/57;

c) till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 42 100 000 kronor;

II. att riksdagens revisorers uttalande rörande länsbostadsnämndens i Skaraborgs län förläggning icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att riksdagens revisorers uttalande rörande länsadministrationen i

Länsstyrelserna: Avlöningar

Älvsborgs län icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet yttrat bl. a. följande:

»Vad angår Kungl. Maj:ts förslag innebär detsamma bl. a., att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län skall beredas tillfällig personalförstärkning för att viktiga frågor rörande kommunala indelningar samt vattenförsörjning och avlopp m. m. skall bringas till avgörande genom att medgivande lämnas till dubblering under högst två år av en länsassessorstjänst å landskansliet. Utskottet tillstyrker den föreslagna personalförstärkningen men vill, med hänsyn till den speciella karaktären av arbetsuppgifterna och den begränsade tiden för förstärkningen, föreslå att Kungl. Maj:t bemyndigas att, efter särskild prövning, lösa denna fråga på så sätt, att ett belopp, högst motsvarande arvodet till en befattningshavare i länsassessors löneställning, under angivna tid ställs till länsstyrelsens förfogande. Genom en sådan anordning synes nämligen länsstyrelsens möjligheter att för den korta tid, varom här är fråga, förvärva en med de aktuella arbetsuppgifterna speciellt förtrogen befattningshavare kunna ökas.»

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Sundelin* och *Ragnar Bergh*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka att länsbostadsnämnden i Skaraborgs län i enlighet med vad riksdagens revisorer anfört förflyttades från Skara till Mariestad samt att därför utskottet under II. bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av vad riksdagens revisorer anfört angående länsbostadsnämndens i Skaraborgs län förläggning i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av reservanterna angivet syfte;

b) av herrar *Hesselbom*, *Sundelin*, *Ragnar Bergh* och *Elfving*, vilka ansett att utskottet under III. bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av riksdagens revisorers uttalande rörande

Länsstyrelserna: Avlöningar

länsadministrationen i Älvsborgs län i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder i av reservanternas angivet syfte;

c) av herrar *Ragnar Bergh, Widén* och *Cassel*, vilka ansett att det ovan återgivna stycke i utskottets yttrande, som började med »Vad angår» och slutade med »kunna ökas», bort ha följande lydelse:

»Vad angår Kungl. Maj:ts förslag innebär detsamma bl. a., att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län skall beredas tillfällig personalförstärkning för att viktiga frågor rörande kommunala indelningar samt vattenförsörjning och avlopp m. m. skall bringas till avgörande genom att medgivande lämnas till dubblering under högst två år av en länsassessorstjänst å landskansliet. Utskottet tillstyrker den föreslagna personalförstärkningen och att den ges i den form, som departementschefen förordat.»

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! De av kammarens ärade ledamöter, som studerat punkt 135 litet närmare, har måhända blivit en aning konfunderade inför utskottets skrivning när det gäller den dubblering av en länsassessorstjänst i Göteborg, som departementschefen hade begärt. I stället för att tillstyrka departementschefens förslag oförändrat har utskottets förordat att frågan skall lösas på så sätt, att ett belopp, högst motsvarande arvudet till en befattningshavare i länsassessors löneställning, skall ställas till länsstyrelsen förfogande under två år. På det sättet, menar utskottet, skulle man kunna förvärva en med de aktuella arbetsuppgifterna speciellt förtrogen befattningshavare.

Förhistorien till denna litet ovanliga skrivning är i korthet följande.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län begärde i skrivelse den 5 oktober 1955 att få dubbla en av sina länsassessorstjänster på landskansliet. An-

ledningen var att arbetsbördan på planerings- och socialsektionerna, vilka var och en förestås av en länsassessor, på grund av speciella förhållanden hade blivit mycket tung, så tung att det var nödvändigt att förstärka organisationen. Detta skulle man göra genom att under en tid av högst två år bryta ut föredragningen av vissa grupper av ärenden från planeringssektionen och från socialsektionen för att anförtro dem åt en särskild föredragande i länsassessors tjänsteställning. De ärenden, som skulle brytas ut, var av olika slag. Framför allt rörde de frågor om den kommunala, administrativa och kyrkliga indelningen, vilka skulle tas från planeringssektionen. Från socialsektionen skulle främst tas en hel del ärenden som rörde hälsovården och framför allt innefattade uppgörande av nya stadgar och reglementen för hälsovården i de olika kommunerna. Till bilden hör, att i Göteborgs och Bohus län finns en rad municipalsamhällen, som man av olika skäl anser böra upphöra för att i stället läggas ihop med de kommuner, som omger dem.

Alla dessa uppgifter är sådana som normalt handlägges av en befattningshavare med betydande juridisk-administrativ förfarenhet. Länsstyrelsen begärde också att få en sådan befattningshavare och angav till och med namneligen, vilken befattningshavare länsstyrelsen ville förordna på denna assessorstjänst.

Så gick då länsstyrelsens framställning in till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:t fann att den var befogad och tog upp den i statsverkspropositionen.

Sedan har det emellertid inträffat någonting rätt ovanligt. Det har enligt vad ordföranden på tredje avdelningen upplyst förekommit samtal mellan vederbörande länschef och honom. Detta har ordföranden sagt, och det är ingen hemlighet. Vid dessa samtal skulle det ha framhållits, att lämpligare än att fördubbla länsassessorstjänsten vore att ställa pengar till länsstyrelsens förfo-

Länsstyrelserna: Avlöningar

gande, så att länsstyrelsen för dessa kunde förvärva en med kommunala förhållanden särskilt förtrogen person.

Då frågar man sig: Vad är länsstyrelsens uppfattning i frågan? Här föreligger från länsstyrelsens sida en i officiell ordning inlämnad skrivelse, avgiven av landshövdingen och kontrahierad av vederbörande föredragande, där en dubbling av länsassessors-tjänsten begäres. Men under hand upplystes det sedan, att man ville ha saken ordnad på ett annat sätt. Jag har den meningen, att vill en myndighet ändra sig och få till stånd andra arrangemang än som tidigare begärts, så får det ske i officiell ordning och icke under hand på det sätt som här förekommit. Det är vidare oriktigt att sätta in en befattningshavare, låt vara tillfälligt, som saknar den kompetens som krävs för handläggandet av de uppgifter det här är fråga om. Jag är inte heller säker på att så i verkligheten kommer att ske. Jag tror nämligen inte att länsstyrelsen efter närmare begrundande kommer att utnyttja det anslag, som kan ställas till förfogande, för att gå utanför kretsen av de personer, som har föreskriven kompetens för uppgiften.

Vi har med vår reservation c) velat ge uttryck åt den meningen, att riksdagen inte skall peta i sådana här personalfrågor, som det måste ligga i Kungl. Maj:ts hand att avgöra, utan att riksdagen i detta fall hade bort följa Kungl. Maj:ts förslag oförändrat. Jag ber alltså att få yrka bifall till reservationen 2) c) vid denna punkt, vilket är detsamma som bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr ANDERSSON i Brämhult (bf):

Herr talman! Under denna punkt har statsutskottet behandlat statsrevisorernas hemställan om att de länsadministrativa förhållandena i Älvsborgs län skulle tas upp till en förutsättningslös utredning. Detta spörsmål har tidigare

aktualiserats i riksdagen genom framstötat motionsvägen. Det finns få frågor av administrativ art, som mera är i behov av att underkastas en ordentlig utredning.

Älvsborgs län är till sin geografiska utbredning en något underlig formation. Detta kan kanske anses vara i och för sig av mindre betydelse, men det skapar förhållanden beträffande kontakterna inom länet som är ganska besvärliga. Det kan nämnas, att avståndet fågelvägen ifrån länets nordligaste gräns till dess sydligaste är över 25 mil. Det är för södra Sveriges förhållanden en mycket betydande sträcka.

I sitt betänkande anför statsrevisorerna en lång rad synpunkter, som talar för en utredning på detta område. För att nämna några saker, framhåller de: »Speciellt framträder behovet av samarbete i fråga om den planeringsverksamhet, som på olika områden bedrivs av länsstyrelsen.» De säger vidare, att »den nuvarande ordningen för länsadministrationen i Älvsborgs län ur både länsstyrelsens och övriga statliga organs synpunkter är förenad med betydande olägenheter». Som ett exempel konstateras, att om en person, som bor i norra Dalsland, önskar uppvakta länsbostadsnämnden, vilken har sitt säte i Borås, behöver han sätta till ungefär två dagar för att kunna utträta sitt ärende.

Det bör kanske också anföras i detta sammanhang hurudan fördelningen av de administrativa organen är mellan de olika länsdelarnas huvudorter, d. v. s. residensstaden Vänersborg och den södra länsdelens, Sjuhäradsbygdens, centrum, d. v. s. Borås stad. Den är f. n. ungefär följande: Hushållningssällskap, lantbruksnämnd, landsantikvarie och rättshjälpsanstalt finns både i Vänersborg och i Borås. Man har vägförvaltning, överlantmätare och mödrarhjälpcentral endast i Vänersborg, medan skogsvårdsstyrelse, länsarbetsnämnd, länsbostadsnämnd, länsnykterhetsnämnd och allmän centralsjukkassa finnes en-

Länsstyrelserna: Avlöningar

dast i Borås. Utöver detta kanske också bör framhållas en sak, som visserligen ligger något vid sidan men som ändå är rätt underlig. Länet har två valkretsar, och det är i och för sig inte så egendomligt, men när man tillägger, att ett av häradena väljer andrakammarledamöter tillsammans med norra valkretsen men landstingsmän tillsammans med den södra, finner man, att det råder förhållanden, som är allt annat än lyckliga.

Statsrevisorernas förslag har varit ute på remiss till en hel del myndigheter, och det kan vara av intresse att ta del av vad dessa har sagt. Om jag nu inskränker mig till att i helt korta ordalag erinra om vad var och en yttrat, finns det anledning att först stanna vid kammarkollegiums yttrande i frågan. Därå sägs, att kollegiets allmänna syn på en länsreform icke bör »hindra, att fråga om ändrad länsindelning upptages till prövning i enstaka fall, då anledning därtill föreligger. Frågan om eventuellt ändrad länsindelning beträffande Älvsborgs län synes därför också böra övervägas i förevarande sammanhang».

Man stannar alltså inte bara vid den föreslagna nya administrationsordningen utan förutsätter också, att man kan diskutera en förändrad länsindelning.

Statskontoret finner »skäl föreligga för att länsadministrationen i Älvsborgs län blir föremål för särskild utredning».

Bland övriga, som yttrat sig, kan jag nämna länsstyrelsen i Älvsborgs län, som säger: »Länsstyrelsen får därför, med instämmande i vad revisorerna härom anfört, föreslå att hela frågekomplexet blir föremål för en förutslutningslös utredning.» Den tillägger: »Slutligen vill länsstyrelsen understryka vikten av att den föreslagna utredningen kommer till stånd snarast möjligt och bedrivs skyndsamt. Länsstyrelsens lokalfrågor äro nämligen beroende av utredningens resultat, och en snar lösning av dessa frågor är nödvändig.»

Det kan också erinras om vad Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott säger. Det är kanske i någon mån skeptiskt men slutar med: »Utskottet vill emellertid icke motsätta sig en förutslutningslös utredning av frågan om länsadministrationen inom länet och förutsätter, att landstinget beredes tillfälle att deltaga i en eventuell sådan utredning.»

Till dem, som yttrat sig, hör också drätselkammaren i Borås stad, som är avgjort positiv. Den säger i sin sammanfattning, att »kammaren finner det synnerligen angeläget, att den föreslagna utredningen kommer till utförande. Särskilt med hänsyn till revisorernas påpekande om behovet av anskaffande av ytterligare lokaler för länsstyrelsen i Vänersborg, en anskaffning som lär vara förenad med ganska betydande byggnadskostnader, bör utredningen igångsättas utan dröjsmål och bedrivas så skyndsamt som möjligt».

Drätselkamrarna i Ulricehamn och i Åmål yttrar sig också positivt. De enda, som har speciellt inriktade meningar om saken, är drätselkamrarna i Trollhättan och Vänersborg, vilka anser, att administrationen skall koncentreras till Vänersborg, vilket skulle medföra den största nyttan.

Att märka är att det inte finns någon part i sammanhanget, som tagit avstånd ifrån behovet av denna utredning och ifrån det riktiga i att man får en annan ordning på detta område. Då är det ganska märkligt att ta del av statsutskottets yttrande på denna punkt. Det säger inledningsvis att det kan anföras skäl »för att frågan om länsadministrationen i detta län görs till föremål för utredning». Sedan säges det, att statsrevisorerna själva anfört, att det vid denna utredning bör tas skäligen hänsyn till folkopinionen. Utskottet konstaterar: »I sådant hänseende har det synts utskottet påfallande, att någon enig opinion om olägenheter av nuvarande ordning inte kommit till synes i remissvaren.»

Länsstyrelserna: Avlöningar

Här har man dock en rad remissvar, som samtliga går i positiv riktning. Man frågar sig: Vad har statsutskottet för krav på positiva remissvar, om inte dessa skulle fylla dem?

Statsutskottet framhåller vidare: »En reglering av gränserna för Älvsborgs län synes icke böra komma till stånd, innan utlåtanden i denna fråga infordrats från intressenter i de angränsande länen.» Det är väl just detta, som utredningen skulle ge svar på: hur man skulle ställa sig till en eventuell reglering av gränserna. Det finns ingen anledning att i detta sammanhang gå in därpå; vi vet alla, hur detta problem dragits upp.

Det är klart att den länsindelning vi nu har lämnar mycket övrigt att önska, och det är att beklaga att statsutskottet har intagit en bestämt avvisande hållning till den utredning som ändå förr eller senare måste ske. Statsutskottets ställningstagande innebär endast att man på en tid skjuter ifrån sig ett problem, som det är nödvändigt att lösa. Vi som bor i länet känner bäst till var svårigheterna finns, och vi har länge varit på det klara med att någonting måste göras.

Det har till statsutskottets yttrande på denna punkt fogats en reservation av herr Hesselbom m. fl., där man understryker vikten av att en utredning beträffande länsindelningen snarast möjligt kommer till stånd, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

I detta yttrande instämde herrar *Andersson* i Hyssna (s) och *Gustafsson* i Borås (fp).

Herr LUNDQVIST (s):

Herr talman! Jag bor själv i Älvsborgs län och har varit i tillfälle att ta del av de yttranden som avgivits av Trollhättans stad och landstingets förvaltningsutskott.

Det ligger en hel del i de synpunkter

som den föregående talaren här anförde när han talade om administrationen inom länet, men därifrån och till att omedelbart ta ställning till en utredning om ändrad länsindelning är steget långt, och jag kan för min del inte vara med därom. Jag anser att saken bör klarläggas något bättre än vad som sker i den föreliggande reservationen, och det är närmast av denna anledning jag har tagit till orda.

Statsrevisorernas påpekande av att Älvsborgs län ur näringsgeografisk synpunkt kan uppdelas i två var för sig särpräglade delar, är alldeles riktigt. Men när statsrevisorerna i fortsättningen säger att dessa delar utgöres av »dels Sjuhäradsbygden med en betydande industriell verksamhet — mera än två tredjedelar av länets industri- och hantverksföretag äro förlagda dit med Borås som naturligt centrum — dels återstående del av länet med dess mera utpräglade jordbruksnäring», så måste vi som bor i den norra delen, Göta älvdal, Vänersborg, Trollhättan och i Dalsland, sätta ett stort frågetecken. Hur har man studerat de näringsgeografiska förhållandena? Det finns ju mycket betydande industrier även i den norra delen av länet. Jag erinrar om den tunga mekaniska industrien i Trollhättan, den elektrokemiska industrien i samma stad, samt i Vargön och Göta älvdal och de skogsindustrier — om jag får med ett ord kalla dem så — som finns i Dalsland.

Det är just denna differentiering av industrien som man inom landstinget har ansett vara fördelaktig ur ekonomisk synpunkt, och det har också därigenom visat sig möjligt att hålla en låg uttaxering när det gäller landstingsskatten, trots att vi måst dubblera en hel del institutioner, sjukvårdsinrättningar, skolor o. d. Ur ekonomisk synpunkt utgör alltså det nuvarande länet en relativt bra enhet. Men vi erkänner naturligtvis att det är olägenheter förknipade med de stora avstånden inom

Länsstyrelserna: Avlöningar

länet och att det förekommer en hel del dubbelorganisation i administrativt hänseende, som kanske bör granskas på något sätt. Men att sammankoppla detta med frågan om en ändrad länsindelning anser vi inte riktigt. Det skulle säkerligen ta ganska lång tid, innan man vore färdig med en sådan utredning, ty den skulle nog inte bara stanna vid att Borås och Sjuhäradsbygden skures bort från Älvsborgs län, utan det skulle säkerligen också vara nödvändigt att ta upp frågan om Bohuslän och Dalsland och deras gemensamma intressen liksom frågan om en viss ändrad indelning för storstaden Göteborg. Vi som nu klagar på den administrativa organisationen anser oss inte kunna invänta resultatet av en sådan utredning.

Tyvär har den reservation, som på denna punkt avgivits, fått en sådan utformning att man knyter samman utredningen av de administrativa problemen med en förutsättningslös utredning om ändrad länsindelning. Låt vara att vissa synpunkter, som anföres när det gäller administrationen, är riktiga, även om svårigheterna inte är så stora som här betonats, så har vi dock redan tidigare kunnat lösa en del av våra administrativa problem, och vi har nog även i fortsättningen möjlighet att göra det på andra vägar både snabbare och bättre än genom att invänta resultatet av en utredning om ändrad länsindelning.

Jag kan därför inte, herr talman, rösta för bifall till reservationen, utan jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Häruti instämde herrar *Svensson* i Alingsås (s), *Antby* (fp) och *Sjölin* (fp).

Herr ELIASSON (h):

Herr talman! Jag skall be kammarens ledamöter att ett tag flytta intresset från Älvsborgs län till Skaraborgs län.

Statsrevisorerna har i en punkt av sin berättelse gjort det uttalandet, att länsbostadsnämnden bör förflyttas från

Skara till Mariestad. Utskottet har inte velat vara med på detta, men utskottet har å andra sidan inte sagt bestämt nej till saken utan bara framhållit att det för närvarande inte finns anledning att ändra förläggningssorten för länsbostadsnämnden. Skälen för förflyttningen är i första hand, att i Mariestad finns länsstyrelsen, överlantmätaren, länsarkitekten och distriktsingenjören för vatten och avlopp. Det torde väl vara bekant för alla, att det måste vara ständiga kontakter mellan länsbostadsnämnden och dessa myndigheter. Detta betyder att tjänstemännen i länsbostadsnämnden eller i de andra myndigheterna måste resa mellan Mariestad och Skara. Det blir en hel del tidsspilla av den orsaken.

Skälen att ha kvar länsbostadsnämnden i Skara är dels att där finns lantbruksnämnden och dels att Mariestad ligger i norra delen av länet och skulle kunna anses som en olämplig förläggningssort, enär det skulle medföra ökade svårigheter och kostnader för en del av länets invånare att besöka nämnden. Det kan givetvis också vara besvärligt för tjänstemännen med en förflyttning. Jag har i annat sammanhang haft tillfälle att konstatera, att resorna mellan Skara och Mariestad för att skaffa erforderliga uppgifter, framför allt från lantmäterikontoret, tar en stor del av tjänstemännens tid. Denna tidsspilla leder till brister i effektiviteten, och effektiviteten är trots allt den bästa servicen för bygden.

Då första kammaren tagit utskottets hemställan, skall jag inte ställa något yrkande.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag skall börja med att säga något om herr Eliassons anförande, fastän han inte ställde något yrkande. Utskottet har ansett, att det för befolkningen är till den största fördelen, om denna inrättning, nämligen länsbo-

Länsstyrelserna: Avlöningar

stadsnämnden, ligger i Skara. Var och en som känner länet vet, att Mariestad ligger i en utkant under det att Skara ligger i centrum. Större delen av befolkningen i Skaraborgs län är säkerligen nöjd med de förhållanden som nu råder och som utskottet rekommenderar skall bli bestående.

Det är riktigt som herr Cassel relaterade, att utskottet tagit en annan ställning än propositionen till den extra länsassessorstjänsten i Göteborg. Vi har gjort det efter moget övervägande. Vi har kommit till den uppfattningen, att det är praktiskt att ordna på det sätt, som vi har föreslagit. En för två år anställd extra länsassessor kan, har vi ansett, mycket väl ersättas genom en sakkunnig på detta område. Vi har därför velat ställa till förfogande ett belopp, som motsvarar högst det lönebelopp som en länsassessor kostar. Vi har nämligen den uppfattningen, att det skulle gå att få detta arbete utfört till kanske lägre kostnad än om man anställde en länsassessor. Då länschefen önskat att få ett dylikt arrangemang, har vi inte velat motsätta oss detta. Vi tror att det kommer att ordnas på ett tillfredsställande sätt.

Vad sedan beträffar den stora frågan om länsindelningen i Älvsborgs län, är både herr Andersson i Brämhult och jag invånare i Älvsborgs län, och vi bör därför känna länet väl bägge två. Jag kan dock knappast vitsorda allt vad herr Andersson har sagt. Det är riktigt, att avståndet från den nordligaste delen till den sydligaste är ungefär 25 mil. Länsstyrelsen i Vänersborg ligger visserligen inte i mitten av länet, men det är ändå inte mer än ungefär 10 mil från den nordligaste delen av Dalsland till Vänersborg, och från Vänersborg till den sydligaste länsdelen är det endast 15 mil. Sådana långa avstånd mellan de olika länsdelarna är inget enastående i Sydsverige. Vi kan bara ta som exempel Bohuslän, vårt närmaste grannlän. Från nordligaste delen av

Bohuslän till Göteborg, där länsstyrelsen befinner sig, är avståndet 20 mil, mot vårt längsta avstånd på bara 15 mil. Avstånden är därför inte avskräckande.

Herr Andersson ville göra gällande, att det skulle ta två dagar att resa från Dalsland till Vänersborg och Borås. Jag hemställer, att han studerar tågtidtabellen litet bättre. Han kommer nog då att finna, att om man på ett praktiskt sätt använder de möjligheter som finns går det mycket väl att klara resan på dagen. Det är fullt riktigt, som herr Andersson säger, att en centralisering ur vissa synpunkter vore önskvärd, men med den struktur länet äger har vi inbyggare i länet funnit oss väl till rätta i förhållandena som de äro. Vi tycker inte, att det är så förfärligt besvärligt, även om vi naturligtvis skull önska att vi hade en dubblering av länsarbetsnämnden och länsbostadsnämnden. Jag har inte heller hört nämnvärda klagomål om den saken från länet. Att vi också har en delad valkrets, känner både herr Andersson och jag väl till. Vi hör båda till detta område. Men jag har inte sett, att det har uppkommit några alltför stora olägenheter av den saken. Vi har funnit oss i det system som är och behöver inte någon ny länsindelning.

Beträffande förslaget från statsrevisorerna vill jag säga, att de inte varit så goda kännare av förhållandena i länet. Det kan man konstatera när man läser deras uttalanden på flera punkter. Detta har Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott rättat till i betydande avsnitt och ställt kyrkan mitt i byn, om jag så får säga, med att påpeka att de besvärligheter som revisorerna vill framhålla inte är till finnandes. Jag tycker nog att man bör tillmäta förvaltningsutskottets enhälliga yttrande den största betydelse. Det är Älvsborgs läns landsting som avlämnat detta yttrande. 15 landstingsmän från skilda delar av hela länet har för sin del uttalat, att de inte kan anse att det finns

Länsstyrelserna: Avlöningar

några svårigheter beträffande förhållandet mellan de lokala organen och centralförvaltningen. Dessa landstingsmän känner ju bäst till förhållandena.

Att Borås stad är angelägen om att få en ny länsindelning är ju en gammal historia, som man mycket väl känner till i länet. Det har länge varit ett önskemål från Borås att få länsstyrelsen flyttad dit. Självfallet är det av stor betydelse för en stad att få en sådan organisation inflyttad med mer än 100 tjänstemän. Skatteunderlaget blir bättre, vilket självfallet är lockande. Ur länets synpunkt kan det emellertid inte vara någon som helst fördel med ett sådant arrangemang, ty detta skulle betyda en förflyttning som gjorde länet alldeles omöjligt i dess nuvarande form. Jag tycker därför att alla skäl talar för att vi biträder det förslag som utskottets majoritet gått in för.

Bostadsfrågan i Vänersborg måste självfallet förr eller senare lösas. Länsstyrelsen sväller ut undan för undan, men det får vi finna oss i. Var länsstyrelsen än kommer att befinna sig måste vi skaffa de erforderliga lokalerna. Vänersborgs stad har därför förklarat sig villig att medverka till uppförandet av dessa bostäder. Den frågan behöver således inte möta något motstånd.

Statsrevisorerna har mycket starkt betonat att man skall fästa det största avseendet vid länsbefolkningens intressen. Jag tror att detta sker bäst om man följer landstingets förvaltningsutskotts yttrande, eftersom man där bäst känner till frågan. Att vi behöver ha en ytterligare utredning och att den, som herr Andersson sade, måste komma förr eller senare, det är jag inte alls övertygad om. När t. ex. Göteborgs stad kommer och vill inkorporera någon kommun behöver detta inte medföra någon reglering av länet i övrigt. Man kan nog kanske vara med om att avstå det område som då kan komma i fråga.

Med detta vill jag, herr talman, fram-

hålla, att jag tror att det för länet och ur andra synpunkter är fördelaktigt, om man här följer utskottets förslag, till vilket jag alltså ber att få yrka bifall.

Herr ANDERSSON i Brämhult (bf):

Herr talman! Min högt vördade länskamrat och kanske i vissa fall lärofader herr Rubbestad gör stora ansträngningar att förklara utskottets hållning i denna fråga. När han säger att Vänersborg ligger bra nära mitten är det självfallet riktigt om man ser det rent geografiskt. Han glömde emellertid att tala om att staden ligger mitt i insnörningen mellan de två länsdelarna och att de flesta människorna bor i södra delen och sålunda måste förflytta sig uppåt för att komma till Vänersborg.

Herr Rubbestad försöker vidare göra gällande att det hela skulle vara ett önskemål från Borås stad. Jag förstår fuller väl avsikten med att liksom ställa mig litet off side i debatten och säga att jag skulle gå Borås stads ärenden. I och för sig är detta kanske inte fel, men jag vill framhålla att den uppfattning jag här gett uttryck åt inte bara är begränsad till Borås stads gränser. Denna mening råder nog rätt allmänt i hela södra länsdelen.

Till herr Lundqvist vill jag bara säga, att han kryper bakom det faktum att reservationen inte begränsat sig till utredningen av de administrativa formerna. Om herr Lundqvist haft ett speciellt intresse av denna utredning hade det väl inte varit alldeles omöjligt att före frågans avgörande få kontakt med förste reservanten. Vägarna dit är väl inte alldeles obekanta.

Herr RUBBESTAD (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Andersson i Brämhult säger, att det faktum att han är från Borås inte skall tas som intäkt för att han här talar till förmån för Borås. Det må vara sagt, men det är inte lätt att veta hur det ligger till. När det gäl-

Länsstyrelserna: Avlöningar

ler lokala intressen så är det nog så med litet var att vi gärna förfäktar det som ligger oss närmast.

Herr Andersson säger vidare att detta är ett intresse från hela södra Älvsborgs län. Jag betvivlar att det är på det sättet. Restiden från Borås till Vänersborg är ungefär två timmar. Det är alltså inte några alltför stora svårigheter för folk att komma från Borås till länsstyrelsen i den mån man behöver det.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Då jag i egenskap av riksdagens revisor står som medansvarig för vad revisorerna sagt i detta avseende, skall jag be att få säga några ord.

De som före mig talat från denna plats har redogjort för revisorernas uttalande och de synpunkter som däri framförts, och jag förmodar att kammarens ärade ledamöter håller mig räkning för att jag inte upprepar detta. Beträffande länsbostadsnämnden i Skaraborgs län har revisorerna trots sig finna att där möjligen borde prövas en annan ordning, och såvitt jag uppfattat herr Eliasson rätt ansåg han att där förefinns åtskilliga besvärigheter. Jag skall inte utveckla den saken ytterligare utan hänvisar till vad revisorerna har skrivit och vad som återfinnes i den vid denna punkt fogade reservationen av herrar Sundelin och Ragnar Bergh, till vilken reservation jag, herr talman, tillåter mig att yrka bifall.

Svårigheterna beträffande administrationen av Älvsborgs län har såvitt jag förstår här belysts av ärade kammarledamöter, som i övrigt har olika meningar när det gäller frågan om utredning. Revisorerna har naturligtvis inte den ingående kännedom om länets problem som länets representanter har, men vi har så gott vi kunnat sökt ta reda på hur det ligger till och därpå grundat vårt uttalande att vi finner att — även om man försöker omorganisera administrationen — också frågan om

själva länsindelningen kan komma in i bilden. Nu har här sagts att detta ju inte är aktuellt, det kommer nog men kan inte tas upp vid denna tidpunkt. Jag tror dock att lösandet av denna fråga är mycket tidskrävande, och jag ansluter mig därför för min del till det i reservationen b) vid denna punkt gjorda yrkandet att man går in för en utredning redan nu. Oberoende av vad som här sagts angående Göteborg och länet i övrigt tror jag, att man inte kan komma undan en ändring och att man måste pröva vad som bör göras för att förbättra förhållandena på detta område.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till de vid denna punkt fogade reservationerna a) och b).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Jag anser mig inte ha några nya epokgörande synpunkter att lägga på denna fråga, men jag känner mig likväl manad att tillkännage den uppfattningen, att hur man än beslutar här så kommer den problematik mer och mer att tränga sig fram, som revisorerna givit uttryck för och som redovisas på s. 122 i utskottsutlåtandet, där det förordas en förutsättningslös prövning vid den utredning i ämnet, som enligt revisorernas mening bör äga rum. Frågan kommer alldeles säkert förr eller senare upp, och jag anser att det vore lika bra att nu gå på reservationens linje. Det är dock, som herr Andersson i Brämhult här påpekade, ganska märkligt att så pass många remissinstanser ändå givit sitt fulla gillande: kammarkollegiet, statskontoret, länsstyrelsen i Älvsborgs län och drätselkamrarna i Borås och Ämål. Man finner vidare av utlåtandet att andra instanser har uttalat sig i mycket positiv riktning. Det är dock enligt min mening ett faktum som man bör fästa stort avseende vid. Även jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Länsstyrelserna: Avlöningar

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Jacobsson i Tobo talar för reservationen. Han har ju varit statsrevisor och alltså som sådan förordad denna omläggning. Men jag kan tala om för herr Jacobsson, att när herr Bergh, som ju också är statsrevisor och som är ledamot av den avdelning inom utskottet där vi diskuterade frågan, fick del av de synpunkter som då framfördes, avstod han från att fullfölja revisorernas ståndpunkt. Han hade alltså inte antecknat någon avvikande mening, när frågan gick till samfällda utskottet. När sedan detta yrkande kom från herr Hesselbom är det klart att han såsom statsrevisor anslöt sig till dem som stod för reservationen. Jag hoppas herr Jacobsson också kan finna, att han inte alltför energiskt behöver lägga sig i indelningen i Älvsborgs län, när länets representanter i förvaltningsutskottet enhälligt har förklarat, att det bör förbli som det är.

Herr DAHL (s):

Herr talman! När länschefen i Göteborgs och Bohus län har begärt extra hjälp för att utreda avlopps- och vattenförsörjningsfrågorna, har han gjort detta därför att dessa frågor är så brännande. Vi vet ju vad som inträffade i höstas där nere. En översyn av förhållandena inom Bohuslän ger vid handen, att vatten- och avloppsfrågorna inte är lösta på ett sätt som motsvarar moderna krav. Det är av nöden att det blir snabb ändring, om inte både det ena och det andra skall inträffa. Med hänsyn härtill hälsar man med glädje, att departementschefen här är redo att föreslå anslag för ändamålet. Det är nog också nödvändigt att denna extra kraft kommer till hjälp, ty det är här fråga om stora arbeten. Bohusläns geografi och den sparsamma förekomsten av vattendrag och likaså dess tätorters struktur gör, att planeringarna och utredningarna blir kostsamma. Framför allt

med hänsyn till kommunernas mindre ekonomiska bärkraft blir det säkert fråga om att sammanföra olika kommuner för att gemensamt lösa dessa viktiga frågor.

Mot vad herr Cassel sade skulle jag vilja säga, att det inte har så stor betydelse, om vi här följer departementschefens förslag om länsassessor eller utskottets förslag att bevilja en summa som svarar mot en tjänstemannalön. Det väsentliga är att den som får hand om detta utredningsuppdrag känner landskapet och samtidigt är sakkunnig på de områden som det är fråga om och alltså snabbt kan komma fram med förslag som möjliggör en lösning på olika punkter.

Med hänsyn till detta tycker jag att det ur praktisk synpunkt är bäst att följa utskottets förslag. På den vägen kan vi snabbt komma fram till en förbättring av de allt annat än goda förhållanden, som nu råder i fråga om vatten och avlopp i Bohuslän.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr JACOBSSON i Tobo (fp):

Herr talman! Till herr Rubbestad vill jag bara säga, att det finns en reservation av herrar Sundelin och Ragnar Bergh. Därför finner jag ingen anledning att gå ifrån mitt yrkande på denna punkt.

Representanterna från Älvsborgs län tycks i detta ärende inte vara fullt eniga. Därför vidhåller jag mitt yrkande även i den frågan.

Herr SJÖLIN (fp):

Herr talman! Jag vill endast konstatera, att Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott inte har någon som helst önskan om en ändring beträffande residensets placering. Det har ingen anledning att önska en ändring, ty en uppdelning i två län skulle innebära, att det också bleve två landsting. Två län får nämligen enligt nuvarande lagstiftning inte ha ett gemensamt lands-

Länsstyrelserna: Avlöningar

ting. Komplikationer av ekonomisk natur skulle också uppstå, om länet delades.

För övrigt har Älvsborgs län den lägsta landstingsskatten bland alla landsting, endast 3:20, trots den besvärliga administration, som man säger att vi har.

Vi har inte känt olägenheter av den nuvarande ordningen och det finns därför inte heller anledning att göra en utredning. När förvaltningsutskottet trots detta har sagt sig inte vilja motsätta sig en utredning, avser utskottet det fallet att det med hänsyn till andra omständigheter skulle befinnas lämpligt att företa en utredning.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. På dära av herr vice talmannen framställd proposition biföll kammaren till en början utskottets hemställan i I stycket.

I fråga om II stycket framställde herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herrar Sundelin och Ragnar Bergh vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets berörda hemställan.

Herr andre vice talmannen gav härefter beträffande III stycket propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den av herr Hesselbom m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Andersson i Bråmhult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 135, III stycket, i utskottets utlåtande nr 11,

röstas Ja;

Den, det ej vill,

röstas Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Hesselbom m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Beträffande utskottets motivering gav herr andre vice talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets motivering dels ock på godkännande av samma motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Cassel begärde likväl votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner statsutskottets motivering under punkten 135:o) i utskottets utlåtande nr 11, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt utskottets berörda motivering med den ändring däri, som föreslagits i den av herr Ragnar Bergh m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och denna voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Cassel begärde

Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m.

emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 126 ja och 28 nej, varjämte 14 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt utskottets motivering.

Punkterna 136—179

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 180***Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m.**

Kungl. Maj:t hade (punkt 197, s. 492—500) föreslagit riksdagen att till Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 11 831 000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjalmar Nilsson* (I: 91) och den andra inom andra kammaren av fröken *Löwenhielm* (II: 139) hade hemställts, att riksdagen måtte vid behandling av punkten 197 under elfte huvudtiteln besluta att till kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 12 619 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 91 och II: 139 till Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum m. m. för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 11 831 000 kronor;

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört rörande handläggningen av ärenden, avseende statsbidrag till merkostnader för utförande av kommunala tekniska verk i fullträffsäkert skick.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av fröken *Elmén*.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken **LÖWENHIELM** (fp):

Herr talman! I motionerna under denna punkt har yrkats, att anslaget skulle höjas till 12 619 000 kronor. I denna summa skulle då rymmas ett anslag på 737 000 kronor till ett bergsrum för en transformatorstation i Härnösand.

När Härnösand började planera denna transformatoranläggning 1949, tog man kontakt med civilförvarsstyrelsen, som var mycket intresserad av att stationen förlades i ett bergsrum. När vi genom civilförvarsmyndigheternas tillskyndan ville förlägga stationen i ett fullträffsäkert bergsrum, ansåg vi oss också ha anledning att påräkna statsbidrag.

Vid de första beräkningarna kom man fram till att merkostnaden skulle röra sig om en halv miljon kronor, men de slutliga kostnaderna visade sig tyvärr röra sig om något över en miljon. När vi övervägde merkostnaderna och när stadsfullmäktige fattade beslut om detta bygge år 1950, ansåg vi ändå att vi tog på oss en dryg merkostnad — vi skulle betala en tredjedel av beloppet.

Hade vi 1950 vetat, att vi inte skulle få statsbidrag, hade stadens myndigheter icke förlagt mottagningsstationen till bergsrum. Vi har hela tiden under arbetets gång haft kontakt med civilförsvaret och fått dess anvisningar om hur arbetet skulle utföras. Det har då hetat, att vi skulle göra på ett visst bestämt sätt för att få statsbidrag, och vi kunde då inte tro annat än att vi, när arbetet var färdigt, också skulle få bidrag.

I betänkanudet av år 1947 rörande civilförvarsorganisationen står det, att utredningen finner det i hög grad angeläget att bl. a. transformatorstationer och liknande anordningar görs fullträffsäkra genom insprängning i berg och att graden av skyddet liksom de ur

Kostnader för anordnande av allmänna skyddsrum

civilförvarssynpunkt påkallade åtgärderna i varje särskilt fall bör fastställas av centralmyndigheten samt att statsbidrag bör utgå till täckande av merkostnaderna.

Ur Kungl. Maj:ts proposition nr 81 år 1948 kan man inhämta, att om kommunerna kunde påräkna statsbidrag, behövde man ej i lag föreskriva skyldighet för kommunerna att göra fullträffsäkra skyddsrum. I diskussionen mellan elverket i Härnösand och civilförvarssmyndigheterna som föregick byggandet av skyddsrummet fördes även på tal, att länsstyrelsen skulle förelägga staden att bygga fullträffsäkert. Så blev icke fallet, utan staden åtog sig frivilligt att bygga skyddsrummet, men genom det som förevarit och det man kunde läsa ur propositionerna ansåg man sig ha grundad anledning att vara säker på att få statsbidrag.

Till 1953 års statsverksproposition skrev civilförvarsstyrelsen: »Styrelsen har granskat och godkänt av Härnösands elverk insänt förslag om insprängning i berg av en ny transformatorstation.» Departementschefen skrev endast: »Beträffande de kommunaltekniska verken anser jag mig icke kunna biträda förslaget om statsbidrag till merkostnader för skyddsanordningar vid Härnösands elverk.»

Intill denna tidpunkt har, såvitt vi kunnat finna i Härnösand, icke något av civilförvarsstyrelsen tillstyrkt förslag blivit avslaget av Kungl. Maj:t. Göteborg fick visserligen först ett avslag 1946, men sedan beviljades Göteborg anslag 1949. I det sammanhanget skrev departementschefen: »Kommun som avser att vid ny- eller ombyggnad av ett tekniskt verk göra detta fullträffsäkert torde i framtiden böra förhå sig hos den centrala civilförvarssmyndigheten om lämpligheten av att verket göres fullträffsäkert.» Vi anser att vi har uppfyllt det villkoret.

Statsutskottet anför nu »att i motionerna inte anförts någon omständighet

av beskaffenhet att kunna vederlägga riktigheten, sakligt sett, av den av Kungl. Maj:t intagna ståndpunkten». Men, herr talman, hur skall myndigheterna i Härnösand kunna känna till Kungl. Maj:ts ståndpunkt? Vi har aldrig fått del av någon motivering, och det har därför varit omöjligt för motionärerna att vederlägga riktigheten av Kungl. Maj:ts ståndpunkt.

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändringen, att under moment a) med bifall till motionerna I:91 och II:139 anvisas ett reservationsanslag av 12 568 000 kronor.

Herr ÅKERSTRÖM (s):

Herr talman! Om man i Härnösand allvarligt skulle ha räknat med riksdagens medverkan till att ändra Kungl. Maj:ts ståndpunkt, så skulle man ha varit inne med en motion år 1953, där Kungl. Maj:t sade ifrån att det inte blev något statsbidrag. Någon motion väcktes inte. Härigenom har man försummat den eventuella chans, som kunde ha funnits. Att så här i efterhand göra någonting däråt är fullständigt uteslutet, sedan utskottet och riksdagen följt Kungl. Maj:t 1953.

När vi har sett litet närmare på det här, så har det ändå föranlett utskottet att skriva följande: »Utskottet finner det vidare mindre tillfredsställande, att kommunerna skall nödgas vänta så länge som f. n. på besked, huruvida statsbidrag kan vara att påräkna till merkostnaderna för utförande av ett tekniskt verk i fullträffsäkert skick eller ej. För att åstadkomma en mera tillfredsställande ordning härutinnan synes det utskottet önskvärt, att Kungl. Maj:t förklarar sig beredd att på framställning av kommun meddela förhandsbesked, huruvida Kungl. Maj:t är beredd föreslå riksdagen att statsbidrag får utgå till viss anordning med syfte till fullträffsäkert utförande. Utskottet

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga — Rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kostnader för stenröjningar och andra grundförbättringar

föreslår, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna vad utskottet sålunda anfört.»

Detta skall ju gälla för framtiden, men det fanns inte någon möjlighet att göra någonting åt speciellt fallet Härnösand. Jag vill därför med hänvisning till vad utskottet sagt yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gav herr andre vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till det av fröken Löwenhielm under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 181—199

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 200

Kommittéer och utredningar genom sakkunniga

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (punkt 223, s. 524) hemställde utskottet, att riksdagen måtte till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 800 000 kronor.

Reservation hade anmälts av herrar *Ragnar Bergh*, *Skoglund* i Doverstorp och *Cassel*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till Kommittéer och utredningar genom sakkunniga för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 700 000 kronor.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr CASSEL (h):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att endast yrka bifall till den reservation, som här är avgiven av herr Ragnar Bergh m. fl. och som går ut på att anslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga skall bestämmas

till 700 000 kronor i stället för av departementschefen begärda 800 000 kronor.

Herr RUBBESTAD (bf):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 201—203

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 204

Lades till handlingarna.

§ 7

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid statens rättskemiska laboratorium.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kostnader för stenröjningar och andra grundförbättringar

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 26, i anledning av väckta motioner om rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kostnader för stenröjning och andra grundförbättringar.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr BÖRJESSON (bf):

Herr talman! I den fråga, som berörs i motionen II: 228 och avser rätt till avdrag i beskattningen för kostnader för stenröjning och vissa andra grundför-

Rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för kostnader för stenröjningar och andra grundförbättringar

bättringsåtgärder, vill jag särskilt beröra stenröjningen. Denna fråga har ju tidigare varit underställd riksdagen genom motioner 1950 och 1952. Bevillningsutskottet understryker angelägenheten av ett ställningstagande till de nu förevarande spörsmålen och att det inte uppskjutes någon längre tid. Man förväntar också, att ärendet skall tas upp till prövning av 1950 års skattelagssakkunniga eller också i annan ordning. Det är viktigt att denna frågas slutgiltiga prövning inte fördröjes alltför länge. Man måste understryka, att 1950 års skattelagssakkunniga på något sätt bör påskynda det arbete som pågår på detta område.

Det är nog riktigt som utskottet har sagt, att det utgår vissa bidrag för stenröjning, men för dessa bidrag är ju vissa gränser satta. Dels har man arealgränsen på 20 hektar, dels har man gränsen i fråga om den ekonomiska ställningen. Stenröjningen är ju ganska dyr. Den går inte sällan till cirka 3 000 kronor per hektar. Ofta kan den överstiga denna kostnad. Denna kostnad motsvarar inte värdestegringen av fastigheten. I skogsbygderna, där stenröjning huvudsakligen förekommer, är jordbruket ofta ett stöd åt, en komplettering av skogsbruket. Den maskinella och fullt rationella stenröjningen drabbas hårdare av detta system än den som sker sporadiskt och litet undan för undan. Det är nämligen så, att om vederbörande jordbrukare tar bort litet sten på sina åkrar, så kommer det med i den allmänna driften, men om man anlitar ett företag, som har stenröjning på entreprenad och använder stora maskiner, har man inga möjligheter att få räkna detta till driftens omkostnader.

Åsikten att stenröjning är uteslutande en grundförbättring måste nog revideras. Den rationaliseringsvinst, som man anser att jordbruket skall ha som en viss kompensation, är i huvudsak beräknad på slättjordbruk utan stenbundenhet. Den stenröjning som försig-

går är nödvändig, om man skall kunna använda våra nutida maskiner och för att man skall kunna nå fram till den rationaliseringsvinst för jordbruket som man strävar efter.

Det har omvittnats att t. ex. utländska statsmän efter att ha besett vårt land och dess många förnäma industrier och företag vid förfrågan har sagt, att vad de beundrade mest av vad de sett var smålänningens kamp emot stenen.

Här är ett område inom beskattningen, där man bör söka få till stånd en omprövning av det förfarande som man nu har.

Utskottet har understrukit att man förväntar att 1950 års skattelagssakkunniga kommer att ta upp denna fråga till prövning. Under sådana förhållanden är det inte lönt att i nuvarande läge ställa något yrkande. Jag skall avstå från detta, men jag hoppas att det slutliga ställningstagandet inte skjutes alltför långt på framtiden.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Detta problem ligger hos 1950 års skattelagssakkunniga. Det är en del av det större problem som gäller gränsdragning mellan avdragsgilla driftkostnader och icke avdragsgilla grundförbättringar.

Vi har, som motionären sade, i utskottet framhållit, att det är angeläget att ställningstagandet inte uppskjutes någon längre tid, och i annat sammanhang har vi understrukit vikten av att de sakkunnigas arbete bedrivs med skyndsamt.

Herr talman! Med dessa få ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9

Ändring av 22 § kommunalskattelagen avseende avdrag vid inkomsttaxeringar för kostnader i samband med skiftesförrättning

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckt motion om ändring av 22 § kommunalskattelagen avseende avdrag vid inkomsttaxeringen för kostnader i samband med skiftesförrättning.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BERGGREN (fp):

Herr talman! Med anledning av utskottets uttalande, vad det gäller mitt yrkande om viss ändring av 22 § i kommunalskattelagen, skall jag be få säga några ord.

Vi har i många olika sammanhang börjat skönja de ofördelaktiga verkningarna av de arbetsföra åldrarnas avflyttning från landsbygden. I det spörsmål jag i motionen berört möter vi en av dessa. Att det gäller kostnader för hantlangning och material vid av våra distriktslantmätare företagna skiftesomläggningar framgår ju av utskottets betänkande.

Jag har, som omnämnts i min motion, erinrat om orsaken till den förändring i kostnadshänseende, som just på grund av ökad brist på tillgänglig arbetskraft gjort sig gällande under det sista årtiondet. Jag har förut i motionen erinrat om hurusom riksdagen vid olika tillfällen och i fråga om andra delkostnader vid skiftesförrättningar beslutat om statsbidrag, men jag har också fortsatt: »Statsbidrag till kostnader för hantlangning och material utgår dock icke. Sistnämnda kostnader höll sig på 1940-talet och tidigare vid belopp som betydligt understeg förrättningsarvodet. Numera har emellertid dessa ständigt stegrats och medfört den förändringen, att denna utgiftspost vanligtvis och ofta i betydlig grad överstiger förrättningsarvodet. Förut har markägarna

själva i stor utsträckning deltagit i hantlangningsarbetet. Numera synes de icke, åtminstone inte vid de större förrättningarna, vara i tillfälle härtill. Den minskade tillgången på arbetskraft i allmänhet har tydligen försvårat för respektive markägare att kunna frikopplas från andra oundgängliga arbeten, och det vanliga förhållandet är numera att arbetskraft lejes och utgifterna enligt vissa regler härför fördelas på sakägarna. Utgiftsposten hantlangning har därför blivit alltmer kännbar och medfört att totalkostnaderna för förrättningsåtgärder ofta kan räknas uppgå till belopp som verkar avskräckande på många markägare, vilka är intresserade av en mera rationell fastighetsbildning. Detta förhållande är i särskilt hög grad för handen när det är fråga om skiftesförrättningar vilka gäller förbättrad arrondering av skogsmark.» Det är alltså kostnaderna för omskiftning av skogsmark som min motion närmast tar sikte på.

Att sådana åtgärder är angelägna, där-om vittnar åtskilliga framställningar under de senaste årens riksdagar. De riksdagsledamöter, vilka haft intresse och tid att besöka skogsveckans utställning och där gjort sina iakttagelser, borde utan att vara fackmän rätt snart ha fått klart för sig, vilken utomordentlig betydelse förbättrande åtgärder i dessa olika sammanhang har för vår national-ekonomi.

En av denna riksdags mera uppmärksammade motioner sysslar ju också även den med det delspörsmål jag berör, den bättre arronderingens stora betydelse. Jag citerar: »En bättre arrondering av skogsmarken, en energisk och effektiv arronderingsverksamhet kräver samarbete från alla berörda parter.» Här är vi på samma linje, men att jag sedan i andra stycken inte kan följa vederbörande motionärers mångfrestande planer och ingripanden må redan här deklaras.

Jag har framhållit att en markägare vill ha klart, att fördelarna av en om-

Vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan

skiftningsåtgärd överstiger kostnaderna, detta även med hänsyn till inkomstskatteregler. Samtidigt har jag även poängterat, att fördelarna av en omskiftning kommer först på längre sikt.

Här kommer jag då fram till mitt yrkande, att hantlangningskostnaderna skulle få hänföras till driftkostnader och alltså vara avdragsgilla vid deklaration och inkomstbeskattning. Enligt min uppfattning skulle ett dylikt medgivande bidra till ökat intresse för omskiftning och därmed verka befrämjande på vår skogsproduktion i stort.

Då statsbidrag enligt olika grunder och på olika villkor nu utgår för vissa av förrättningskostnaderna, hade det ju legat närmast att yrka, att statsbidrag även skulle utgå till kostnader för de av mig speciellt omnämnda hantlangnings- och materialutgifterna. Jag säger också i min motion, att frågan givetvis kunde lösas på så sätt, att statsbidrag utginge även på denna del av totalkostnaderna för en omskiftningsåtgärd.

Jag har en känsla av att utskottet då lättare skulle ha följt mitt önskemål, i varje fall ett stycke längre än vad som nu skett, även om utskottet icke synes vara främmande för att en ändring kan vara skälig och synes räkna med att 1950 års skattelagssakkunniga självfallet bör ta en omprövning av denna fråga.

Det förefaller dessutom som om den enklare åtgärden i enlighet med mitt yrkande, vilket icke följer det statsbidragstänkande som i så hög grad genomsyrat såväl riksdagen som det svenska folket, icke har funnit nåd inför utskottets ögon.

Herr talman! Jag har inte något yrkande att ställa men jag har med detta inlägg velat helt kort redovisa skälen för min framställning, och jag hoppas att frågan nu ändå har fått en stöt framåt.

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Denna fråga samman-

hänger liksom den vi nyss behandlade med det större spörsmålet om gränsdragningen mellan driftkostnader och grundförbättringar, som av 1950 års skattelagssakkunniga skall upptagas till övervägande i samband med den kommande översynen av kommunalskattelagstiftningen. Utskottet skriver att det inte har någonting att erinra mot att också den fråga, som herr Berggren väckt, tages upp till prövning, men utskottet vill inte gå med på herr Berggrens förslag att här utan föregående utredning företaga en ändring i gällande lagstiftning.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 10

Vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 28, i anledning av väckta motioner om vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats fyra inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner.

I de likalydande motionerna I: 298 av herrar *Magnusson* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 221 av herrar *Nilsson* i Svalöv och *Nilsson* i Bästekille hade hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning om att vid beräkandet av den skattepliktiga intäkten av jordbruksfastighet värdeminskingsavdrag enligt bunden avskrivningsplan måtte medgivas för kostnader för maskiner och redskap, som användes i jordbruket

Vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskningsplan

drift, även då redovisningen av netto-intäkten sker efter den s. k. kontantprincipen».

Utskottet hemställde, att

1) de likalydande motionerna I: 299 av herrar Wolgast och Herbert Hermansson samt II: 226 av herr Adolffson m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) de likalydande motionerna I: 298 av herrar Magnusson och Ebbe Ohlsson samt II: 221 av herrar Nilsson i Svalöv och Nilsson i Bästekille, i den mån motionerna icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits:

I. av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Söderquist*, *Velander*, *Nilsson* i Svalöv, *Sjölin* och *Strandh*, vilka under hänvisning till innehållet i motionerna I: 298 samt II: 221 ansett att utskottet bort under punkten 2) hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av frågan om införande av rätt att vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet enligt den s. k. kontantprincipen avdraga kostnad för anskaffande av maskiner och redskap genom värdeminskningssavdrag enligt avskrivningsplan;

II. av herr *Werner*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr KRISTENSSON i Osby (fp):

Herr talman! Denna fråga om värdeminskningssavdrag för maskiner och redskap i jordbruket, då man använder sig av kontantprincipen i sin deklARATION, har ytterligare aktualiserats genom mekaniseringen inom jordbruket och genom att det mindre jordbruket också gör inköp av dyra maskiner och redskap. Det kan inte förväntas att inom det mindre jordbruket man i någon

större utsträckning skulle tillämpa bokföringsmässiga grunder där avskrivningsrätt föreligger. Utskottet medger att olägenheter och brister är förenade med den nuvarande lagstiftningen på detta område. Kostnader för ersättningsanskaffning är ofta större eller kan vara större än årsinkomsten, men då får avdrag inte till fullo äga rum, avdrag får inte skjutas från det ena året till det andra. Vid nyuppsättning och senare vid utrangering får skillnaden inte avdragas trots att fråga är om egentliga driftkostnader. Utskottet förväntar att härvidlag skall ske en översyn av lagstiftningen på detta område av 1950 års skattelagssakkunniga. Vi reservanter har ansett denna fråga vara så angelägen att vi förordat en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en skyndsamt utredning i detta ärende.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Förevarande fråga har behandlats tidigare här i riksdagen, senast år 1951, men då ansåg sig riksdagen inte ha någon möjlighet att biträda den väckta högermotionen. Sedan dess har emellertid fem år gått, och man kunde därför ha väntat sig att frågan skulle ha legat till sig och att utskottet därför nu skulle ha kunnat gå åtminstone så långt som vi från högerhåll har yrkat, nämligen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en ny utredning av denna fråga.

I sin motivering erkänner utskottet att de nuvarande bestämmelserna inte är ur alla synpunkter lämpliga, men trots detta har utskottet ändå inte velat förordat en ny utredning, vilket jag tycker är ganska egendomligt. Även om en jordbrukare har rätt att deklarerat för taxering efter bokföringsmässiga principer, så vet utskottsmajoriteten ändå lika väl som vi andra i denna kam-

Vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskingsplan

mare, att flertalet jordbrukare inte vill använda denna form av taxering, ty vissa bestämmelser är utformade på ett sätt, som ger jordbrukarna ett sämre utgångsläge än andra företagare.

Utskottet har också låtit förstå, att ett bifall till vår motion skulle öka svårigheterna ur taxeringssynpunkt, att det skulle bli ett komplicerat förfarande. Detta har jag mycket svårt att förstå. Om alla vet hur man skall gå till väga, så är det väl enkelt att till en vanlig deklaration, avgiven efter kontantprincipen, foga en skriftlig bilaga. Kontrollen är då fullständig. Första gången redovisas inköpssumman, och sedan insänder man årligen en värdeminskingsplan. Då kan inte några oegentligheter förekomma. När jordbrukarna har fått rätt att deklarerera även efter kontantprincipen, bör man också medgiva dem rätt att bilägga en sådan värdeminskingsplan.

Jag förstår över huvud taget bara en sak i detta sammanhang, och det är att utskottsmajoriteten som vanligt inte har velat någonting. Ty om utskottet skulle ha skrivit klämmen efter majoritetens skrivning i motiveringen, så skulle utskottet utan tvekan ha hemställt om bifall till vår motion.

Sedan har också från bondeförbundshåll väckts en motion i denna fråga, i vilken yrkas på omedelbara lagstiftningsåtgärder. Jag förstår att partiets ledamöter i bevillningsutskottet inte har ansett sig kunna yrka bifall till vår motion, eftersom det är ganska kort tid kvar till 1957 års riksdag och vi kanske därför inte har så stora möjligheter att hinna med arbetet. Men att bondeförbundets ledamöter därifrån har gått över på en direkt avslagslinje, har jag svårt att fatta. När bondeförbundarna inte kunde ta sin egen motion, hade det väl varit konsekvent att i stället yrka bifall till den motion som väckts från vårt håll.

Det har tidigare här talats om poli-

tiska tågolyckor, men när man studerar denna frågas läge i dag, tycker jag det verkar som en politisk urspårning.

Jag skulle kunna utveckla denna fråga betydligt mera, men med hänsyn till den långt framskridna tiden nöjer jag mig med det anförda och ber att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det är riktigt som både herr Kristensson i Osby och herr Nilsson i Bästekille helt nyss sagt här, nämligen att liknande motioner som dessa varit föremål för behandling vid 1951 års riksdag, då man införde dessa nya bestämmelser om deklarationsförfarandet för jordbrukare, som redovisar enligt bokföringsmässiga principer. Till herr Kristensson i Osby skulle jag kunna säga, att eftersom han funnit tillräcklig motivering för att yrka bifall till utskottets hemställan i de två föregående betänkandena, tycker jag nog, att det också skulle ha gått att utan större självövertvinnele yrka bifall till dess nu förevarande förslag; det är ju härvidlag fråga om ganska närbesläktade ting.

Motionerna år 1951 avsågs därför att bevillningsutskottet då inte ansåg sig vilja förorda bifall. De jordbrukare, sade man då, som ville ha en bättre inkomstfördelning mellan olika år, kunde övergå till en räkenskapsmässig redovisning, och det fanns alltså och finns alltså möjlighet för jordbrukarna att välja den metod, som man tycker är fördelaktigast. Utskottet ansåg vidare att en utsträckning av avskrivningsreglerna att gälla även för de jordbruk som redovisar efter den s. k. kontantprincipen inte var möjlig utan en föregående undersökning, och jag tror, herr Nilsson i Bästekille, att när Ni säger att detta inte är svårare och inte behöver bli mera komplicerat, att man kan göra det

Vidgad rätt för jordbrukare att vid beskattning åtnjuta avdrag för värdeminskning av maskiner enligt värdeminskningsplan

så och så enkelt, så är detta att väl mycket förenkla saken för Er. Men utskottet sade då och understryker det nu, att det ingenting hade emot utan anslöt sig till tanken på att detta spörsmål bleve föremål för fortsatta överväganden av 1950 års skattelagssakkunniga. Det är, herr talman, så att denna avvisande inställning till att tillmötesgå motionärerna i deras önskemål inte bottnar i någon ovilja att så långt det kan vara möjligt minska de orättvisor och de olägenheter som följer med kontantprincipen, utan det förhåller sig så att denna metod blir så komplicerad och svårkontrollerbar, att den inte längre fyller sin uppgift att vara så enkel som möjligt. I så fall är det ju ingen mening med att vi skall hålla oss med två olika metoder, dels den s. k. kontantprincipen och dels den som benämnes redovisning enligt bokföringsmässiga grunder, då bägge metoderna blir komplicerade och kommer att innebära svårigheter i fråga om kontroll. Då kan vi i stället överväga att ta bara en metod. Det är dessa synpunkter — för att fatta mig kort — som har varit avgörande då utskottet inte velat utan föregående utredning tillstyrka en ändring.

Beträffande yrkandet om en skrivelse till Kungl. Maj:t anser utskottet, att en sådan inte är nödvändig ur saklig synpunkt för att få frågan fortare löst, och det är därför utskottet hänvisar till att det givit sin anslutning till tanken på att frågan göres till föremål för en översyn av 1950 års skattelagssakkunniga. Ett skäl är också att utskottet helt nyligen föreslagit att frågor, som av riksdagen tidigare överlämnats till dessa sakkunniga, fortast möjligt tages under övervägande. Utifrån dessa utgångspunkter har utskottet inte ansett det finnas reella skäl att nu skriva till Kungl. Maj:t i ämnet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON i Aspeboda (bf):

Herr talman! Jag tror inte att vi i dag behöver något meningsutbyte om nödvändigheten av en översyn på hithörande område av vår skattelagstiftning. Vi har nämligen på sista tiden fått nya bestämmelser, som i viss mån rubbar de åsikter som varit gällande i fråga om skillnaden mellan kontantprincipen och bokföringsprincipen. Vi är på glid.

Att jag har sällat mig till majoriteten i utskottet beror på följande. Jag har frågat mig: Går det fortare för oss om vi skriver till Kungl. Maj:t nu och begär en särskild utredning, eller går det långsammare? Vi har i utskottet tidigare uttalat oss så som herr Kärrlander nyss sade. Vi får komma ihåg att det finns en lång rad skrivelser angående detta ärende, varjämte motioner så till vida har bifallits som de remitterats till 1950 års skattelagssakkunniga. Dessutom torde den debatt, som kom till stånd i anledning av herr Kristenssons i Osby interpellation, ha givit genljud till Kungl. Maj:t och de skattelagssakkunniga. Där är man alltså underkunnig om vad det är vi vill ha utredning om.

Att de olika motionärerna är ivriga, var och en beträffande sitt område, kritiserar jag inte. Ty vi har verkligen en hel rad frågor som vi har rätt att vänta en snar lösning på; jag är själv motionär i en del fall. Ingen menar alltså att det inte finns något intresse för saken hos utskottet, utan frågan gäller, om vi skall skriva så som reservanterna föreslår och begära en skyndsamt utredning eller om vi skall göra som utskottet skriver: förutsätta att frågan kommer upp. Hade vi tillagt att den skulle ha förtursrätt, skulle det hela ha legat till på ett annat sätt.

Jag är övertygad om att vad som skett i år och vad som har skrivits i detta ärende från utskottets sida kommer att påskynda lösningen av hithörande

Utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.

spörsmål. Jag är således övertygad om att skattelagssakkunniga arbetar med saken allt vad de hinner. Ange de olika ärendens angelägenhetsgrad vill jag inte. Detta är emellertid en mycket viktig fråga, som jag är intresserad av, och jag hoppas liksom föregående talare, att det skall bli möjligt att inom kort få se resultat, så att riksdagen kan få ta ställning därtill.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ADOLFSSON (bf):

Jag skall inte förlänga debatten, herr talman, utan vill bara säga att jag kommer att ansluta mig till reservationen, då den — om den skulle bifallas — i stort sett medför samma resultat som det som jag har velat vinna med min motion.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid betänkandet av herr Kristensson i Osby m. fl. fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Kristensson i Osby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 28, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Bästekille begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 91 ja och 69 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs vart efter annat bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av väckta motioner om ändrade regler rörande fördelningen mellan olika kommuner av skatt för inkomst av rörelse; och

nr 30, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för stiftelser med huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 12

Utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare, m. m.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 390 av herr *Franzén* och herr *Andersson, Lars*, samt II: 322 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning av dels frågan om avskrivning i skälig utsträckning av amorteringar å under åren 1952—1955

Utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.

beviljade stödlån, dels frågan om en fondering av återstående amorteringar för åstadkommande av en fond för fortsatt stödlånegivning och i samband därmed en omprövning av beskattningsreglerna för sådana amorteringar i enlighet med vad som anförts i motionerna.

Utskottet hemställde,

1) att motionerna I: 390 och II: 322, i vad de avsåge hemställan om utredning av frågan om avskrivning i skäligen utsträckning av amorteringar å under åren 1952—1955 beviljade stödlån, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att motionerna I: 390 och II: 322, i vad de avsåge hemställan om utredning av frågan om en fondering av återstående amorteringar för åstadkommande av en särskild skördeskadefond och i samband därmed en omprövning av beskattningsreglerna för sådana amorteringar, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Franzén* och *Petersson* i Dahl.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LARSSON** i Hedenäset (bf):

Herr talman! Jordbruksutskottet har, under hänvisning till den pågående skördeskadeutredningen, yrkat att den förevarande motionen ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

När vi skrev motionen, var vi väl medvetna om att skördeskadeutredningen arbetade. Vi hade även noterat den för frågans utredning positiva skrivning, som utskottet anförde i anledning av i föl från vårt håll väckta motioner. Det syntes oss emellertid att frågan var av den betydelse, att en skrivelse från riksdagens sida vore motiverad, detta framför allt av den anledningen, att direktiven för skördeskadeutredningen

syntes oss i viss mån ofullständiga. De går ju närmast ut på skapandet av en försäkringsfond för att möta framtida skördeskador. Att utredningen jämväl har att syssla med frågan om avskrivning av stödlån, som beviljats i anledning av tidigare skördeskador, framgår såvitt vi kunnat finna icke klart och tydligt av direktiven. Detta har synts oss vara en brist, som borde rättas till.

Av det föreliggande utlåtandet framgår, att utredningsyrkandet tillstyrks av såväl Sveriges lantbruksförbund som RLF. För frågans belysning må här endast ett kort avsnitt av lantbruksstyrelsens yttrande anföras. Det heter däri: »Styrelsen är nämligen väl medveten om att det i ett stort antal fall kommer att bli förenat med avsevärda svårigheter för låntagarna att återbetala lånen. I synnerhet blir detta fallet med låntagare, som upprepade gånger drabbats av skördeskador och på grund härav skall ha att amortera flera stödlån samtidigt. Det är att märka, att man genom lånens utlämnande ytterst syftat till att låntagarna med hjälp av lånen skulle kunna stanna vid jordbruket. Stödlån har i stor utsträckning utlämnats även utan säkerhet till jordbrukare med undergrävd ekonomi. Skulle en sådan låntagare, sedan till buds stående möjligheter att få lättnad i återbetalningsskyldigheten genom anstånd med inbetalning av amorteringar och förlängning av amorteringstiden, likväl icke kunna fullgöra sina skyldigheter, torde ofta endast återstå att vidtaga åtgärder för lånets indrivning. Konsekvensen härav måste många gånger bli, att låntagaren drives från jordbruket. Syftet med lånet skulle i dylika fall förfelas. Enligt styrelsens mening är det angeläget, att härmed sammanhängande frågor blir utredda, och styrelsen vill därför föreslå, att en sådan utredning kommer till stånd. I detta sammanhang förtjänar påpekas, att nuvarande möjligheter att avskrivna stödlån endast avser rutinmässig avskrivning av oguldna

Utredning av frågan om avskrivning av amorteringar å stödlån till jordbrukare m. m.

lånefordringar efter upprepade resultatlösa utmättningsförsök.»

Det framstår för mig som otillfredsställande, att utskottet efter att ha tagit del av dessa remissyttranden avvisar tanken på en skrivelse i frågan. Ännu mera otillfredsställande är det, att skrivningen är så lam. Det citat jag nyss anförde borde väl ha varit tillräcklig anledning för att utskottet skulle ha gett till känna en uppfattning i frågan.

Då jag alltså, herr talman, inte kan vara tillfreds med den föreliggande skrivningen, ber jag att få yrka bifall till motion nr 322 i denna kammare.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! I motsats till herr Larsson i Hedenäset tror jag att syftet med stödlånebestämmelserna sådana de utformades var just att driva iväg en mängd småbrukare från deras gårdar. Vi framhöll under debatten i fjol och hade också anfört i en motion, att åt skördeskadehjälpen givits en utformning, som hade detta syfte. Nu framgår det också av lantbruksstyrelsens uttalande, att det uppenbarligen är så. Lantbruksstyrelsen betonar sålunda den principiella skillnaden mellan stödåtgärderna på 1940-talet och dem som förekommit från och med 1952. I första fallet gällde det, säger lantbruksstyrelsen, att ge jordbrukarna en handräckning för att rädda dem ur ekonomiskt betryck, men på 1950-talet har andra bevekelsegrunder spelat in. Nu handlar det inte längre om den lånesökandes ekonomiska belägenhet i och för sig. Lånemöjligheterna har stått öppna för alla, och låneverksamheten har fått ett direkt samband med den yttre rationaliseringen. Bestämmelserna har utformats så, att verkningarna inte skall begränsas till de för dagen föreliggande förhållandena utan även befrämja de av statsmakterna uppdragna riktlinjerna för jordbrukspolitik över huvud taget.

Redan nu har en mängd småbrukare

tvingats lämna sina gårdar, men verkningarna torde bli ännu värre. Flertalet småbönder har, såsom herr Larsson här framhållit, i det längsta försökt dra sig fram med hjälp av stödlån och annan skuldsättning, men dels har därigenom deras ränte- och amorteringsförpliktelser blivit tyngre och tyngre, dels har inkomsterna försämrats genom nedslaktningen och andra följder av skördeskadorna. Det drar därför ihop sig till nya sammanbrott för massor av småbondefamiljer, om inte någonting göres från statsmakternas sida.

Det var av denna anledning som kommunistiska gruppen redan i fjol föreslog åtgärder i syfte att åstadkomma avskrivning av stödlånen för de småbrukare som råkat mest illa ut, och vi har självfallet inte frånfallit den ståndpunkten och kommer därför att rösta för den motion som här föreligger.

Herr GUSTAFSON i Dädesjö (s):

Herr talman! Motionärerna begär en skyndsamt utredning om för det första avskrivning av amorteringar å under åren 1952—1955 beviljade stödlån, för det andra frågan om en fondering av återstående amorteringar för åstadkommande av en fond för fortsatt stödlånegivning och för det tredje en omprövning av beskattningsreglerna för sådana amorteringar.

Vi hade dessa frågor uppe i riksdagen hösten 1955, och redan då hänvisade jordbruksutskottet med anledning av de då väckta motionerna i samma ämne till det utredningsarbete, som bedrevs vid den tillsatta skördeskadeutredningen. Det är väl ändå, med hänsyn till det arbete som håller på att bedrivas inom skördeskadeutredningen, att ställa alltför stora anspråk på jordbruksutskottets välvilja, om man kräver, att vi på nytt skall skriva till Kungl. Maj:t om en utredning av dessa ting. I fråga om de yttranden, som avgivits i anledning av motionerna, har vi hänvisat till den-

Interpellation ang. ledighet för elever i folkskolan för deltagande i frikyrklig kristendomsskola

na skördeskadeutredning. Vi har i utskottet haft förmånen att kunna komplettera dessa yttranden med uppgifter från en ledamot av utredningen. Han säger, att utredningen redan har behandlat frågan om avskrivningar och att den varit föremål för överväganden. Vad fondbildningen beträffar framgår det av direktiven till skördeskadeutredningen, att denna skall syssla därmed. Vad det gäller den sista punkten, nämligen beskattningsreglerna, har Sveriges lantbruksförbund och Riksförbundet Landsbygdens folk i en gemensam skrivelse till utredningen fäst uppmärksamheten på den sidan av saken, varför jordbruksutskottet inte kan ha någon anledning att direkt skriva till Kungl. Maj:t därom.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kamraren utskottets hemställan.

§ 13

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Interpellation ang. ledighet för elever i folkskolan för deltagande i frikyrklig kristendomsskola

Ordet lämnades på begäran till

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp), som yttrade:

Herr talman! Det torde få anses som en stor tillgång och av synnerligen stort värde att barn och ungdom i våra sko-

lor åtnjuter undervisning i kristen tro och livsåskådning. Lärarkåren i såväl folkskola som i högre skolor utför här en utomordentligt betydelsefull gärning.

Utöver denna för alla barn gällande undervisning kommer så även konfirmationsundervisningen, som delges av svenska kyrkans prästerskap. De frikyrkliga samfunden har en motsvarande arbetsform i kristendomsskolan.

I Kungl. Maj:ts kungörelse den 19 juli 1941 (nr 693) finns vissa bestämmelser angående barns konfirmationsundervisning. Denna kungörelse gäller fortfarande och är införd i nu gällande folkskolestadga.

Kungörelsen förordar att konfirmationsundervisningen förläggas antingen till tiden efter avslutad folkskolekurs eller ock till sådan tid under skolgången, att ledighet från undervisningen i folkskolan icke behöver ifrågakomma.

I kungörelsens andra stycke visar dock Kungl. Maj:t på andra vägar som även kan komma i fråga. Det heter: »Där på grund av ålder eller andra omständigheter barn finnes böra bevista konfirmationsundervisning, innan de avslutat sin folkskolekurs, må härför erforderlig ledighet från folkskolans undervisning kunna beredas dem.»

Ledighet från de lästimmor det kan bli fråga om medges, om vederbörande folkskoleinspektör yttrat sig positivt i samråd med lärare, skolråd (folkskolestyrelse) och kyrkoherde. Är vederbörande av skilda meningar skall ärendet underställas domkapitlets prövning och avgörande.

På många platser i landet praktiseras nu alternativet att konfirmandundervisningen förläggas till skolan och att denna undervisning belägger en eller flera av skolans undervisningstimmar. Mot detta finns intet att erinra då det sker i full överensstämmelse med Kungl. Maj:ts kungörelse i saken.

Kungörelsen synes dock åtskilligt föråldrad och knappast i överensstämmelse

Interpellation ang. ledighet för elever i folkskola för deltagande i frikyrklig kristendomsskola

se med den nya religionsfrihetslagens anda. Den frikyrkliga kristendomsskolan, där dock tusentals barn åtnjuter undervisning motsvarande den kyrkliga konfirmandundervisningen, ställes helt utanför i Kungl. Maj:ts kungörelse. Därför inträffar den situationen att under det att den ungdom som går i konfirmandskolan befrias från läsningen i klassen måste de ungdomar som undervisas i kristendom i den frikyrkliga kristendomsskolan flytta över till resp. pojk- eller flickklasser i resp. skola, enär de icke kan få ledigt och deltaga i kristendomsskolans undervisning. På det sättet tolkas Kungl. Maj:ts kungörelse nr 693, och man torde väl få anse att denna tolkning är gängse. Detta sakernas tillstånd kan dock icke anses vara ett uttryck för den likställighet och tolerans som talar ur t. ex. § 4 i den nya religionsfrihetslagen.

Med hänvisning till vad jag här anförd anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få rikta följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till sådana åtgärder — eventuellt sådan ändring i gällande kungörelse (SFS 1941: 693) — att ledighet kan beviljas elever i folkskolan för deltagande i frikyrklig kristendomsskola enligt samma principer som nu gäller för deltagande i kyrklig konfirmationsundervisning?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi m. m.,

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av huvudmannskapet m. m. för garnisons-sjukhuset i Boden,

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till universitetet, den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av klinik för alkoholsjukdomar vid karolinska sjukhuset,

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till skyddssympning mot polio,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea,

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser ytterligare medel till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under elfte huvudtiteln,

nr 84, i anledning av väckt motion om bidrag av statsmedel till Förbundet för sockersjukas rådgivningsverksamhet,

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, och

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen

avser anslag till Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 31, i anledning av väckta motioner om vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall;

bankoutsutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckta motioner dels om översyn av formerna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri samt återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor, dels ock om viss ändring av bestämmelserna angående industrigarantilån,

nr 20, i anledning av väckta motioner angående utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner m. m.,

nr 21, i anledning av väckta motioner om anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare,

nr 22, i anledning av väckta motioner angående vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet, och

nr 23, i anledning av väckt motion om inrättande av ett statligt byggnads-kreditinstitut.

första lagutskottets utlåtanden:

nr 19, i anledning av väckt motion om utredning för fastställande i vad mån svensk rätt strider mot de förpliktelser, som Sverige åtagit sig enligt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.,

nr 20, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen,

nr 21, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa slag av föreningar att registreras såsom ekonomiska föreningar,

nr 22, i anledning av väckta motioner om höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m., och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för fångvården å tilläggsstat II för budgetåret 1955/56;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 7 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn,

nr 23, i anledning av väckta motioner om höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m., och

nr 25, i anledning av väckta motioner om införande av kontroll å hörapparater;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående utarbetande av förslag till en stadga om allmänna vatten- och avloppsledningar, och

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i folkbokföringsförordningen; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringsen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 16

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 182, i anledning av väckt motion

angående rätt för lärare vid statsunderstödda utlandssvenska skolor att tillgodoräkna tjänstgöring vid skolor för svenska barn i utlandet som om den fullgjorts vid folkskola i Sverige;

nr 183, i anledning av väckta motioner om pension eller understöd åt vissa personer;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående återbäring av vissa skattebelopp, m. m.; och

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

från bevillningsutskottet:

nr 186, i anledning av väckta motioner om skattefrihet för stiftelser med huvudsakligt ändamål att främja nordiskt samarbete;

från bankoutskottet:

nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition (nr 73) med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 3 juni 1949 (nr 314) angående rätt för Konungen att i vissa fall meddela särskilda bestämmelser om bankaktiebolags kassareserv, så ock om fortsatt giltighet av samma lag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

från första lagutskottet:

nr 181, i anledning av väckta motioner om en översyn av förordningen angående förlagsinteckning;

från tredje lagutskottet:

nr 179, i anledning av väckta motioner angående placeringen av prästlönefondsmedel; samt

från jordbruksutskottet:

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av statens lantbrukskemiska kontrollanstalt samt kemiska analyslaboratoriet vid lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök m. m.; och

nr 175, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hem-

ställen rörande anslag till Fiskerilånefonden jämte i ämnet väckta motioner.

§ 17

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 170, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m., tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 18

Anmäldes följande under sammanträdet avlämnade motioner:

nr 752, av herrar *Jönsson* i Gärdsköpinge och *Persson* i Appuna, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, med förslag till taxeringsförordning, m. m.,

nr 753, av herr *Sköldin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 161, med förslag till ändrad lydelse av 96 och 99—101 §§ regeringsformen,

nr 754, av herr *Jacobsson* i Sala *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), och

nr 755, av herr andre vice talmannen *Olsson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 169, med förslag till lag angående ändring i övergångsbestämmelserna till lagen den 3 juni 1955 (nr 314) om allmänna vatten- och avloppsanläggningar.

Dessa motioner bordlades.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.09.

In fidem
Gunnar Britth

Tisdagen den 24 april

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 17 och den 18 innevarande april.

§ 2

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Riksdagsman Karl Andersson, Björkäng, Bångbro, är sedan den 18 april 1956 sjukskriven och helt arbetsoförmögen på grund av knäsjukdom, tills vidare. Vilket härmed intygas.

Kopparberg den 19 april 1956

Sven Björklund
Provinsialläkare

Att fru Lena Renström-Ingenäs, Kumla, som denna dag av mig undersökts, född den 22 mars 1903, under tiden fr. o. m. den 24 april 1956 t. o. m. den 3 maj 1956 på grund av akut luftrörs- och stämbandskatarr är oförmögen att närvara och deltaga i riksdagsarbetet och är till övrigt arbete oförmögen, intygas.

Kumla den 23 april 1956

Erland Franklin
1:e stadsläkare

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr Andersson i Björkäng från och med den 18 innevarande månad tills vidare samt fru Renström-Ingenäs under tiden från och med den 24 april till och med den 3 maj.

§ 3

Svar på interpellation ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet HJALMAR NILSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Ljungkile har frågat kommunikationsministern om man kan förvänta, att han utan dröjsmål vidtager åtgärder för att klarlägga vägstyrelsers och länsstyrelsers skyldigheter att vidtaga möjliga och nödvändiga åtgärder för att underlätta lösningen av skärgårdarnas trafikproblem, när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna. Interpellanten har som bakgrund härtill, med särskild hänsyftning på förhållandena i Bohuslän, pekat på frågor om utstakning m. m. av särskilda vintervägar samt de faror, som är förknippade med att en begagnad vinterväg bryts av isbrytare.

Då ifrågavarande spørsmål närmast berör vägfrågor, torde det ankomma på mig att besvara interpellationen. Jag får därvid lämna följande upplysningar.

Den isläggning, som skett denna ovanligt besvärliga vinter, har uppenbarligen i stor omfattning brutit förefintliga kommunikationsleder över vattnet och förorsakat befolkningen i kusttrakterna, särskilt på öarna, svårigheter. Då möjligheterna att upprätthålla båttrafik upphör, aktualiseras behovet av vintervägar över isen. Sådana vintervägar kan vara antingen allmänna eller enskilda.

Vad först beträffar allmänna vintervägar må enligt allmänna väglagen s. k. särskild vinterväg inrättas, om den provas nödig för den allmänna samfärdseln eller eljest finnes vara till synnerligt gagn för det allmänna. Att anordna dylika särskilda vintervägar över is förutsätter emellertid som regel en sådan administrativ procedur, att fråga härom knappast torde vara aktuell i de situationer och under de omständigheter, som interpellanten här närmast torde åsyf-

Svar på interpellation ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna

ta. I varje fall råder på västkusten vintertid i allmänhet speciella vind-, ström- och isförhållanden, och den omfattande övervakningsprocedur, som därför måste ordnas, om särskilda vintervägar utlägges inom Göteborgs och Bohus län, och de korta tidsperioder ett dylikt arrangemang över huvud kan komma i fråga gör, att man inom detta län svårigen torde kunna räkna med särskilda vintervägar i väglagens mening.

Ett särskilt slag av allmän vinterväg över is utgör de vägar, som av vägförvaltningarna utan formligt beslut inrättas utmed en färjleds sträckning, när färjtrafiken på grund av ishinder inte kan upprätthållas. — Som exempel på dylika allmänna vintervägar må nämnas, att inom Stockholms läns skärgårdsområde genom vägförvaltningens försorg i år anordnats fem sådana vägar i ersättning för omöjliggjord allmän färjtrafik. Inom Göteborgs och Bohus län har i vinter allmän vinterväg för gångtrafikanter inrättats i ett fall, när färja inte längre kunnat hållas i gång på grund av ishinder.

För de allmänna vintervägarnas skötsel gäller särskilda av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen år 1948 utfärdade anvisningar rörande vintervägar över is m. m. Vägförvaltningarna skall bl. a. utmärka vägarna med ruskor, mäta is tjockleken, uppsätta tavlor med uppgift om fordonsvikt och körhastighet m. m. samt ploga och utföra övriga underhållsarbeten.

De flesta isvägarna anordnas genom det enskildas försorg, ofta av kommuner. Dessa enskilda vintervägar varierar naturligtvis i hög grad alltefter trafikens behov och de lokala isförhållandena. Befolkningen har med sin stora lokalkännedom i själva verket de största förutsättningarna att bedöma var en lämplig och säker isväg kan anordnas. Härvid kan hjälp från det allmänna i viss omfattning påräknas. Sålunda kan statsbidrag erhållas under vissa förut-

sättningar. Men framför allt kan intressenterna få hjälp från vägförvaltningen, vilken såsom tjänst åt utomstående kan tillhandahålla ruskor och annan materiel för vägens utmärkning, ploga och biträda vid anordnande av upp- och nedfarter samt dessutom utlåna viss materiel.

I detta sammanhang må nämnas, att inom Göteborgs norra och södra skärgårdar, d. v. s. inom Öckerö resp. Styrso kommuner, omfattande åtgärder i år vidtagits från kommunernas sida till anordnande av isvägar. Flera sådana vägar har upptagits och plogats samt på länsstyrelsens tillrådan utmärkts och försetts med särskilda varningstavlor m. m.

Vad därefter beträffar den viktiga frågan om faran för att en begagnad vinterväg bryts av isbrytare eller andra fartyg vill jag först erinra om hurusom Kungl. Maj:t genom särskilda beslut, senast år 1950, bemyndigat länsstyrelserna i län med skärgårdar att tills vidare, sedan vederbörande trafikanter, befolkning och övriga intresserade lämnats tillfälle yttra sig, i samråd med sjöfartsstyrelsen meddela de föreskrifter och fastställa de villkor, som beträffande upptagande, sträckning eller begagnande av isränna i allmän farled kan anses erforderliga för tillgodoseende av befolkningens berättigade intresse av samfärdsel över isen. Detta intresse, som måste vägas mot den allmänna sjöfartens behov, tillgodoses ibland bäst genom att vissa lokala isrännor hålles öppna och i andra fall genom att isen inte bryts mellan vissa öar eller i vissa sund. Särskilda föreskrifter härom har också utfärdats av länsstyrelserna, innehållande bl. a. bestämmelser om förbud att framföra fartyg i vissa farleder då de är belagda med gångbar is, om signaler från fartyg vid passage av övergångsställen samt om åläggande för kommuner och enskilda, som har intresse av att upprätthålla isvägar över

Svar på interpellation ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna

farleder, att utmärka övergångsställen med ruskor, lyktor etc.

I de fall, då särskilda inskränkningar av tillfällig art erfordras i sjöfarten, må länsstyrelserna meddela bestämmelser härom med stöd av en den 16 december 1955 utfärdad kungörelse om vissa föreskrifter angående begagnande av allmän farled. Jag har under hand erfarit, att vid de många hänvändelser, oftast från kommuners sida, som i vinter gjorts till länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län om åtgärder mot de av isläggningen skapade kommunikationssvårigheterna, man i första hand önskat förbud mot isbrytning i vissa leder. Med stöd av nämnda författning har länsstyrelsen i år också låtit utfärda sådana förbud i ett avsevärt antal fall. Besluten har offentliggjorts i särskilda länskungörelser, i ortspressen, i publikationen »Underrättelser för sjöfarande» och i radio.

Beträffande extraordinära beredskapsåtgärder från det allmännas sida vid särskilda, kritiska situationer, som uppstår vid isolering genom isförhållanden, torde jag få hänvisa till det interpellationssvar, som inrikesministern här nyligen avgivit i denna fråga.

De kommunikationssvårigheter, som nu är i fråga, är givetvis i högsta grad beroende av de lokala förhållandena och underkastade stora växlingar. Det vill mot bakgrunden av utfärdade, berörda bestämmelser synas, som om det först och främst gäller ett praktiskt bedömande från fall till fall av vad läget kräver för åtgärder. Bl. a. genom den förefintliga administrativa samordningen mellan länsstyrelse och vägförvaltning bör förutsättningar föreligga för att uppkommande vägfrågor behandlas på ett smidigt och praktiskt sätt och att lösningarna därvid sker i samförstånd med kommunala och övriga enskilda intressen. Emedan det ofta rör sig om brådskande behov i fråga om isvägar synes det mig naturligt — och jag tror mig kunna försäkra att berörda väg-

förvaltningar har samma inställning — att man vid de tjänster åt utomstående, d. v. s. enskilda väghållare, som vägförvaltningarna har rätt att lämna, i skäliga fall ger särskild prioritet åt arbetet med inrättande och underhåll av enskilda isvägar.

Härefter anförde:

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation. 1956 års isförhållanden i Bohuslän är inte längre aktuella, men det hindrar ju inte att saken har ett betydande intresse. Det kan nämligen bli is flera gånger. I själva verket är det ju så, att när dessa kritiska situationer redan inträffat är det i senaste laget att diskutera åtgärder här i riksdagen för att avhjälpa de aktuella svårigheterna. Det är väl närmast de lärdomar man kan dra av erfarenheten som är av värde.

Det var närmast förhållandena i Göteborgs skärgård sådana de var i vintras, som gav anledning till interpellationen. I Göteborgs norra skärgård — denna del är kanske mest utsatt — finns en mycket stor befolkning, 8 000—9 000 personer. Betydande mängder bränsle och livsmedel måste fraktas och en avsevärd persontrafik måste naturligtvis också upprätthållas för att livet skall kunna fungera någorlunda tillfredsställande i en sådan skärgård. Detta blir emellertid mycket svårt när vi får en sådan vinter som den vi nu haft. Jag kan nämna, att det under dessa kritiska dagar vid ett tillfälle inträffade, att isen minskade i tjocklek från 26 cm till 8 cm under loppet av ett dygn. Undervattensströmmar kan förtära isen ganska fort. Detta betyder, att en isväg måste kontrolleras många gånger under dygnet för att den över huvud taget skall vara trafiksäker. Det gör också, att man inte vill ha några vägar över isen så länge det över huvud taget finns några möj-

Svar på interpellation ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna

ligheter att upprätthålla båttrafiken. Så var det också i vintras. När man emellertid kommit i det läget, att de båtar som fanns i trafik i Göteborgs norra skärgård måste ha 5—6 timmar på sig för att forcera isen, gick det inte längre. När man då vände sig till länsstyrelsen för att höra om man kunde få hjälp med isbrytning, svarade man där, att man inte hade en enda krona till förfogande för ett sådant ändamål. Den enda isbrytare, som man möjligtvis skulle ha kunnat få, kostade 175 kronor i timmen. Det skulle ha blivit en kostnad av ungefär 1 000 kronor om dagen för att upprätthålla båttrafiken med hjälp av denna isbrytare. Detta är naturligtvis litet för stor kostnad för befolkningen att ta utan hjälp från statens sida. Det är inte tillfredsställande, att man inte har bättre beredskap i ett sådant fall.

När man då inte kunde upprätthålla båttrafiken, var man tvungen att försöka uppehålla trafiken över isen. Jag har i min interpellation gett ett exempel, som det kan vara anledning att erinra om med sänsyn till att statsrådet i slutet av sitt svar säger, att vägförvaltningarna lämnar enskilda väghållare hjälp när det behövs och ger prioritet åt sådana framställningar. Mitt exempel gällde vintervägen mellan Hjuvik och Öckerö. Landfästet vid Hjuvik var sådant, att stora bilar kunde ta sig upp, när de hade bra fart, medan små bilar blev hängande i strandkanten. Men när man begärde ett lass grus från vägförvaltningen, kunde man inte få det. Det är ju, tycker man, en felbedömning från vägförvaltningens sida att handla på det sättet i en kritisk situation. Jag vet inte om man fick begärd hjälp efter det att min interpellation framställdes, men detta hade inträffat just då jag interpellade.

I själva verket säger ju också statsrådet i sitt svar: »I detta sammanhang må nämnas, att inom Göteborgs norra

och södra skärgårdar, d. v. s. inom Öckerö resp. Styrso kommuner, omfattande åtgärder i år vidtagits från kommunernas sida till anordnande av isvägar. Flera sådana vägar har upptagits och plogats samt på länsstyrelsens tillrådan utmärkts och försetts med särskilda varningstavlor m. m.» Ja, det gick inte att få någon hjälp, utan kommunerna måste ingripa, så det är riktigt som det sagts i interpellationssvaret, att det enda man fick av länsstyrelsen var goda råd om att man skulle uppsätta varningstavlor, vilket man förmodligen ändå hade klart för sig, då dessa uppgifter ju handhas av folk som mycket väl känner till förhållandena i bygden.

Jag vet inte om man skall tolka interpellationssvaret så, att statsrådet anser att allting var väl beställt i dessa trakter i vintras. Det är möjligt att det är väl beställt i instruktionerna, men i så fall har det brustit i tillämpningen. Man kan enligt min mening endast konstatera, att det i praktiken icke var väl beställt under de kritiska dagarna i vintras.

Detta har emellertid nu förevarit, och det är som sagt inte givande att diskutera det som har varit i annan mån än att man ju har anledning att av dessa erfarenheter dra slutsatser för framtiden. Jag skulle därför vara tacksam om statsrådet ville beakta detta. Jag tror att det behövs en bättre krisberedskap inför sådana situationer. Förhållandena där nere är ju sådana, att något slags byråkratisk tågordning inte kan fungera. Det måste finnas folk i länsstyrelserna och vägförvaltningarna, som i samarbete med kommunerna och ortsbefolkningen kan handla praktiskt med hänsyn till förhållandena. När vi har en Konungens befallningshavande förmodar jag, att det är meningen att man från länsstyrelsens sida skall kunna handla efter omständigheterna och vidtaga för befolkningen nödvändiga åt-

Svar på interpellation ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna

gärder. Man känner sig givetvis litet missgynnad i dessa bygder när man inte får någon hjälp i sådana svåra situationer.

Statsrådet nämnde, att det i Stockholms län genom vägförvaltningens försorg inrättats fem vintervägar. Det går lättare att göra det i Stockholms län, där isen ligger mera stadigt. Så är inte fallet nere på västkusten, men där krävs då å andra sidan, att man har anslag till förfogande och har möjlighet att handla efter omständigheterna och handla snabbt, ty förhållandena skiftar så snabbt. Jag hoppas alltså att statsrådet vill se över denna sak och verka för att det blir en bättre beredskap och ett bättre samarbete mellan myndigheterna och ortsbefolkningen nästa gång vi står inför en situation av detta slag.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Jag är fullständigt ense med interpellanten om att i den mån denna diskussion nu har intresse, så är det intresset koncentrerat till hur man, om och när nya sådana här situationer inträder, skall kunna bemästra dem så bra som möjligt. Därvid är att märka, att det endast är två gånger sedan statsverket övertog väghållningen som vint- rar av denna beskaffenhet har drabbat västkusten, åren 1947 och 1956.

Vad gäller de särskilda vintervägar- na, som interpellanten berörde speciellt med utgångspunkt från Stockholms län, vill jag säga, att Kungl. Maj:t 1948 upp- drog åt väg- och vattenbyggnadsstyrel- sen att företaga en inventering av be- hovet av särskilda vintervägar i de olika länen. Den inventeringen verkställdes därefter så, att väg- och vattenbygg- nadsstyrelsen skrev till länsstyrelserna i kustlänen och begärde att dessa skulle överlämna förslag om inrättande av särskilda vintervägar. Man var nämligen redan då på det klara med att om man skall inrätta särskilda vintervägar av

det slag som finns exempelvis i Stock- holms län, så är det en sak som måste förberedas långt innan isen lägger sig den gång vintervägen blir aktuell. Den- na inventering gav till resultat, att man i ett antal län, främst efter ostkusten, föreslog vissa vintervägar och anmälde behov av speciella sådana vägar. Från den landshövding som då var Konung- ens befallningshavande i Göteborgs och Bohus län kom det emellertid inte något förslag om anordnande av särskilda vintervägar, och något sådant förslag har icke heller senare kommit från läns- styrelsen i detta län. När så är fallet måste man handla praktiskt, som inter- pellanten sade, och på bästa sätt använda de möjligheter, som står vägförvalt- ning och intressenter till buds. Som jag redan har sagt i interpellationssvaret, finns också vissa möjligheter att få eko- nomiskt bistånd till att anordna sådana transportleder, som det i detta fall kan bli fråga om.

Jag skulle vara tacksam om interpel- lanten ville närmare ange vad han syf- tade på, när han i interpellationen sä- ger, att vägförvaltningen har vägrat bi- dra med ett gruslass. På förfrågan har nämligen vederbörande i vägförvalt- ningen i Göteborgs och Bohus län för- klarat, att de inte tror att den åsyftade händelsen kunnat inträffa i deras län, då varken vägförvaltningen eller någon vägmästare har kännedom om att fram- ställning har gjorts om grus till ett landfäste.

Jag är fullt på det klara med svårig- heterna under extraordinära förhållan- den som dessa. Departementet, länssty- relsen och de lokala myndigheterna vill säkert alla göra sitt bästa för att det bistånd, som skärgårdsbefolkningen rät- teligen bör få, skall bli så effektivt som möjligt. Den enda begränsning, som vi av nödtvång alltid måste iakttä, är be- tingad av nödvändigheten att i första hand klara den allmänna väghållningen. Frånsett denna begränsning är det min

Svar på interpellation ang. åtgärder beträffande skärgårdarnas trafikproblem när ishinder bryter de vanliga kommunikationerna

förvissning, att man med praktiska utgångspunkter skall söka handla så effektivt som möjligt. Klickar det någonstans, är vi bara tacksamma att detta påtalas.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Jag kan mycket väl förstå, att varken den föregående landshövdingen eller den nuvarande har gjort någon framställning om vintervägar i Göteborgs skärgård. Isarna där är sådana, att man inte har större möjligheter att räkna med sådana. När man nu vet att staten i län där isläggningen är stabilare tar kostnaderna och omsorgen om sådana vintervägar, tycker man att det allmänna i ett område sådant som södra Bohuslän, och kanske också här och var i norra, borde ta kostnader av annat slag, i första hand då för isbrytarhjälp. Trafiken ovanpå isen är, som jag nämnde, alltid riskabel. Båttrafiken är säkrare.

Då det nu inte har varit mer än två sådana svåra isvintrar som denna på 15 år, kostar ju sådan statlig hjälp till isbrytning som här begärs, även om den kan vara relativt dyr den gång den är nödvändig, inte så mycket per år. I detta fall fanns i vintras inte någon beredskap.

Vad beträffar gruslasset, kan jag inte ange några namn. Det kan hända att jag kan skaffa uppgifter om detta och lämna dessa uppgifter till statsrådet senare. Jag har min uppgift från en ledande kommunalman på Öckerö, som också har varit ledamot av denna kammar och som inte precis brukar fara i väg och lämna förhastade uppgifter. Även om jag hade haft uppgift på vem som hade avvisat framställningen, hade jag inte läst in den i kammarens protokoll. Men som sagt, jag kanske kan få upplysning härom senare och skall då lämna den till herr statsrådet.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Isbrytarfrågan är en

fråga, som inte jag har att handlägga. De svårigheter, som kan uppstå inom isbrytarverksamheten, och de praktiska åtgärder, som på det området kan behöva vidtas, får väl lämpligen tas upp till diskussion i annat sammanhang.

Herr SVENSSON i Ljungskile (fp):

Herr talman! Frågan om isbrytarhjälp var en ren anslagsfråga. Man hade kunnat få en isbrytare för 175 kronor i timmen, inte en statsisbrytare utan en annan. Det är väl kommunikationsministerns sak att avgöra, om det skall betalas statsbidrag eller inte.

Herr statsrådet HJALMAR NILSON:

Herr talman! Jag vill endast meddela att isbrytarhjälpens lyder under handelsdepartementet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4

Föredrogs och remitterades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 170, angående godkännande av tilläggsavtal till avtalet den 24 december 1936 mellan Sverige och Frankrike för undvikande av dubbelbeskattning och fastställande av bestämmelser angående ömsesidig handräckning beträffande direkta skatter, m. m.

§ 5

Föredrogs var för sig följande på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionen nr 752, av herrar *Jönsson* i Gärds Köpinge och *Persson* i Appuna,

till konstitutionsutskottet motionen nr 753, av herr *Sköldin m. fl.*; samt till behandling av lagutskott motionerna:

nr 754, av herr *Jacobsson* i Sala *m. fl.*, och

Interpellation ang. tillämpningen av överenskommelserna mellan riksbanken och kreditinstitutet om ytterligare nedskärning av kreditgivningen

nr 755, av herr andre vice talmannen
Olsson m. fl.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 75—86, bevillningsutskottets betänkanden nr 31—33, bankoutskottets utlåtanden nr 19—23, första lagutskottets utlåtanden nr 19—23, andra lagutskottets utlåtanden nr 22—25, tredje lagutskottets utlåtanden nr 13 och 14 samt jordbruksutskottets utlåtande nr 22.

§ 7

Föredrogs den av herr *Gustafsson* i Borås vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående ledighet för elever i folkskolan för deltagande i frikyrklig kristendomsskola.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 8

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att jordbruksutskottets utlåtande nr 22 skulle på morgondagens föredragningslista uppföras närmast efter bevillningsutskottets betänkande nr 31.

§ 9

Interpellation ang. tillämpningen av överenskommelserna mellan riksbanken och kreditinstitutet om ytterligare nedskärning av kreditgivningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr SVENSSON i Stenkyrka (bf), som yttrade:

Herr talman! Förra våren inleddes en skärpt kamp mot inflationen. Kreditrestriktionerna skärptes väsentligt, och

en allmän räntehöjning genomfördes. Man hade hoppats att dessa kreditpolitiska åtgärder i förening med de finanspolitiska medel, som användes i inflationsbekämpande syfte, skulle få en sådan effekt, att faran för en ny försämring av penningvärdet skulle i huvudsak vara undanröjd. Så synes emellertid inte ha blivit fallet. Det s. k. övertrycket i vår samhällsekonomi fortsätter, och särskilt har utvecklingen på utrikeshandels område under de senaste månaderna varit ogynnsam. Trots att högkonjunkturen fortsätter har det inte varit möjligt att förstärka landets valutareserv, utan tvärtom hotar för den närmaste framtiden en icke oväsentlig minskning av denna. Frånsett den hårda isvinterns inverkan på sjöfarten beror denna utveckling dels på ökad konsumtion inom landet och dels därpå, att bytesrelationerna mellan export- och importvaror försämrats till vår nackdel.

Det är tydligen mot bakgrunden av denna ogynnsamma utveckling av vår utrikeshandel man har att se den nyligen ingångna överenskommelsen mellan riksbanken och affärsbankerna, som stipulerar en nedskärning av de senares utlåningsvolym med 5 procent fram till den 31 juli i år, jämfört med motsvarande tidpunkt förra året. Förhandlingar pågår också mellan riksbanken samt sparbankerna och jordbrukskassorna, syftande till en motsvarande nedskärning av deras kreditgivning.

Överenskommelsen har fått en chockartad verkan, och oron är både stor och förklarlig såväl inom företagarvärlden som bland allmänheten. Jordbrukare och mindre företagare inom industri, handel och hantverk, som i regel har tämligen svag likviditet, har hårt fått känna på verkningarna av de förra året genomförda kreditrestriktionerna. Genom de nya och än mer skärpta restriktioner i fråga om utlåningen, som nu skall genomföras, kommer situationen att bli ohållbar för många småföretagare.

Interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

Även för större företag kommer de nya bestämmelserna säkerligen att medföra svårigheter. Är de nya åtgärderna nödvändiga för att bevara penningvärdet får de givetvis accepteras, men samtidigt är det också nödvändigt att se till, att icke vissa delar av näringslivet eller vissa områden av vårt land får bära en tyngre börda än andra.

Det torde icke kunna förnekas, att fjolårets kreditrestriktioner gjort det ekonomiska klimatet för jordbruket liksom för småföretagsamheten över huvud taget mycket kärvt, medan storföretagen genom sin goda likviditet och förmåga till självfinansiering sluppit tämligen lindrigt undan. Även om de nya restriktionerna kommer att medföra större påfrestningar på de senare är det uppenbart, att småföretagsamheten nu i många fall måste kämpa för livet. Vid genomförandet av de nya kreditrestriktionerna måste hänsyn tagas härtill, så att icke allvarliga ekonomiska skadeverkningar uppstår.

Restriktionerna drabbar inte endast företag av olika storlek synnerligen ojämnt. Detsamma gäller också i fråga om olika områden av vårt land. Gotland t. ex., som är ett synnerligen kapitalsvagt län med stor utflyttning, har redan drabbats hårdare än andra områden av vårt land genom kreditrestriktionerna, och skall programmet för den nya kreditgivningen genomföras i samma utsträckning där som i övriga områden av landet är det fara värt, att det gotländska näringslivet kommer att allvarligt sacka efter i utvecklingen. Skall den pågående avfolkningen av Gotland kunna hejdas, kräves igångsättande av ny företagsamhet och utbyggnad av äldre företag. För Gotland är också en snar förbättring av kommunikationerna med fastlandet en tvingande nödvändighet. Allt detta kräver mycket pengar för investeringar. Det ligger också fara i dröjsmål med dessa investeringar. Under sådana förhållanden skulle det vara inte bara orimligt utan ock-

så direkt skadligt att ålägga de banker och kreditföretag, som försörjer näringslivet där med kapital, att skära ner sin utlåning efter samma normer, som gäller enligt den generella överenskommelsen mellan riksbanken och affärsbankerna. Man bör se till, att kapitalförsörjningen för Gotland och ev. andra liknande områden anpassas efter de speciella förhållanden som där råder.

Med anledning av vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande fråga:

Är regeringen villig medverka till att vid tillämpningen av överenskommelserna mellan riksbanken och kreditinstitutet om ytterligare nedskärning av kreditgivningen hänsyn tages till kreditbehovet såväl för landets jordbruk och småföretagsamhet i allmänhet som för näringslivet i dess helhet i områden med svaga kapitaltillgångar, så att allvarliga ekonomiska skadeverkningar kan undvikas?

Denna anhållan bordlades.

§ 10

Interpellation ang. det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter

Herr HÅSTAD (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Efter förhandlingar mellan riksföreningen, SMR, och konsumentkooperationen jämte Sveriges speceri- och lanthandlareförbund och efter beslut av jordbruksnämnden har det sedan den 19 juli 1945 och den 11 mars 1946 gällande mejeribranschavtalet i sin helhet ersatts av ett nytt debiteringssystem för mejeriprodukter.

Frivillig överenskommelse har träffats mellan riksföreningen och konsumentkooperationen om ett system, innebärande en enhetlig leveransavgift av kronor 3: 50 i Stockholm, kronor 3: 25 i Göteborg, kronor 3: — i Malmö och kronor 2: 50 i landet i övrigt. De genom

leveransavgifterna inflytande medlen skall användas för en nedsättning av mejeripriserna på dels grädde med 10 öre per liter och dels mjölk med lika belopp inom respektive försäljningsområde. Någon motsvarande överenskommelse har emellertid inte kunnat träffas med Sveriges speceri- och lanthandlarförbund. Enligt uppgift pågår dock förhandlingar.

Anledningen till att ett nytt system införes är bl. a., att det tidigare systemet bidragit till att konservera mjölkhandeln samt att det motverkat rationaliseringssträvandena. Det nya debiteringssystemet är avsett att påverka mjölkhandelns lönsamhet och därmed också rationaliseringen. Det har emellertid inte kunnat undvikas, att i samband därmed de mindre försäljningsställena missgynnats. Per liter mjölk kommer dessa att få betala ett inte oväsentligt högre pris än vad motsvarande större återförsäljare behöver erlægga. Även om detta kommer att innebära en rationalisering i så måtto, att mindre försäljningsställen läggs ned, så innebär det samtidigt en försämrad service för allmänheten både på land och i stad.

Det synes mig vara angeläget att det nya debiteringssystemet så utformas, att största möjliga rättvisa skapas mellan återförsäljare med olika stor omfattning och att samtidigt garanti ges för att inte allmänhetens berättigade krav på en god service åsidosättes.

Med anledning av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande frågor:

1. Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på vad det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter kommer att innebära för de mindre försäljningsställena och när det gäller allmänhetens krav på service?

2. Har herr statsrådet i så fall för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning härav?

Denna anhållan bordlades.

§ 11

Interpellation ang. åtgärder för att vid projektering och prövning av nybyggen befordra en ändamålsenlig samordning mellan behoven av allmänna samlingslokaler och av skollokaler

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Fru ANDRÉN (fp), som yttrade:

Herr talman! I de båda kommittébetänkanden om samlingslokaler och det allmännas stöd åt sådana lokaler, som hösten 1955 avgivits dels av bostadskollektiva kommittéer, dels av byråchefen Stig Algott såsom en inom socialdepartementet tillkallad särskild utredningsman — dessa betänkanden är f. n. föremål för remissbehandling — har med styrka framhållits betydelsen av en gemensam användning av lokaler för olika ändamål.

Främst gäller detta naturligtvis skolan. I stor omfattning har föreningslivet, den fria bildningsverksamheten och fritidssysselsättningar av skilda slag kunnat få sina lokalbehov tillgodosedda i skolorna. För dessa ändamål har man kunnat ta i anspråk sådana skollokaler som slöjdsalar, samlingsalar, barnbespisningslokaler, gymnastiksalor och idrottshallar; i nyare skolor förekommer även studierum, eventuellt även hobbylokaler i suterrängvåningen, som väl lämpar sig för sådan kombinerad användning. I vissa fall har skolan å sin sida kunnat hyra in skolklasser, skolbarnsbespisningen eller gymnastiken i närbelägna samlingslokalsbyggnader, bygdegårdar, Folkets hus, ordenshus eller andra slag av medborgarhus. På senare år har skolbarnsbespisningens lokalbehov ofta aktualiserat sådana kombinationsmöjligheter. På sina håll har bespisningen kunnat ordnas i någon närbelägen samlingslokal, ett Folkets hus, en bygdegård eller en Folkets park. Där skolan byggt egna bespisningslokaler ter det sig naturligt, att dessa även får användas t. ex. för hemkonsulenternas och husmodersföreningarnas kurser

Interpellation ang. åtgärder för att vid projektering och prövning av nybyggen befordra en ändamålsenlig samordning mellan behovet av allmänna samlingslokaler och av skollokaler

samt i allmänhet för folkbildningsarbete och sällskaplig samvaro.

Det är klart, att en dubbelanvändning av befintliga lokaler kan vara ekonomiskt fördelaktig. Även om utnyttjandet av skolans lokaler för utomstående har sina givna gränser i undervisningens och barnens egna intressen, kan behovet av lokaler för bildningsverksamhet och i allmänhet sammankomster i gemensamma frågor därigenom på ett både praktiskt och trevligt sätt tillgodoses. Särskilt gäller detta landsbygden, där förutsättningarna för en större och mångsidigare byggnadsverksamhet för hithörande ändamål ofta är osäkrare än i växande tätorter, ehuru behovet av lokaler för samvaro kring bygdens medborgerliga och kulturella intressen där ingalunda är mindre, snarare tvärtom.

Dessa synpunkter leder till två praktiska slutsatser. Dels är det angeläget att befintliga skollokaler utan andra begränsningar än dem, som betingas av undervisningens intressen, också upplåtes för föreningslivet för fritt bildningsarbete och kursverksamhet, för andra fritidssysselsättningar och även för sällskaplig samvaro i den mån härför lämpliga lokaler finns. Att nu ingå närmare på dessa frågor torde icke vara nödvändigt, då enighet i princip torde råda därom, att skollokalerna i största möjliga utsträckning bör öppnas för föreningsverksamhet. I ett särskilt cirkulär våren 1954 har Kungl. Maj:t fäst huvudmännens uppmärksamhet på dessa frågor, och i cirkuläret framhålles, att denna princip även bör gälla politiska organisationer. Ofta kan man dock icke undandra sig intrycket, att skolans ledning på sina håll alltjämt intar en alltför restriktiv inställning till upplåtelser av skollokaler för utomstående ändamål; de praktiska olägenheter som kan vara förenade därmed överdrives och anses böra förhindra t. ex. bespisningslokalernas användning för kurser

eller sammankomster, för vilka de eljest skulle vara väl lämpade.

Det är vidare i hög grad önskvärt, att kombinationsmöjligheter av här angivet slag uppmärksammas redan vid byggande av nya skolor och samlingslokaler. En förutsättning för en lämplig lösning är i regel, att man redan i förväg gör klart för sig i vad mån en gemensam lokalanvändning är möjlig, så att de olika praktiska hänsyn som härvid måste tas också uppmärksammas, då byggnaden projekteras och utformas. I allmänhet söker man ge ett modernt skolbygge en sådan utformning, att dess olika lokaler kan användas för skilda behov och alltså utnyttjas till full kapacitet. En sådan smidighet i planläggningen bör även komma dubbelanvändningen av lokaler för andra ändamål än skolundervisningens till godo. Liknande möjligheter bör övervägas när det gäller samlingslokalbyggen.

Bostadskollektiva kommittén har i sitt betänkande återgivit en rad exempel på skolor planerade jämväl för andra samhällsliga behov. Kommittén föreslår, att då fråga är om nya skolor eller samlingslokaler möjligheten till en planmässig samordning alltid utredes och beaktas, i första hand ute i kommunerna, samt även vid den centrala prövningen av förslag till sådana byggen. De allmänna normer, som bör vara vägledande vid den praktiska utformningen av olika byggnadsprojekt, borde enligt kommitténs förslag närmare utformas i samråd mellan representanter för de intressen det här gäller, skolan, föreningslivet och kommunerna. Byråchefen Algott föreslår likaså, att vid den förberedande prövningen av projekt till samlingslokaler yttrande inhämtas — förutom från kommunens styrelse eller fullmäktige och byggnadsnämnd samt, om det rör sig om ett bygge i kommunal regi, från representanter för föreningslivet i orten — från vederbörande skol-

Interpellation ang. åtgärder för att vid projektering och prövning av nybyggen befordra en ändamålsenlig samordning mellan behovet av allmänna samlingslokaler och av skollokaler

styrelse samt eventuellt även från det kommunala organ som handlägger frågor om ungdomsvårderna.

Ehuru statsmakterna givetvis först efter avslutad remissgranskning kommer att i ett sammanhang ta ställning till de båda utredningarnas resultat, särskilt i vad avser ändrade grunder för statsstödet åt samlingslokaler, synes delade meningar icke gärna kunna råda i fråga om lämpligheten av det här skisserade förfarandet vid handläggningen av byggnadsärenden berörande skolans och samlingslokalsintressen. Det innebär i det väsentliga, att vid projektering och prövning av sådana byggnader möjligheterna till kombinerade lokal-användningar alltid skall utredas, redovisas och beaktas i den mån detta kan leda till en ekonomisk, praktisk och trevlig lösning. I många fall sker detta visserligen redan nu, men i ännu flera torde kombinationsmöjligheterna förbises eller kanske till och med på förhand avvisas, då en samverkan befaras kunna inkräkta på de olika parternas självständighet och därmed skada de intressen de har att vårda. Det torde icke kunna förnekas, att en förnuftig samordning ofta möter ett i och för sig förklarligt, men ändock föga vidsynt psykologiskt motstånd, som ibland nog också borde göra sig gällande när det gäller upplåtelse av skolans redan befintliga skollokaler för utomstående ändamål.

Med hänsyn till den pågående omfattande byggnationen av de här berörda slagen är det angeläget, att åtgärder så snabbt som möjligt vidtages i syfte att stimulera kommunerna till en planering, som gör det möjligt att fullt utnyttja de lokalutrymmen som skapas.

Med hänvisning till vad jag här anför anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande interpellation:

Är herr statsrådet i tillfälle att för kammaren redovisa vilka åtgärder herr statsrådet ämnar vidtaga för att vid projektering och prövning av nybyggen befordra en ändamålsenlig samordning mellan behovet av allmänna samlingslokaler och av skollokaler?

Denna anhållan bordlades.

§ 12

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under sjätte huvudtiteln, avseende anslagen inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.,

nr 87, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde, och

nr 88, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönegradsplacementen för vissa tjänster m. m.;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 23, i anledning av väckta motioner om ändring i förordningen om automobilskatt m. m.,

nr 35, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar beträffande garanti-beskattningen m. m.,

nr 36, i anledning av väckta motioner om införande av enhetligt ortsavdrag för hela riket, och

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring av förordningen den 1 juni 1951 (nr 440) med instruktion för värdering av skogsmark och växande skog vid taxering av fastighet (skogsvärderingsinstruktion) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets utlåtande nr 24, angående regleringen för budgetåret 1956/57 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1956/57 m. m. jämte i ämnet väckta motioner,

nr 21, i anledning av väckt motion om viss ersättning för lidna förluster till J. Rasmusson och hans maka,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergivande av viss återbetalningsskyldighet till statsverket, och

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgiftsfri upplåtelse av kronoegendomen 3 mantal Arnö 1^a (Biskops-Arnö) i Övergrans socken till stiftelsen för föreningen Nordens institut.

§ 13

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1956/57 under elfte huvudtiteln, avseende anslagen inom inrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner m. m.; och

nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till avlöningar vid statens rättskemiska laboratorium.

§ 14

Anmälades följande till herr talmanen under sammanträdet avlämnade motioner, nämligen

nr 756, av herrar *Hagberg* och *Holmberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position, nr 147, med förslag till allmän prisregleringslag, m. m.,

nr 757, av herr *Hjalmarson m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147,

nr 758, av herr *Ohlin m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 147;

nr 759, av herr *Hjalmarson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 148, med förslag till lag angående ändring i lagen den 25 september 1953 (nr 603) om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet m. m.;

nr 760, av herr *Ohlin m. fl.*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 148;

nr 761, av herr *Strandh m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 150, med förslag till taxeringsförordning, m. m.;

nr 762, av herr *Vigelsbo*, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 150;

nr 763, av herr *Ahlberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 160, angående tjänstgöringstiden för tandläkare inom folktandvården;

nr 764, av herrar *Nygren* och *Nilsson* i Svalöv, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 162, med förslag till lag om ändring i butikstängningslagen den 21 juli 1948 (nr 608), och

nr 765, av herrar *Larsson* i Stockholm och *Carlsson* i Stockholm, likaledes i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 162.

Dessa motioner bordlades.

§ 15

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.39.

In fidem
Gunnar Britth

Onsdagen den 25 april

Kl. 10.00

§ 1

Föredrogs var efter annan följande på kammarens bord vilande motioner; och hänvisades därvid

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 756, av herrar *Hagberg* och *Holmberg*,

nr 757, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 758, av herr *Ohlin m. fl.*,

nr 759, av herr *Hjalmarson m. fl.*,

nr 760, av herr *Ohlin m. fl.*;

till bevillningsutskottet motionerna:

nr 761, av herr *Strandh m. fl.*, och

nr 762, av herr *Vigelsbo*;

till statsutskottet motionen nr 763, av herr *Ahlberg m. fl.*; samt

till behandling av lagutskott motionerna:

nr 764, av herrar *Nygren* och *Nilsson* i Svalöv, och

nr 765, av herrar *Larsson* i Stockholm och *Carlsson* i Stockholm.

§ 2

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 6, 87 och 88, bevillningsutskottets betänkanden nr 23 och 35—37, bankoutskottets utlåtande nr 24 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 20, 21, 23 och 24.

§ 3

Föredrogs den av herr *Svensson* i Stenkyrka vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern angående tillämpningen av överenskommelserna mellan riksbanken och kreditinstitutet om ytterligare nedskärning av kreditgivningen.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs den av herr *Håstad* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående det nya debiteringssystemet för mjölkprodukter.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs den av fru *Andrén* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående åtgärder för att vid projektering och prövning av nybyggen befordra en ändamålsenlig samordning mellan behoven av allmänna samlingslokaler och av skollokaler.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 6

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till Aktiebolaget Atomenergi m. m., och

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av huvudmannaskapet m. m. för garnisons-sjukhuset i Boden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 7

Avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

Avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m.

position angående godkännande av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 120 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 9 mars 1956, föreslagit riksdagen att a) godkänna ingåendet av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden av i berörda statsrådsprotokoll angivet innehåll, b) till Aktieteckning i ett för oljelagringsverksamhet m. m. tillämnat bolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor, c) till Lån till ett för oljelagringsverksamhet m. m. tillämnat bolag å kapitalbudgeten, fonden för låneunderstöd, för budgetåret 1956/57 anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Norling* (I: 522) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagberg m. fl.* (II: 709), hemställts, att riksdagen med bifall till det under a) angivna avtalet mellan Sverige och Norge i skrivelse till regeringen måtte begära en utredning, som klarlade de ekonomiska, politiska och strategiska konsekvenserna av övriga åtgärder i syfte att vidga kommunikationsleden Trondheim—Östersund, samt att i avvaktan härpå förslagen b) och c) om Aktieteckning i ett för oljelagringsverksamhet m. m. tillämnat bolag och om Lån till ett sådant bolag måtte avslås.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 522 och II: 709, i vad de avsåge medelsanvisningen,

a) godkänna ingåendet av avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden av i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 9 mars 1956 angivet innehåll;

b) till Aktieteckning i ett för oljelagringsverksamhet m. m. tillämnat bolag för budgetåret 1956/57 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor;

c) till Lån till ett för oljelagringsverksamhet m. m. tillämnat bolag för budgetåret 1956/57 under fonden för låneunderstöd anvisa ett investeringsanslag av 4 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 522 och II: 709, i vad de icke behandlats under I., icke måtte till någon riksdagens åtgärd förordas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HAGBERG** (k):

Herr talman! Vi har naturligtvis ingenting emot att man åstadkommit ett avtal med den norska regeringen som normaliserar fraktkostnaderna på linjen Östersund—Trondheim. Vi har inte heller något emot åtgärder, som kan underlätta för den jämtländska befolkningen att existera, och det är ju fullt antagligt, att en ökad transport över Trondheim kan bidra därtill. Naturligtvis betraktar vi inte frågan om Sverige skall importera olja över en utländsk hamn i stället för över svenska hamnar såsom en principiell fråga, fast vi tycker, att innan man lägger ner så stora pengar som det här är fråga om för att skapa oljedepåer och transportmöjligheter för olja över Trondheim med motivering, att det gäller att klara sig under isvintrar, borde man väl först bygga ut de möjligheter som finns inom landet, ty det är väl inte bara på västkusten, som man kan frakta in varor även under svåra isvintrar. Vi har exempelvis en hamn som Ystad, som ju nästan alltid

Avtal mellan Sverige och Norge rörande transittrafiken över hamnar i Trondheimsfjorden m. m.

är isfri och som man i så fall skulle kunna lägga ner pengar på.

Det viktiga för oss har emellertid varit, att de som har drivit på denna åtgärd gjort det med militära och ideologiska motiveringar. De ideologiska känner ni ju alla till. Det har varit deras samhörighet med västmakterna som de vid många olika tillfällen har proklamerat. De militära känner ni också till. Det har varit sådana som att här gäller det att förbereda vad man kallar hjälp i svåra situationer. Vi har ansett, att dessa motiv är oriktiga. De står i strid mot de officiella deklARATIONERNA till förmån för alliansfriheten och neutraliteten.

Vi har ansett, att man borde i alla fall ge riksdagen en ordentlig redovisning för alla de spörsmål, som hänger samman med dessa projekt. De strategiska spörsmålen är väl inte oviktiga. Det är väl ingen hemlighet för någon människa, att både Tyskland och västmakterna under andra världskriget räknade med att över Storlien tränga in i Sverige och skära av landet på linjen Östersund—Sundsvall.

Det är väl inte heller alldeles oviktigt, att det avtal som här görs, visserligen i fred, avslutas med Norge, men att Norge i händelse av ett krig efter moderna ritningar inte för en självständig utrikespolitik, att dess stridskrafter är underordnade Atlantpakten samt att alltså det avtal som Sverige nu träffat med Norge och som har att göra med dispositioner under ett eventuellt nytt krig, i realiteten är ett avtal som träffats med Atlantpaktens ledande stormakter.

Därtill kommer att det ges ingen garanti för att Sverige skall erhålla olja under ett nytt stormaktskrig. Men däremot tycker jag att det ges en nästan hundra procentig garanti för att den svenska olja, som är inköpt och som skulle lagras upp i Trondheim, kommer att gå Sveriges näsa förbi.

Dessutom är det uppenbart att mycket stora kostnader följer med detta projekt, men hur mycket vet ingen. Kanske de mest initierade vet det, men riksdagen, som skall ta det ekonomiska och politiska ansvaret, har inte fått informationer i alla dessa frågor.

Därför har vi, herr talman, ansett att man borde uppskjuta ett avgörande till dess att en sådan redogörelse framlägges för riksdagen, så att man är klar över alla de konsekvenser på gott och ont — ty det kan ju finnas konsekvenser också på gott, det förnekar vi inte — som följer med ett sådant här avtal.

Det kan sägas att vår motion, såsom utskottet påpekar, i princip har avgjorts redan för ett år sedan. Den är beträffande vissa yrkanden en upprepning. Vi har emellertid velat freda vårt samvete inför framtiden, och därför har vi upprepat de yrkanden som vi ställde i fjol.

Herr talman! Just på grund av dessa konsekvenser som vi befarar ber jag för min del att få yrka bifall till den motion som vi har väckt i frågan.

Herr THAPPER (s):

Herr talman! Som herr Hagberg redan erinrat om, var denna fråga föremål för riksdagens prövning redan förra året, då ärendet redovisades i statsutskottets utlåtande nr 102. Nu är det därför endast fråga om ett fullföljande av den redovisning, som då lämnades, nämligen att det föreligger ett förslag till avtal rörande försörjningen av viktiga förnödenheter över Trondheimsleden.

Det är också riktigt som herr Hagberg sade att riksdagen tidigare har tagit ställning till motioner av i stort sett samma lydelse som den här förevarande. Med anledning härav ber jag, herr talman, att kort och gott få yrka bifall till statsutskottets föreliggande utlåtande nr 77.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till de i ämnet väckta motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8

Anslag till universiteten m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1956/57 under åttonde huvudtiteln till universiteten, den medicinska undervisningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Uppsala universitet: Avlöningar

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 1 under åttonde huvudtiteln (punkt 77, s. 120—143 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikären för den 4 januari 1956) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 12 405 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft åtta motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Osvald* (I: 95) och den andra inom andra kammaren av herr *Nestrup* (II: 113), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta inrätta en laboratorbefattning i elektronik i lönegrad Ca 34 vid Uppsala universitet.

Uppsala universitet: Avlöningar

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 518), hade hemställts, såvitt här vore i fråga, att riksdagen måtte besluta inrätta två docentbefattningar vid Uppsala universitets medicinska fakultet.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 95 och II: 113 samt I: 426 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna i punkten intagen avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 12 405 000 kronor;

II. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört med anledning av vad i motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, under a) hemställts;

III. att motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga och i vad de avsåge det under b) i motionerna framställda yrkandet, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 427 och II: 529, såvitt här vore i fråga, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Ohlon*, *Boman*, *Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet under I. bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom med bifall till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i

Uppsala universitet: Avlöningar

fråga, samt med avslag å motionerna I: 95 och II: 113,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för Uppsala universitet, som föranleddes av vad i reservationen anförts;

b) godkänna av reservanterna framlagd avlöningsstat för Uppsala universitet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Uppsala universitet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 12 426 500 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **HELEN** (fp):

Herr talman! När 1954 års riksdag fattade beslut om en betydande upprustning av medicinsk undervisning och forskning, förutsattes det att en rad nya tjänster skulle inrättas, för att inte hela upprustningsförslaget skulle stanna på papperet. Så har också skett, och det är ingen tvekan om att svensk medicinsk forskning på senare år tack vare statsmakternas behjärtade hjälp har undergått så betydande förbättringar, att den nu väl hävdar sig gent emot den medicinska forskningen i andra länder. Trots detta finns det dock fortfarande en del luckor, som behöver täckas.

Gång på gång göres här i kammaren framstötningar om att forskningsarbetet i fråga om någon enskild sjukdom skall kraftigt förbättras, och då gripes vi alla av de konkreta exempel på mänskligt lidande, som förslagställarna drar fram och som genom den medicinska forskningens insatser skulle kunna lindras eller bringas att försvinna. En förutsättning för en allmän förbättring i kampen mot såväl folksjukdomarna som mera tillfälligt och individuellt uppdykande sjukdomar är emellertid att en kontinuerlig medicinsk forskning kan ske vid våra medicinska lärosäten och vid våra stora sjukhus. Härför fordras

i sin tur att vederbörande huvudmän har relativt stor frihet att på kort tid friställa enskilda forskare från rutinmässiga uppgifter, så att de kan helt ägna sig åt målforskning eller primärforskning. Detta är anledningen till att de docenttjänster i klinisk medicinsk forskning, som förutsattes vid 1954 års riksdags beslut, nu har kommit i förgrunden.

Universitetskanslern har i sina petita mycket varmt förordat ifrågavarande tjänster, bl. a. av det skälet att de medger en snabb förstärkning på de punkter, där de medicinska fakulteterna är starkast undertrustade. För att professorerna verkligen skall kunna ägna sig åt att leda undervisningen och samordna forskningen fordras om möjligt att till varje professur finnes knutna ett antal docenter, som kan avdelas för vissa begränsade forskningsuppgifter. Kungl. Maj:t har också i viss mån tillmötesgått universitetskanslerns och fakulteternas yrkanden, men Kungl. Maj:t har stannat på halva vägen, vilket vi beklagar. Från folkpartihåll har vi reserverat oss på samtliga de punkter under åttonde huvudtiteln, där dessa kliniska docenttjänster är föremål för prövning. Detta innebär att den reservation, som är fogad till punkt 1, har sin motsvarighet vid vart och ett av de övriga lärosätena med medicinska fakulteter samt under punkt 52, Gemensamma universitetsändamål, där medicinska forskningsrådet har yrkat på inrättandet av ytterligare tre tjänster utöver vad Kungl. Maj:t har ansett sig kunna gå med på. Sammanlagt skulle alltså förstärkningen bestå i sju nya docenttjänster för klinisk medicinsk forskning, vilka skulle tillkomma redan fr. o. m. arbetsåret 1956/57.

I fortsättningen kommer jag inte att ta kammarens tid i anspråk vid de olika punkterna, utan jag ber att här få yrka bifall till reservation nr 1 av herr Ohlon m. fl.

Jag vill emellertid begagna tillfället att peka på sambandet mellan här ifrå-

gavarande önskemål och den allmänna upprustning som pågår inom vårt universitetsväsende.

Som en följd av olika framstötter här i riksdagen, bl. a. i en motion från folkpartiet i fjol, arbetar nu den stora 1955 års universitetsutredning, och vi följer alla dess arbete med det allra största intresse. Vi noterar också med glädje att utredningen har gripit sig verket an med allvarligt uppsåt och med arbetet upplagt på bred front. De stora undersökningar som utredningen gör om begåvningsreserven och förbättrade undervisningsmöjligheter lovar gott, därest de verkligen kan föras i hamn. Det är emellertid utomordentligt viktigt vad riksdagen i samband med behandlingen av dessa motioner yttrat, nämligen att den konkreta upprustningen på enskilda punkter inte får göras beroende av denna allmänna omprövning. Nu existerar inga som helst hinder i fråga om de föreslagna medicinska kliniska forskartjänsterna, eftersom de inte beröres av universitetsutredningens program, men jag tycker nog att det skulle vara ett utslag av kortsynthet om riksdagen, samtidigt som vi sanktionerar det stora kostnadskrävande utbyggnadsprogrammet, underlåter att tillvarata de möjligheter som föreligger till en praktisk insats att direkt förverkliga vad vi syftar till med det stora utredningsarbetet.

Herr NESTRUP (fp):

Herr talman! Jag har under denna punkt väckt en motion om inrättande av en laboratorbefattning i elektronik vid universitetet i Uppsala. Befattningen skulle fylla ett stort behov, eftersom vid Uppsala universitet bedrivs ett intensivt forskningsarbete. Elektroniska mätningmetoder tillmäts en allt större och större betydelse inom naturvetenskap och medicin samt på andra områden. Nu finns den närmaste institutionen i Stockholm, och det betyder

Uppsala universitet: Avlöningar

alltså stora besvärligheter för de forskare i Uppsala, som inte själva är hemmastadda på detta område, att få den hjälp som de behöver. Det behövs alltså en förbättring härvidlag för forskningen. Men det behövs också inrättande av denna laboratorbefattning för att de blivande lärarna vid våra tekniska läroverk och vid våra gymnasier skall kunna få en bättre utbildning på detta område än de nu har. Detta har framhävts av vederbörande institutioner. I tre år har Uppsala universitet begärt att få denna laboratorbefattning, men det har inte lett till någon åtgärd. Universitetskanslern har biträtt förslaget under de senaste två åren. Även i år har emellertid regeringen inte gått med på inrättandet av denna befattning, och statsutskottet har avstyrkt motionen i frågan. Då jag emellertid anser att inrättandet av denna befattning är av utomordentligt stor vikt för forskningen och för utbildningen av lärare ber jag, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Herr Helén har alldeles nyss framfört reservanternas syn på den del av utskottsutlåtandet, som här är föremål för kammarens behandling. Jag instämmer med honom i att hela detta utlåtande visar, att Kungl. Maj:t härvidlag gjort synnerligen stora kraftanstängningar för att rusta upp våra lärosäten.

Om vi ser på föreliggande utlåtande vad universitetet och karolinska institutet beträffar skall vi finna, att ungefär sammanlagt sju sidor upptas av uppräknade nya tjänster, som Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att besluta. Merkostnaden för dessa tjänster går löst på ungefär 5,3 miljoner kronor. Det innebär en högst väsentlig upprustning av lärarkrafterna. Av detta belopp går som herr Helén anförde en väsentlig del till förstärkning av de medicin-

Uppsala universitet: Avlöningar

ska fakulteternas personalorganisation i enlighet med riksdagens beslut om reformering av läkarutbildningen år 1954.

Om allt detta är utskottsmajoriteten och reservanterna ense, men Kungl. Maj:t har inte ansett sig kunna på en gång ta upp allt som lärosätena hemställt om och kanslern tillstyrkt. Detta gäller framför allt de vid Uppsala, Lunds och Göteborgs universitet samt karolinska institutet föreslagna nio nya docenturerna i kliniska ämnen samt under rubriken »Gemensamma universitetsändamål» de av medicinska forskningsrådet föreslagna fem nya forskningsdocenturerna. Man kan diskutera om det är nödvändigt att ta petitamyndigheternas hela program på en gång. Kungl. Maj:t har upptagit fem av de förstnämnda docenturerna och två av de sistnämnda. En sak är klar, nämligen att det för framtiden torde vara önskvärt och behövt att dessa docenturer kommer till stånd. Vi har dock ansett att det förslag som här föreligger från Kungl. Maj:ts sida är så pass genomgripande och så pass stort, att det bör kunna räcka för året. Men vi är också från utskottsmajoritetens sida angelägna om att framhålla, att vi utgår ifrån att Kungl. Maj:t i den mån förhållandena så medger vidtar åtgärder av här ifrågasatt slag för en successiv förstärkning av den kliniska forskningens resurser.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på denna punkt.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Som ordförande i universitetsutredningen är jag givetvis tacksam för vad herr Helén sade om utredningens arbete, vilket ju också bekräftats i folkpartiets motion. Men en tidning, som står herr Helén ganska nära, har en helt annan uppfattning och skrev häromdagen, att universitetsutredningen tycks ha tappat bort sitt egentliga

ärende, och för närvarande framstår utredningen nästan som det allvarligaste hindret för en utbyggnad av vår högre undervisning. Jag skall givetvis inte från denna plats polemisera mot en tidning, men jag är angelägen att stryka under, att någon som helst grund för ett sådant påstående finns icke. Jag vill inte bara ta herr Heléns ord till bevis härom utan även ecklesiastikministerns, när han i direktiven för utredningen säger, att han är angelägen framhålla, att »den av mig nu förordade utredningen inte bör få hindra prövning under tiden av universitetens och högskolornas framställningar mot bakgrunden av den dagsaktuella situationen».

Vi har i utredningen försökt arbeta efter dessa direktiv, och jag tror jag vågar påstå, att vi inte alls är särskilt glada vare sig åt folkpartimotionen eller åt utskottets skrivning på dessa punkter, när man generöst skickar en rad frågor just till universitetsutredningen. För det första är det ju ur motionsteknisk synpunkt märkligt, tycker jag, att man i en motion söker komplettera och korrigera direktiven och för övrigt tar upp flera frågor med begäran att de skall sändas till universitetsutredningen, trots att de akademiska myndigheterna är oförhindrade att aldeles bortsett från universitetsutredningens arbete aktualisera dessa frågor.

Motionärerna har t. ex. föreslagit, att utredningen skulle beredas tillfälle att yttra sig, huruvida ett omedelbart verkställande av 1947 års riksdagsbeslut — det gällde ett principbeslut om en del tjänster — stod i överensstämmelse med de organisationsförslag i övrigt, som utredningen komme att framlägga. Det är ett typiskt exempel på hur man inte bör förfara, när en utredning arbetar med ett långsiktprogram.

Jag tar ett annat exempel, som gäller ett principbeslut om dubblering av professuren i franska vid Uppsala universitet. Vad har universitetsutredningen

Uppsala universitet: Avlöningar

egentligen med detta att göra? Vi skulle självfallet ha tillstyrkt förslaget, men det står Uppsala universitet fritt att vilket år som helst aktualisera den frågan. Att jag så bestämt säger ifrån här beror på att vi i universitetsutredningen inte på något sätt vill medverka till att oinitierade personer får den uppfattningen, att universitetsutredningen är något slags kyrkogård för gamla universitetsfrågor. Motionen är ju snarast ett försök att — omedvetet, det är jag övertygad om — få utredningen att fastna i en rad detaljfrågor, att ta upp gamla historier, till och med gamla riksdagsbeslut.

Vad beträffar norrlandsuniversitetet och mycket annat, som är upptaget i denna motion, är ju allt detta redan presenterat i direktiven för utredningen, och motionen kan inte göra mycket vare sig till eller från.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag är en aning förvånad över att herr Edenman, som är en så garvad utredningsledare, med en stingslighet och känslighet, som nästan svarar mot prinsessans på ärten, reagerar mot de mycket välvilliga påpekanden och önskemål, som framförts dels i folkpartiets partimotion, dels i statsutskottets utlåtande. Det är ju ingalunda så, att någon av dessa framställningar syftat till att sätta universitetsutredningen i klämma. Det vore väl också egendomligt, om inte det organ som nu av statsmakterna utsetts att i samlad form bereda de önskemål, som här ackumulerats under den tioårsperiod som gått, sedan universitetsfrågorna senast var föremål för allmän prövning, också skulle se över frågorna och föra fram dem till praktiska lösningar. Det är väl rimligt om det skapas klarhet kring de tjänster, som i princip beslutades 1947 men som sedermera icke inrättats, så att universitetet får reda på om riksdagen skall infria sitt beslut av 1947 eller ej.

Vad är rätt forum för detta om inte just 1955 års universitetssakkunniga?

Jag är också litet förvånad över att herr Edenman som statsvetare icke lagt märke till att det är mycket vanligt att det i riksdagen väcks motioner som syftar till en utvidgning av direktiv som givits. Jag behöver väl inte påminna herr Edenman om de reprimander, som riktades till regeringen på grund av 1950 års skattelagssakkunnigas försummelse att ta upp frågan om avdragsrätt för studiekostnader och för periodiskt understöd till studerande. Det är ju utomordentligt vanligt att riksdagen på det sättet säger ifrån vilka frågor den anser vara mindre väl beaktade i ett pågående utredningsarbete. Tillvägagångssättet innebär ingen som helst prickning av just universitetsutredningen, utan det är som sagt endast ett arbetssätt för riksdagen, ett sätt att genom Kungl. Maj:t få önskemål framförda och beaktade.

Jag tror inte herr Edenman behöver försöka tolka in några av mina meningar i vad som råkar stå i den ena eller den andra tidningen. Jag står för vad jag säger här i riksdagen, och det är min uppriktiga mening att universitetsutredningen hittills på ett förtjänstfullt sätt lagt upp sitt arbete och att, om man väl rör detta stora projekt i hamn på det sätt som utredningen själv har tänkt sig, detta kommer att utgöra en bestående insats.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Det vare mig fjärran att vända mig emot *nya* direktiv från riksdagens sida. Vad jag vänder mig emot är att man i motioner föreslår ändringar i direktiv som redan är utfärdade av Kungl. Maj:t. För att belysa vad jag menar vill jag beröra en fråga som kommer upp senare på dagordningen. Det gäller dessa laboraturer och precepturer som inrättats vid den förra universitetsupprustningen med den utfala-

Uppsala universitet: Avlöningar

de förhoppningen, att de i tidens fullbordan skulle förändras till professurer, vilket väl är ganska rimligt. Motionärerna har tagit ställning till detta spörsmål, och utskottet skriver: »I samband härmed ha motionärerna även ansett att utredningen borde överväga huruvida icke sådana tjänster — — — nu borde ändras till de avsedda högre tjänsterna.» Därefter fortsätter utskottet: »Utskottet finner för sin del uppenbart, att förevarande spörsmål hör till de frågor, som enligt de för 1955 års universitetsutredning givna direktiven ingå i utredningsuppdraget», etc.

När vi om en stund kommer att diskutera frågan om en professur i ekonomisk historia i Lund — jag hoppas åtminstone den kommer att diskuteras här — vill jag säga ifrån att man skall inte skylla på universitetsutredningen, om den frågan blir vilande. Jag tror jag vågar påstå att det är ganska naturligt att vi i tidens fullbordan kommer att ta upp hela detta problem om laboraturer och precepturer och deras eventuella förändring till professurer. Men *vårt* arbete på denna punkt är icke något skäl till att man skall hänskjuta denna fråga till utredningen. Det är ingenting annat jag har velat värja mig för. Det blir en fråga om sedvanlig departemental behandling eller utskottsbehandling, alldeles oavsett om utredningen arbetar på detta avsnitt eller inte. Annars kunde ju var och en säga att det blir icke något resultat när det gäller den precepturen eller den laboraturen därför att universitetsutredningen sysslar med samma ärende.

Jag hoppas herr Helén har förstått vad jag velat exemplifiera med detta. Det är uteslutande en skyddsinställning jag vill deklarerat från mina kollegers i universitetsutredningen och min egen sida.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav till en början propositioner i vad rörde motionen II: 113, nämligen dels på bifall till nämnda mo-

tion dels ock på avslag därå i enlighet med utskottets hemställan; och beslöt kammaren avslå motionen.

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan i punktens återstående delar, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar dels ock på bifall i motsvarande del till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 1:o i utskottets utlåtande nr 78 utom i vad angår motionen II: 113, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Helén begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 139 ja och 58 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i förevarande del gjorda hemställan.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Lunds universitet: Avlöningar — Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar*Punkterna 2—6*

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 7***Lunds universitet: Avlöningar**

Efter föredragning av punkten anförde

Herr BLIDFORS (s):

Herr talman! Jag har till utskottets utlåtande på denna punkt tillsammans med fröken Vinge fogat en blank reservation. Frågan gäller omvandlandet av precepturen i ekonomisk historia i Lund till en professur, som har föreslagits i en motion av bl. a. herr Netzen i Malmö. Detta önskemål har flera gånger framförts från universitetshåll i Lund. Det har under flera år framförts motionsvägen, men det har inte lett till något som helst resultat. Utskottet har visserligen skrivit positivt på denna punkt, likaledes under flera år, men ändå har det inte lagts fram något förslag från Kungl. Maj:ts sida, vilket vi hade hoppats på.

Jag beklagar detta, herr talman, särskilt med hänsyn till att ämnet i våra dagar har mycket större vikt för de studerande än tidigare. I Stockholm liksom i Göteborg har man fått en professur i ämnet, men Lund väntar fortfarande därpå, trots att det på högstadiet i Lund finns flera studerande än vid något annat av lärosätena. Detta förefaller nästan som ett slags ödets ironi, när man tänker på att det första förslaget om en professur i ekonomisk historia här i landet, vilket framfördes i en motion för 18 år sedan av herr Wistrand och herr Sjödahl m. fl., gällde just Lunds universitet. Nu står Lund längst ned i kön tillsammans med Uppsala.

Anledningen till att jag, herr talman, på denna punkt inte har velat ställa något yrkande om bifall till motionen är att utskottet förutsätter att universitetsutredningen skall ta upp frågan till övervägande. Jag hoppas, trots vad herr Edenman här sagt för en stund sedan,

att detta övervägande skall leda till ett positivt resultat. Jag förstår nämligen mycket väl herr Edenman, när han framhåller att utredningen inte vill syssla med dylika detaljspörsmål, men frågan om preceptorers förvandling till professorer betraktar åtminstone jag som en väsentlig fråga. Det har ju också hela tiden varit meningen att när ett stort självständigt ämne behöver en representant skall han inte vara preceptor utan professor.

Jag hoppas som sagt, herr talman, att universitetsutredningen trots allt skall ta denna fråga under allvarligt övervägande och bringa den till en lösning, så att den slipper att år efter år komma tillbaka till riksdagen.

Häruti instämde fröken Vinge (fp).

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

Punkterna 8—20

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 21***Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 97, s. 199—214) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budget- året 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föran- leddes av vad departementschefen an- fört, dels godkänna av departements- chefen angiven avlöningsstat för karo- linska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med bud- getåret 1956/57, dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöning- ar för budgetåret 1956/57 anvisa ett för- slagsanslag av 5 520 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propo- sitionen nr 84, såvitt här var i fråga, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastik-

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

ärenden för den 10 februari 1956 — med ändring i vissa hänseenden av ovanberörda förslag — föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranleddes av vad departementschefen under punkten 97 i statsrådsprotokollet för den 4 januari 1956 och i nyssnämnda utdrag av statsrådsprotokollet för den 10 februari 1956 anfört dels godkänna av departementschefen i sistnämnda statsrådsprotokoll angiven avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 5 582 200 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått sex motioner.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Franzon m. fl.* (I: 287) och den andra inom andra kammaren av herr *Olsson* i Gävle *m. fl.* (II: 434), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta inrättandet från och med den 1 juli 1956 av en ordinarie forskningsprofessur i kardiologi vid karolinska institutet.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 285 och II: 430, såvitt de avsåge medelsanvisning, I: 287 och II: 434 samt I: 426 och II: 518, sistnämnda två motioner såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för karolinska mediko-kirurgiska institutet, som föranleddes av vad departementschefen under punkten 97 i åttonde huvudtiteln och i propositionen 84 anfört;

b) godkänna i punkten framlagd avlöningsstat för karolinska mediko-kirurgiska institutet, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 5 582 200 kronor;

II. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 285 och II: 430, såvitt de icke behandlats under I., i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits:

a) av herrar *Ohlon, Boman, Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*;

b) av fröken *Vinge*, den sistnämnda utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr **OLSSON** i Gävle (s):

Herr talman! Tillsammans med några ledamöter i första och andra kammaren har jag tillåtit mig väcka en motion som behandlas under punkt 21 i det här föreliggande betänkandet. Redan 1953 väckte vi en liknande motion.

Vi motionärer är mycket tacksamma för att statsutskottet har ägnat så mycken uppmärksamhet åt ärendet att det skrivit flera trycksidor därom i utlåtandet. Men vi skulle, herr talman, ha varit ännu mer tacksamma, om skildringen av vad som förekommit i saken hade hållit sig en smula närmare *verkligheten* än vad den faktiskt gör. Det sägs i utskottets utlåtande att motionärerna år 1953 föreslog att professuren i kardiologi skulle inrättas som en personlig professur. Jag har 1953 års motion här i min hand. Det finns i motionen ett sympatiuttalande för professor Nylins verksamhet — det säges att han hade förtjänat att det inrättades en personlig professur för honom. Jag har emellertid ännu aldrig upplevat att ett riksdagsutskott har brutit ut en mening

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

i motiveringen till en motion och byggt sitt utlåtande därpå. Ätminstone under de 38 år jag suttit i riksdagen har det varit klämmarna i motionerna som varit det avgörande.

Om det hade föreslagits inrättandet av en personlig professur, som nu är den största stötestenen i detta sammanhang, skulle det också på något sätt ha avspeglat sig i statsutskottets utlåtande 1953. Men det finns inte där ett ord om vare sig en personlig eller en ordinarie professur. Utskottet gör ett klart uttalande om att det finner saken behjärtansvärd, men framhåller att det är nödvändigt med en utredning om de ekonomiska och organisatoriska spörsmålen. Statsutskottet, vars tredje avdelning då behandlade ärendet, var enigt och riksdagens båda kamrar var också eniga, när de tog ställning till detta utskottsutlåtande.

Det förehåller sig således, herr talman, på det sättet, att utskottet bygger på en framställning från universitetskanslern och lärarkollegiet år 1950, alltså tre år innan motion någonsin hade väckts. Någon framställning i detta ärende kom aldrig till riksdagen, förrän 1953 års motion lades fram. Jag tillåter mig, herr talman, att konstatera, att varken statsutskottet eller riksdagen har uttalat någon mening om huruvida det skulle var en personlig eller en ordinarie professur. När frågan nu föres fram igen, sker det i yttrandena över den utredning, som på riksdagens initiativ igångsattes. Denna leddes först av förre landshövdingen Löwbeer, sedan av nuvarande landshövdingen Lingman i Gävle. Utredningen kom tillsammans med lärarkollegiet vid karolinska institutet fram till ett tillstyrkande av en ordinarie forskningsprofessur. Hade det — om det hade varit riktigt, som statsutskottet säger — inte varit naturligt, att inrikesministern, som år 1953 igångsatte utredningen, hade sagt något om att professuren skulle vara av det ena eller andra slaget? Inte ett ord därom

finns i direktiven. Det skulle således betyda, att utredningsmännen — d. v. s. kommissionen och karolinska institutet — helt enkelt på eget initiativ hade vidgat sitt uppdrag, vilket man väl, med den kännedom man äger om dessa herrar, knappast ett ögonblick vill tänka sig.

Idén om personlig professur dyker emellertid upp hos nuvarande universitetskanslern och hos statskontoret år 1956, när de har att yttra sig över det förslag, som den Lingmanska kommissionen bragt till Kungl. Maj:ts prövning. Jag har uppehållit mig vid detta, därför att utskottet så starkt framhåller, att utgångspunkten år 1953 var en personlig professur. Jag bestrider detta. Om man hävdar denna mening, skulle det faktiskt innebära, att riksdagen skulle berövas initiativrätten i detta avseende och att denna skulle ligga hos universitetskanslern eller hos statskontoret, och det är det väl ändå ingen av oss som eftersträvar ett enda ögonblick.

Jag är förvånad över flera av de uttalanden, som statsutskottet gör i denna fråga. Det liksom vill låta påskina, att man driver specialiseringen en smula för långt i dessa ting. Jag vågar inte yttra mig därom, eftersom jag är lekman. Jag skulle emellertid vilja påstå, att också statsutskottets andra avdelning i stort sett består av lekmän på detta område. Vi behöver bara gå till vår egen verksamhet här i riksdagen för att komma underfund med hur viktig uppdelningen i specialiteter är för olika ärendens behandling och avgörande. Det skulle ju kunna tänkas, att det förhåller sig på samma sätt på det vetenskapliga området. Detta är bara en förmodan; det är möjligt att där gäller några andra lagar. Emellertid skulle jag nog tro, att det blir ungefär likadant som i riksdagen.

Vi står i alla fall inte så ensamma som statsutskottets andra avdelning synes vilja framhålla i detta sammanhang. När lärarkollegiet vid karolinska insti-

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

tutet — som fick inrikesministerns uppdrag att tillsammans med kommissionen utreda problemen — hade att ta ställning till saken, uttalade det sig för specialisering med 20 röster emot 2. Det kan ju inte bara ha varit ett slag i luften, att ett lärarkollegium i denna omfattning, med 20 röster, säger, att uppdelningen är gagnelig, medan endast två av professorerna i inre medicin anser, att den inte är nödvändig utan att man behärskar problemen ändå.

Ute i världen har under andra världskriget gjorts oerhört mycket för att lösa detta problem. Lärostolar i kardiologi har inrättats i Frankrike, England, Belgien, Holland, Portugal, Amerikas föränta stater, Mexiko och Brasilien. Man tycks inte vara oförstående för att detta problem kan komma att kräva sin lösning.

Varför var vi motionärer nu så »galna», att vi ville ha denna professur förlagd till Södersjukhuset? Det är ju inte ett statens sjukhus. Hade vi föreslagit att den skulle inrättas på karolinska institutet, hade detta problem säkerligen varit en smula lättlöstare ur principiella synpunkter. Men majoriteten av oss motionärer var från bevillningsutskottet. Vi har lärt oss att alltid vara försiktiga med pengar. Vi resonerade på detta sätt: i andra fall har staten gjort upp med Stockholms stad, så att man har kunnat nyttja de resurser som har funnits. Nu fanns det två sådana hjärtkliniker i landet, en på Södersjukhuset i Stockholm sedan 1946 och en i Malmö. Kliniken på Södersjukhuset, som årligen besökes av studerande läkare från hela världen, är utrustad och färdig. Om man kan göra upp med Stockholms stad om dessa ting, måste detta, resonerade vi, i det långa loppet, under den tid vi kan överskåda, bli den billigaste vägen att lösa denna fråga. Andra utskott är vana att göra av med pengar, medan bevillningsutskottet har vant sig vid att försöka skaffa pengarna. Därför kanske vi

tänker en liten smula annorlunda än andra utskott.

Det skall väl vara det stora klubbslaget mot motionärerna, att man talar om att en av de inremedicinsprofessorer som nu är lediga söks av ett par kardiologer, vilka ha placerats på respektive första och andra förslagsrummet. Därmed skulle, menar tydligen utskottet, frågan om en eventuell lärostol i kardiologi vara löst. Hur var det Relling sade? Är det någon som tror på att den, som har ägnat sitt liv helt och hållet åt kardiologi och sedan blir professor i inre medicin, inte måste på något sätt koppla om? Det måste åtminstone vara lekmannens uppfattning, att han inte på samma sätt som en innehavare av en speciell lärostol i kardiologi kan ägna sig åt forskningsarbete till gagn för bekämpandet av sjukdomar, vilkas härjningar vi ju under flera år har rik erfarenhet av även i det här huset.

I fjol hade herr Rubbestad och jag ett mycket angenämt samtal här i kammaren om detta ärende. 1953 och 1955 låg nämligen detta, liksom följdmotionen i år om anslagen, i tredje avdelningen där herr Rubbestad sitter. Den avdelningen tillstyrkte utredningen 1953, och den kom med en redogörelse för hur utredningen låg till 1955, när vi på nytt hade gjort en liten framstöt. Jag sporde då herr Rubbestad, om han och utskottet hade samma mening 1955 som 1953, nämligen att det var behjärtansvärt att utredningen omfattade de ekonomiska tingens och organisationen. Herr Rubbestad svarade klart och tydligt, så att ingen människa kunde missförstå det, att tredje avdelningen 1955 hade ställt sig på samma sätt som 1953. Vi har ju två avdelningar även i bevillningsutskottet. Vi kommer då och då tillsammans för att diskutera, men det måste vara en oändlig väg mellan andra och tredje avdelningen i statsutskottet, ehuru de båda bor vid samma korridor uppe i nästa våning.

Jag skall inte spå någonting, men när

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

detta ärende en gång kommer tillbaka, och det må kanske tillåtas mig, herr talman, att tro att det kommer tillbaka genom universitetsutredningen, kommer det nog att bli intressant för dem som då finns kvar i livet — längre skall det väl inte dröja förrän universitetsutredningen kommer, än att de flesta kan var det — att konstatera vem som har varit mest slösaktig med svenska statens medel. Jag tror i varje fall inte att vi motionärer, som i bevillningsutskottet brukar vara rädda om pengar, då kommer att sitta på de anklagades bänk. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall på denna punkt till den av mig m. fl. i denna kammare väckta motionen.

I detta yttrande instämde herr *Håstad* (h).

Herr **RUBBESTAD** (bf) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara verifiera herr Olssons i Gävle uttalande angående vårt samtal i fjol. Det är riktigt. Herr Olsson bör emellertid observera, att det i år inte är tredje avdelningen som behandlat denna motion utan andra avdelningen, och att den haft andra synpunkter på detta, framgår ju av utlåtandet. Vad som är den väsentliga orsaken till detta, vågar jag inte avgöra. Visserligen är det ett kort avstånd mellan andra och tredje avdelningen, men det finns ju även andra människor som kan leta rätt på andra avdelningen i statsutskottet.

Herr **OLSSON** i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte ett ögonblick anklagat tredje avdelningen utan tvärtom sagt att den hade förståelse för detta. Jag förstår herr Rubbestads uttalande, att andra människor i detta fall kan ha övat ett inflytande på dessa ting — ett inflytande som man tycker att de inte skulle ha haft.

Jag minns hur vi för tre år sedan allvarligt diskuterade chefsplatserna för alla nyinrättade avdelningar vid karo-

liniska institutet. Det var i samband med diskussionen om inrättande av en chefs-post vid reumatikerkliniken. Det är, herr talman, mycket möjligt att det fortfarande finns folk som inte tillåter några andra att över huvud taget ta något initiativ eller ha något inflytande — initiativet och inflytandet skall tillhöra dem själva.

Fröken **VINGE** (fp):

Herr talman! Under denna punkt har jag en blank reservation som avser frågan om inrättandet av en professur i barnpsykiatri vid karolinska institutet.

Utskottet har befunnit sig i en ganska egendomlig situation när vi behandlat denna fråga. Vi har ju måst konstatera att den stått på exakt samma punkt som den gjorde när vi behandlade den i fjol. Redan då gjorde utskottet ett starkt uttalande till förmån för ett påskyndande av denna fråga, och det var inte första gången.

Redan vid 1954 års höstriksdag, när vi behandlade frågan om en omläggning av läkarutbildningen och då Kungl. Maj:t föreslog att denna professur skulle komma till stånd fr. o. m. läsåret 1958/59, uttalade utskottet ett önskemål om att den om möjligt skulle komma fram tidigare. Vi har också ett annat gammalt riksdagsuttalande, som i själva verket är ett riksdagsbeslut, att ta hänsyn till. Det beslutet är mer än tio år gammalt. Jag tänker på 1945 års beslut om en upprustning av den psykiska barna- och ungdomsvården. Den upprustningen hotar att stanna på papperet om vi inte får fram tillräckligt med barnpsykiater. Vi behöver ha fram denna professur i barnpsykiatri för att kunna utbilda tillräckligt många barnpsykiater.

Jag skulle egentligen, herr talman, kunna upprepa exakt vad jag sade i fjol när frågan behandlades under samma punkt. Jag skall inte trötta kammaren med detta, men jag vill konstatera, att jag i fjol riktade en vädjan till statsrådet att skynda på denna fråga.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

Det förhåller sig ju så, att den står i mycket nära samband med frågan om förhandlingarna mellan staten och Stockholms stad beträffande hela frågan om sjukhusväsendets ordnande i Stockholm och dess inverkan på läkarutbildningen i Stockholm. I det utlåtande som i dag behandlas konstaterar utskottet att det i anslutning till sitt tidigare ställningstagande vill uttala, att utskottet betraktar inrättandet av förevarande professor i barnpsykiatri såsom en fråga av hög angelägenhetsgrad och därför förutsätter att kommissionens förhandlingar i berörda del i görligaste mån påskyndas. Jag vill mycket starkt understrika detta. Jag konstaterar att ecklesiastikministern var närvarande i kammaren när vi i fjol behandlade denna fråga och att jag då riktade en vädjan till honom att påskynda dessa förhandlingar. Jag hade hoppats att i dag kunna få tillfälle att till honom rikta en fråga, om han vidtagit några åtgärder i detta avseende, men han gick ut ur kammaren alldeles innan vi kom fram till denna punkt. Ansvaret i denna fråga delas väl i någon mån mellan ecklesiastikministern och inrikesministern. Också inrikesministern har varit närvarande i kammaren en stund i dag men befinner sig för närvarande inte här. Jag har därför nu ingen annan möjlighet än att vända mig till statssekreteraren i ecklesiastikdepartementet. Jag vill fråga herr Edenman, om han har någon möjlighet att i dag upplysa kammaren om vad man från ecklesiastikdepartementets sida gör för att påskynda frågan om en professor i barnpsykiatri, att alltså påskynda den del av förhandlingarna mellan staten och Stockholms stad som har inverkan på denna fråga. Om vi skall vänta tills alla dessa mycket vittutseende förhandlingar bragts i hamn fruktar jag nämligen att vi inte får fram denna professor ens till den tidpunkt, då även ecklesiastikdepartementet anser att den måste komma till stånd på grund av att den nödvändigt behövs för genomföran-

det av planerna i fråga om läkarutbildningen.

Herr talman! På grund av utskottets skrivning har jag ingen anledning att ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag vore mycket tacksam om kammaren kunde få någon upplysning om vad som på denna punkt gjorts från ecklesiastikdepartementets sida sedan vi gjorde vårt uttalande i fjol.

Fru *Ewerlöf* (h) instämde häri.

Herr **JOHANSSON** i Mysinge (bf):

Herr talman! Det var mycket hårda ord som bevillningsutskottets värderade ordförande fällde om statsutskottets andra avdelning och dess arbete, speciellt för dess behandling av motionen II: 434. Frågan är dock besvärlig, vilket inte minst framgick av herr Olssons i Gävle eget anförande. Vi har, det vill jag säga, från avdelningens sida minst lika stort intresse som motionärerna av att komma till en rimlig lösning på detta problem. Vi har emellertid efter våra undersökningar kommit till andra slutsatser än herr Olsson, för vilka vi lämnat en mycket fyllig och ingående redovisning, som herr Olsson dock inte var fullt belåten med utan syrligt betecknade såsom kanske litet för lång.

Herr Olsson säger också att det här aldrig varit fråga om någon personlig professor. Skall vi verkligen lägga så stor vikt vid om det varit fråga om en personlig professor eller inte? De flesta som behandlat denna fråga tycks dock ha utgått från att professuren avsetts bli personlig. Detta gäller inte minst dem som skrivit motionen I: 33 vid 1953 års riksdag. I den motionens rubrik heter det: »... av herr Huss m. fl. om inrättande av en personlig professor i hjärt- och kärlsjukdomar...», och vidare sägs det uttryckligt i motionen att en förutsättning för denna personliga professor är en överenskommelse med Stockholms stad, och i klämman

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

framställs också yrkande om att förhandlingar skall upptagas med Stockholms stad.

Låt oss emellertid inte tvista om detta, herr Olsson. Kvar står väl ändå, att man ibland måste gå till motiveringen för att få förklaring på klämman, och då är det möjligt att ett sådant här missförstånd har kunnat uppstå. Det är enligt min mening mänskligt, herr Olsson. Jag tror alltså inte att vi skall lägga alltför stor tyngd vid detta, utom möjligen från en synpunkt, nämligen att det är att beklaga att inte möjligheten att få en personlig professur återstår, då detta säkerligen skulle ha gjort frågan mera lättlost. Av den utredning som förebragts på detta område har det emellertid framgått, att Stockholms stad inte vill vara med om en sådan anordning, och då kan man ju säga att denna fråga fallit och att det inte finns någon anledning att vidare tvista om detta. Samtidigt måste väl dock konstateras, att problemet därigenom blivit litet mera invecklat och svårlost.

Det är helt naturligt att vi vid diskussionen av detta problem inte kunnat undgå att i någon mån ta intryck av de ansvariga myndigheternas ställningstagande. Som herr Olsson tidigare framhållit är ju universitetskanslern mycket tveksam på denna punkt, och detsamma är förhållandet med statskontoret, vilket framgår inte minst av de handlingar vi haft till vårt förfogande.

Jag vill således bara säga, att vi har grundligt penetrerat detta problem från alla de utgångspunkter vi har att utgå från, och vi har kommit till den slutsats som redovisas på de här två sidorna i utskottsutlåtandet, som jag väl inte behöver ta upp tiden med att referera.

I stället vill jag bara påpeka att, såsom också herr Olsson berörde, det är ett stort problem som rullas upp om de frågor som sammanhänger med professorerna i hjärtsjukdomar vid karolinska institutet och som nu aktualiseras i snabb takt under de närmaste åren. Det

är då inte mer än rimligt och riktigt att vi lekmän — herr Olsson använde ju det uttrycket om oss litet var — tar litet försiktigt på det här problemet med hänsyn till föreliggande omständigheter. Däremot har vi inte vänt oss mot professor Nylins professur som sådan. Vi uppskattar och högaktar det utomordentliga arbete han utfört och utför, men med hänsyn till det läge, vari frågan för närvarande befinner sig och under de närmaste åren kommer att befinna sig, är det nog ändamålsenligt att låta frågan prövas av en mera sakkunnig instans än statsutskottets andra avdelning. Jag medger att vi inte är kapabla att fälla ett slutligt avgörande i en så invecklad fråga. Vi har endast sagt: »Av sålunda angivna skäl finner utskottet att förutsättningar för närvarande knappast föreligga för inrättande av en särskild ordinarie forskningsprofessur i kardiologi. — Med hänsyn till de olika på förevarande fråga inverkan omständigheterna finner utskottet sig alltså böra avstyrka bifall till motionen.»

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte min mening att alltför mycket förlänga denna debatt.

Att jag sade några hårda ord om andra avdelningen, erkänner jag, men herr Johansson i Mysinge har inte gjort någonting för att ta bort deras berättigande. Visst är detta en besvärlig fråga — det var därför vi 1953 begärde en utredning om den.

Sedan är det klart att man alltid skall vara försiktig och betrakta allt ur rimlighetens synpunkt, men det är just vad vi har gjort. Jag avvaktar med förväntan den dag när universitetsutredningen är färdig med sitt arbete och lägger fram sitt förslag för riksdagen. Då skall jag

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

som gammal ledamot av bevillningsutskottet sätta mig ned och räkna efter, hur mycket vi förlorar eller tjänar på de beslut vi då eventuellt kommer att fatta. Jag är övertygad om att vi kommer att fatta ett beslut i den riktning jag åsyftar, men om det blir i dag eller om några år, vågar jag inte säga.

Herr Johansson i Mysinge sade att jag hade erkänt, att utskottet skrivit mycket och långt. Ja visst, det erkänner jag oförbehållsamt, och jag är tacksam för det, men jag tillät mig säga att jag skulle ha varit ännu mera tacksam om utskottet hållit sig en smula närmare verkligheten än det gjorde.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf) kort genmäle:

Herr talman! Herr Olsson har inte ändrat uppfattning i denna fråga, och det respekterar jag. Jag inhöstar dock det erkännande som herr Olsson gav, att detta är ett besvärligt problem. Men om vi är överens om detta, kan vi väl också vara överens om att det är klokt att låta de olika frågorna bli föremål för övervägande i sitt sammanhang. Sedan så skett hos de olika myndigheterna och kanske av universitetsberedningen, som icke behöver ligga länge på denna fråga, bör den kunna tas upp och aktualiseras med det allra snaraste. Vi bör väl kunna vara överens om att det är den lämpligaste vägen att gå.

Jag vill än en gång yrka bifall till utskottets förslag.

Herr EDENMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adolv Olsson var förmodligen inte inne i kammaren när jag hade en liten diskussion med herr Helén om en del andra ting som rörde universitetsutredningen. Jag betackade mig då för att såsom representant för universitetsutredningen dras in i aktuella diskussioner om den ena eller andra professuren.

Jag vill än en gång deklarerat, att universitetsutredningen inte har ett dugg

med kardiologiprofessuren på Södersjukhuset att göra, och jag har inte ett ögonblick drömt om att det skulle vara universitetsutredningen som i tidens fullbordan skulle bedöma, hur den invärtes-medicinska undervisningen och forskningen skall byggas upp. Det måste självfallet gå till på det sätt som herr Johansson i Mysinge här antydde, att internisterna, som frågan närmast gäller, så småningom får komma fram till en uppfattning om hur invärtesmedicinens olika specialiteter skall ordnas. Det gäller inte bara kardiologi; det dröjer nog inte så länge förrän det kommer andra specialiteter — reumatiska sjukdomar, njursjukdomar o. s. v. Jag hoppas att utskottet inte avser någonting annat eller någon annan sakkunskap, när det talar om att denna diskussion sedermera skall aktualiseras.

Än en gång vill jag säga att jag, såsom jag uttryckte mig förut, inte vill att universitetsutredningen skall bli någon kyrkogård för gamla universitetsfrågor, och detta är en mycket gammal fråga, herr Adolv Olsson. För övrigt har jag i sak samma uppfattning som utskottet på denna punkt.

Herr OLSSON i Gävle (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Edenman, att jag misstänkte universitetsutredningen, ty det står här att man måste överblicka frågan i ett större sammanhang än vad man hittills har kunnat göra. Om universitetsutredningen har den uppfattningen, som herr Edenman gör gällande här — och jag böjer mig för detta hans bestämda uttalande — så är ju frågan utredd. Inte är väl den förre civilministern så bakom att han inte kunnat klara upp det här problemet med Stockholms stad, så att man skulle säga att man har skilt sig från det utan att frågan varit utredd. Man har framlagt ett förslag till avtal mellan Stockholms stad och staten. Om Stockholms stad sedan vill komma ifrån

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

det, då må det vara Stockholms stads sak, men det skall inte vara den svenska riksdagens sak.

Herr EDENMAN (s) kort genmäle:

Herr talman! Universitetsutredningens uppgifter ligger på ett helt annat plan. Jag vill bara nämna, att huvuduppgiften är att se till hur vi om tio år skall kunna ta emot 40 000—50 000 studenter och inte frågan, om invärtes medicinen vid karolinska institutet ytterligare skall uppdelas på en professur i kardiologi.

Vad som är oklart är var en ny medicinprofessur skall förläggas. Vi har tidigare haft diskussioner om hur överläkartjänsten skall anordnas vid den nya tuberkuloskliniken, om det skall bli en professur i det ena eller det andra ämnet. Men det relevanta här är ju att Stockholms stad inte går med på en personlig professur för professor Nylin, utan man har förhandlat sig fram till en ordinarie professur. Det är då som olika myndigheter säger att de icke är beredda att nu ta ståndpunkt till frågan, om en ordinarie professur i kardiologi skall förläggas till Södersjukhuset. Det är ju detta som diskussionen hela tiden gäller. Utskottet skriver också att det saknas täckning för anordnande av en personlig professur för Nylin, och när det gäller en ordinarie professur har den avstyrkts från olika håll. Det är på den punkten man nu bör avvakta och se var denna professur i kardiologi, om den kommer, skall förläggas.

Jag vill erinra om att vid karolinska institutets lärarkollegiums petitadiskussion i år var det en mycket livlig debatt om en tredje odelad invärtesmedicinsk professur. Det blev inte majoritet den gången, men det kanske blir det nästa gång.

Fru EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag har redan instämt i fröken Vinges argumentering för en professur i barnpsykiatri vid Kronprin-

sessan Lovisas sjukhus. Jag skall inte, som ofta sker här i kammaren, upprepa en argumentering som redan har förts, jag skall bara tillåta mig att på en punkt komplettera vad fröken Vinge har sagt.

Barna- och ungdomsvården utgör ett av de mest brännande problemen i dagens samhälle. Det debatteras ständigt, det kommer upp i den allmänna debatten i press och radio, och på löpande band har man konferenser om hur man skall komma till rätta med detta problem. Men när det gäller det reella underlaget för hur man skall handskas med det, nämligen medicinsk rådgivning och mentalhygienisk upplysning, vilket i sin tur förutsätter en mer omfattande undervisning i barnpsykiatri, en professur i barnpsykiatri, märk väl den enda i vårt land, som kan utbilda läkare på detta viktiga område, då skjuts det hela år från år upp, med den motiveringen att professuren visserligen nu ingår i planen men att dess ikraftträdande beror på förhandlingar som skall avslutas mellan staten, Stockholms stad, Kronprinsessan Lovisas vårdanstalt och landstinget.

Jag kan inte nu yrka bifall till min motion — det vore ett fullkomligt dödfött företag — men jag kan understryka den argumentering som fröken Vinge förde om att dessa förhandlingar bör påskyndas.

Nu är det ju bestämt att denna professur skall tillsättas 1958/59. Men då det är en fråga som är så brinnande aktuell och så nödvändig att komma till rätta med som ungdomsvården i vårt land, är det ett trängande behov att professuren tillsättes senast budgetåret 1957/58, eftersom det nu inte kan ske 1956/57.

Jag upprepar således min vädjan att dessa förhandlingar slutföres, så att professuren snarast kan komma till stånd. Statsutskottet har tidigare sagt att det kan ifrågasättas, huruvida professuren inte borde tillsättas tidigare än enligt planen. Statsutskottet har också i år

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

skrivit, att frågan är av hög angelägenhetsgrad.

Jag har intet yrkande, herr talman, jag har bara velat understryka dessa synpunkter.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Här har till mig riktats frågan, huruvida det inte har skett någonting under det senaste året beträffande detta ärende om inrättande av en professur i barnpsykiatri vid Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus i Stockholm. Jo, förhandlingarna har varit i gång, och såvitt jag förstår har det förts mycket ingående förhandlingar på de olika punkter som varit väsentliga för den kommission som här har nämnts tidigare. Kommissionen har emellertid inte ansett sig kunna bryta ut denna fråga, och Kungl. Maj:t har givetvis inte haft något underlag för att föreslå inrättande av denna professur.

Denna fråga sammanhänger intimt med organisationen av underläkartjänster och annat vid Kronprinsessan Lovisas barnsjukhus i övrigt, och därtill kommer att kommissionen har varit nödsakad att ägna sitt intresse huvudsakligen åt de organisationsfrågor på den medicinska utbildningens område som oavvisligen måste lösas tidigare på grund av den nyordning som är i gång på utbildningsområdet. Undervisningen under det propedeutiska året måste oundgängligen börja i höst enligt det nya systemet, och på grund av allt detta har kommissionen inte blivit färdig med sina förhandlingsfrågor över hela linjen. Det har sålunda inte varit möjligt att nu ta upp denna fråga separat.

Jag hade inte tänkt lägga mig i den animerade debatt som här har uppstått om kardiologiprofessuren, men när jag nu ändå har fått ordet vill jag säga att Kungl. Maj:t givetvis inte hunnit ta ställning till denna fråga ännu, då det uppstått delade meningar bland remissmyndigheterna, och proposition ej kun-

nat avlämnas till detta års riksdag. Regeringen har sålunda ännu inte slutbehandlat ärendet.

Jag vill i detta sammanhang vitsorda vad herr Edenman här har sagt, att det inte torde vara nödvändigt att denna fråga går genom universitetsutredningen. För övrigt är det ju så, såsom herr Edenman också har talat om för kammarens ledamöter, fastän en och annan tydligen inte uppmärksamade det, att universitetsmyndigheterna enligt direktiven för universitetsutredningen i alla fall skall vara oförhindrade att ta upp sådana detaljspörsmål som de ur sina synpunkter finner särskilt angelägna och utredda och få dem prövade i vanlig budgetmässig ordning utan att sådana ärenden passerat 1955 års universitetsutredning. Jag kan inte heller finna det nödvändigt att gå denna omväg. Även om universitetsutredningen nu förefaller kunna arbeta ganska snabbt, är vi väl överens om att den skall noggrant genomarbeta sina förslag, och det tar en viss tid. Det är då angeläget att viktiga, redan beredda detaljspörsmål inte stoppas upp under tiden. Här föreligger sålunda, såvitt jag förstår, inte några delade meningar om hur denna fråga lämpligen bör behandlas.

Fru EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår att mycket måste, såsom det heter, gå enligt Kungl. Maj:ts tågordning här i landet, och jag har genom att inte yrka bifall till min motion böjt mig för argumentet att det pågår förhandlingar.

Nu skulle jag bara vilja ställa en fråga till herr statsrådet. Statsutskottet ställer sig positivt till denna fråga och anser den vara utomordentligt viktig, och man säger att man borde kunna bryta ut den och tillsätta professuren tidigare än som ursprungligen var bestämt. Kan man då räkna med att förhandlingsresultatet skall bli klart inom loppet av ett år, eller skall man behöva räkna med att professuren kan tillsättas först till bud-

Karolinska mediko-kirurgiska institutet: Avlöningar

getåret 1958/59 såsom ursprungligen avsetts? Det senare skulle betyda att förhandlingskommissionen skulle behöva ytterligare två år på sig för att komma fram till detta beslut, som väl ändå rör sig mera om formella ting än om reella. Jag ber att få ställa den frågan till herr statsrådet.

Fröken VINGE (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag fäste mig vid att ecklesiastikministern inte var så angelägen att bryta ut denna fråga ur dess stora sammanhang. Jag har fullt klart för mig att förhandlingarna är mycket invecklade både på grund av hela frågans omfattning och på grund av att så många parter skall vara med i förhandlingarna, men det är därför som jag i likhet med fru Ewerlöf är så bekymrad över att det drar ut på tiden. Jag vill fästa statsrådets uppmärksamhet på att statsutskottet har ifrågasatt, om det inte finns möjlighet att bryta ut denna fråga ur dess större sammanhang, och jag skulle gärna i likhet med fru Ewerlöf vilja hemställa om ett besked, vid vilken tidpunkt herr statsrådet tror att denna professur kan komma till stånd. Om denna undervisning enligt planen skall börja läsåret 1958/59, måste ju professuren inrättas i god tid, så att professorn för det första hinner utnämnas och för det andra kan göra förberedelser för att organisera undervisningen.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Med tanke på vad jag framhöll i mitt förra anförande förstår ju var och en att jag inte kan säga, att detta ärende bör vara så väl berett exempelvis till nästa år, att ett förslag då skall kunna läggas fram. Det är fullkomligt omöjligt för mig att säga, om kommissionen blir färdig vid den eller den tiden och om kommissionens resultat då är sådant, att det kan framläggas omedelbart. Det kan man inte säga. Man kan hoppas att det blir färdigt till en viss

tidpunkt, men man kan inte säga någonting bestämt om den saken.

Det är ju alldeles klart, att vi faktiskt anstränger våra resurser på den medicinska undervisningens område till det yttersta enligt den nya stadgan och genom den ökade intagning, som beslöts i fjol och som innebär intagning både på våren och hösten, alltså två gånger per läsår. Det är tydligt att vi först och främst måste se till att utbildningen verkligen fortgår såsom den är tänkt för det stora flertalet studerande. Men i den mån det är möjligt att göra vissa förändringar och påskynda ett och annat, prövar vi det givetvis mycket noga.

Jag kan emellertid bara understryka, att denna professur enligt det tidschema som är uppgjort är avsedd att inrättas fr. o. m. budgetåret 1958/59, och huruvida det blir möjligt att påskynda härvidlag, kan jag inte säga något bestämt om i dag.

Herr OLSSON i Gävle (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga ett par ord. Det gläder mig att herr Edenman har läst statsutskottets andra avdelnings uttalande om den stora överblicken på ungefär samma sätt som jag och att han har opponerat sig mot det. Därför misstänkte jag, att det var ugglor i mossen, och det var det jag ville opponera mig emot.

Om Kungl. Maj:t hade lagt fram en proposition — jag säger bara, om Kungl. Maj:t hade gjort det, jag förutsätter inte, att Kungl. Maj:t skulle ha gjort det; jag vet ju någonting om det, men det skulle inte falla mig in att tala om det i detta sammanhang — så hade tydligen frågan varit tillräckligt utredd. Av de remissmyndigheter, som har haft att yttra sig över herr Edenmans förslag, har en tillstyrkt den ordinarie professuren, och två, nämligen universitetskanslern och statskontoret, avstyrkt. Vi brukar ju inte, varken Kungl. Maj:t eller riksdagen, fästa alltför stor vikt vid det avstyrkande, som kommer från det senare

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

hållet, utan vi handlar ju ändå. Därför skulle jag tro, att man nog kan säga, att här står vikt emot vikt. Det slår således inte så klart övertygande åt utskottshållet att man kan säga, att det är berättigat att riksdagen avslår motionen. Jag vidhåller, herr talman, mitt förslag om bifall till motionen vad gäller inrättandet av professuren. Sedan kommer ju ett utskottsutlåtande i ett ärende, som handlagts på tredje avdelningen, som ju har mitt hjärta i mycket högre grad än andra avdelningen — det måste jag ju säga — vilket ärende gäller en följdmotion.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets i punkten gjorda hemställan dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 434 av herr Olsson i Gävle m. fl.; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Gävle begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 21:o) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 434 av herr Olsson i Gävle m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-

propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 22—29

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Punkten 30***Tandläkarhögskolan i Stockholm:
Avlöningar**

Kungl. Maj:t hade (punkt 108, s. 242—252) föreslagit riksdagen att dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranleddes av vad departementschefen anført, dels godkänna av departementschefen angiven avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 135 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Axel Andersson* och *Sunne* (I: 244) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand m. fl.* (II: 444), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta, att en omedelbar förstärkning av personalen vid avdelningen för odontologisk ortopedi skulle ske genom att nuvarande käkortopeden erhöles avdelningstandläkares ställning (Cg 22), att han såsom biträde erhöles en assistent (arvdestjänst) (8 814 kronor) samt en tandsköterska (Cg 8) och en tandtekniker (Cg 18) samt att anslaget till tandläkarhögskolan uppräknades med 44 442 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 244 och II: 444,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

budgetåret 1956/57, vidtagna den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad departementschefen anfört;

b) godkänna av utskottet framlagd avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 135 000 kronor.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ohlon, Boman, Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 244 och II: 444,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtagna den ändring i personalförteckningen för tandläkarhögskolan i Stockholm, som föranledes av vad reservanterna anfört;

b) godkänna av dem framlagd avlöningsstat för tandläkarhögskolan i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 3 161 000 kronor;

2) av herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, utan angivet yrkande.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Fröken *VINGE* (fp):

Herr talman! Till den här punkten är fogad en reservation, som går ut på att hjälpa barn som föds med läpp-, käk- och gomdefekter. Det är framför allt barn som föds med klugen gom och klugen läpp, i dagligt tal kallade för harmynta. De kan inte tala ordentligt, de har svårt att äta, de får ett underligt

utseende och blir folkskygga. Det tragiska i saken är att tidigare dog de här barnen i allmänhet vid späda ålder. Nu har läkekonsten kommit så långt att man kan rädda dem till livet. Man skulle också kunna rädda dem till ett normalt liv, om läkekonsten fick tillräckliga resurser. Det behövs en långvarig behandling av olika specialister, en behandling som måste sättas in redan när barnen är späda och som i vissa avseenden måste fortsätta ända till vuxen ålder. Det är fråga om plastikkirurger, som skall få läpp och gom att sluta sig. Käkortopedier skall sörja för att den sammanträngda överkäken vidgas. Käkprotetiker skall ersätta de förlorade tänderna och slutligen skall en foniatör lära barnen att tala. Dessa olika behandlingar är beroende av varandra, och experterna gör dem i nära samarbete och samråd med varandra.

Sätter man in behandlingen i tid och i tillräcklig omfattning, så kan man, visar erfarenheten, åstadkomma en mycket långt driven rehabilitering. Antalet barn som behöver denna behandling är mycket stort, och det växer. Det är en mycket lång kölista.

Reservationen, som stöder en motion av fru Sjöstrand m. fl. — en fyrtio motion — går ut på att bereda fast anställning åt en käkortoped vid tandläkarhögskolan. Det finns en sådan käkortoped, som för närvarande är timanställd. Dessutom arbetar han fullkomligt gratis på sin fritid med att hjälpa sådana här barn. Han säger att det är fullkomligt hjärtskärande att behöva säga nej till de många, som kommer och ber om hjälp och som inte kan få det. Han sätter alltså till en god del av sin fritid för att hjälpa dessa barn, av medkänsla med dem. Man kan inte räkna med att han skall kunna hålla på hur länge som helst med detta.

Nu föreslås det i motionen och i reservationen, att han skall bli avdelnings-tandläkare vid tandläkarhögskolan och att avdelningen skall få viss upprust-

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

ning. Om han får en fast anställning, vinner man att han dels hinner behandla flera av dessa arma barn, dels hinner utbilda flera tandläkare, som kan ta hand om sådana här fall vid de olika käkstationer, som man planerar att inrätta runt om i landet. Dessa käkstationer håller man på att planera inom medicinalstyrelsen, men det är ju ingen mening med att inrätta dem, att göra dem färdiga med hela sin utrustning och apparatur, om det sedan inte finns specialister av olika slag, utbildade tandläkare, som kan ta hand om fallen. Det är därför som det är bråskande. Det är bråskande framför allt med hänsyn till den långa kö av barn som väntar på att få denna behandling, barn som kan bli återställda, om de får snar behandling, men som riskerar att inte bli det, om man icke sätter in behandlingen i tid.

Det är av hänsyn till detta, herr talman, som jag vädjar till kammaren att bifalla reservationen.

Fru SJÖSTRAND (fp):

Herr talman! Många motioner avslås i denna kammare. Det känner vi till, men att denna motion skulle komma bland de avslagna, har gjort mig och många med mig mycket besvikna. Utskottet har enligt vad jag anser sett alltför formalistiskt på denna fråga. Utskottet har varit konungsligare än konungen själv, om jag får uttrycka det så. Man har glömt, att vi också är skyldiga att se humanitärt och socialt på de frågor som kommer upp i riksdagen. Dessa skäl borde ha vägt tyngre än de gjort i utskottet. Detta är ingen ny fråga. Vi har haft den uppe förut. Jag tycker att man skulle inte bara ha kunnat bestå sig med en s. k. välvillig skrivning utan även ha gjort någonting. Man blir trött på dessa välvilliga skrivningar gång på gång, när sedan ingenting händer och ingenting sker.

Att ett barn föds med ett sådant svårt lyte, är kanske en av de hemskaste

saker som kan hända ett barn. Jag har sett hur ett sådant barn under sin uppväxttid varit till åtlöje för sina kamrater och åsamkats psykiskt lidande för detta lyte. Jag har sett föräldrar, som varit förtvivlade över att deras barn kommit i denna särklass. Svårigheterna börjar genast. Ett sådant barn, som har en kluven läpp och gom kan inte suga. Det kan inte tillgodogöra sig modersmjölken. Modern måste redan från början, från första dagen, mata detta barn med sked. Vilket tålmod modern måste ha och vilket arbete det blir för henne är inte så lätt att sätta sig in i.

Förr dog de flesta av dessa barn, ty man hade inte möjlighet att hjälpa dem. Nu har man en del resurser i det avseendet, och man är mera mån om barnen och om att de får överleva. Det är härvidlag fråga om ett fel som troligen är ärftligt, vilket gör att denna skara med tiden kommer att öka. Vi kan inte hjälpa dem som redan finns, och vi har inte resurser att kunna hjälpa de barn, som varje år kommer att öka denna skara; det finns inga vårdmöjligheter för det stora flertalet av dem. Vad skall denna visserligen inte stora men bortglömda grupp av föräldrar ta sig till? Om jag skulle räkna upp alla de operationer som dessa små barn måste underkasta sig bleve listan lång. Man måste börja vid tre månaders ålder med första operationen, och man måste sedan efter första levnadsåret få in barnet gång på gång till läkaren. Sedan läpparna behandlats skall gommen slutas. Man måste sätta in tvångsprotoser i gommen för att tvinga hela gomställningen rätt och för att tänderna skall komma att sitta där de skall sitta. Man måste tvinga tänderna rätt och under hela tiden sköta dem så att de inte faller bort, vilket det är risk för. Vidare måste ju barnet lära sig tugga, och sedan till sist skall det deformationerade munpartiet och ansiktet, som kanske tryckts in, rättas till.

Den läkare, som fröken Vinge talat

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

om, har ett par gånger gjort experiment som visat sig ha framtiden för sig. När han inte på annat sätt kunnat sluta barnets gom har han tagit en benbit från höften eller någon annan del av barnet och satt in i gommen, och det har visat sig vara till mycket stor hjälp. Nyligen har jag själv sett en sådan pojke, som efter allt lidande han gått igenom visat sin lycka över att han såg ut som andra barn. Efter de operationer han gått igenom måste han sedan lära sig tala. Detta kan ta mycket lång tid. Det kan vara mycket svårt för en stackare, som redan är fem år och aldrig kunnat frambringa vissa ljud, att få fram dem. Det måste finnas en talpedagog som hjälper honom med detta. För att ett barn med ett sådant lyte skall få ett normalt utseende behövs det samarbete mellan ett helt team av läkare; det har fröken Vinge talat om, och jag skall inte upprepa det.

Men nu kommer jag fram till den motion, som jag tillsammans med kamrater från fyra partier väckt i denna fråga. Vi vill ha hjälp till denna grupp av barn — det är en i folkhemmet bortglömd grupp — och likaså till deras föräldrar. Den läkare som är anställd vid tandläkarhögskolan har undervisning halva dagen. Han tar under den andra halva dagen emot dessa barn så långt han kan och har från 1947 använt en stor del av sin fritid för detta ständigt ökande antal barn med läpp-, käk- och gomdefekter. Han säger att han själv blivit så gripen av dessa små vanlottade och missbildade barns öde, att han inte kunnat åsidosätta dem utan försökt hjälpa dem så långt han kunnat. För närvarande är ungefär 200 barn under behandling, och 400 barn från hela landet står i kö ovissa om när de kan få hjälp. Ju längre man väntar med hjälpen, ju osäkrare blir resultatet. Inom läkarkåren har man visat mycket stor förståelse för dessa barn. Man har hjälpt denne käkortoped på tandläkarhögskolan både på karolinska

sjukhuset och på serafimerlasarettet. Man har haft gemensamma överläggningar och tagit emot fall där, som varit särskilt svåra och lagt in dem på dessa sjukhus, fastän man inte haft någon specialavdelning för dem. Och där har denne tandläkare utan ringaste ersättning på sin fritid ägnat sitt arbete åt dessa barn. Ja, det är inte nog med att han offrat sin fritid utan att ha fått någon ersättning för arbetet. Han har själv fått stå för utgifter för telefon — det blir många telefonsamtal med föräldrarna — spårvagnsavgifter och bilresor mellan sina arbetsplatser. Nyligen fick han för en och en halv månaders bilresor betala 300 kronor. Kan det vara riktigt att samhället låter en person fortsätta med att arbeta på detta sätt, att begära en sådan prestation av en enda människa år ut och år in? Men det värsta är: Kan vi ha samvete till att inte ordna vården för dessa barn så, att den blir likvärdig med den vård som blindtarmspatienter och patienter med benbrott får? Innan allt är klart med resultatet av behandlingen och vården blir det hela dyrbart för föräldrarna. Det blir tusentals kronor som många får lägga ut, och man får ingen hjälp från sjukförsäkring eller annat håll.

Vi begär nu i vår motion, att denne käkortoped erhåller en avdelningständerläkares ställning, så att han också på det sättet kommer att stå undervisningen till tjänst och vi därmed får flera läkare av detta slag i framtiden för detta speciella klientel, att han får som biträde en assistent samt erforderlig sköterske- och teknisk personal och naturligtvis lämpliga lokaler, så att han kan få en vårdavdelning för dessa stackars barn. Jag kan ju nämna att motionärernas förslag går löst på den svindlande summan av 44 442 kronor. Jag hade helst velat yrka bifall till motionen, men jag skall nöja mig med att yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen av herr Ohlson m. fl.

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

I detta anförande instämde fru *Västberg* (s), fröken *Höjer* (fp), herrar *Åhman* (fp), *Dahlén* (fp), *Larsson* i Stockholm (fp), *Rimmerfors* (fp) och *Nihlfors* (fp), fröken *Ager* (fp), herrar *Helén* (fp), *Angur* (fp) och *Jacobsson* i Tobo (fp), fröken *Wetterström* (h), herrar *Boija* (fp), *von Seth* (h), *Pettersson* i Norregård (bf), *Hamrin* (fp), *Svensson* i Vä (bf), *Almgren* (s), *Nyberg* (fp), *Braconier* (h) och *Nelander* (fp), fröken *Karlsson* (h), herr *Löfgren* (fp), fröken *Elmén* (fp), herrar *Königson* (fp), *Sjölin* (fp), *Johansson* i Öckerö (fp), *Hagård* (h), *Gustafsson* i Borås (fp), *Widén* (fp), *Bark* (s), och *Berggren* (fp), fröken *Löwenhielm* (fp), fröken *Liljedahl* (fp), samt herrar *Agerberg* (h) och *Nilsson* i Östersund (s).

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! I princip och i sak råder det inga delade meningar i denna fråga. Det är endast beträffande tidpunkten för förverkligandet av motionärernas förslag, som meningarna går isär. Jag instämmer också helt med fru Sjöstrand, när hon säger att vi här i riksdagen bör anlägga sociala och humanitära synpunkter på denna fråga. Det är så sant som det är sagt.

Fru Sjöstrand är emellertid inte nöjd med utskottets välvilliga skrivning. Man kan ju tolka det skrivna på olika sätt, men för min del tolkar jag det som en klar beställningsskrivning. Den saken skall vi dock inte tvista om. Vad det här gäller är en utomordentligt skicklig käkortoped, som redan nu bedriver en mycket högt skattad verksamhet både på det ortopediska området och vad beträffar undervisningen. Som fröken Vinge framhållit, bedriver han sin verksamhet både på serafimerlasarettets plastikkirurgiska klinik och på barnkliniken vid karolinska sjukhuset och dessutom på tandläkarhögskolan. Någon ändring härutinnan har väl ingen ifrågasatt, utan denne läkares gagnande och

välsignelserika verksamhet skall ju bedrivas i fortsättningen som hittills.

Vad motionärerna önskar är, att denne läkare från och med nästa budgetår gives avdelningstandläkares ställning och får viss personal till sitt förfogande och på det sättet knytes starkare till tandläkarhögskolan. Även tandläkarhögskolans rektor, professor Westin, har för sin personliga del uttalat starka sympatier för detta önskemål, och inte heller utskottet har någon annan mening än reservanternas beträffande angelägenheten av att denne käkortoped gives allt stöd i sin välsignelserika verksamhet. Utskottet har emellertid icke kunnat undgå att konstatera, att önskemålen i detta avseende har framlagts litet väl plötsligt — dock inte från motionärernas sida. Inga önskemål i denna riktning har nämligen framkommit petitavägen från tandläkarhögskolan, och ärendet har därför inte kunnat underställas universitetskanslern. På grund härav har vi i utskottet ansett det önskvärt att vila på hanen när det gäller denne läkares ställning vid tandläkarhögskolan, till dess frågan blivit prövad av ansvariga myndigheter.

Utskottet har emellertid skrivit mycket starkt och positivt, och vi har bland annat sagt följande: »Utskottet anser sig böra framhålla angelägenheten av att dessa frågor ägnas allvarlig uppmärksamhet. Någon framställning rörande nämnda avdelnings upprustning i oförmälda avseenden har emellertid icke av tandläkarhögskolan gjorts petitavägen. Utskottet förutsätter emellertid att förevarande spørsmål kommer att i samband med tandläkarhögskolans anslagsäskanden för budgetåret 1957/58 upptagas till övervägande.»

Det finns sålunda all anledning tro, att denna fråga löses från och med 1957, och jag tror inte att det kommer att lända någon till skada, om de nuvarande förhållandena får råda ett år till. Det är på dessa grunder som vi i av-

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

delningen och utskottet ha vågat intaga den ställning vi gjort.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Fru SJÖSTRAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar för detta avdelningsordförandens löfte att vi får frågan tillbaka och att förslaget med tämligen stor säkerhet går igenom nästa år.

Jag begärde replik därför att avdelningsordföranden säger att frågan har kommit litet plötsligt. Jag vill då erinra om att 1943 väcktes denna fråga för första gången, och en läkare lämnade in till medicinalstyrelsen ett förslag om hur man skulle kunna hjälpa dessa barn. 1947 gjordes en utredning i medicinalstyrelsen om vad behandlingen, vården och resorna skulle kosta. Förra året motionerade jag i frågan. Jag fick då till svar att det finns en färdig utredning, vi behöver inte utreda mera. Man skulle bara friska upp 1947 års utredning en smula. Under sådana förhållanden kan man väl inte påstå att ärendet skulle vara obekant för utskottet eller att frågan kommit mycket plötsligt. Hade man förra gången beslutat en utredning och friskat upp det material som fanns och som man då talade om, hade vi ju haft de aktuella siffrorna på bordet — det är klart att det kostar litet mera nu än det skulle ha gjort 1947.

Dessutom har utskottet, såsom dess talesman påpekade, haft besök av professor Westin, som vitsordade att det verkligen gäller mycket ömmande fall. Han har i en intervju i en tidningsartikel sagt — jag vet inte om han har gjort det i utskottet också — att han inte tagit upp saken i år därför att man väntade på den räjongindelning som landstingsförbundet och medicinalstyrelsen kommit överens om skall genomföras med avseende på både detta och en hel del andra områden inom sjukvården.

Jag var själv med vid landstingsförbundets möte för tre år sedan, då detta ärende togs upp första gången. Hade riksdagsman Fast varit närvarande här hade han kunnat vitsorda — han har sagt att jag får lov att säga detta — att denna räjongindelning inte kan genomföras förrän någon gång i framtiden, det dröjer sju, åtta, kanske tio år innan den kan komma till stånd. Men när vi en gång kommer dithän, då skall det finnas en käkcentral här i Stockholm.

Vad hade det då varit för fel att inrätta denna central, låt vara provisoriskt, redan nu, när man ser att behovet är så skriande som det är? Jag tycker att den svenska riksdagen skall vara så pass suverän, att den kan ta upp en fråga och driva igenom den, när man ser att det är stort behov av åtgärder, oberoende av om man har gått den långa vägen från den ena myndigheten till den andra. Vi skall själva kunna ta initiativ och kunna tillgodose de behov som finns hos allmänheten på olika områden.

Herr STAXÅNG (h):

Herr talman! Vid denna punkt har herr Skoglund i Doverstorp och jag anmält en blank reservation, och jag känner mig förpliktad att här redogöra för anledningen härtill. När det gäller angelägenheten av de mycket behjärtansvärda åtgärder, som motionärerna har yrkat på, vill jag helt ansluta mig till de synpunkter som nu senast i ett par anföranden har framförts av fru Sjöstrand. Det är särskilt en punkt som man då har att ta fasta på. För övrigt var också utskottets avdelningsordförande inne på den saken, då han talade om tidpunkten för förslagets realiserande.

Om man dröjer för länge med åtgärder för behandling av dessa fall — vederbörande måste fortfarande stå i en lång kö, som alltså inte kan behandlas på ett tidigt stadium — så kom-

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

mer man sannolikt icke att kunna nå samma resultat som om de hade behandlats tidigare. Det är därför som det är så nödvändigt att man snarast vidtar de åtgärder som begäres i motionen.

Vad som emellertid gjort reservanterna, herr Skoglund och mig, betänksamma mot att gå direkt på motionen var, att man i ämbetsverkets petita inte har begärt något anslag för detta ändamål. Därför är det nödvändigt att man för frågan via ämbetsverket och får en prövning av densamma, så att den på den vägen framställs till riksdagen. Jag anser det emellertid nödvändigt att riksdagen understryker att frågan även på denna väg måste föras fram snarast möjligt. Herr Johansson i Mysinge har sagt att på den punkten är utskottet enigt med reservanterna. Utskottet har nämligen härvidlag sagt, att »utskottet anser sig böra framhålla angelägenheten av att dessa frågor ägnas allvarlig uppmärksamhet». Herr Johansson framhöll också att han betraktar detta såsom en tydlig beställningsskrivelse.

På den punkten kan herr Skoglund och jag inte helt instämma i detta uttalande, ty det finns andra möjligheter för statsutskottet att göra en beställningsskrivelse. Vill man ha fram frågan till nästa års riksdag, skulle man ha kunnat rikta en skrivelse direkt till Kungl. Maj:t eller — den möjligheten finns också — yttra sig starkare än utskottet gjort i motiveringen för att slutligen i klämman ge till känna för Kungl. Maj:t vad utskottet har ansett.

Det var som sagt på den punkten vi ansåg att man skulle ha kunnat gå fram på ett kraftigare sätt för att på den normala vägen genomdriva de åtgärder, som här är nödvändiga. Jag har med dessa ord velat redogöra för vår uppfattning härvidlag. Den ansluter sig till reservanternas, ehuru vi velat att man genom ett bestämdare uttalande skulle ha anhållit att Kungl. Maj:t tog upp denna fråga till nästa års riksdag.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sjöstrand missförstod mig något, då hon yttrade att jag skulle ha sagt, att denna fråga kom »plötsligt» även från motionärernas sida. Jag poängterade i stället att den kom plötsligt, utom från motionärerna. Jag syftade således på petitamyndigheterna i det hänseendet. Från tandläkarinstitutet har man nämligen inte på något sätt aktualiserat problemet.

Jag delar icke fru Sjöstrands synpunkter på varför det har dröjt med ärendet. Jag tillhör nämligen också dem som allvarligt skulle beklaga, om man skulle behöva vänta på medicinalstyrelsens och landstingsförbundets räjongindelning i fråga om sjukvården. Det vore detsamma som att uppskjuta det hela till en mycket oviss framtid. Det är ju därför vi i avdelningen och i utskottet är ense om en, som jag betraktar det, mycket stark skrivning i avsikt att föra fram önskemålen så fort som möjligt, helst till 1957 års riksdag. På den punkten råder inga delade meningar. Där emot delar sig uppfattningarna i frågan huruvida detta bör ske redan till nästa budgetår eller inte.

Fru SJÖSTRAND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att jag missförstod avdelningsordföranden. Jag har påvisat, att just från myndigheterna har det kommit framställning redan 1947 — det kom en mycket klar och väl upplagd framställning från medicinalstyrelsen. Utskottet har också upplyst mig om att materialet var framme förra året men att man skulle »friska upp det», och det var orsaken till avslaget den gången. Jag håller emellertid fortfarande på att riksdagen har initiativrätt och beslutanderätt och att riksdagen skall vara suverän — annars behöver vi inte sitta här. Vi borde kunna hjälpa i detta fall.

Sedan vill jag bli litet känslösam på slutet. Jag vill be dem som yrkat att det

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

skall få dröja ett år med förstärkningen, att de tänker på de stackars barn, för vilka vården kommer för sent genom att vi skjuter på frågan, och på alla de föräldrar som är olyckliga över att de inte kan ge sina barn hjälp. Jag vill nämna — det har varit så långa debatter tidigare i dag att jag vågar säga ytterligare några ord — att det visats ett väldigt intresse för denna fråga, och flera av oss motionärer har fått påringningar. Bl. a. ringde en ung mamma till mig. Hon bor utanför Stockholm, och jag reste ut till henne. Hon hade själv lidit av en sådan här defekt. Hon hade haft en ganska olycklig barndom, men när hon var i femtonårsåldern, hade hon till sist tvingat sig till behandling. Nu var hon bra — hon var söt, hon var gift och hon hade en liten pojke. Hon hade länge varit tveksam, om hon skulle våga skaffa sig barn. De kunde få samma defekt som hon själv haft. Hennes lille pojke hade också ett sådant fel, och modern hade fått vänta i fem år, innan pojken kunnat få hjälp av doktor Nordin.

Ett sådant exempel visar, att vi får lov att tänka på barnen. Den unga mamman sade till mig: »Jag visste vilket lidande jag gått igenom. Jag visste också att min pojke skulle få gå igenom samma lidande. Men vad jag inte visste var att samhället nu, tjugo år senare, inte skulle ha några större möjligheter att hjälpa än då.»

Tjugo år har gått, och vi har ännu inte skaffat resurser på detta område. Det är genom alla dessa dröjsmål som vi åsamkar dessa barn lidande för långa tider, och oftast blir defekterna obotliga.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Vilket sammanhang dessa frågor har med både den psykiska

utvecklingen hos barnen och med deras möjligheter att hävda sig i skolan och arbetslivet har klart framgått av vad motionärerna sagt. Det är synd, att fru Sjöstrand inte har en plansch på väggen med en bild av barn, som fötts med gomfel och ej blivit botade, och en bild av dem som lyckats få hjälp i tid. Jag tror att kammaren i så fall skulle vara fylld av ledamöter, som hörde på debatten. De hade då kanske kunnat något frigöra sig från den formella inställningen som — trots att herr Johansson i Mysinge betygar, att man är intresserad — fått väga för tungt i utskottet.

Det är bra med välvilliga skrivningar, och ibland lyckas man också genom dessa välvilliga skrivningar få till stånd vad man åsyftat, visst inte alltid. I denna fråga är det dock bättre med 26 000 kronor extra i handen i år än välvilliga skrivningar för framtiden, dagens anslag hindrar inte den utredning, som den välvilliga skrivningen förordar och som kan ge ett ännu bättre resultat för vårdens utformning under kommande år. Detta är bara en liten räddningsaktion för att den läkare det här gäller inte skall tappa sugen fullständigt. När man ser en människa, som utöver de egenskaper man är van att finna hos en läkare även visar ett så enormt stort socialt intresse, att han offerar sin fritid för att hjälpa dessa barn, måste man säga sig, att han bör inte bära hela bördan ensam. Låt oss ge litet pengar extra, så att han inte tappar orken! Sedan kan vi fortsätta på ett hyggligare sätt än bara med dessa fattiga 26 000 kronor.

Herr Johansson i Mysinge sade, att det sker ingen skada om man väntar. Men visst sker det någon skada. Det är ju här som med olycksfall — det måste omedelbart finnas hjälp. Man får inte försitta den tid under späda ålder då de vetenskapliga framstegen gjort det möjligt att bringa hjälp. Fru Sjöstrand sade, att det är lika dåligt

Tandläkarhögskolan i Stockholm: Avlöningar

nu som för tjugo år sedan. Men det är dock inte lika dåligt i fråga om behandlingsmetoder i det att vi nu känner till bättre sådana. Då skall inte så små belopp som 26 000 kronor få stå i vägen.

Problemet är inte fött i dag. Det kan sägas, att man borde ha ingripit tidigare. Frågan har emellertid nu ställts för oss på ett så grällt sätt, att vi får släppa på det formella. Det finns inga partimotsättningar — motionen är en fyrpartimotion. Jag hoppas att kammarledamöterna släpper »utskottsförståndet» och hela den riksdagsmannamässiga värdigheten och i stället låtsar, att vi har den där planschen på väggen och då låter oss påverkas av den och bifaller reservationen 5 vid denna punkt. Därmed visar vi, att vi inte är okänsliga, fastän vi är förnuftiga.

I detta anförande instämde fröken Öberg (s), herr Jacobsson i Sala (s), fru Lindskog (s), fru Johansson i Skövde (s) och fru Löfqvist (s).

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Tyvärr har vi på andra avdelningen fått över två hundra motioner som alla innehåller mer eller mindre angelägna önskemål. Man kan dock tyvärr inte tillmötesgå dem alla. Att det här är fråga om en mycket angelägen sak, råder väl ingen tvekan om, och därför har också utskottet, såsom jag tidigare sagt, mycket starkt understrekat behovet av ifrågasatt upprustning.

Det råder sålunda inte, fru Eriksson, några delade meningar om att det är nödvändigt att få fram den personal som behövs för att inom sjukvården och undervisningen på detta område skapa balans mellan tillgång och efterfrågan, men det tragiska är ju att vilket beslut vi i dag än fattar, torde inte den ifrågasatt avdelningen komma att tillföras någon ytterligare specialist på gomedfekternas område. Vi har faktiskt inte för ögonblicket några möjligheter att påverka den situationen.

Det är inte alls något »utskottsförstånd» eller prestigesympunkter som legat till grund för utskottets ställningstagande utan endast fakta, som jag tidigare relaterat, och dessa får tala för sig själva.

Till slut vill jag till fru Sjöstrand säga att riksdagen självklart har både initiativ- och beslutanderätt i denna fråga liksom i alla andra frågor.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag vill bara understryka behovet av att man verkligen gör en kraftanstängning för att utvidga denna vårdverksamhet. De olyckliga människor som lider av gom- och käkskador måste inte bara få vård av tandläkare utan också av plastikkirurger, och jag har i annat sammanhang påtalat de orimligt långa väntetiderna på de plastikkirurgiska avdelningarna. Jag undrar om utskottet helt inser vilka svårigheter som uppkommer genom att dessa barn som föds med s. k. varggap eller andra gomskador får vänta två, tre eller kanske fyra år för att komma under behandling. Det uppstår inte bara svårigheter för föräldrarna, som skall sköta barnen, utan också för den som skall göra ingreppet. På den plastikkirurgiska avdelningen i Uppsala har man kunnat uppnå mycket goda resultat genom att man snabbt tagit itu med fallen.

Det har här anförts den invändningen mot ett högre anslag att tandläkarhögskolan inte i sina petita har begärt en ökning av anslaget. Men om man har en känsla av att det föreligger ett verkligt stort behov av en åtgärd, då bör man väl kunna genomföra den oavsett om det icke gjorts formella framställningar därom.

Vidare har det sagts att trots uppräkningsan av anslaget skulle inte avdelningen i fråga kunna få mera arbetskraft. Men en sådan utbyggnad, som motionärerna föreslagit, innebär väl en

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

förstärkning både ur undervisningens och läkarnas synpunkt.

Jag vill, herr talman, yrka bifall till reservationen, i hopp om att vi även därigenom skall kunna hjälpa dessa olyckliga människor med käk- och gomdefekter, samtidigt som jag understryker vikten av att man också fortsätter med utbyggnaden av de plastikkirurgiska avdelningarna.

Fru SJÖSTRAND (fp):

Herr talman! Jag vet inte om jag missförstod utskottets talesman, men jag tyckte att han sade att även om riksdagen beviljade det större anslaget, så skulle det inte skapas bättre vårdmöjligheter på det här ifrågavarande området. Men först och främst skulle ju vederbörande käkortoped få en sådan avlöning, att han kunde hålla på med detta arbete, och vidare skulle han få en vårdavdelning och ett laboratoriebiträde till sitt förfogande. Att i anslaget är inräknat personalens löner framgår nämligen tydligt av motionen. Det är alltså alldeles fel att säga, att det inte blir någon ändring, även om vi beslutar enligt motionen i dag. Genom att motionera har vi velat få fram denna ändring, och det är alldeles givet, att den kommer i så fall. Även om endast reservationen bifalles, blir det en utökning, eftersom sköterskor och vissa biträden då ställes till läkarens förfogande på icke ordinarie stat. Det är klart, att detta blir ett provisorium, men vi hoppas, att det sedan skall kunna byggas ut och bli bättre.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Vinge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 30:o) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för nejpropositionen, vadan kammaren bifallit den av herr Ohlon m. fl. vid punkten fogade reservationen.

Punkterna 31—45

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 46

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

Kungl. Maj:t hade (punkt 124, s. 279—285) föreslagit riksdagen att till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 480 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bergman* och *Holmqvist* (I: 247) och den andra inom andra kammaren av herrar *Adamsson* och *Nilsson* i Östersund (II: 413), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att till Gemensamma universitetsändamål: Naturasti-

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

pendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 875 000 kronor samt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att antalet stipendier för nästkommande budgetår anpassades så, att 1950 års riksdagsbeslut och studentsociala utredningens förslag om stödet till mindre bemedlade universitets- och högskolestuderande samt studerande vid socialinstituten kunde förverkligas;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 421) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 513), i vilka, såvitt här vore i fråga, hemställts att riksdagen måtte fastställa att antalet naturastipendier beräknades på 26 procent av antalet nyinskrivna, samt att riksdagen med anledning härav under åttonde huvudtiteln till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 måtte anvisa ett reservationsanslag av 6 479 000 kronor;

dels en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 106), vari hemställts att till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 måtte anvisa ett reservationsanslag av 6 479 000 kronor;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Edberg m. fl.* väckt motion (II: 386), vari hemställts att riksdagen med beaktande av vad i motionen anförts måtte besluta att under åttonde huvudtiteln till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett belopp på kronor 6 479 000 eller alternativt, att riksdagen — om ovanstående förslag av statsfinansiella skäl i år bedömdes omöjligt att antaga — måtte besluta att i enlighet med garantilånenämndens

äskande till ovan angivna ändamål anvisa ett belopp på 4 780 000 kronor.

Utskottet hemställde,

a) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 247 och II: 413 — såvitt de avsåge anslagbeloppets storlek — samt motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, II: 106 samt II: 386, till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 480 000 kronor;

b) att motionerna I: 247 och II: 413 — såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

1) av herrar *Ohlon, Boman, Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa

a) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, II: 106 och II: 386, sistnämnda motion i vad den avsåge det i första hand angivna anslagsbeloppets storlek, ävensom med avslag å motionerna I: 247 och II: 413, såvitt de avsåge anslagsbeloppets storlek, och II: 386, såvitt den avsåge det i andra hand angiva anslagsbeloppets storlek, till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 6 479 000 kronor;

b) att motionerna I: 247 och II: 413 — såvitt de avsåge skrivelse till Kungl. Maj:t — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

2) av herrar *Hesselbom* och *Holmquist*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

till motionerna I: 247 och II: 413, i vad de avsåge anslagbeloppets storlek, samt med avslag å motionerna I: 421 och II: 513, såvitt här vore i fråga, II: 106 och II: 386 till Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter för budgetåret 1956/57 anvisa ett reservationsanslag av 4 875 000 kronor;

b) att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 247 och II: 413, i vad de icke behandlats under a), i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att antalet stipendier för nästkommande budgetår anpassades så, att 1950 års riksdags beslut och studentsociala utredningens förslag om stödet till mindre bemedlade universitets- och högskolestuderande samt studerande vid socialinstituten kunde förverkligas.

Punkten föredrogs; och anförde därvid:

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är tyvärr inte möjligt att lägga upp en diskussion om behovet av vidgad naturastipendiering till de studerande vid landets universitet på det personliga och till kammaren värdjande sätt, som den föregående debatten har förts på. Jag skulle emellertid gärna önska, att det hade varit möjligt, emedan också detta är en fråga, i vilken det är viktigt att kammarens enskilda ledamöter, oavsett de bindningar de känner sig ha till utskott och andra grupperingar, verkligen själva noga bildar sig en uppfattning.

De studerande vid landets högskolor och universitet kommer beklagligt nog, som vi numera känner till, inte allsidigt ifrån de olika grupperna av det svenska folket. Den demokratisering av utbildningsväsendet, som lyckligtvis har påbörjats på senare år, har i stor utsträckning gjort halt framför universitetsportarna. Jag skulle vilja säga, att

det är en mycket stor förtjänst hos den nu sittande regeringen och den dessförinnan verkande socialdemokratiska regeringen, att man har lyckats bryta en del av det gamla bildningsmonopolet, men jag beklagar, och dessa regeringar inte har ansett det riktigt och nödvändigt att fullfölja demokratiseringsverket i frågan om tillträdet till de högre utbildningsanstalterna. Man har rivit ned de formella hindren men inte de ekonomiska. Alla undersökningar som gjorts av den nuvarande sammansättningen av våra studentkårer visar, att det existerar en mycket betydande och klart avgränsad grupp, för vilken skuldsättningen utgör en så skrämmande faktor, att den avskräcker från fortsatta studier och tvingar till avbrott. Ännu viktigare är att det bland dem, som aldrig kommer till universitet och högskolor, existerar en motsvarande grupp, som just inför tanken på att ta på sig stora skuldbelopp, som det kommer att ta årtionden att amortera och förränta, helt enkelt inte vågar sig på denna utbildning.

Den utjämning som man har fått till stånd med ett starkare tillflöde från socialgrupp 3 till realskolor och gymnasier borde kunna få en betydande motsvarighet även vid de högre läroanstalterna. Man kommer inte detta problem helt in på livet enbart med en utvidgning av lånemöjligheterna. Det är alldeles riktigt, att man på längre sikt först och främst måste lita till en vidgad långivning, men så länge denna grupp existerar, som är så föga rustad att ta på sig utgifterna i samband med längre och högre studier, måste man tillgodose dess önskemål genom en kraftig ökning av naturastipendieringen. Den studentsociala utredningen har ju mycket tydligt gjort klart för oss alla, att man måste upp till cirka en fjärdedel av de studerande, innan man nödtorftigt har täckt denna grop i den nuvarande sammansättningen och innan

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

man har skapat en studentsocial rättvisa.

1950 års beslut innebar, att riksdagen godtog studentsociala utredningens målsättning, och Kungl. Maj:t har sedan tydligt strävat efter att nå fram till ett förverkligande av denna målsättning. Man har emellertid, enligt min uppfattning, gått långsammare fram än vad som var nödvändigt.

Det enda skäl som i årets statsverksproposition använts emot ett bifall till de framställningar som gjorts av Sveriges förenade studentkårer och som innebär att man nu skulle förverkliga den 26-procentiga stipendieringen är en schablonmässig hänvisning till budgetavvägningen. Men, herr talman, hur står sig en sådan avvägning inför framtiden? Vi kommer under de närmaste åren — inte minst via den universitetsutredning som i dag stått i centrum — att få krav på samhället av mångdubbelt större omfattning än den höjning med två miljoner kronor, som reservanterna på denna punkt kräver. Det går inte att säga att vi skall skjuta på den höjningen till ett kommande år och göra det under den förutsättningen att det då skulle finnas bättre svängrum. Då kommer nämligen alla de stora forsknings- och undervisningskraven att konkurrera med den studentsociala målsättningen. Vad vore rimligare än att riksdagen i år nådde upp till denna gräns och därefter kunde inrikta sig på den nödvändiga kompletteringen via långivningen och en ytterligare i detaljer förbättrad stipendiering?

Det klingar inte särskilt äkta när man i dessa dagar från företrädare för den socialdemokratiska studentrörelsen och den socialdemokratiska ungdomsrörelsen får höra krav av långt mera vittgående art än de som framförts i denna reservation, utan att man samtidigt vågar ge sitt bifall till reservanternas yrkande, nämligen en omedelbar förbättring upp till den nivå som Sve-

riges förenade studentkårer anmält som den rimliga. Om vi skall kunna diskutera dessa frågor i den riktiga och rättvisa ton som är önskvärd, då måste man från regeringens sida också ikläda sig något ansvar för den propaganda som förts från den socialdemokratiska ungdomen. Man bör här resolut skänka sitt bifall till de blygsammare krav som dagens reservanter företräder.

Man kunde, herr talman, i en hjärtespalt häromdagen läsa i en stor daglig tidning, att en person där beklagade sig över de fasoner och den självgodhet som dagens studenter visade. Hjärteskribenten svarade att detta nog var ett misstag. Dagens studenter är en allvarligt arbetande grupp. Dessutom är det ju så, tillfogade skribenten, att bakom de flesta »vitsipporna», d. v. s. de nybakade studenterna här i landet, står det arbetarföräldrar. Detta visar hur grundligt okunnig en upplysningsskribent kan vara. Vi har ännu inte nått därhän att det finns någon rimlig motsvarighet mellan socialgrupparnas relationer i samhället och studenternas sociala ursprung. Här gäller det verkligen att de som ofta och i andra sammanhang tar ordet demokratisering på sina läppar också är beredda att sätta en handling bakom ordet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen av herrar Ohlson m. fl. vid punkt 46 om vidgade naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter.

Herr EDBERG (s):

Herr talman! Jag kan helt ge herr Helén rätt när han pekar på naturastipendierna som ett av de väsentligaste redskapen för att lätta utbildningshindren. Att sådana ekonomiska spärrar alljämt existerar visar, som den föregående talaren också framhöll, alla socialgruppsundersökningar vid våra universitet och högskolor. Socialgrupp 3, som

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

omfattar mer än hälften av landets befolkning, förmår endast rekrytera en tiondel av de studerande vid universiteten och högskolorna. I själva verket förhåller det sig så, att det relativa antalet av studerande vid universitet och högskolor som kommer från arbetarhem minskade från 1930-talets början fram till halvsekelskiftet. Detta innebär att principen om lika chans ännu inte förverkligats för den enskilde, och för samhällets del innebär det alldeles uppenbart en bristfällig hushållning med de mänskliga resurserna.

Nu skall det villigt och med tillfredsställelse erkännas, att samhällets studie-stöd undan för undan och i relativt snabb takt har utbyggt. Det skall också erkännas att ecklesiastikministern icke utan fog kan tala om en kraftig höjning då han nu föreslår en lyftning av anslaget till naturastipendier, så att dessa för nästa läsår skall kunna utgå till 19 procent av de nyinskrivna mot för närvarande 14 procent. Det skall också noteras att ecklesiastikministern förutskickat nya förbättringar inom en snar framtid. Icke desto mindre måste det te sig otillfredsställande att riksdagens tidigare principbeslut ännu icke har kunnat förverkligas. Detta principbeslut innebar, som alla känner till, att riksdagen godtog Sveriges förenade studentkårers och studentsociala utredningens målsättning och att man fastställde, att 26 procent av de studerande vid universitet, högskolor och socialinstitut skulle erhålla naturastipendier i form av fri kost och logi för halva studietiden.

Jag är inte blind för att statsfinansiella skäl nu kommer att kunna åberopas mot en ytterligare höjning. Statsfinansiella skäl kommer alltid att åberopas mot ökade krav på staten från olika sektorer inom samhällslivet. Det känns bara litet vemodigt, att de statsfinansiella skälen så ofta görs gällande just i kulturella sammanhang.

När riksdagen har träffat ett princip-

beslut, förefaller det vara naturligt, jag höll på att säga att det är en hederssak, att man ser till att principbeslutet så snabbt som möjligt också förs ut i verkligheten. Att det stundom kan ta tid, oberäknat lång tid, att sätta kött på ett principbeslut rörande stora och kostnadskrävande reformer, inser väl litet var. Här skulle emellertid endast tarvas ytterligare 2 miljoner kronor, för att den av riksdagen tidigare angivna målsättningen skulle förverkligas.

Behovet är så uppenbart att det knappast behöver vidimeras. Redan den siffran, som jag förut nämnde angående rekryteringen till högre utbildningsanstalter ur de breda befolkningsskikt, som jag betecknade som socialgrupp tre, talar sitt tydliga språk. Det anslag, som riksdagen för fjolåret beviljade för naturastipendier, innebar ingen som helst utbyggnad av naturastipendieringen. Medan 80 procent av de kvalificerade sökandena 1954 kunde få naturastipendier, sjönk detta antal förra året till 71 procent. Det är ju en utveckling baklänges. Det innebär, att gränsen för stipendiegivningen inte har kommit att sättas mellan obemedlade och mindre bemedlade — redan detta en föga tilltalande gränsdragning — utan i stället inom gruppen obemedlade.

Bland dem som det senaste läsåret fick avslag på sina stipendieansökningar, trots att de väl fyllde betygskvalifikationerna, kom en hel del från hem, där fadern hade en inkomst på 8 000 eller 9 000 eller upp till 10 000 kronor. I en del fall fanns också flera barn i familjen. Det är uppenbart, att dessa studerande inte kunde få påräkna några som helst bidrag till studierna från den egna familjen utan var hänvisade till att skuldsätta sig, i den mån inte stipendier kunde ställas till förfogande. Det kan också påvisas, att åtskilliga av dem som önskat fortsätta sina studier och fördenskull sökt naturastipendier men fått avslag därför att de medel som stått till

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

förfogande var för knappa, inte funnit sig i stånd att fortsätta sina studier.

Det senaste året visade en 90-procentig ökning av antalet ansökningar om naturastipendier. Detta vittnar om de förhoppningar, som man i många hem knyter till denna stödform.

De stora årskullarna har också medfört en kraftig ökning av studentexamenationen. Samtidigt är bristen på akademiskt utbildad arbetskraft inom vissa områden nästan alarmerande. Det är nog ingen tvekan om att det finns risk för att man på vissa utbildningsområden inte lyckas få den arbetskraft, som samhällsutvecklingen ställer allt större krav på.

Allt detta talar, synes det mig, för att riksdagen redan nu gör allvar av sitt tidigare principbeslut. Om vi gör det i år, skall ingen ändå kunna anklaga riksdagen för att ha visat otillbörlig brådska.

Jag har tillsammans med några kolleger här i kammaren motionerat om en höjning av anslaget till naturastipendier till 6 479 000 kronor. Detta är det belopp som har föreslagits av Sveriges förenade studentkårer, och om riksdagen anvisade detta belopp skulle riksdagens principbeslut komma att förverkligas för universitet, högskolor och socialinstitut på samma sätt som det redan har förverkligats för de högre utbildningsanstalter, som sorterar under jordbruksdepartementet. Alternativt har motionärerna yrkat bifall till garanti-länenämndens något blygsammare förslag.

I överensstämmelse härmed ber jag att få yrka bifall i första hand till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen. Om denna inte skulle antas av kammaren, vilket jag livligt hoppas att den kommer att göra, kommer jag för min del att rösta för den av herrar Hesselbom och Holmqvist avgivna reservationen.

I detta yttrande instämde herrar *Sehlstedt* (s) och *Bark* (s).

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Vi hade i fjol tillfälle att framhålla angelägenheten av en snabbare takt i förverkligandet av student-sociala utredningens program och riksdagens principbeslut av år 1950. Jag vill hänvisa till vad jag vid det tillfället anförde. Jag vill redan från början säga, att jag i stort sett instämmer med de synpunkter som här har anförts av herr Helén och herr Edberg. Anledningen till att jag tar till orda är att jag tillsammans med Nilsson i Östersund har väckt en motion om en höjning av naturastipendierna, som inte sträcker sig fullt så långt som herr Heléns och herr Edbergs önskemål. Jag vill vid detta tillfälle också gärna understryka vad socialdemokratiska ungdomsförbundet framhöll vid sin uppvaktnings för ecklesiastikministern i måndags. Man gjorde då statsrådet uppmärksam på följande förhållanden.

Studiesociala åtgärder har, för det första, aktualiserats i samband med familjepolitiken. I remissvaren över betänkandet om »Samhället och barnfamiljerna» tillmäts studiestödet en betydande vikt som ett led i familjepolitiken. Av speciellt intresse är härvid remissvaret från länsstyrelsen i Göteborg, som framför allt tar upp tonåringarnas kostnader i familjebudgeten och konsekvenserna för familjepolitiken av den markerade tendensen till längre utbildningstid. Länsstyrelsen påpekar, att 1929—30 endast 8,1 procent av 16-åringarna gick i skola, 1939—40 13,1 procent men 1953—54 26,6 procent. Av 17—19-åringarna gick 1929—30 endast 4,3 procent i skola, 1939—40 6,8 procent men 1953—54 15,2 procent. Av 20—24-åringarna gick 1929—30 2,5 procent, 1939—40 3,4 procent men 1953—54 7,8 procent i skola. 1949 års arbetskraftsutredning har beträffande denna tendens skrivit:

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

»Utvecklingen mot en längre genomsnittsskoltid är en genomgående företeelse i flertalet utvecklade industriländer. Tydligt sammanhänger den intimt med den allmänna industriella utvecklingen. Den visar ett nära beroende av sådana företeelser som urbaniseringen och tjänstemannagruppernas tillväxt.» Utredningen räknar med en stegring av denna tendens och finner sannolikt att om 10 år 39 procent av 16-åringarna, 22 procent av 17—19-åringarna och 12 procent av 20—24-åringarna är lärjungar.

Länsstyrelsen framhäver i fortsättningen, att barnkostnaderna — såväl den individuella konsumtionen som in- språktagandet av familjens olika gemensamhetsanordningar — torde stiga i de högre åldrarna. »Skall barnet fortsätta i skolan — det må gälla yrkesutbildning eller elementarutbildning — inträder uppenbarligen för familjen en skärpning av det ekonomiska trycket, vilket ytterligare accentueras därigenom att ungdomarna eljest skulle kunna ha bidragit till att öka familjeinkomsten.»

Sambandet mellan familjepolitik och studiestöd uppmärksammas även i en av socialdemokratiska kvinnoförbundet utförd enkät bland sina medlemsorganisationer. Enkäten visar att 7 medlemsdistrikt av 9 satt en utökning av studie- hjälpen som en av de tre mest angelägna familjepolitiska åtgärderna. 23,9 procent av kvinnoklubbarna sätter t. o. m. åtgärder inom detta område främst på listan över angelägna reformer inom familjepolitiken.

Studiesociala åtgärder har, för det andra, aktualiserats i samband med diskussionen om det tekniska och ekonomiska framåtskridandet. Från många håll har understrukits, att bristen på utbildad arbetskraft framstår som en av de allvarligaste flaskhalsarna vid strävandena att upprätthålla takten i produktionsökningen. Den rastlösa ut-

vecklingen på det vetenskapliga och tekniska området skärper kraven på yrkes- skicklighet. Skall vårt land kunna utnyttja de möjligheter till snabbt fram- åtskridande som denna utveckling ger, måste de mänskliga resurserna effektivt tillvaratas på såväl de praktiska som teoretiska utbildningsvägarna. Detta nödvändiggör en kraftig utbyggnad av hela undervisningsväsendet, kanske framför allt på yrkesundervisningens område, en utbyggnad som med hän- syn till de stora ungdomskullar som nu är att vänta bör ske med stor snabbhet. Men det är också nödvändigt, att ung- domarna stimuleras att skaffa sig en ut- bildning, för vilken de är lämpade, och att möjligheterna till vidare utbildning för de redan i produktionen verksamma underlättas. Studiesociala åtgärder utgör en sådan stimulans. I den fulla sysselsättningens samhälle, som går mot ökad ekonomisk utjämning, framstår så- dana åtgärder som alltmer angelägna för att upprätthålla utbildningens konkurrenskraft med förhållandevis välbe- talda yrken, som inte kräver särskild förutbildning. I det ovannämnda remiss- svaret från länsstyrelsen i Göteborg framhävs t. ex., att det enligt länsar- betsnämnden i Göteborg ofta förekom- mer att vid yrkesvalet föräldrarna sti- mulerar ungdomarna att ta ett arbete i stället för att fortsätta sin utbildning på grund av att familjens ekonomiska situation kommer att starkt förbättras, då de unga erhåller inkomst.

Studiesociala åtgärder har, för det tredje, aktualiserats i samband med strä- vandena att öka jämlikheten i samhäl- let. En av de mest markerade klassbar- riärerna i dagens samhälle är rekryte- ringen till den högre undervisningen. Undersökningar som utförts inom hög- skolesektorn visar bl. a., att av de stu- denter som skrevs in 1930—31 kom 10 procent från jordbrukarhem och 11,5 procent från arbetar- och hantverkar- hem. Bland dem som skrevs in 1948—51

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

var motsvarande siffror 11,2 och 9,4 procent. Slutsatsen blir, enligt studentstatistiska undersökningen, att »arbetarsöner och arbetardöttrar är något mindre företrädna nu än tidigare.» Den geografiska fördelningen belyses av att minst en tredjedel av landets studenter rekryteras från den sjättedel av befolkningen, som bor i städer med universitet och högskolor.

Det är alldeles uppenbart, att de ekonomiska studiehindren spelar en avgörande roll för den sneda rekryteringen. Det belyses bl. a. av att en proportionellt stor del av studenterna från arbetarmiljö kommer från enbarnsfamiljer, och av att socialrekryteringen är en helt annan på utbildningsvägar, som förhållandevis snabbt leder till yrkesverksamhet såsom tekniska gymnasier och folkskoleseminarier eller där samhället betalar utbildningen, såsom posten, tullen och järnvägen.

Undersökningarna har vidare visat, att den metod som hittills använts för att demokratisera utbildningen, nämligen att i första hand inrikta sig på att förbättra lånemöjligheterna, inte ger det önskade resultatet. Låneformen är inte effektiv ur rekryteringssynpunkt; människorna har en naturlig motvilja mot skuldsättningen. Den skapar vidare svåra sociala problem för den begränsade del av de studerande, som skaffat sig höga studieskulder.

Det sistnämnda är en synpunkt som vi starkt tryckt på i vår motion. Därutöver vill jag säga, att de nuvarande stipendieanslagen trots de höjningar som vidtagits på senare år är ytterligt små i förhållande till behoven. Inkomstprövningen är hård, och stipendiebeloppen i allmänhet otillräckliga. Att inrätta flera stipendier är en effektiv metod, såväl när det gäller att utjämna barnkostnaderna som när det gäller att demokratisera utbildningen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den förelig-

gande reservationen av herrar Hesselbom och Holmqvist.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Eftersom jag har medverkat till en socialdemokratisk motion, i vilken vi kräver höjning av anslaget till naturastipendier, vill jag säga några ord på denna punkt.

Jag vill till en början säga, att det i rättvisans namn bör framhållas, att varken regeringen eller riksdagen har varit överksam på detta område. År 1953 utsträckte man stipendiegivningen till att omfatta alla akademiska läroanstalter under åttonde och tionde huvudtitlarna. År 1954 höjdes anslaget i och med att de tidigare restriktiva bestämmelserna beträffande studielämplighet lätades. Man har alltså redan gjort vissa insatser på detta område, men det hindrar inte att vi som motionerat anser att dessa insatser inte är tillräckliga.

Den motion, som herr Adamsson och jag väckt i denna kammare, bygger på garantilånenämndens förslag och innebär ett högre anslag än departementschefen och utskottet har äskat. Bakgrunden till vår motion kan helt kort sammanfattas i tre väsentliga punkter.

För det första är vi medvetna om att vi i vårt moderna samhälle har en mycket skarpt accentuerad brist på akademisk arbetskraft. Vi vet vidare att det, om vi skall kunna ta till vara de möjligheter som den moderna vetenskapen och tekniken kommer att erbjuda, kommer att erfordras en större insats av samhällsarbetare, som har en högre utbildning och som är skickade för att driva utvecklingen vidare på detta område.

För det andra är de ekonomiska hindren enligt vad här vitsordats väsentliga för stora grupper av det svenska folket. Vi bör inte bara se till att vi får läroanstalterna fyllda med elever utan också och i första hand att elevmaterialet rekryteras från de grupper, som

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

kan bjuda de bästa begåvningsreserverna. Jag tror det är sant som man vid något tillfälle sagt, att våra universitet fortfarande är reserverat för de högre socialgrupperna. Att vi har en mycket liten rekrytering från de stora arbetargrupperna har här vitsordats och även bestyrkts med siffror.

För det tredje tror jag, att även denna fråga har samband med de familjestödande åtgärderna. Utbildningskostnaderna är ju dryga för dem som skall svara för familjernas ekonomi. Om ambitiösa föräldrar har lyckats draga fram sina ungdomar till studentexamen, så står ungdomarna sedan inför ett ganska svårt val. Vi lever i de många arbetstillfällenas samhälle, och det är helt naturligt att även den som har tagit studenten ställer sig frågan: Skall jag hoppa in direkt i produktionen och ta chansen att få ett relativt välbetalt jobb, eller skall jag fortsätta mina studier och ådraga mig stora studieskulder? I den situation vi befinner oss med goda möjligheter till välbetalda arbeten, tror jag vi måste göra det litet lättare för de ungdomar, som väljer alternativet att skaffa sig en dyrbar utbildning, att få ökat stöd från samhällets sida.

Jag vill med detta bara ha sagt, att rekryteringen till våra högre läroanstalter i fortsättningen inte får bero på ekonomien; den får heller inte bero på den sociala miljön och heller inte vara avhängig av bostadsorten. Det som är avgörande eller bör vara avgörande är ju studielämpligheten och anlagen för fortsatta studier.

Jag vill med det sagda, herr talman, yrka bifall till den reservation, som vid denna punkt har fogats till utskottets utlåtande av herrar Hesselbom och Holmqvist.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Det är nog inte någon som helst tvekan om att det finns be-

hov av ökade medel på detta område, men jag anser icke desto mindre att man måste gå fram etappvis. Det har riksdagen gjort tidigare, och jag menar att de förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t och som utskottet nu har tillstyrkt, innebär en icke obetydlig etapp på denna väg. Det var ju under budgetåret 1939/40 som medel först anvisades för detta ändamål, och sedan vidgade man så småningom kretsen av stipendieberättigade för att vid 1950 års riksdag fatta det principbeslut, som man här har pekat på och som tillkom på grund av förslag av studentsociala utredningen. Det har också senare skett utökningar. 1953 utvidgades området så, att samtliga akademiska utbildningsanstalter under åttonde och tionde huvudtitlarna kom in under detta anslag, varjämte stipendietidens maximala längd per läsår ökades från åtta till nio månader.

Jag kan peka på vissa siffror i fråga om detta anslag, som klart visar den stigande tendensen under hela tiden och alldeles särskilt under de senare åren. 1939/40 hade man ungefär 220 000 kronor i anslag, 1952/53 646 000 kronor, 1954/55 nära 2 miljoner kronor och för innevarande budgetår 2,78 miljoner kronor. Kungl. Maj:t har i år för nästa budgetår föreslagit en ökning med inte mindre än 1,7 miljoner till 4 480 000 kronor.

Om vi ser på antalet utdelade stipendier — jag tänker här på nya stipendier i motsats till fortsatta — kan man för 1953 nämna siffran 273 dylika nytillkomna stipendier, innebärande att 7 procent av de då nyinskrivna studenterna fick del av denna stipendiering. 1954 var siffran 548 eller 12 procent, 1955 690 eller 14 procent, och man beräknar nu att den av regeringen föreslagna summan skall räcka till 936 nya stipendier eller 19 procent av det beräknade antalet nyinskrivna studenter i höst. Det har blivit en något större

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

siffrorna på grund av att inte fullt så många sökt fortsatta stipendier som man på ett tidigare stadium räknade med.

I detta sammanhang anser jag mig också böra erinra om att vi redan i år har fattat ett beslut på grund av proposition från Kungl. Maj:t om sänkning av behörighetskravet för erhållande av studielån med statlig kreditgaranti för studerande vid universitet och andra högre utbildningsanstalter. Sålunda har lånemöjligheterna, som ju dock måste i någon mån ses i samband med stipendiemöjligheterna, praktiskt taget fördubblats i år. Nu blir det ju medelbetyget Ba, som ger lånemöjlighet, mot tidigare Ba+, och detta innebär att 55—60% av studenterna mot tidigare inte fullt 30% erhåller sådana möjligheter. Det är sålunda i det närmaste en fördubbling av möjligheterna.

Under sådana förhållanden tycker jag, att Kungl. Maj:ts förslag är en så betydande etapp på vägen, att det bör kunna godtas av andra kammaren.

Därtill kommer — jag vill gärna nämna det därför att flera talare här har yrkat bifall till folktopareservationen — att SFS:s framställning, till vilken folktoparet har anslutit sig i såväl motion som reservation, i själva verket innebär ett överbud på 1950 års målsättning, om man ser närmare på siffrorna.

Om vi utgår ifrån de nu kända siffrorna, som innebär en fortsatt stipendiering av 946 stipendiater, så innebär det högre här yrkade anslaget att man skulle kunna ge stipendier till sammanlagt 2 769 stipendiater, och drar vi ifrån de 946, så får vi fram att det skulle bli 1 823 nya stipendier. Då är det inte fråga om 26 procent, som man har avsett tidigare, utan då kommer man faktiskt upp till en siffra på drygt 36 procent av de nyinskrivna, och det är ju en siffra som man inte har tänkt sig tidigare. Jag menar för min del, att

man inte bör gå till en sådan utökning utan att man har gjort en ordentlig utredning om hur man skall lägga stipendieringen och vad det kräver av statskassan.

Går vi ut ifrån att man då med fortsatta stipendier och en ytterligare ökning efter inskrivningarna vill stipendiera upp till över 36 procent, kommer man fram till att det redan budgetåret 1958/59 skulle bli fråga om ett statsanslag på drygt 11 miljoner kronor och inte något över 6,5 miljoner kronor, som har föreslagits i herr Ohlons reservation. Här har tidigare talats om att man skall vara ekonomisk, och det har talats om att man är det i bevillningsutskottet men inte alltid är det i statsutskottet, speciellt inte på andra avdelningen. Jag tycker faktiskt att det förefaller som om andra avdelningen, när man här har följt Kungl. Maj:t, har gått in på en linje, som visserligen är sparsam men inte för sparsam utan ger ungefär den takt i utvecklingen, som man har skäl att anta att vi kan fullfölja och som därför är önskvärd, åtminstone för den närmaste tiden. Ett bifall till herr Ohlons reservation skulle innebära, att man är uppe i ungefär 2,5 gånger det anslag som utskottet har förordat i år, och jag menar för min del att man inte skall binda sig för det utan att ha gjort ytterligare utredningar och beräkningar på detta område.

Jag hoppas därför, att andra kammaren stannar vid det anslag som Kungl. Maj:t och utskottet här har föreslagit.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Ecklesiastikministern nämnde som en skrämmande siffra, att detta anslag vid bifall till reservanternas förslag om något år skulle uppgå till 11 miljoner kronor. Är nu detta så förskräckligt, herr statsråd? Det gäller demokratiseringen av undervisningen i vårt land, och en representant för det

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

största regeringspartiet har nyss visat, att utvecklingen på det området går baklänges och inte framåt. Det kommer nu färre högskolestuderande än förut från arbetarhemmen och de mindre bemedlade hemmen.

Jag medger gärna, att det visst har skett en liten anslagsökning etappvis sedan 1940 och sedan jag för elva år sedan för första gången framträdde som motionär i denna fråga. Naturastipendierna har utsträckts till flera högskolor, och man har sänkt fordringarna från AB+ i genomsnittsbetyg till AB och börjat närma sig Ba. Men alltså kvarstår att naturastipendierna förutsätter en kombination, såsom någon har sagt, av total medellöshet och exceptionell studiebegåvning. Vem kan säga att studiebegåvningen har en absolut gräns vid genomsnittsbetyget Ba och att inte studenterna från de s. k. mindre bemedlade hemmen kan ha det lika svårt som de som kommer från totalt obemedlade hem?

Varför skall man alltid visa sådan njugghet när det gäller att hjälpa fram ungdomar? Då finns det ingenting av den tveklöshet och den frikostighet, som alltid anmäler sig när det gäller militäranslag. När det gäller militäranslag har man så god råd, att en 50-miljoners jagare, såsom det nyss har visat sig, efter en grundstötning kan tas ur tjänst i flera år utan att allmänheten ens får veta om det. Men på det område vi nu behandlar räknar man örena.

Jag skall inte upprepa de goda argument för reservationerna som andra talare redan har anfört, men jag skall komplettera dem. Herr Nilsson i Östersund talade om det val, som många arbetarungdomar med studiebegåvning står inför. De har att välja mellan att gå ut i produktionen och få bra betalt, så att de t. o. m. kan bilda familj, och att utnyttja sina möjligheter på en lärd bana, gå utan betalning och halvsvälta

sig fram ett tiotal år eller mer. Redan där försvinner många studiebegåvningar. Många kommer aldrig längre än en bit i läroverket, andra tvekar när de har tagit studenten och ger sig in i produktionen. Andra åter börjar vid högskolorna, men jag tycker att utskottet och departementschefen borde betrakta uppgifterna över hur många som avbryter sina akademiska studier. De börjar med stor ambition och flit men har inga pengar. De ser hur andra i omgivningen har gott om pengar. De lockas att ta lärarvikariat eller annan sysselsättning på kort tid. Så vänjer de sig vid detta och trots de bästa förutsättningar kommer de aldrig tillbaka till akademiska studier. På det sättet försvinner en mängd studiebegåvade ungdomar som kommer från arbetarhem och mindre bemedlade hem, vilka dels skulle kunna förbättra den mycket tråkiga statistiken över studentkårernas sociala sammansättning och dels skulle kunna bidra till att täcka den brist på forskare, lärare och andra akademiker som föreligger i vårt land.

Jag måste säga, att det är en onaturlig sammansättning av de grupper som skall fatta avgörandet i denna fråga. Här framträder kommunisterna, folkpartiet och enskilda socialdemokratiska motionärer som talesmän för det högre anslaget, men här, där det är fråga om en demokratisering av undervisningen, tycker jag det borde vara självklart att hela arbetarrörelsen stod på den linjen. Det är mycket bra att kräva studielån i framtiden — det gör också vi — men vi skulle kunna avverka en viktig etapp på vägen om vi nu godkände reservationen.

Vi kommer för vår del att stödja den reservation, som är avgiven av herr Ohlson m. fl., och i andra hand, om den voteras ner, reservationen av herrar Hesselbom och Holmqvist.

Herr JOHANSSON i Mysinge (bf):

Herr talman! Efter statsrådets och

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

chefens för ecklesiastikdepartementet anförande finns det inte någon större anledning för mig att fortsätta denna debatt, då utskottets utlåtande bygger på Kungl. Maj:ts förslag i ärendet och i huvudsak överensstämmer med detta, varför jag tillåter mig att endast yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det har i de anföranden, som hållits här som försvar för det bud som Kungl. Maj:t givit, och även i några av de andra inlägggen antytts, att det avgörande skälet i det val man har stått emellan, nämligen att följa studentkårens önskemål eller det av departementet framlagda förslaget, har varit de statsfinansiella skälen. Jag måste, herr talman, på den punkten anmäla en avvikande mening. I en situation, där det föreligger ett budgetöverskott av nuvarande storleksordning, kan det inte vara rimligt att anföra *statsfinansiella* skäl. Det är annorlunda, om man sätter in detta belopp — skillnaden är 1 999 000 kronor — i det *samhällsekonomiska* resonemanget och hävdar att om riksdagen beviljar detta ökade anslag i enlighet med reservationen, har man satt inflationskvarnen i gång och därmed givit sig ut på mycket farliga vägar. I detta resonemang kan möjligen detta belopp ha någon relevans, men det kan inte vara rimligt, herr talman, att mot detta krav på ökat anslag anföra att man måste behålla mer pengar i statskassan.

Herr EDENMAN (s):

Herr talman! Med mitt förflutna i denna fråga är det självklart, att jag inte har något att invända mot vad som här framförts från reservanternas sida, men då jag i annat sammanhang fått acceptera den budgetavvägning som här föreligger, kommer jag givetvis att göra det även i detta hus.

Jag har begärt ordet för att lämna

några upplysningar, alldenstund det från flera håll, från herr Edberg och herr Adamsson och nu senast från herr Johansson i Stockholm, gjorts gällande att antalet studerande från socialgrupp 3 inte blott skulle ha stått stilla utan t o. m. minskat. Jag vet väl vilka undersökningar man stöder sig på, och det är ingalunda några felaktiga uppgifter, som har lämnats av uppgiftslämnarna. Det är bara så, att det material de har stött sig på har varit ganska bristfälligt.

Nu har vi för några dagar sedan fått fram den första rapporten från den Quenselska institutionen i Lund, som hjälper universitetsutredningen när det gäller att få fram vissa beräkningar om socialgrupperna vid universitet och gymnasier. Den säger bl. a., att procenttalet manliga studerande från socialgrupp 3 ökat från 10,1 procent år 1943 till 16,1 procent år 1952. Det gäller procenttalet studentexamina. Om man ser på procenttalet för den kvinnliga delen av abiturienterna från socialgrupp 3, visar det sig, att den har ökat från 8,1 procent till 13,4 procent. För samtliga blir det en ökning från 9,4 till 14,9 procent.

Man räknar med att i genomsnitt 80 procent går vidare till universitet och högskolor, men det är tyvärr blott en mindre procent av studenterna ur socialgrupp 3 som går vidare. Trots detta hoppas jag att om några månader, när nästa siffrerapport kommer, man skall kunna säga, att det gick uppåt 1952. Jag är övertygad om att vi är på väg uppåt i dag, men det finns inga siffror på det ännu.

Till sist, herr talman, vill jag bara erinra om att när vi i studentsociala utredningen gjorde en ekonomisk kalkyl för en stipendiering av en fjärdedel av de studerande, var det egentligen idylliska tider. Vi kom fram till att det skulle kosta vid full utbyggnad 4 650 000 kronor, och det program, som förelades riksdagen 1950, räknade med en ut-

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

vecklingstakt, som ungefär såg ut så här: första året ett anslag på 1,5 miljoner kronor, andra året 3,4 miljoner, tredje året 4,5 miljoner och fjärde året 4 650 000 kronor. Då skulle 26 procent vara stipendierade. Nu har penningvärdeförsämringen och framför allt den våldsamma tillströmningen till universiteten gjort, att även en insats av 1,7 miljoner kronor i år ger ett långt mindre utbyte än vad vi räknade med 1948 och 1950.

Jag vill också till sist nämna ytterligare en färsk siffra. Det gäller tillströmningen till universiteten mellan åren 1954 och 1955. Den ökade med inte mindre än 8 procent. Det är en fullständigt fantastisk ökning, nämligen från 20 991 till 22 648 inskrivningar. Som jag tidigare sagt i dag har vi räknat med, att vi skulle ha 40 000 å 50 000 studenter om 10 år. Denna prognos är förmodligen felaktig, om ökningen blir lika snabb som den var från 1954 till 1955.

Herr talman! Jag har velat ställa in student-sociala utredningens siffror i relation till det anslag, som ecklesiastikministern har lyckats få fram under de senaste åren. Det borde ändå inte dröja så förfärligt länge förrän man är uppe i denna procentsats av 25 å 26 procent. Vill vi sedan gå längre, får man ta under övervägande, om man skall fortsätta med stipendieformen eller om man skall gå över till någon form av studielön eller något annat. Att vi stannat vid 25 å 26 procent är inte beroende på att det är ett magiskt procenttal utan på att det motsvarar det antal studenter, som var banksskuldssatta. Fortfarande är det 25 å 26 procent, som finansierar sina studier på detta sätt.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! De intressanta upplysningar, som herr Edenman här lämnat, belyser denna debatt ur två viktiga synpunkter. Den ena är den — jag berörde

den redan i mitt första inlägg — att vi under de senaste åren genom statsmakternas åtgärder verkligen lyckats åstadkomma en utjämning och demokratisering upp till och med studentexamen. Den är visserligen inte fullt tillfredsställande, men utvecklingen går ju åt rätt håll. Just för att få fram studenter från kroppsarbetarhem i så stor utsträckning som möjligt är det viktigt, att de också har möjligheter av samma art som studenter från andra hem att fullfölja sina studier på den akademiska linjen och att de inte av skräck för skuldsättning skall hindras härifrån. Nu har vi alltså de önskvärda kandidaterna till dessa stipendieplatser, och det gäller att då inte förvägra dem dessa stipendier.

Den andra synpunkten, ur vilken herr Edenmans siffror är intressanta, är att det tydligen pågår en revolutionerande snabb ökning av det sammanlagda antalet studenter och att följaktligen de siffror som man byggde på, när man beräknade antalet stipendieplatser för kommande år, är mycket relativa. De siffror som ecklesiastikministern anförde i sitt intressanta inlägg bygger också på den tidigare beräkningen av hur många studenter vi har nästa läsår. Skulle trenden i herr Edenmans sifferkalkyler hålla även för nästa läsår, kommer det att visa sig att det finns ökat behov av stipendieplatser. Ett beslut i enlighet med reservationen kommer därför att te sig ännu mera motiverat.

Däremot tror jag inte, herr talman, att man behöver dra konsekvenserna av sitt resonemang om en rimlig stipendiering så långt, att man här för in talet om studielön. Det är ett helt annat kapitel, som inte har med denna sak att göra.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Menar herr Helén verkligen, att vi i regeringen och riksdagen

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

inte skulle ha gjort de insatser som borde gjorts för att höja stipendieringen? Menar herr Helén, att när ungdomarna väl lämnat gymnasiet har statsmakternas intresse stått ungefär på samma punkt under de senare åren?

Tyvärr kunde jag inte höra herr Heléns första inlägg, men jag hörde senare talare som spann på samma tråd. Enligt dessa anföranden syftade man till 26 procent av studenterna. Nu har jag med mina siffror påvisat, att herr Helén i stället hamnar på 36 procent. Herr Helén säger i sitt sista anförande, att det gör han inte riktigt, ty det blir förmodligen ett ytterligare ökat antal studenter. Ja, även vi har räknat med en viss ökning, men det är väldigt svårt att säga exakt hur stor den blir. Men har herr Helén verkligen med denna motion och sina inlägg i debatten här i dag avsett, att vi utan vidare beräkningar och överväganden skulle gå upp till en stipendiering av minst en tredjedel av studentantalet, i stället för att vi tidigare ansett att en fjärdedel skulle vara lagom? Är det så, att herr Helén menar detta, så ber jag få säga att så lättsinnigt har vi inte brukat handla när det gällt höjning av universitetsanslagen i övrigt, och jag menar att det inte är lämpligt i detta sammanhang heller.

Herr Helén har fört in frågan, huruvida det är statsfinansiellt motiverat att bevilja det ena eller andra beloppet. Jag erkänner att de två miljoner, som herr Helén här har yrkat på, inte betyder något avgörande i fråga om nu förevarande budgets balansering. Men när jag också har kunnat tala om för herr Helén, att det om två år är fråga om 11 miljoner i stället för drygt 6,5 och herr Helén lika litet som jag vet, hur pass välbalanserad budgeten om två år kan vara utan att iaktta största möjliga sparsamhet, då tycker jag att man har lov att peka på att det här i alla fall är fråga om siffror av icke obetydlig storleksordning.

Herr JOHANSSON i Stockholm (k):

Herr talman! Även jag finner herr Edenmans siffror intressanta. Dock tror jag att den fortsatta undersökningen kommer att visa, att en mycket högre procent från socialgrupp 3 stannar vid studentexamen, och studenten är som bekant bara en inkörsport till något annat. Det är rätt vanligt att många söker sig till kortare och billigare utbildningskurser, exempelvis vid posten, telegrafan och järnvägen. Många sitter i dag bakom en postlucka eller säljer fägbiljetter, trots att de inte passar för detta utan skulle ha passat bättre till läkare, lärare eller kärnfysiker. De sitter där bara därför att utbildningsvägen var lättare och att det var så lång väg till det som man passade bäst för. Därför tror jag det skulle löna sig med frikostigare naturastipendier. Vi siktar till längre gående former, till studielön, men det är dessa stipendier vi nu lättast kan bygga på.

När herr Edenman riktigt säger, att en del av de ökade anslag som nu krävs beror på penningvärdeförsämringen, en försämring som regering och riksdag har åstadkommit, så är ju inte den saken ensidig. Den har också medfört, att denna ökning av anslagskraven motsvaras av en av penningvärdeförsämringen framkallad ökning av tillflöde av statsinkomster, vilken bland annat kan användas till naturastipendier.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Jag skulle vilja säga till ecklesiastikministern, att om statsrådet haft tillfälle att höra på mitt första anförande, skulle han knappast ha beskyllt mig för att onödigtvis ha kritiserat regeringen. Jag sade — och jag tror jag kan återkalla det ordagrant — att jag räknade till den nu sittande regeringens och den förutvarande socialdemokratiska regeringens mycket betydande förtjänster att ha åstadkommit en demokratisering av tillflödet av studenter

Gemensamma universitetsändamål: Naturastipendier åt studerande vid universiteten m. fl. läroanstalter

från breda socialskikt, som tidigare varit förvägrade dessa möjligheter, men att jag beklagade att man inte fullföljt sina intentioner i den takt som jag förmodar att man ursprungligen hade avsett.

Jag är inte heller så lättsinnig, att jag vill rekommendera riksdagen att i dag ta ett beslut, som innebär att vi binder oss för en 36-procentig stipendiering av studenterna vid universitet och högskolor. Om ecklesiastikministerns här i dag framlagda siffror vid grundlig kontroll visar sig hålla, så skall jag givetvis ställa mig dem till efterrättelse, men jag tror att statssekreterare Edenmans siffror pekade på att man skall ta även statsrådets siffror med en smula skepsis. Det sker nu en så snabb tillströmning till universitet och högskolor, att prognoser som gjorts upp innan dessa tillströmningssiffror var kända, icke har någon garanterad hållfasthet för nästa år. Vi kanske till hösten får ytterligare ett tusental nyinskrivna studenter och därför är det inte någon risk för riksdagen att här bifalla reservationen. Det kommer säkerligen att visa sig, att det inte blir någon brist på sökande som är berättigade till dessa stipendier.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Inte för att jag tagit med mig hit några siffror, som visar hur många abiturienter som är uppe i studentexamen just nu — jag kan sålunda inte ange några sådana — men det vill jag säga, att herr Helén högg till bra mycket i överkant när han sade, att vi redan till hösten kan ha tusen studenter, som vi inte räknat med; så våldsamt är nämligen inte expansionen på gymnasiet. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att herr Helén inte avser en stipendiering av 36 procent av studenterna, men då finns det ju inte heller

så starka skäl för ett bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr andre vice talmannen framställde propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) bifall till den av herrar Hesselbom och Holmqvist avgivna reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Helén begärde likväl votering i anledning varav herr andre vice talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr andre vice talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen äskade likväl herr Adamsson votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående punkt 46:b) i statsutskottets utlåtande nr 78 antager det förslag, som innefattas i den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit den av herrar Hesselbom och Holmqvist avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 94 ja och 86 nej, var-

Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier — Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning

jämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkt 46:o) i utskottets utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen, av herr Ohlon m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan votering medelst omröstningsapparat anställdes. Därvid avgåvos 124 ja och 76 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkten gjorda hemställan.

Punkten 47

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 48

Gemensamma universitetsändamål: Stipendier för främjande av högre vetenskapliga studier

Punkten föredrogs; och yttrade därvid

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Jag kommer på denna

punkt inte att ställa något yrkande men vill gärna göra en liten kommentar.

Behovet av högt kvalificerad arbetskraft på olika områden har redan tidigare här i dag vitsordats i kammaren. Man har varit inne på den tankegången, att det behövs en omfattande upprustning av personalresurserna vid universitet och högskolor för att kunna möta de utbildningskrav, som kommer att ställas på dessa läroanstalter. När man så småningom kommer fram till beslut om en sådan upprustning av universitet och högskolor, kan det visa sig ogörligt att inom rimlig tid få fram erforderlig lärarpersonal, om man inte redan nu sörjer för att tillväxten svarar mot det ökade behov som kan emotses. Stipendierna för högre vetenskapliga studier är ett viktigt medel när det gäller att skapa möjligheter för begåvningar att utbilda sig för forskar- och läraruppgifter. Stipendiernas nuvarande antal har visat sig klart otillräckligt. Man får hoppas, att Kungl. Maj:t nästa år skall finna det möjligt att tillmötesgå universitetskanslerns förslag om utökning av antalet stipendier för högre vetenskapliga studier.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 49—51

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 52

**Gemensamma universitetsändamål:
Klinisk forskning**

Kungl. Maj:t hade (punkt 130, s. 289—291) föreslagit riksdagen att dels be- myndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budget- året 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för de kliniska forskartjänsterna, som föranleddes av vad departementschefen anförut, dels godkänna av departementschefen angiven stat för de kliniska forskartjänsterna,

Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning

att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57, dels ock till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 160 000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* (II: 518), i vilka hemställts, såvitt här var i fråga, att riksdagen måtte inrätta fem nya särskilda forskningsläkartjänster för klinisk forskning samt under punkten 130, Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning, anvisa ett förslagsanslag av 240 000 kronor.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för de kliniska forskartjänsterna, som föranledes av vad departementschefen anförte;

b) godkänna av utskottet framlagd stat för de kliniska forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 160 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrarna *Ohlon, Boman, Sundelin* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, fröken *Vinge* och herr *Helén*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och i anslutning till motionerna I: 426 och II: 518, såvitt här vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1956/57, vidtaga den ändring i personalförteckningen för de kli-

niska forskartjänsterna, som föranledes av vad reservanterna anförte;

b) godkänna av reservanterna föreslagna stat för de kliniska forskartjänsterna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1956/57;

c) till Gemensamma universitetsändamål: Klinisk forskning för budgetåret 1956/57 anvisa ett förslagsanslag av 228 000 kronor.

Punkten föredrogs. Därvid anförde:

Herr **HELÉN** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Ohlon m. fl.

Herr **JOHANSSON** i Mysinge (bf):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 53—55

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 56 och 57

Lades till handlingarna.

Herr talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

§ 9

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av klinik för alkoholsjukdomar vid karolinska sjukhuset,

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till skyddssympning mot polio,

nr 81, i anledning av Kungl. Maj:ts

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

proposition angående anslag för budgetåret 1956/57 till Svenska sjukhuset i Korea,

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 83, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser ytterligare medel till kommittéer och utredningar genom sakkunniga under elfte huvudtiteln,

nr 84, i anledning av väckt motion om bidrag av statsmedel till Förbundet för sockersjukas rådgivningsverksamhet,

nr 85, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde, och

nr 86, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1955/56, i vad propositionen avser anslag till Statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö och statens alkoholistanstalt därstädes.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 10

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 31, i anledning av väckta motioner om vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen.

Till bevillningsutskottet hade hänvisats följande inom riksdagen väckta, av utskottet till behandling i ett sammanhang upptagna motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 291 av herr *Ewerlöf m. fl.* och II: 239 av herr *Hjalmarson m. fl.*, vari hemställtts att riksdagen måtte

1) antaga i motionerna framlagt förslag till förordning om rätt till förlustutjämning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte efter den utredning som härför kunde vara behövlig, för 1957 års riksdag framlägga förslag rörande permanenta regler dels för förlustutjämning vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet, som deklarerades enligt den s. k. kontantprincipen, dels för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och av inkomst av jordbruksfastighet;

II) de likalydande motionerna I: 293 av herr *Ohlon m. fl.* och II: 224 av herr *Ohlin m. fl.*, vari såvitt nu vore i fråga hemställtts, att riksdagen måtte besluta

1) antaga i motionerna intaget förslag till förordning om rätt till förlustutjämning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

2) antaga ett i samma motioner framlagt förslag till förordning om ändring av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt (nr 576);

3) »att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om permanenta regler för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet»; ävensom

III) de likalydande motionerna I: 300 av herr *Sigfrid Larsson m. fl.* samt II: 222 av herrar *Hansson* i Önnarp och *Hansson* i Skegrie, vari hemställtts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning rörande införande av öppen resultatutjämning vid taxering av inkomst av jordbruksfastighet och rörelse, så att förslag i avseenden, som angivits i motionerna, kunde föreläggas

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

redan årets riksdag eller senast 1957 års riksdag.

Utskottet hemställde,

1) att de likalydande motionerna I: 291 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 239 av herr Hjalmarson m. fl. om vidgade möjligheter till s. k. resultatutjämning vid beskattningen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) att de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlön m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl. om vissa lättnader i beskattningen, i vad motionerna behandlats i detta betänkande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd; ävensom

3) att de likalydande motionerna I: 300 av herr Sigfrid Larsson m. fl. samt II: 222 av herrar Hansson i Önnarp och Hansson i Skegrie om införande av öppen resultatutjämning vid taxering till skatt för inkomst av jordbruksfastighet och rörelse icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Kristensson* i Osby, *Spetz*, *Söderquist*, *Velander*, *Sjölin*, *Kollberg* och *Edström*, som ansett att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 291 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 239 av herr Hjalmarson m. fl. samt de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlön m. fl. och II: 224 av herr Ohlin m. fl., sistnämnda motioner i vad de behandlats i förevarande betänkande,

a) antaga ett i reservationen intaget förslag till förordning om rätt till förlustutjämning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

b) antaga av reservanterna framlagt förslag till förordning om ändring av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt (nr 576);

2) att riksdagen måtte, i anledning av de likalydande motionerna I: 291 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 239 av herr Hjalmarson m. fl., de likalydande motionerna I: 293 av herr Ohlön m. fl. och

II: 224 av herr Ohlin m. fl., sistnämnda motioner i vad de behandlats i detta betänkande, ävensom de likalydande motionerna I: 300 av herr Sigfrid Larsson m. fl. samt II: 222 av herrar Hansson i Önnarp och Hansson i Skegrie, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning om permanenta regler för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och inkomst av jordbruksfastighet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr EDSTRÖM (h):

Herr talman! Det ärende som är behandlat i bevillningsutskottets betänkande nr 31 gäller egentligen två olika frågor. I första hand föreslås en lagstiftning om rätt till förlustutjämning för aktiebolag med flera juridiska personer, oavsett i vilken förvärvskälla förlusten har uppkommit. Även för fysiska personer, nämligen för jordbrukare som deklarerar enligt bokföringsmässiga grunder, förordas en sådan förlustutjämning. Den andra frågan gäller ett utredningsyrkande. Man begär nämligen att Kungl. Maj:t efter den utredning, som kan erfordras, redan till nästa års riksdag skall lägga fram ett förslag rörande permanenta regler för förlustutjämning vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet, som deklareraras enligt den s. k. kontantprincipen, samt för s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och av inkomst av jordbruksfastighet.

Frågan om möjligheterna till en resultatutjämning var under förarbetena till den nya företagsbeskattningen aktuell. Man övervägde då hur man skulle åstadkomma en förlustutjämning på annat sätt än som för närvarande tillämpas med uppläggande av vissa reserver i avskrivningsmedel vid värdering av maskiner, varulager m. m. De diskussioner som fördes inom företagsbeskattningskommittén ledde emellertid inte till ett utarbetat förslag i syfte att nå en resul-

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

tatutjämning. Företagsbeskattningskommittén begränsade sig till att framlägga förslag till förlustutjämning. Regeringen tog emellertid inte upp detta förslag i propositionen föregående år om skärpt företagsbeskattning och skärpta avskrivningsregler.

I och för sig kanske inte regeringens avoga inställning till en definitiv lösning av resultatutjämningsfrågan var så märklig. Kungl. Maj:t har under alla de år som frågan om rätt till förlustutjämning och resultatutjämning diskuterats ägnat denna ett anmärkningsvärt ringa intresse. Det kanske finns anledning att något referera, hur dessa frågor tidigare behandlats.

Jag skall inte ingå alltför mycket på detaljer men vill bara säga att redan år 1940 uttalade sig bevillningsutskottet för en utredning om rätt till förlustutjämning med hänsyn bl. a. till frågans stora betydelse för näringsföretagens beskattning. Under de sexton år som förflutit sedan dess har olika påminnelser gjorts från riksdagens sida, men dessa har inte lett till något som helst resultat. Visserligen finns det numera, vilket särskilt anmärkes i utskottets utlåtande, en lagstiftning om insättning av medel å skogskonto och om särskild skatteberäkning för s. k. ackumulerad inkomst, avsedd att minska olägenheterna av skattens progressivitet. Men varken denna lagstiftning eller de s. k. vinstreglerande dispositioner, som rörelseidkare och i viss utsträckning även jordbrukare har möjlighet att använda för att utjämna vinster och förluster, löser förlustutjämningsfrågan och än mindre frågan om generell resultatutjämning.

Enligt min uppfattning kan det inte vara rimligt, herr talman, att beskatta en skattskyldig, vare sig han är löntagare, jordbrukare, rörelseidkare eller något annat, för mera än hans verkliga inkomst. Den som under ett år måste redovisa förlust på sin verksamhet men inte får dra av förlusten till den del, varmed den överstiger inkomsterna un-

der beskattningsåret, från ett annat års vinst, blir föremål för en orättmätig beskattning. Detta träffar särskilt nya bolag som skall sätta i gång, och det drabbar bolag som skall starta ny fabriksverksamhet — man måste ju under sådana förhållanden räkna med ett par tre års förlust. Att de inte har rätt att dra av denna förlust från ett senare års vinst är felaktigt.

Denna fråga har varit uppe till diskussion i flera andra länder. Man har velat stimulera till att nya initiativ skall tagas och nya idéer föras fram. I England har man sedan flera år tillbaka en direkt förlustutjämning avseende tio år, och i andra länder, som jag har erfarenhet av, finns det möjligheter att vid startandet av ett företag aktivera förlusterna och sedan göra avskrivningar under flera år.

Det är någonting sådant vi vill ha infört också här i Sverige, så att nya initiativ kan tagas och nya idéer utvecklas. Frågan är enligt min uppfattning mycket betydelsefull, och de i motionen framställda yrkandena om omedelbara lagstiftningsåtgärder i syfte att åstadkomma förlustutjämning för aktiebolag och andra juridiska personer samt för jordbrukare, som deklarerar inkomst enligt bokföringsmässiga grunder, är väl motiverade. Att som majoriteten i bevillningsutskottet gör endast hänvisa till riksdagens skrivelse föregående år till Kungl. Maj:t, variden begär utredning i ämnet, är inte tillfredsställande. För att sådana skrivelser skall göra någon verkan och en utredning alltså sättas i gång, måste man göra påminnelser. Jag kan visserligen medge, att det här gäller mycket komplicerade och svårösta problem, som kan komma att aktualisera frågan om en resultatutjämning för alla skattskyldiga. Att så är fallet bör emellertid enligt min mening inte leda därhän, att man nu avstår från att som en första etapp i försöken att skapa ett rättvisare skattesystem genomföra rätt till förlust-

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

utjämning på det sätt som föreslagits i motionen och som accepterats av oss reservanter. Vi tar ju i reservationen också främst sikte på de i praktiken allmännast förekommande fallen, där ett omedelbart behov av att få förlusterna utjämnade föreligger, nämligen — förutom för juridiska personer — för bokföringsskyldiga rörelseidkare och de jordbrukare, som redovisar sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder. Det är riktigt, att behov av förlustutjämning även föreligger beträffande andra förvärvskällor. Men på denna punkt begär reservanterna utredning, varvid även möjligheterna att medge öppen resultatutjämning vid beskattningen skall undersökas.

För dem som ställer sig tvivlande inför lämpligheten att på detta sätt bryta ut en grupp skattskyldiga, nämligen aktiebolagen m. fl. juridiska personer samt rörelseidkarna och vissa jordbrukare, kanske det kan vara lämpligt att erinra sig, att de senaste årens skatteskräpningar för denna kategori skattskyldiga medfört olägenheter, som drabbat inte bara dem själva utan även samhällsekonomin i stort. Beskattningen verkar hämmande på initiativviljan och på möjligheterna att skaffa riskvilligt kapital till nya rörelser eller till utbyggnad av redan bestående företag. Varje lättnad i beskattningen på detta område leder därför på längre sikt till ökat välstånd, till en förbättrad ekonomisk bas att bygga landets och löntagarnas framtida välstånd på.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservanternas förslag.

Herr STRANDH (fp):

Herr talman! Som herr Edström nämnde är denna fråga gammal. Jag kan i någon mån komplettera hans uppgifter om dess förhistoria.

På förslag av ett enigt bevillningsutskott skrev ju riksdagen redan 1940 till

Kungl. Maj:t och begärde en utredning i detta spörsmål. Skrivelsen behandlades av 1944 års allmänna skattekommitté, men denna nöjde sig med att lägga fram förslag om beskattning av ackumulerad inkomst. Sedan hamnade skrivelsen, som så många andra, hos de inte obekanta 1950 års skattelagssakkunniga, och där låg den, när företagsbeskattningskommittén 1954 kom in på ämnet. Då hade vi från vårt håll i riksdagen väckt flera motioner med yrkande om utredning och förslag om bättre resultatutjämning.

1954 års bevillningsutskott skrev, att sedan vi fått en möjlighet till särskild beskattning av ackumulerad inkomst och till insättning av medel på skogskonto hade de värsta olägenheterna vid beskattningen undanröjts när det gällde vinstutjämning. Utskottet ansåg också, att det var av vikt att möjligheterna till resultatutjämning utreddes, men framhöll, att det inte kunde ta ställning därtill utan att först avvakta vad företagsbeskattningskommittén skulle framlägga för förslag. Detta förslag kom ju i september 1954 och omfattade bland annat som ett komplement till de väsentligt skärpta avskrivnings- och varulagervärderingsreglerna en viss begränsad rätt till förlustutjämning. Jag vill nämna, att två reservanter, herrar Gustafson i Göteborg och Wehtje, ansåg, att denna förlustutjämning skulle utsträckas också till fysiska personer, som bedrev rörelse eller jordbruk med bokföringsmässig redovisning. I propositionen, som kom till vårriksdagen 1955, togs emellertid inte kommitténs förslag till förlustutjämning upp på grund av — som dåvarande finansministern hävdade — de starka invändningar, som hade riktats mot detsamma. Därför framfördes bland annat från folkpartihåll i samband med behandlingen av propositionen yrkanden om införande av rätt till förlustutjämning för rörelseidkare och jordbrukare med bokföringsmässig redovisning.

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämnning vid beskattningen

Dessa yrkanden grundades på i motionerna redovisade lagförslag. Vi yrkade också på en utredning om införande av öppen resultatutjämnning för rörelse och jordbruksfastighet. 1955 års bevillningsutskott avstyrkte yrkandena om omedelbart införande av rätt till förlustutjämnning och om utredning av resultatutjämnningen men förordade dock en förnyad skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning så snart som möjligt rörande frågan om införande av rätt till förlustutjämnning. Detta blev också riksdagens beslut.

Så sent som i höstas meddelade finansministern i ett interpellationssvar, att frågan om förlust- och resultatutjämnning skulle bli föremål för utredning så snart han kunde ställa — såsom han sade — sådan lämplig, kvalificerad arbetskraft till förfogande, som inte behövdes för andra, mera brådskande skatteutredningar. Vi anser dock, att denna fråga om förlustutjämnning, som nu har stått i utredningskön i 16 år, är lika viktig som några andra frågor, som ligger under utredning. Här har ju redan skett en utredning, och förslag har framlagts; jag tänker då på det förslag som kom från företagsbeskattningskommittén.

Reservanterna anser, att vi, när vi nu i princip är ense, skulle kunna vidta direkta lagstiftningsåtgärder. Vi har också till årets riksdag kommit igen med våra tidigare yrkanden och har därvid också framlagt lagförslag, som vi menar att man kan bygga på. Vi begär också, att den större frågan om resultatutjämnning göres till föremål för utredning.

Jag skall bara ta ett exempel, som visar vilka inkonsekvenser i beskattningen som följer, så länge man inte har rätt till förlustutjämnning. Om ett nystartat företag redovisar en förlust på 10 000 kronor varje år under de två första åren och tredje året, när det har kommit i gång, en vinst på 20 000 kronor, har detta företag icke någon vinst,

om man räknar genomsnitt för de tre åren. Det hela går jämnt ihop. Företaget får i alla fall det tredje året skatta för 20 000 kronors inkomst, d. v. s. för lika mycket som förlusten har varit. Detta är enligt vår uppfattning inkonsekvent, och denna inkonsekvens bör undanröjas snarast möjligt. Vi har också ett lagförslag, som torde vara lika bra som andra skatteförslag. Därför yrkar vi, att rätt till förlustutjämnning skall införas från och med nästa år. Vidare begär vi i motionerna utredning om en öppen resultatutjämnning.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till den av herr Kristensson i Osby m. fl. avgivna reservationen.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Som här förut framhållits av herrar Edström och Strandh är frågan om förlustutjämnning av gammalt datum. Redan för 16 år sedan låg den på riksdagens bord. Bevillningsutskottet yrkade då utredning om rätt att från vinst i viss förvärvskälla avdra förlust i samma förvärvskälla, som härstammar från tidigare år. Åren har gått och ingenting har blivit gjort åt saken. Det är väl därför inte underligt, att vi från höger- och folkpartihåll reagerar och kräver omedelbar lagstiftning i detta ärende. Vi har funnit det lönlöst att gå och vänta på förslag från Kungl. Maj:t i denna sak. Riksdagen bör här själv gå till handling.

Frågan om öppen resultatutjämnning är av yngre datum, men den kräver också en snabb lösning. Från såväl höger- och folkparti- som bondeförbundshåll föreligger motionsyrkanden om utredning i saken. Tyvärr har dessa yrkanden i bevillningsutskottet endast fullföljts av höger- och folkpartirepresentanterna. Bondeförbundets representanter i bevillningsutskottet har av för mig oförståelig anledning tagit avstånd från sina partivänners yrkanden. Möjligen har bondeförbundsrepresentanter-

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

na gjort detta därför, att de anser att jordbrukare som deklarerar efter kontantprincipen redan har möjlighet till en relativt stor dold resultatutjämning genom att det författningsenligt är möjligt att skjuta på såväl inkomst- som utgiftsposter i deklarationen, så att en deklaration för en jordbruksfastighet kan omfatta poster från inte mindre än tre olika produktionsår. Gör man en sådan förskjutning, krånglar man emellertid till hela lönsamhetsberäkningen för jordbruket, vilket icke torde ligga i jordbrukarnas intresse. Tvärtom bör det väl för jordbrukarna vara av stort värde att man även ur de enkla räkenskaper, som behövs för en deklaration efter kontantprincipen, något så när riktigt kan utläsa jordbruksrörelsens verkliga driftresultatet. Detta har sin betydelse inte bara för jordbrukarna själva utan även för det allmänna, eftersom jordbrukarnas självdeklarationer i stor utsträckning användes vid statistiska undersökningar av jordbrukets lönsamhet m. m.

Det har, herr talman, närmast varit för att framföra denna synpunkt som jag begärt ordet. Jag vill emellertid dessutom starkt understryka att en öppen resultatutjämning för jordbrukets vidkommande skulle verksamt bidra till att investeringarna inom jordbruket inte skulle snedvridas på det sätt som nu i många fall sker. Det är nämligen nu ofta så, att om en jordbrukare får en god skörd eller av någon anledning måste sälja ut en del djur, varigenom den deklarationsmässiga intäkten blir hög, så måste han för att icke en alltför stor del av pengarna skall gå till skatt företa utbyte av maskiner och redskap, även om dessa investeringar inte är driftekonomiskt försvarbara. Hade det då exempelvis, såsom framhållits i vissa motioner, funnits möjlighet att insätta pengar, som influtit från dessa djurförsäljningar, skattefritt på ett spärrat konto, så hade investeringarna i maskiner och redskap kunnat uppskjutas

till det tillfälle, då det ur såväl driftekonomisk som allmän synpunkt varit förmånligast att göra dem.

En lagstiftning rörande öppen resultatutjämning skulle dessutom nog bidra till ett ökat sparande bland jordbrukarna och ett mer ekonomiskt utnyttjande av jordbrukets produktionsmöjligheter. Samma skulle säkerligen också bli förhållandet inom förvärvskällan rörelse.

Herr talman! Jag har närmast velat framföra dessa korta reflexioner rörande den öppna resultatutjämnings betydelse för jordbruket, och jag ber härmed att få yrka bifall till den reservation som fogats till bevillningsutskottets föreliggande betänkande.

Herr KÄRRLANDER (s):

Herr talman! Det är riktigt som de föregående ärade talarna framhållit att frågan om vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen har varit föremål för riksdagens prövning vid ett flertal tillfällen. Senast var så fallet vid 1955 års riksdag i samband med behandlingen av de nya bestämmelserna rörande företagsbeskattningen.

Bevillningsutskottet framhöll då, att även om man skulle begränsa sig till att införa rätt till förlustutjämning för juridiska personer, borde frågan föregås av en ingående utredning för att klarlägga de komplicerade och svårlösta problem som skulle komma att uppstå för sig. Men utskottet framhöll också att om detta gällde beträffande juridiska personer, var det ändå mer nödvändigt med en utredning, därest man tänkte sig att utvidga rätten till förlustutjämning att omfatta även fysiska personer. Att denna utskottets ställning dock inte innebar, såsom här också har betygats, något principiellt ståndpunktstagande emot en förlustutjämning, framgår helt enkelt därav, herr talman, att bevillningsutskottet förordade skrivelse till

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämnning vid beskattningen

Kungl. Maj:t med begäran om att en utredning borde ske snarast möjligt.

Under den tid som gått sedan dess, knapp ett år, har det såvitt jag kan förstå inte inträffat någonting som kunde göra det befogat att nu inta en annan ståndpunkt. Jag finner det därför inte nödvändigt, herr talman, att nu upprepa alla de argument i sak som kan anföras för och emot en förlustutjämnning. De som talat för reservationen har ju inte heller kunnat förebbringa några nya sakliga motiv, som skulle kunna göra att man nu kom fram till ett annat slutresultat.

Såväl herr Edström och herr Strandh som herr Nilsson i Svalöv har här erinrat om att denna fråga nu är 16 år gammal, och man har sagt att detta beror på att regeringen inte har velat göra någon utredning — regeringen har inte, sade herr Edström, haft något större intresse av att åstadkomma en sådan. Ja, det finns ingen anledning för mig att ta ställning till vad regeringen gjort eller icke gjort. Regeringen får i det fallet svara för sig själv. Herr Edström säger emellertid att det är nödvändigt med påminnelser; det räcker inte med att bevillningsutskottet i fjol förordat en skrivelse och att riksdagen antog detta förslag. Men, herr Edström, det har faktiskt hänt en sak sedan dess. Finansministern har i en interpellationsdebatt sagt att såvida det finns möjligheter för honom att avdela folk som kan ta upp detta problem till en utredning så skall han göra det fortast möjligt. Detta är alltså någonting som alls inte stöder kravet på en ny skrivelse utan alldeles tvärtom.

Inte heller frågan om en utredning rörande rätten till en öppen resultatutjämnning har, herr talman, sedan riksdagsbehandlingen i fjol undergått någon förändring. De skäl som bevillningsutskottet då anförde emot en utredning och som riksdagen anslöt sig till är alltjämt, såvitt jag förstår, bärande. Utskottet sade då att frågan om en öppen

resultatutjämnning måste betraktas som ett önskemål ställt på längre sikt. Om man här skulle göra en utredning, menade bevillningsutskottet, så borde man inte begränsa sig till vissa förvärvskällor utan aktualisera hela frågan om en resultatutjämnning för alla skattskyldiga. Jag tror också att det var någonting sådant — om jag inte missuppfattade herr Edström — som han var inne på då han sade, att ingen skattskyldig egentligen bör betala mera skatt än för vad han verkligen förtjänar. Om man skall göra på det sättet så blir problemet, såvitt jag förstår, mycket svårlost och stort. Om man skulle göra en öppen resultatutjämnning kan det i vissa hänseenden innebära — som bevillningsutskottet sade i fjol — att man får gå till omprövning av hela vårt skattesystem. Skall man komma in på en resultatutjämnning inte bara för vissa rörelseidkare utan även för andra inkomsttagare så lär det nog inte bli så lätt som man vill antyda när man motionerar.

Ja, herr talman, jag tror inte att det är nödvändigt att från bevillningsutskottets sida förlänga denna debatt. Jag vill bara sluta med att säga att de skäl som riksdagen i fjol anslöt sig till sedan bevillningsutskottet tagit ställning, de skälen är hållbara även i år. Med hänvisning till vad jag nu sagt ber jag att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Herr EDSTRÖM (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Kärrlander efterlyser någonting nytt som hänt under detta år. Det är just det, herr Kärrlander, att det inte hänt någonting. Därför måste vi ge en påstötning. Hade det verkligen gjorts någonting så hade vi inte behövt komma med denna påstötning.

Det finns också ett ordspråk, herr Kärrlander, som säger, att det bästa är det godas fiende. Det bästa i detta fall är en öppen resultatutjämnning, och det

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämnung vid beskattningen

kan vi utreda, men då det finns ett förnuftigt förslag till en förlustutjämnung för de mest akuta och viktiga fallen, varför skall vi då inte ta det förslaget?

Herr KÄRRLANDER (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Edströms uppreparande av att det inte hänt någonting vill jag påminna om att jag alldeles nyss påpekade, att finansministern i ett svar på en interpellation sagt, att han är beredd att, om det ges honom möjligheter, verkställa det uppdrag som riksdagen gett regeringen. Jag skulle kunna utöka detta med vad bevillningsutskottet skrev för någon tid sedan i sitt betänkande nr 25 om det önskvärda i att alla de beställningar, som kommit till 1950 års skattelagssakkunniga, skulle effektueras fortast möjligt. Även detta står på plussidan och gör det än mindre befogat att nu begära en ytterligare skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr HANSSON i Önnarp (bf):

Herr talman! Utskottet har börjat sitt utlåtande med att hänvisa till beskattningens slutenhetslut. Litet längre fram pekar utskottet på en del undantag från denna slutenhetslut, t. ex. att rörelseidkare och »i någon mån» även jordbrukare genom s. k. vinstreglerande dispositioner i viss utsträckning kan utjämna vinster och förluster. Detta är naturligtvis riktigt. Man har, såvitt jag förstår, därmed velat göra gällande att redan nu föreligger möjligheter att åstadkomma något som verkar som en resultatutjämnung. Det har utvecklats en godtaggen praxis, att man enligt kontantprincipen kan göra vissa extra inköp av driftförnödenheter och göra vissa investeringar, där kostnaderna är avdragsgilla.

Anledningen till att vi väckte denna motion är, att vi inte är tillfredsställda med detta förfaringsätt. Vi anser det inte vara riktigt vare sig ur driftseko-

nomiska synpunkter eller ur samhällets synpunkter, att den enskilde av skattemässiga skäl skall köpa saker, som han annars inte skulle ha köpt, eller göra investeringar vid en tidpunkt, som inte är allra lämpligast. Jag har svårt att föreställa mig, att införandet av en öppen resultatutjämnung skulle innebära ett så avsevärt avsteg från nu gällande principer som utskottsmajoriteten vill göra den till i sitt resonemang. Vi har dock erkänt, att frågan är av sådan karaktär, att en utredning måste föregå inrättandet av öppen resultatutjämnung.

Utskottet har på s. 15 i fråga om förlustutjämnungen skrivit, att det förutsätter att den utredning, som skall ske, också kommer att omfatta sådan utjämnung när det gäller inkomst av jordbruksfastighet, som redovisas enligt kontantprincipen. Nu har jag kanske missuppfattat det hela, men som jag har fattat det är dock en förlustutjämnung inte riktigt detsamma som en resultatutjämnung. En resultatutjämnung kan man tillgripa även i andra situationer än dem där det kan bli fråga om förlustutjämnung. Förlustutjämnung enligt kontantprincipen förefaller åtminstone mig ganska svår att tekniskt genomföra. Man skulle kunna tänka sig en s. k. negativ avsättning till ett utjämningskonto i de fall rörelsen har gått med förlust, men det får väl bli utredningens uppgift att klarlägga sådana saker.

Vår mening är att denna reform inte skall begränsas till jordbruket utan att den skall omfatta andra rörelsegränar, som beroende på omständigheter, som rörelseidkaren inte råder över, har mycket ojämma inkomster. Skördeutfallet t. ex. är i allra högsta grad beroende av hur väderleken blir under vegetationsperioden. Jag har roat mig med att undersöka hur stor inverkan en variation i skördeutfallet har på t. ex. jordbrukarens inkomst vid ett slättbyggsjordbruk utan skog. Vid intensiv drift kom-

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämnning vid beskattningen

mer man fram till att en skördeminskning på mellan 15 och 20 procent från det normala betyder, att brukarens inkomst försvinner. I omvända situationer ökas givetvis inkomsten avsevärt. Det ojämna utfallet vid basjordbruket med 20—25 hektars areal i bättre trakter slår så starkt, att jordbrukarna — såsom utskottets talesman i första kammaren nyss sade — inte kan skydda sig från den progressiva verkan av beskattningen utan av skatteskal stimuleras göra investeringar. Härtill bidrar också den enkla anledningen att de då har råd. Men vid andra tillfällen, när de verkligen behöver investera, står de kanske utan möjlighet att göra detta.

Vi har i vår motion också rört vid frågan i vad mån en sådan resultatutjämnning har betydelse för att mildra verkan av dåliga skördeutfall. Vi har kopplat ihop i viss mån värdet av en resultatutjämnning med möjligheterna att gardera sig i situationer med mycket dåligt skördeutfall. Det skulle säkert vara värdefullt, om man kunde komplettera resultatutjämnning med skörde-skadeförsäkring.

Jag tror, herr talman, att jag med detta har redovisat min uppfattning om hur utskottet har skrivit. Denna uppfattning gör, att jag här yrkar bifall till utskottets hemställan under punkten 1) och 2), men till reservationen under dess punkt 2).

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! De önskemål som framställts i samband med diskussionen om detta utskottsbetänkande torde vara något som vi i stort sett är överens om. Tvisten gäller egentligen huruvida vi skall ta detta förslag direkt eller om vi via en utredning skall klarlägga konsekvenserna av förslaget och de metoder som måste tillämpas.

I den motion som den siste talaren uppehöll sig vid har det sagts att man skulle ha en resultatutjämnning och dessutom skörde-skadeförsäkring. Frågan

om skörde-skadeförsäkring ligger för närvarande under utredning, och det skulle förvåna mig om inte denna skörde-skadeförsäkring kommer att avlämnas sitt betänkande redan 1957 och därvid kanske också i någon mån beröra just frågan om den öppna resultatutjämnningen. Man kanske blir nödsakad att gå denna väg. Om det visar sig att försäkringsvägen blir alltför opraktisk att beträda får man måhända åstadkomma en resultatutjämnning inom jordbruket för att neutralisera verkningarna av toppar och bråddjup i fråga om jordbrukets inkomster och utgifter.

Jag vill också gärna instämma i vad någon, jag tror det var herr Strandh, sade om att han inte riktigt kunde få klart för sig orsaken till att den hos Kungl. Maj:t i fjol gjorda beställningen av en utredning inte effektuerats. Han drog den — jag skulle tro riktiga — slutsatsen att det berott på att man inte haft expertis att ställa till förfogande. Jag vill då helt instämma i herr Strandhs yttrande att denna fråga är så pass viktig att den rättvisligen inte bör skjutas undan till förmån för andra frågor.

När det sedan sägs att en del av detta problem kan lösas omedelbart och en del skall bli föremål för utredning, vill jag erinra om att riksdagen i fjol på bevillningsutskottets förslag fattade beslut om en förutsättningslös utredning. Det innebär väl att Kungl. Maj:t kan tillsätta en utredning och ge denna sådana direktiv att den får möjligheter att utreda frågan i hela dess vidd. Riksdagen har alltså i fjol fattat beslut om utredning, det är bara det att Kungl. Maj:t icke har effektuerat riksdagens beställning. Av den anledningen var det ju svårt för oss att i år besluta göra ytterligare en rekvisition innan regeringen effektuerat den rekvisition som tidigare gjorts.

Jag vill sluta med att uttala förhoppningen att den utredning, som riksdagen begärt på förslag av ett enhälligt bevillningsutskott, skall av Kungl. Maj:t

Vidgade möjligheter till förlust- och resultatutjämning vid beskattningen

sättas i gång utan alltför stor tidsspillan och att man försöker att genom denna utredning få fram ett resultat som ger oss möjlighet att överblicka konsekvenserna av de förslag som här framförts och sålunda skapar förutsättningar att lösa denna fråga som — såsom tidigare i dag framhållits från denna talarstol — under många år diskuterats både intensivt, detaljerat och ingående.

Som frågan för dagen ligger till ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Herr Vigelsbo framhöll att det egentligen icke är någon större skillnad i uppfattning mellan utskottsmajoriteten och reservanterna. Herr Vigelsbo sade att skillnaden bara gäller frågan, huruvida vi skall anta förslagen direkt eller vänta på en utredning. Detta är nog inte rätt uppfattat, herr Vigelsbo. Det rör sig här om två skilda saker: å ena sidan förlustutjämning och å andra sidan öppen resultatutjämning.

När det gäller förlustutjämning är vi nog ganska ense, att skillnaden ligger bara i huruvida vi skall anta förslaget direkt eller vänta på en utredning, men när det gäller den öppna resultatutjämnings synen synes det mig vara stora skillnader mellan oss reservanter och utskottsmajoriteten. Utskottsmajoriteten säger klart och tydligt i sitt betänkande, att utskottet finner motionsyrkandena om utredning rörande en öppen resultatutjämning ej böra föranleda någon riksdagens åtgärd. Tidigare i samma stycke står att det som nu bör lösas är frågan om förlustutjämnings. Det är denna fråga som är viktig, anser utskottet. Den andra frågan, öppen resultatutjämning, kan man skjuta på. Vi reservanter anser att denna sista fråga är minst lika viktig, och därför begär vi skrivelse till Kungl. Maj:t rörande en utredning. Jag tror att herr Vigelsbo har missuppfattat hela saken.

Herr VIGELSBO (bf):

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Nilsson i Svalöv att det i utskottsmajoritetens motivering i alla fall har sagts: »Då föregående års riksdagsskrivelse i frågan inte begränsats till förlustutjämning beträffande visst eller vissa inkomstslag, förutsätter utskottet att den utredning, som med anledning av skrivelsen kommer att ske, även skall omfatta sådan inkomst av jordbruksfastighet som redovisas enligt kontantprincipen.»

Herr NILSSON i Svalöv (h):

Herr talman! Här betonade ju herr Vigelsbo själv att detta uttalande av bevillningsutskottet föregående år gällde förlustutjämnings och ej öppen resultatutjämning.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav först propositioner beträffande punkterna 1) och 2), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i dessa delar dels ock på bifall till punkten 1) i den vid betänkandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Edström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkterna 1) och 2) i utskottets betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit punkten 1) i den vid betänkandet fogade reservationen av herr Kristensson i Osby m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspro-

Den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri m. m.

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Edström begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 86 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets i punkterna 1) och 2) gjorda hemställan.

Härefter framställde herr talmannen i fråga om punkten 3) propositioner dels på bifall till utskottets däri gjorda hemställan dels och på bifall till punkten 2) i den vid betänkandet avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 3) i utskottets betänkande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit punkten 2) i den vid betänkandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Nilsson i Svalöv begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 110 ja och 94 nej, varjämte

6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i punkten 3).

§ 11

Föredrogos vart efter annat:

jordbruksutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; samt bevillningsutskottets betänkanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i vissa fall.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtande och betänkanden hemställt.

§ 12

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 192, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående insättning å skogskonto i visst fall.

§ 13

Den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri m. m.

Föredrogos bankoutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckta motioner dels om översyn av formerna för den

Den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri m. m.

statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri samt återupptagande av utredningen om småföretagens lokalfrågor dels ock om viss ändring av bestämmelserna angående industrigarantilån.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft fyra inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nr 218 i första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* och nr 458 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* samt nr 323 i första kammaren av herr *Andersson, Alvar, m. fl.* och nr 258 i andra kammaren av herr *Andersson i Brämhult m. fl.*

I motionerna I: 218 och II: 458, vilka voro likalydande, hade hemställts att riksdagen måtte besluta dels att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om översyn av formerna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri dels ock i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att den utredning om småföretagens lokalfrågor som tillsatts i november 1948 men förklarades vilande 1951 måtte återupptagas.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1) anse motionerna I: 218 och II: 458, i vad de avsåge den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri, ävensom motionerna I: 323 och II: 258 besvarade genom vad utskottet anförde;

2) besluta att motionerna I: 218 och II: 458 i den del de avsåge utredningen om småföretagens lokalfrågor icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Danmans, Carlsson i Tibro och Löfgren*, vilka ansett att utskottet under punkt 2 bort hemställa att riksdagen måtte besluta att med bifall till motionerna I: 218 och II: 458 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att den utredning av småföretagens lokalfrågor, som tillsatts i

november 1949 men förklarats vilande 1951, måtte återupptagas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *CARLSSON i Tibro (fp)*:

Herr talman! Den form av verksamhet inom vårt näringsliv, som benämnes hantverk och småindustri, är alltför av största betydelse för såväl dess många utövare som allmänheten, och för att de på bästa sätt skall kunna betjäna sina kunder är det nödvändigt att lokaler finns även i de centrala delarna av våra städer och tätorter.

Nu pågår ju som vi alla känner till en omfattande saneringsverksamhet särskilt i storstäderna, och det är i många fall nödvändigt att lägga ned företag och rörelser som varit i gång under en lång följd av år. Önskvärt vore ju då att kunna hänvisa dessa företagare till andra lämpliga och mera tidsenliga lokaler utan att de behöver flytta alltför långt från den kundkrets de tidigare betjänat.

Jag förmodar att det var hithörande problem handelsministern ansåg det vara angeläget att lösa, då utredning igångsattes år 1948 med direktiv att utreda frågan om anskaffning och modernisering av såväl enskilda som kollektiva verkstadsanläggningar.

Sedan den 19 januari 1951 är denna utredning vilande på grund av, som det heter, att Kungl. Maj:t ansåg att de förslag, som utredningen förberedde, inte i dåvarande konjunkurläge kunde förverkligas. Den 11 februari 1953 svarade dåvarande handelsministern på en enkel fråga i denna kammare, att han då inte var beredd föreslå att utredningen skulle återupptagas, men lovade att hithörande frågor med uppmärksamhet skulle följas inom handelsdepartementet.

I den motion, II: 458, som bankoutskottet behandlat i utlåtandet nr 19, föreslås beslut att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels om översyn av for-

Den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri m. m.

merna för den statsunderstödda långivningen till hantverk och småindustri, dels att den vilande utredningen om småföretagens lokalfrågor återupptages.

Mot utskottets skrivning vad gäller formerna för den statsunderstödda långivningen föreligger ingen reservation, och jag konstaterar med tillfredsställelse utskottets välvilliga skrivning. I fråga om lokalfrågorna däremot ställer sig utskottet helt avvisande mot motionärernas yrkande att den år 1948 påbörjade utredningen skall återupptagas och slutföras. Det är på denna punkt som folkpartiets utskottsledamöter reserverat sig för bifall till motionen, och anmärkningsvärt är att inte ens högern ansett sig kunna stödja detta förslag. Utskottsmajoriteten skriver att företagarföreningarna framdeles kommer att ägna uppmärksamhet åt denna fråga samt att de kommunala myndigheterna bör beakta detta spörsmål. Vi däremot anser att en allsidig utredning bör ligga till grund för de åtgärder som här kommer att vidtagas för att denna fråga skall få sin bästa lösning.

Med stöd av vad jag här anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr MALMBORG i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan i utlåtandet nr 19 med hänvisning till vad utskottet där har yttrat.

Beträffande lokalfrågorna hänvisar vi till företagarnas och deras föreningars arbete och likaså till kommunernas möjligheter att ingripa. För övrigt har detta tidigare varit uppe till behandling, och jag anser att frågan nu blivit nöjaktigt besvarad.

Herr GUSTAFSSON i Skellefteå (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att ställa en fråga till utskottets talesman.

Motioner om småföretagens lokalbehov har nu återkommit flera år ända sedan 1953, och det är inte utan att ett studium av bankoutskottets utlåtande visar, att utskottets intresse har blivit svalare för varje år som gått. År 1953 var utskottet mycket positivt. Man sade att av vad som framkommit under motionens behandling syntes framgå, att småföretagens lokalbestånd inte varit tillfredsställande och att behovet av en upprustning av lokalerna sålunda var mycket framträdande. På den punkten var sålunda utskottsmajoriteten helt ense med motionärerna. Sedan sade utskottet att det med tillfredsställelse hade noterat, att hithörande frågor med uppmärksamhet följdes inom handelsdepartementet, och utskottet förutsatte att förslag till positiva åtgärder komme att föreläggas riksdagen så snart lämpligen kunde ske.

Det var alltså 1953. Några som helst förslag i den här riktningen har vi ju inte sett till på de tre år som gått sedan dess.

År 1954 erinrade utskottet om vad det hade sagt 1953 och fortsatte: »Utskottet vill även erinra om att frågan om statlig stöd i olika former åt företagsrationaliseringen för närvarande är föremål för utredning av särskilda av statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkallade sakkunniga.» Man förutsatte att denna fråga skulle behandlas av utredningen.

Nu hände sig emellertid att denna utredning kom med sitt slutbetänkande två dagar efter det att detta utskottsutlåtande var daterat, utan att ha behandlat småföretagens lokalfrågor.

I år säger utskottsmajoriteten, att det behov, som alltjämt föreligger av en upprustning av småindustriens lokaler, framdeles torde komma att uppmärksammas bl. a. från företagarföreningarnas sida.

År 1953 ville man alltså ha förslag från regeringen till riksdagen om åtgärder som staten skulle vidta för små-

företagens lokalfrågor; 1956 skjuter man hela frågan på företagarföreningarna och på kommunerna.

Nu skulle jag vilja fråga, vad som har inträffat sedan 1953 som gör att småföretagens lokalbehov har kommit i ett sådant läge, att bankoutskottets majoritet liksom finner det onödigt att staten vidtar några åtgärder och anser att hela frågan kan klaras av företagarföreningarna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 130 ja och 67 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner m. m.

Bankoutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tio inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nr 120 i första kammaren av herr *Ohlsson, Ebbe* och herr *Magnusson* och nr 88 i andra kammaren av herr *Svensson* i Krokstorp *m. fl.*, nr 324 i första kammaren av herr *Strandler m. fl.* och nr 256 i andra kammaren av herr *Persson* i Appuna *m. fl.*, nr 325 i första kammaren av herrar *Eliasson* och *Wolgast* och nr 259 i andra kammaren av herr *Andersson* i Brämhult *m. fl.*, nr 326 i första kammaren av herr *Pålsson m. fl.* och nr 586 i andra kammaren av herr *Jönsson* i Rossbol *m. fl.* samt nr 327 i första kammaren av herr *Franzén* och nr 255 i andra kammaren av herrar *Adolfsson* och *Börjesson*.

I motionerna hade framförts förslag om lättnader i skilda hänseenden i gällande kreditrestriktioner.

Utskottet hemställde,

1) att motionerna I: 120 och II: 88, I: 324 och II: 256 samt I: 327 och II: 255 måtte anses besvarade genom vad utskottet anfört;

2) att motionerna I: 325 och II: 259 samt I: 326 och II: 586 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Eliasson* och *Persson* i Norrby, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att motionerna I: 120 och II: 88, I: 324 och II: 256, I: 327 och II: 255, I: 325 och II: 259 samt I: 326 och II: 586 måtte anses besvarade med vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner

Herr PERSSON i Norrby (bf):

Herr talman! I bankoutskottets utlåtande nr 20 behandlas tio motioner, som alla avser lättnader för småindustrier m. fl. i fråga om att erhålla kredit. Det är inte så stor skillnad på utskottets utlåtande och reservationen, men jag vill här försöka klargöra, vari skillnaden består.

Utskottet säger att av remissyttrandena framgår, att det är svårt att kunna fastslå, att kreditrestriktionerna har verkat mera försvärande för småföretagarna än för de större företagarna. Vi reservanter har den uppfattningen, att så är fallet. Småföretagarna har merendels intet samlat kapital utan får mer än de större företagarna lita till lånat driftkapital och har det därför svårare än de större. Av remissyttrandena framgår, att Sveriges hantverks- och småindustriorganisation och Svenska jordbrukskreditkassan anser det vara tydligt, att småföretagarna har sämre möjligheter att finansiera sin rörelse än de större.

Vi söker i vår reservation fastslå — och för min del har jag mycket nära erfarenhet på området från småindustri i min hemort — att det är svårt för småföretagarna att kunna finansiera sina företag och att restriktionerna lägger hinder i vägen för dem att kunna få nödiga lån.

Sedan vill jag nämna en annan sak. Då statlig kreditgaranti är beviljad, är det mycket svårt att kunna utnyttja denna garanti. Vi anser att det bör på något sätt beredas möjligheter att göra det.

Utskottet säger att det bör kunna ankomma på bankofullmäktige att, om skäl därtill föreligger, efter framställning, i någon mån uppmjuka möjligheterna att få lån. Vi säger detsamma i vår reservation, och på den punkten är det inte så mycket som skiljer oss från utskottsmajoriteten. Utskottet hemställer att motionerna I: 120 och II: 88, I: 324 och II: 256 samt I: 327 och II: 255

må anses besvarade genom vad utskottet anfört och att motionerna I: 325 och II: 259 samt I: 326 och II: 586 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vi reservanter anser att de senare motionerna skall behandlas på samma sätt som de förra och kunna komma upp till bankofullmäktiges bedömande och handläggning, om det kan anses vara skäl därför.

Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det är ovedersägligt, att den mindre företagsamheten känner stora svårigheter på grund av kreditrestriktionerna. Man bör givetvis göra allt som kan göras inom ramen för den politik, som vi nu måste vara eniga om i det läge som föreligger, för att småindustrien och hantverket och över huvud taget den mindre företagsamheten inte skall få det alltför svårt. Man har att förvänta att det är i den andan den utredning arbetar, som igångsatts för att klargöra, huruvida den ena eller den andra gruppen av företagsamhet drabbats hårdare av kreditrestriktionerna, för att därigenom kunna få en utgångspunkt för åtgärder till stöd för sådana näringsgrenar, som bevisligen har drabbats alltför hårt av kreditrestriktionerna.

När det gäller att ta ställning till de olika motioner, som finns redovisade i bankoutskottets utlåtande nr 20, så är det förklarligt, att man ifrån olika håll försökt att modifiera vissa synpunkter för att uppnå en sammanjämkning. Jag vill gärna betyga, att jag inte till alla delar är fullt tillfreds med den skrivning, som utskottsutlåtandet innebär, men jag kan å andra sidan inte riktigt förstå, att man på bondeförbundshåll har ansett sig böra föga en reservation av denna art till detta utlåtande, eftersom jag åtminstone för min del hade den uppfattningen, att det sätt, på vil-

Utlämnande av vissa lån utan hinder av gällande kreditrestriktioner

ket vi försökte sammanjämka åsikterna i utskottet, skulle leda till ett enhälligt utlåtande. Det var med hänsyn därtill som vi från folkpartiets sida gick med på en sådan skrivning som här gjorts i utskottets utlåtande.

I fråga om vad som i verkligheten skiljer utskottsutlåtandet från reservationen har herr Persson i Norrby redan sagt, att det är mycket litet. Jag har väl närmast en känsla av att det är ett behov att över huvud taget åstadkomma en reservation som är anledningen till att vi nu har en sådan. Det kan skilja i fråga om detaljuppfattningar, huruvida riksbanken eller de övriga bankerna skall tjänstgöra som kreditinstitut enligt de ramar som finns uppdragna. Jag utgår ifrån att man bör tillse, att de möjligheter som finns att ge lån inom den statliga kreditgarantien verkligen utnyttjas till fullo, i den mån det vid vanlig kreditgranskning befinnes möjligt.

Jag tror för min del att det råder full enighet om vad utskottet uttalat i den sista meningen, att det med hänsyn till vad som tidigare sagts är av vikt att bankofullmäktige uppmärksam följer utvecklingen och inom ramen för en fortsatt restriktiv kreditpolitik vidtar de åtgärder för tillgodoseende av motionernas syfte som fullmäktige finner möjliga att genomföra. Genom detta yttrande hoppas jag för min del att det skall finnas rika möjligheter att tillgodose just de syften som motionerna vill tillgodose, givetvis under förutsättning, att man inte spränger ramen för de åtgärder som är nödvändiga på grund av vårt nuvarande läge. Den utredning som bebådats och som vi väntar på torde komma att visa, huruvida den ena eller andra gruppen av företagsamhet drabbats hårdare på grund av kreditrestriktionerna.

Jag vill begagna tillfället att starkt understryka nödvändigheten av att denna utredning sker snabbt, eftersom sedan utskottet behandlat motionerna frå-

gan åter har aktualiserats genom den ytterligare kreditskärpning som inträtt. Jag har velat anföra detta såsom en förklaring till att vi har enat oss med de övriga utskottsledamöterna om ett uttalande, som vi hade hoppats skulle inneburi ett samfällt uttalande från utskottets sida utan reservation.

Herr MALMBORG i Stockholm (s):

Herr talman! Efter de uttalanden som gjorts angående utskottets ställningstagande kan jag nöja mig med att anföra, att det varit starkt delade meningar hos remissinstanserna. Vi har sedan i utlåtandet framhållit de skäl, som nu utvecklats av herr Löfgren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Norrby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom appresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 15

Anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 482 i första kammaren av herr *Elofsson, Gustaf*, och herr *Larsson, Sigfrid*, och nr 638 i andra kammaren av herr *Andersson* i Dunker *m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen måtte anslå 100 miljoner kronor att tillhandahållas jordbrukare och andra småföretagare som räntebärande lån mot bankmässig säkerhet enligt villkor och grunder som det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma.

Utskottet hemställde, att motionerna I: 482 och II: 638 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Eliasson* och *Persson* i Norrby.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Då jag tillsammans med några kammarkamrater väckt den motion, som här föreligger till behandling, vill jag säga några ord.

Det har i olika sammanhang framhållits, att just för de små företagen, småindustri, hantverk, småjordbrukare, fiskare och andra, är de företagna kreditrestriktionerna ytterst känbara. Det sägs från framstående håll, att om kreditrestriktionerna inte kändes, skulle de inte fylla sin uppgift. Man menar med andra ord att det förhållandet, att dessa småföretag har det mycket svårt att kunna klara sin ekonomi tydligen bara är något som så skall vara. Men ärade kammarledamöter, när det blir

tal om att göra något positivt för att hjälpa småföretagare och småföretagsverksamhet ute på landsbygden och sprida ut dem där, ja, då är alla så oerhört intresserade och vill vara med om alla möjliga åtgärder. Men när det gäller att göra något för att småföretagarna över huvud taget skall kunna driva sin näring, över huvud taget kunna leva, säger man, att småföretagarna kan inte få låna några pengar. Detta tycker jag är ett ganska märkligt system. Det är tydligt att det är kännbart även för stora företag, industrier och dylika i detta avseende, men de har dock mycket större möjligheter till självfinansiering än dessa småföretagare. Företagaren börjar ofta med två tomma händer och räknar med att så småningom kunna skaffa sig litet kapital och en bättre ställning. Men får han ingenting att börja med, står han där och kommer ingen vart. Förr i världen kunde företagaren få kredit för den materiel han behövde för sin verksamhet, kredit för maskiner och sådant. Nu skall alla ha kontant betalning, och det är vad de inte kan få. Jag måste säga att genom denna kreditåtstramningspolitik dödar man småföretagsamheten särskilt på landsbygden. Är det detta man vill nå med dessa kreditåtstramningar, när man också målet. Men vi på landsbygden känner oss inte tillfreds med det och är inte övertygade om att dessa åtgärder, som hårt drabbar småföretagarna, är lyckliga för landet.

I föreliggande motion föreslås att ett belopp på inte mindre än 100 miljoner kronor ställs till regeringens förfogande för att skapa möjligheter för dessa småföretagare att låna pengar. Ingen kan övertyga mig om att en dylik åtgärd skulle kunna ha någon skadlig inverkan på kampen mot inflationen. Men vill man — jag säger det ännu en gång — förhindra småföretagarna att driva sin verksamhet, då skall man ta till sådana här åtgärder. Men är det inte i alla fall så, att om denna verksamhet med många småföretag på landsbygden kan blomstra, då blir det nya utkomstmjö-

Anslag för beviljande av räntebärande lån till jordbrukare och andra småföretagare

ligheter och nya skatteobjekt till nytta inte bara för kommunerna utan också för landet i dess helhet?

Jag kan inte hjälpa att jag tycker att man ser alldeles för snävt på dessa förhållanden. Jag har haft tillfälle att titta på en del stora företags ekonomiska ställning, och åtminstone en mycket stor del av dessa företag behöver strängt taget inte låna pengar; de har så mycket pengar samlade på olika sätt att de klarar sig själva. Men den möjligheten har inte dessa småföretagare. Det skulle därför vara mycket välbetänkt om riksdagen ville bifalla motionen. Vi föreslår nämligen i denna, att riksdagen måtte anslå 100 miljoner kronor att tillhandahållas jordbrukare och andra småföretagare som räntebärande lån mot bankmässig säkerhet enligt villkor och grunder som det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att närmare bestämma.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till motionen.

Herr MALMBORG i Stockholm (s):

Herr talman! Herr Andersson i Dunker talade för att småföretagarna skall få låna 100 miljoner kronor, och utskottet har i det avseendet hänvisat till vad utskottet sagt i sitt utlåtande nr 20, nämligen att det vill slå vakt om penningvärdet. Att ett bifall till motionen skulle motverka ett sådant syftsmål, bestreds av herr Andersson i Dunker. Men jag tror dock att om varje grupp springer ifrån vad vi strävar efter, nämligen en restriktiv penningpolitik, blir det ingen mening med talet om nödvändigheten av en sådan politik. Utskottet vill understryka vikten av att bankofullmäktige uppmärksammar utvecklingen på detta område och inom ramen för en fortsatt restriktiv politik vidtar de åtgärder som kan befinnas erforderliga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till bankoutskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag tror inte jag behö-

ver säga, att vi på bondeförbundshåll i handling visat, att vi inte varit rädda för att medverka till mycket drastiska åtgärder för penningvärdets bevarande, och det är vi fortfarande beredda att göra men inte till åtgärder, som kanske kommer att döda tiotusentals småföretag landet runt.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Även vid behandlingen av detta ärende har vi i utskottet velat avvakta resultatet av den utredning, som skall närmare klargöra hur kreditrestriktionerna inverkar för olika näringsgrenar och vilka svårigheter som uppstår genom dem. Vi väntar oss självfallet, att nämnda utredning även skall ge klarhet i huruvida man bör vidtaga några åtgärder i denna speciella fråga. Jag tycker det är egendomligt att herr Andersson i Dunker här talar om bondeförbundets ställningstagande i frågan, som om bondeförbundarna accepterade den beska medicinen — samtidigt som han talar för vidtagande av åtgärder, som skulle förtaga effekten av medicinen. I utskottet har vi velat ha klart för oss hur vi skall använda våra resurser i detta avseende, innan vi vidtager några åtgärder.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter för att ingen skall tro att det bara är bondeförbundet som hyser intresse för dessa frågor. Även vi andra hyser intresse för dem, men vi vill avvakta resultatet av en skyndsam och effektiv utredning, innan åtgärder vidtages.

Herr ANDERSSON i Dunker (bf):

Herr talman! Jag sade inte att bondeförbundarna var ensamma om att acceptera de drastiska åtgärderna. Jag sade bara att vi har accepterat dem och är beredda att göra det också i fortsättningen.

När herr Löfgren talar om resultatet av den utredning, som skall komma, vill jag säga, att de småföretagare det här

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

gäller inte kan leva på en utredning, som kanske redovisar ett resultat om ett eller två år. De behöver hjälp nu, om de skall klara sig igenom det nuvarande krisläget.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen II: 638; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övertygande ja besvarad. Herr Andersson i Dunker begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 21, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 638 av herr Andersson i Dunker m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Andersson i Dunker begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 173 ja och 19 nej, varjämte 9 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner

angående vissa åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade, likalydande motioner, nr 454 i första kammaren av herr *Lindblom m. fl.* och nr 580 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning i följande spörsmål, nämligen

»1) Undersökning av förutsättningarna att genom skatter reformer eller på annat sätt stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av vinstandelssystem med särskild hänsyn till angelägenheten att främja kapitalbildningen genom att bereda de anställda ökade möjligheter till sparande och uppnå större effektivitet i produktionen.

2) Undersökning av förutsättningarna för vinstandelsmetodernas tillämpning inom av det allmänna ägda företag i branscher där de befinner sig i en effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor.

3) Undersökning av det allmännas möjligheter att genom ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av investeringsbolag eller investeringsfonder med låga aktievalorer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital. Denna undersökning bör även innefatta utredning av möjligheterna att öka aktieägarnas kunskaper om företagen.»

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 454 och II: 580 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:

I) av herrar *De Geer, Gustafson* i Göteborg och *Löfgren*, vilka ansett att utskottet bort föreslå, att riksdagen måtte besluta att, med bifall till motionerna I: 454 och II: 580 i skrivelse till

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Kungl. Maj:t anhålla om utredning i följande spörsmål:

1) Undersökning av förutsättningarna att genom skattereformer eller på annat sätt stimulera tillämpningen inom det enskilda näringslivet av vinstandelssystem med särskild hänsyn till angelägenheten att främja kapitalbildningen genom att bereda de anställda ökade möjligheter till sparande och uppnå större effektivitet i produktionen.

2) Undersökning av förutsättningarna för vinstandelsmetodernas tillämpning inom av det allmänna ägda företag i branscher där de befunne sig i en effektiv konkurrens med enskilda företag på lika villkor.

3) Undersökning av det allmännas möjligheter att genom ändring eller komplettering av rådande lagstiftning underlätta tillkomsten av investeringsbolag eller investeringsfonder med låga aktievalörer eller andra liknande institutioner i avsikt att skapa en fördelaktig form för mindre inkomsttagares sparande och öka tillgången på aktivt kapital. Denna undersökning borde även innefatta utredning av möjligheterna att öka aktieägarnas kunskaper om företagen; samt

II) av herrar *Svärd* och *Regnéll*, utan angivet yrkande.

Vidare hade ett särskilt yttrande avgivits av herr *Sköld*.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Vi är alla överens om att en ökning av sparandet är en förutsättning för ett stabilt penningvärde och ett fortsatt framåtskridande här i landet, men vi är oense om vägarna att nå detta sparande.

Jag skall inte här ingå på de olika förslag som framlagts på det penningpolitiska och finanspolitiska området i syfte att nå en ökning i det totala spa-

randet. Det är emellertid en sak som man ibland förbiser, nämligen att det är av vikt i vilken form detta sparande sker. De pengar som sättes in på bank eller användes för att betala försäkringspremier finns ju tillgängliga för utlåning till bl. a. näringslivet, och de spelar därför en betydande roll i företagens kapitalanskaffning. Men eftersom bankerna och försäkringsbolagen som regel måste fordra betryggande säkerhet för utlåningen — det finns dock vissa undantag — så kan man ofta inte tillhandahålla det toppkapital som behövs inom ett företag. Detta kapital måste då satsas av personer, som är villiga medverka till ett riskbärande sparande. Den inkomstutjämning som skett i vårt samhälle har medfört att storförmögenheternas antal har nedgått, och möjligheterna att finansiera med ett riskvilligt kapital från större förmögenheter har därigenom minskat. Man tycks också allmänt vara överens om att detta förhållande kräver att nya kategorier av sparare träder till.

Jag skall här inte beröra de åtgärder, som från vårt håll har föreslagits, vad gäller skattebestämmelser för företagen, syftande till att öka möjligheterna till ett riskvilligt sparande, utan jag skall begränsa mig till de två områden, som har den mest framträdande platsen i den motion vi nu behandlar, nämligen demokratiseringen av aktieägandet och tanken på andel i vinst samt meddelägarskap.

Det är en del som fått för sig att den motion som väckts från folkpartiets sida i det här ärendet skulle vara ett fullständigt nytt uppslag från vårt håll. Detta är alldeles felaktigt. Årets motion bygger på den omfattande partimotion, som lades fram 1952 och som då avslogs. I debatten 1952 i denna kammare tillät jag mig säga att jag ansåg, att frågan vid det tillfället föll framåt, och jag tycker att utvecklingen under de fyra år som gått sedan dess har besannat detta uttalande. Det har hänt en hel del

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

sedan 1952, och det var det som gav oss anledning att återkomma i år.

Beträffande först frågan om breddandet av aktieägandet är det intressant att märka, hur denna tanke aktualiserats på flera områden på sista tiden. På håll, där man för fyra år sedan avfärdade hela tanken med en axelryckning, har man nu visat ett positivt intresse för saken. Det beror givetvis till en del på att de senare årens reallöneökningar har skapat vissa möjligheter till aktiesparande inom breda folklager, som förut måste använda hela sin inkomst för livets nödtorft. Av särskilt intresse är den positiva inställning som kommit till synes från flera håll inom LO. Åtskilliga på den kanten har i tal och skrift framhållit vikten av att man försöker åstadkomma en breddning av aktieägandet.

I sitt remissyttrande säger också Landsorganisationen, att denna sparform kan fylla en uppgift även i vårt land liksom den gjort i USA. Och LO motsätter sig inte, som man säger, förslag om utredning. TCO har betraktat det som »en samhällsuppgift av hög angelägenhetsgrad» att försöka få fram former för sparande, som kan innebära ett realvärdesparande. Bankföreningen har i år ställt sig klart positiv till förslaget, och från marknadens sida har man också under det senaste året förmärkt ett visst intresse för en breddning av aktieägandet.

Nu är det så att folk drar sig för att köpa aktier. Dels har man risken för att kurserna kan falla, man kan göra förluster, dels finns det många som helt enkelt inte vet hur de skall bära sig åt, det är för krångligt. Dessutom är aktierna utfärdade i alldeles för stora valörer. De flesta utfärdas i valörer på 100 kronor, men den fortgående penningvärdeförsämringen har medfört att de i många fall noteras till långt högre kurs. Sammanlagt finns det alltså åtskilliga svårigheter för folk i allmänhet att tänka på att skaffa sig aktier.

I Amerika har man sedan flera år till-

baka en sparform för aktieköp som blivit mycket populär. Man har bolag, ofta ett ömsesidigt bolag, som köper ganska stora aktieposter och fördelar dem över en rad bolag, så att man inte är beroende av om något enstaka bolags aktier skulle falla i kurs. Man skapar med andra ord en riskfördelning. Sedan ger detta ömsesidiga bolag ut andelar på små belopp som vanligt folk kan köpa, och delägarna får den avkastning som aktierna ger. De har då garanti för en riskfördelning, garanti för en sakkunnig skötsel av aktieplaceringarna, de får en värdebeständig placering och en högre avkastning än de kunde räkna med, om de satte in pengarna på vanlig bankräkning.

Många har sagt att man borde försöka med denna metod också i Sverige. Det finns emellertid vissa bestämmelser i lagstiftningen som ställer sig hindrande i vägen för ett genomförande av detta, och i vår motion har vi framhållit att man bör utreda, om man inte genom ändring av lagstiftningen kan skapa bättre förutsättningar för denna sparform. Utskottsmajoriteten tycks inte ha något direkt emot detta, men man har föredragit att lita på att frågan skall utredas av stabiliseringsutredningen. Nu råkar jag själv vara ledamot av denna, och jag vet vilket fantastiskt program den har sig förelagt. Det gäller att försöka lösa i stort frågan om förenandet av full sysselsättning med ett stabilt penningvärde. Det kommer att ta år innan denna utredning kan bli färdig, och jag tycker det är fullständigt felaktigt att en fråga av teknisk karaktär som denna, som borde kunna utredas på några månader, till och med inom departementet, om man verkligen hade god vilja, skall begravas i en utredning som har ett så oerhört omfattande arbetsprogram.

Vi har här i riksdagen sett hur det har gått med 1950 års skattelagssakkunniga, som blivit en fullkomlig massgrav för en rad olösta frågor. Denna utred-

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

ning skall väl inte också förvandlas till en sådan massgrav för frågor, som man har svårt att avvisa men som man å andra sidan tycker det är skönt att vara av med några år, eftersom man alltid kan säga att de är under utredning. Som ledamot av utredningen vill jag bestämt motsätta mig att denna fråga skall behandlas där.

Vi inom folkpartiet ser inte på denna fråga, såsom framgår av vår motion, enbart ur synpunkten att åstadkomma en lösning för att öka det riskvilliga sparatet. Vi har sammanknutit dessa frågor med en strävan som vi haft och har till en ökad ekonomisk demokratisering. Vi önskar att den anställda mer och mer skall kunna känna sig som medarbetare i det företag där han är anställd och inte bara som en operativ kugge i ett stort maskineri, som har till uppgift att ständigt spotta fram mer och mer varor. Detta är särskilt tydligt, när vi vill utreda frågan om möjligheterna till ökat meddelägarskap.

För att få en bakgrund till det hela vill jag försöka sätta in frågan i ett större sammanhang. Under de senaste årtiondena har det skett en oerhörd förändring i de anställdas ställning inom företagen. De har undan för undan fått ett allt större inflytande. Vi behöver bara jämföra de anställdas ställning i dag med den de hade för 30, 40 år sedan för att se vilken utveckling som skett. Här har de fackliga organisationerna och på senaste tiden också företagsnämnderna spelat en stor roll.

Denna utveckling kommer givetvis att fortsätta, och jag tycker också det är önskvärt att den fortsätter. Frågan är i vilken riktning den skall gå. Å ena sidan finns det en strävan till ökad kollektivisering från socialistiskt håll: staten skall mer och mer bestämma, och de anställda skall få sitt inflytande ökat genom delägarskap i »AB Svenska staten». Detta betyder en ökad makt hos politikerna, men det är inte säkert att

det blir till någon särskild glädje för de anställda.

Den andra utvecklingslinjen innebär, att man genom ett breddat personligt ägande ökar de anställdas inflytande och ansvar.

Vi inom folkpartiet tror inte på den socialistiska vägen. Det skulle föra för långt att i detta anförande gå in på en diskussion om socialismen i allmänhet, men så mycket kan jag väl säga, att socialismen har inte lyckats att inom de statsägda företagen skapa en starkare känsla av medarbetarställning än den som finns inom de enskilda företagen. Det socialdemokratiska huvudorganet har vid flera tillfällen påpekat, att missnöjet med löne- och arbetsvillkoren inom de statsägda företagen är minst lika levande som inom de privata företagen. I ett annat sammanhang suckade Morgon-Tidningen och sade, att alla Sveriges medborgare är ju delägare i AB Statens skogsindustrier, men de flesta vet inte ens om att de är det.

Tanken på meddelägarskap och andel i vinst anser vi inte vara något universalmiddel. Det är inte hela det alternativ till socialismen som vi presenterar, men vi anser det vara ett strå till stacken när det gäller att förverkliga utvecklingen i riktning mot en medarbetarställning för den anställda.

När vi behandlade denna fråga om meddelägarskap och vinstdelning i utskottet, fanns det ett kompakt motstånd mot motionens förslag. Arbetsgivareföreningen och Landsorganisationen sade bestämt nej i sina remissyttranden, och högern och socialdemokraterna sade nej vid voteringen. Helt negativa var ju dock inte alla. Bankföreningen menade, att man i denna fråga liksom frågan om ett breddat aktieäggande har goda erfarenheter från USA, och att skäl finns för att den prövas även i vårt land. TCO, som inte på något sätt är entusiastisk för tanken, sade att man i varje fall inte ville motsätta sig en utredning.

Jag måste bekänna, att jag är ganska

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

nyfiken på högerpartiets inställning i denna fråga. Det nej, som högern givit till vår motion, tolkar jag i första hand som ett nej till en statlig utredning på området. Men det skulle vara intressant att höra, hur man inom högern ställer sig till själva tanken att på detta sätt bredda ägandet. Jag vet, att man på en del håll inom partiet är mycket ängslig och närmast utmålar denna breddning av äganderätten som någon kvasisocialistisk tanke. Men på andra håll åter har man, inte minst på grund av inflytande från de konservativa i England, insett att det i stället är fråga om en breddning av det personliga ägandet, som befördrar den enskilda människans personlighetsutveckling.

Vad beträffar formerna för en sådan här vinstdelning är det två huvudförutsättningar man måste bygga på. Den första är att det måste bygga på frivilliga överenskommelser mellan företaget och de anställda. Det är alltså inte på något sätt fråga om att genom statligt ingripande eller på annat sätt genom ingripande utifrån dirigerade utvecklingen inom företagen, utan det får träffas överenskommelser mellan företaget och de anställda. Det får inte vara fråga om att påtvinga något företag ett system, som någon av parterna inte anser skulle vara lämpligt inom företaget. Detta att systemet bygger på överenskommelse innebär givetvis, att ensidigt bestämda gratifikationer o. d. inte kan räknas in i ett system, som medger andel i vinst.

Den andra förutsättningen är att systemet inte får påverka den normala lönesättningen. Det har uttryckts farhågor för att det kollektiva avtalssystemet skulle brytas sönder, men erfarenheterna från utlandet tyder inte på något sådant. Om vi tar England, där arbetsmarknaden ju är organiserad ungefär på samma sätt som i vårt land, finner vi, att det under de senaste åren ägt rum en mycket stor ökning av företagen med vinstdelningssystem. Det stora företaget ICI, Imperial Chemical Indust-

ries, har nyligen genomfört ett vinstandelssystem, som omfattar över 75 000 anställda. Den engelska koncernen Courtauld har också infört ett sådant system, som berör över 20 000 anställda. Enligt en uppgift i senaste numret av den engelska tidskriften *The Manager* har också attityden från fackföreningsrörelsens sida förändrats under de senaste åren. Från att ha varit direkt motståndare har man ställt sig mera avvaktande och i en del fall direkt positiv till saken. Det finns i England till och med ett vinstandelssystem som omhänderhas av den lokala fackföreningen. I USA har också vinstdelningstanken vunnit ökad terräng.

Det argument, som man i första hand anför för tanken på experiment med vinstandelssystem, är i första hand att detta är ett steg i riktning mot en meddelägarställning för de anställda. För det andra framhåller man, att systemet medför ett stegrat intresse för att öka produktionen och ofta även pressar ned kostnaderna — det blir inte så mycket kassationer och sådant inom företag av denna typ. För det tredje påpekar man att, därest det finns den överenskommelsen att pengarna skall stå kvar inom företaget, innebär systemet en ökning av det riskvilliga sparandet.

Men varför behövs det då en statlig utredning om dessa saker? Vad skall denna utredning göra? Jo, den skall först och främst kartlägga vilka olika system som användes inom skilda länder och givetvis även ta reda på vilka erfarenheter som gjorts av dessa olika system. Särskilt det förhållandet att arbetsmarknadens topporganisationer här i landet är så negativa till tanken på vinstdelning ger enligt min mening ökad tyngd åt det argumentet att det bör ske en utredning. Därigenom bör de företagare, som är intresserade av saken, kunna få material för att sätta i gång experiment.

Utredningen skulle också ha till uppgift att undersöka, om man genom för-

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

ändringar framför allt av skattelagstiftningen skulle kunna stimulera till experiment på området. Jag antar att redan den nuvarande skattelagstiftningen ger möjlighet för företagare, som utbetalar vinstandelar, att få dem avdragsgilla vid taxeringen, men det vore värdefullt att också få utrett, huruvida inte den anställde, som får andel av vinsten, skulle kunna få skattelättnader, särskilt för den händelse han låter sina pengar stå kvar inom företaget och alltså utgöra ett riskvilligt sparande.

I andra länder har det gjorts utredningar av detta slag. Varför skulle vi då inte här i landet kunna få en sådan utredning? Man har tidigare avfärdat tanken helt enkelt därför att man tyckt att det hela verkade så utopiskt och orealistiskt; man har inte trott att vinstandelssystemet skulle komma att utbreda sig. Men vi ser ju hurusom det ständigt växer upp nya företag av detta slag. Det har under de senaste åren skett en kraftig ökning av de företag som praktiserar metoden med vinstdelning. Varför skulle det inte då få företas en utredning? Vi på vårt håll har inte något färdigt program att komma med — vi kan inte i detalj säga, hur ett vinstandelssystem bör se ut. Men vi anser att detta är en stor idé, som nu börjar sprida sig, och just därför fordras det experiment och utredningar. Detta är ett starkt motiv för att man sätter i gång en utredning.

Jag vill, herr talman, också något beröra det särskilda yttrande som herr Sköld fogat till betänkandet. Herr Sköld ser där problemet uteslutande ur samhällsekonomisk synpunkt, alltså i vad mån ett vinstandelssystem skulle öka det totala sparandet inom samhället, och det är kanske naturligt att herr Sköld gör det, med de utgångspunkter som motionen har haft. Men jag vill i detta sammanhang säga att för oss betyder det förhållandet minst lika mycket att det här skulle vara fråga om att genomföra en breddning av ägandet

och en meddelägarställning för de anställda, och jag kan inte tänka mig att herr Sköld skulle vara likgiltig för att ägandet skulle breddas så mycket som möjligt i stället för att ligga hos några få personer.

I det samhällsekonomiska resonemang, som herr Sköld för, anlägger han ett rent statistiskt betraktelsesätt. Han räknar inte med att ett vinstandelssystem skulle kunna medföra någon produktionsökning. Men i den mån som det gör det — och TCO liksom de företag, som själva praktiserat systemet, anser att så är fallet — medför det också en sparandeökning som måste vara till fördel för hela samhället.

Vad sedan gäller tanken på att man på förhand skulle räkna ut, hur stor vinst ett företag kommer att få, och höja lönerna i förhållande till den väntade vinsten, så utgår herr Sköld även därvidlag från ett statistiskt resonemang. Det är väl inte så lätt att i förväg avgöra, hur stor vinst ett företag kommer att få under ett kommande år. Därtill kommer att om man, såsom herr Sköld tydligen tänkt sig, man tar ut en »extra» löneökning, som t. v. får stå inne i företaget, så måste detta verka kostnadsuppdrivande, eftersom löneökningarna måste kalkyleras in i priserna och på det sättet försämra konkurrenskraften och kanske även medverka till konsekvensprisstegringar.

En andel i en vinst, som endast utbetalas för den händelse det blir någon vinst, behöver inte på samma sätt kalkyleras in i priserna.

Så länge denna andel i vinsten står kvar inom företaget, verkar den ju till förmån både för företagaren och de anställda. Det är först när utdelningen skall tas ut ur företaget som frågan uppkommer, huruvida utdelningen helt skall tillfalla den som satt in kapitalet eller om en del av vinsten skall, sedan det riskvilliga kapitalet fått en skälig ränta, gå till den anställde enligt en på förhand uppgjord plan. Om de anställda

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

sedan, när det gäller det belopp som utan skada kan tas ut från företaget i form av vinst, låter efter överenskomelse sin andel stå kvar i företaget, uppkommer därigenom ett sparandetillskott. Det finns också vinstandelssystem, som bygger på en viss kontantinsats från den anställdes sida. Han får en normal ränta för de pengar han sätter in i företaget, men dessutom en andel av företagets vinst i förhållande till det belopp som utbetalas till aktieägarna.

Anledningen till herr Skölds särskilda yttrande är väl vad han framhåller i dess sista stycke, där han säger, att man skall kunna »skapa ett de anställas företagssparande genom att en del av den möjliga löneökningen stannar kvar i företaget enligt avtal, som även tillerkänner de anställda ett av denna anordning betingat ökat inflytande på företagets angelägenheter».

Jag förstår, att herr Sköld kanske inte har velat inbjuda de övriga medlemmarna av majoriteten i bankoutskottet att skriva under detta, eftersom just denna fråga har väckt så oerhört livlig diskussion inom LO och det socialdemokratiska partiet. Den tanke, som herr Sköld här framfört, har ju fått en mycket hård kritik ifrån herr Meidners sida, vilken närmast kallat det hela för företagsfeodalism och som inte på något sätt vill vara med därom. Det vore intressant att av bankoutskottets talesmän här få reda på hur de ställer sig till denna fråga.

Herr talman! Med dessa ord vill jag yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Under detta yttrande övertog herr förste vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Om ett par, tre veckor torde vi få tillfälle att här i kammaren diskutera den framtida ekonomiska po-

litiken. Av herr Gustafsons i Göteborg anförande förefaller det emellertid som om man redan nu började debattera det ärende, som skall komma upp om en liten tid. Enligt min åsikt har vi dock inom utskottet inte utgått från sådana synpunkter, utan vi har framför allt tagit ställning till frågan om främjandet av kapitalbildningen i landet; således icke till den framtida ekonomiska politiken.

Sällan har man väl i utskottet varit så enig som när det gällt att uppmana människorna att spara, ty alla och envar har ju erfarenhet av att den hastiga utveckling, som sker i samhällslivet, kräver pengar, om något skall kunna uträttas. Jag tror emellertid, att man även får vara försiktig, när man talar om det allmänna sparandet, ty man kan väl inte begära, att de stora massorna återigen skall kunna lägga undan så värst mycket av sina avlöningar. All erfarenhet och alla siffror visar, att sparandet numera i praktiken har brett ut sig just till de stora massorna, varför man till ingen del har rätt att säga, att dessa tillhör slösarna.

Vad det gäller motionen tror jag emellertid, att det inte kan vara någon mening i att gå efter annan i motioner inrikta sig på frågor, som andra människor redan håller på att penetrera. Därför anser jag, att man icke bör behandla denna motion på annat sätt än att man yrkar avslag på densamma. Skall man försöka göra människorna till delägare kan man nog inte gå på motionärernas väg. Den som känner till, hur oerhört litet en mindre aktieägare i ett bolag har att säga till om, kan aldrig tro, att man med en aktie på 100 kronor någonstans kan känna sig som ägare av ett företag. Man får allt ta emot sin slant och därmed punkt. Jag vill därför för min del, herr talman, yrka avslag på motionen och bifall till utskottets hemställan.

Av herr Gustafsons anförande framgick det, att motionen — vilket man

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

tidigare icke har nämnt — skulle vara av antisocialistisk natur. Jag trodde inte, att denna motion innebar något sådant, ty om man skall utgå från dessa synpunkter får väl även herr Gustafson i Göteborg se efter, hur det egentligen gestaltar sig i dessa socialistiska företag och varför de verkligen har kommit till. Det är väl ändå inte okänt för herr Gustafson, att Statens skogsindustrier kom till därför att det enskilda initiativet inte ville ta några risker. Norrbottens järnverk kom till på samma sätt, därför att det enskilda näringslivet icke brydde sig det minsta om saken.

Sin vana trogen går man, när man inte kan hämta exempel på närmare håll, över till Amerika, England eller andra främmande länder. Det lär förhålla sig på det sättet, att 65 procent av den amerikanska befolkningen har rent av väldiga löner, men man glömmar att tala om hur de 35 procenten har det ställt. Dessa lever faktiskt, enligt andra uppgifter, på svältgränsen. Det är det enskilda initiativets resultat, som här framträder. Kan man kalla det för äganderätt? I vårt land har vi ändå genom sociala reformer försökt trygga förhållandena för de människor, som inte kan frigöra sig och som inte kan få en säker ställning på andra områden.

För att återgå till motionen anser jag, att alla och en var av oss i utskottet har ungefär samma synpunkter på möjligheterna att försöka befrämja sparandet. Däremot tror jag inte, att man skall gripa in i kommittéers och nämnders arbete, vilka redan har till uppgift vad motionen syftar till.

Än en gång, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte någon avsikt att diskutera den framtida ekonomiska politiken i allmänhet. Detta framgick ju tydligt av mitt förra anförande.

Jag vill i alla fall nämna att jag instämmer med herr Nilsson i Landskrona om att det finns ett sparande i de breda lagren av folket och att man inte kan påstå att folk i dessa lager är slösaktiga. Jag vill påminna herr Nilsson om att när tanken kom upp förra året att *tvinga* dessa människor att spara ytterligare, sade vi från vårt håll nej.

Sedan säger herr Nilsson mycket riktigt att enstaka aktieägare i stora bolag ofta har svårt att känna sig som delägare och vet alltför litet om bolaget. I vår motion ingår också förslag om åtgärder för att öka upplysningen hos aktieägarna om bolagen.

Vad beträffar Statens skogsindustrier innebar mitt yttrande inte, att detta företag skulle överföras helt i enskild ägo. Jag bara citerar Morgon-Tidningen, som menade att man inte riktigt hade lyckats skapa en känsla av delägarskap i detta statliga bolag.

Sedan säger herr Nilsson i Landskrona, att vi inte skall ge oss på kommittéer, som redan har fått uppgifter. Men stabiliseringskommittén har inte fått i uppdrag att behandla tekniska frågor av denna art.

När man i andra länder kan företa statliga utredningar på detta område, varför kan man då inte undersöka om det inte finns möjlighet att pröva detta system i vårt land?

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Gustafson efterlyste högerns ståndpunkt i fråga om vinstandelssystemet. Eftersom jag har varit närvarande i bankoutskottet och där avgivit en blank reservation, kan jag kanske få svara.

Alla uppslag som kan leda till ökad kapitalbildning i landet är förtjänta av att granskas uppmärksam. Från högerhåll har vi i flera olika sammanhang kommit med uppslag, som om de realiserats enligt vår uppfattning leder till ökad kapitalbildning.

Vad beträffar det avsnitt av den nu

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

föreliggande motionen, där det talas om vinstandelssystemet, anser jag personligen — och jag har den uppfattningen att högerfolk i allmänhet går på samma linje — att det inte är statens sak att lägga sig i dessa problem. Vi står här inför något som enligt vårt sätt att se bör avhandlas mellan arbetstagare och arbetsgivare. Staten har sannerligen tagit på sig tillräckligt mycket redan. Så illa är det inte ställt med utredningsresurserna vare sig inom företagarvärlden eller inom arbetstagarorganisationerna, att en kartläggning sådan som den herr Gustafson nu kräver att vi skall låta utföra i statens regi inte skulle kunna verkställas av arbetsmarknadens parter. En intressant och väldokumenterad skrift i ämnet kan jag hänvisa herr Gustafson till, om han inte redan känner den. Den är publicerad av Studieförbundet Näringsliv och samhälle, och dess kvalitet kan efter vad jag förstår mycket väl mäta sig med statlig utredningsstandard. Att staten håller sig borta från denna arbetsmarknadens angelägenhet gissar jag vara en direkt fördel för den fortsatta, i och för sig intressanta debatten om vinstandelssystemet.

Annorlunda ställer det sig beträffande motionens önskan om en utredning av möjligheterna att sprida aktieägnandet, d. v. s. att göra en större del av befolkningen än nu till delägare i det kapital som arbetar i näringslivet. Detta är ett från högerhåll ofta framfört önskemål, som vi har sökt verka för bl. a. genom att föreslå att avkastningen av mindre aktieinnehav skulle vara skattefri. Eftersom man på detta område till skillnad från vad fallet är på vinstandelsområdet direkt kan peka på hinder t. ex. inom skattelagstiftningen och banklagstiftningen, hinder som kan vältras undan endast genom riksdagens beslut, anser vi det fullt berättligt att instämna i det utredningskrav som i reservationen redovisats under punkten 3.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnéll sade, att uppfattningen bland högerfolk i allmänhet nog var den, att denna sak inte borde beröras i statlig utredning. Det är inte så överallt i världen. Jag har framför mig engelska underhusets protokoll för juli månad förra året. Där kan man läsa, att denna sak kom upp den 12 juli genom frågor till finansministern från en liberal, en konservativ och en socialist. Den konservative parlamentsledamoten var den som gick längst. Han begärde direkt statlig utredning om vinstdelningens problem, och krävde att utredningen skulle undersöka om det fanns möjlighet att genom ändring i skattelagstiftningen underlätta utvecklingen av vinstandelssystemet. Den 14 juli framställdes liknande frågor till arbetsministern, den gången endast från konservativt håll. Då meddelade arbetsministern, att han hade igångsatt en utredning om vinstandelssystemet. Jag har senare fått reda på att man i oktober förra året skickade ut en rundfråga till över 900 företag för att få upplysning om detta system. En konservativ regering har alltså i England igångsatt en statlig utredning om denna sak. Man har vidare återupptagit det register över vinstfördelningsföretag, vilket fanns till 1939 men slopades när kriget kom.

Det är också känt, att amerikanska senaten så tidigt som 1938 tillsatte en sådan utredning och att den amerikanska skattelagstiftningen tar hänsyn till vinstdelningssystemet.

Det finns alltså på andra håll i världen en känsla av att det inte skadar med en opartisk utredning på detta område. Jag hoppas att tanken på en sådan skall vinna gehör mer och mer också i svenska kretsar.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Gustafsons i Göteborg inlägg vill jag endast säga, att den gång man här i landet kommit

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

längre i diskussionen och eventuellt har funnit att ett förslag kommit fram som förtjänar att behandlas av riksdagen, den gången faller det sig naturligt att det också kommer under riksdagens behandling.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag tillåter mig till en början att säga några ord om reservanternas krav på en utredning om investeringsbolag och investeringsfonder för att därigenom skapa förutsättningar för ett populariserande av aktieinköp. I utskottet har jag för min del haft den uppfattningen, att man inte har någon anledning att motsätta sig själva saken. Det kan vara en åtgärd som kan ha sin lilla betydelse, det skall gärna medges. En annan sak är ju emellertid om riksdagen skall begära en utredning i denna fråga.

Frågan om sparfrämjande åtgärder intresserar oss alla, men framför allt har ju den frågan blivit oppositionens enda kvarvarande linje i den ekonomiska politiken. Så snart det blir fråga om vad som skall göras för att stärka den samhällsekonomiska balansen säger man från oppositionens sida att vi skall befrämja sparandet. Men sparandet och dess befrämjande är ju ett ovanligt stort komplex av frågor.

Den fråga som här förts fram är sålunda en kugge i ett stort maskineri. Nu har här tillsatts — även med instämmande från oppositionens sida — en stor parlamentarisk kommitté, som har till uppgift att komma med rekommendationer om den ekonomiska politiken i fullsysselsättningssamhället. Det är väl självklart att denna oppositionens huvudlinje måste bli föremål för en ingående utredning där, och att problemets olika sidor måste anpassas efter varandra. Då är det väl ganska meningslöst att tänka, att man skulle rycka ut denna detalj och — därför att den är av teknisk natur — säga, att man skall

ta den för sig. Det går väl inte att se hur den detaljen skall passas in i hela schemat förrän man har schemat färdigt. Dessutom finns det ingenting som är obehagligare än att riksdagen i oträngt mål gång på gång begär utredningar i än den ena frågan, än den andra. Det finns ingen möjlighet för en regering att effektuera alla de anspråk som då framställs. Därför skall man inte komma och begära utredningar som det inte finns trängande skäl för.

I detta fall kan det utan vidare slås fast, att denna fråga är under utredning. Att herr Gustafson i Göteborg, som är ledamot av kommittén, inte anser att frågan hör dit, det saknar all betydelse. Om han inte vill ta upp frågan får han lämna kommittén. Det får inte bli så, att hans lilla mening skall bli avgörande då det gäller att bestämma vad kommittén skall syssla med. Att kommittén måste behandla alla spörsmål om hur sparandet skall främjas, det är väl fullständigt självklart.

Låt mig härefter gå över till frågan om vinstandelen. När herr Gustafson här försökte göra detta till en liberal fråga och inte till en socialistisk så följer jag honom inte ett fjät på vägen. För mig är frågan om vinstandel en praktisk angelägenhet, en fråga om ändamålsenligheten. Det är den som skall avgöras. Jag skall strax komma in på den saken. Innan jag gör det skulle jag emellertid vilja säga någonting om utredningskravet.

Reservanterna slår ju fast att ett sådant institut icke får införas genom lagstiftning. Det skall ske genom helt frivilliga överenskommelser parterna emellan. Varken arbetsgivarsidan eller löntagarsidan vill i dagens läge medverka till att införa vinstandelssystemet.

Staten kan väl ändå utreda frågan, säger herr Gustafson i Göteborg. Jag frågar: Varför? Herr Gustafson svarar: Gör man det kanske man ändå kunde locka en och annan företagare till att ge sig in på och pröva systemet. Har

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

inte folkpartiet tillräckliga anknytningar i företagarvärlden? Det finns ju till och med reservanter här som är företagare. Skall det vara alldeles omöjligt att locka företagare till detta experiment utan statlig utredning?

Det finns ju en part till. Vinstandelsystemet skall införas genom frivilliga överenskommelser mellan parterna, och det måste alltså ske med fackföreningarnas medverkan. En enskild fackförening, vare sig den består av tjänstemän eller arbetare, tar sig inte för att föra en speciell politik på detta område. Det blir de samlade löntagarorganisationernas mening som avgör om arbetarsidan skall gå med på detta förslag. För närvarande saknas alltså alla förutsättningar för att detta institut skall komma att genomföras, ty parterna vill inte. Det är klart att staten kan göra en utredning ändå. Men är det inte att kasta bort arbetskraft och pengar att göra en utredning, som kanske — det vill jag inte bestrida — blir aktuell om 10 eller 20 år? Då, det får vi väl medge, kommer en utredning som vi gör nu att vara fullständigt uråldrig och kommer inte längre att passa för den situation som då finns. Utredningskravet är därför ett krav i ett lufttomt rum, och det kan inte fylla något ändamål. Här är inget annat att göra för folkpartiet än att försöka övertyga parterna om att vinstandelssystemet är en nyttig sak. Den dag då parterna visar intresse för denna fråga kan det finnas anledning för staten att intressera sig för att göra en utredning.

Låt mig härefter säga några ord om själva sakfrågan: Fyller vinstandelssystemet en uppgift och är det en ändamålsenlig inrättning? Reservanternas motiverar systemet med två saker.

Den ena är att vinstandelssystemet skulle skapa samhörighet mellan den anställda och företaget och ge den anställda tillfredsställelse i sitt arbete. Detta är ett påstående, och det är svårt att bedöma vad som ligger i det. Märk-

ligt är ju, att både de anställdas organisation, som väl skall ha intresse för att deras medlemmar känner tillfredsställelse i arbetet, och företagarna, som väl skall ha intresse av att deras anställda känner sig samhöriga med företaget, är mot detta. Jag tror att de är mot det på goda grunder. Jag tror att frågan om tillfredsställelse i arbetet och känslan av samhörighet med sitt företag är mera än en vinstandelsfråga. Jag känner många aktieägare, herr Gustafson i Göteborg, som inte känner någon samhörighet med sitt företag, som inte träffar mig någon enda gång utan att de skäller på styrelsen och frågar mig om man inte kan skärpa skyddet för minoriteterna i företagen. Men jag har också träffat många arbetare, som är solidariska med sitt företag och stolta över att arbeta där och känner stor gemenskap med det, trots att de inte har ett öres insats. Jag undrar om man med ett system som detta skulle kunna ändra den situationen.

Den andra frågan är: Stimulerar vinstandelssystemet sparandet? Jag har i mitt särskilda yttrande sagt, att man inte utan vidare kan förneka att systemet kan få den effekten, men att det beror på hur man lägger upp det. Om man lägger vinstandelssystemet så, att det ökar det totala sparandet i samhället, då är det sparfrämjande. Systemet måste då uppfylla två villkor. För det första att man binder vinstandelen för någon tid i företaget och för det andra att man låter lönen bestämmas så, att den utbetalda lönen plus vinstandelen blir lika med full normal lön. Gör man detta, representerar vinstandelen något som annars icke skulle ha sparats. Reservanternas går, visserligen med ett »om», med på att man kan tänka sig en överenskommelse att vinstandelen skall bindas.

Sedan säger herr Gustafson att lönsättningen skall vara normal. Däremot menar han, hoppas jag, att löntagarna trots vinstandelssystemet skall ta ut ur

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

marknaden den lön som det går att avpressa arbetsgivaren. Gör löntagarna detta, varifrån skall i så fall vinstandelen komma? Den skall komma ifrån företagsvinsten, säger man. Hur skulle den vinsten ha använts annars? Den används ju till företagssparandet. Det blir därför inte något nytt sparande. Det blir bara en ny fördelning av sparandet beträffande äganderätten. Varför skulle detta premieras? Jag vet inte om herr Gustafson eller någon annan kommer att säga: En sådan vinstandel kunde ju i stället tas av den utdelade vinsten, så att utdelningen till aktieägarna sänktes i motsvarande grad.

Ja, menar ni det och tror ni samtidigt att det blir lättare att låta löntagarna spara denna del av vinsten än att låta aktieägarna spara den, så kan det ju ligga något i detta resonemang.

Jag fick emellertid av herr Gustafsons anförande en mycket klar uppfattning att han icke tror att vinstandelsystemet kommer att öka det totala sparandet. Herr Gustafson vek undan på den punkten och sade, att jag betraktar saken rent statistiskt och icke räknar med den produktionsökning som skulle inställa sig på grund av att detta system innebar en sporre till ökad produktion. Det är klart att man kan resonera så, men är detta ett sparande? Är varje åtgärd, som vidtages för att öka produktionen, ett sparande? Det beror alldeles på, herr Gustafson, om man hindrar denna produktionsökning att bli ökad konsumtion. Men herr Gustafson ville ju ha en vinstandel även om den icke bands för någon tid i företaget, och då blir väl resultatet en konsumtionsökning och icke ett sparande. Såsom reservanterna har tänkt sig vinstandelen är det därför enligt min mening ytterligt svårt att säga att den är sparfrämjande. Den kan bli det om man lägger upp den som jag nyss angivit, men så som reservanterna vill ha vinstandelen lagd kan den icke bli sparfrämjande.

Låt oss emellertid komma till en annan fråga. En sådan här vinstandel skulle ju genomföras genom en överenskommelse mellan företaget och dess anställda, d. v. s. mellan företaget och de fackorganisationer vartill företagens anställda är anslutna. Vad skulle ett sådant avtal innebära? Det skulle väl exempelvis innebära att en så och så stor del av den bokförda vinsten skulle delas ut till de anställda, att eventuellt denna andel skulle helt eller delvis bindas i företaget för vissa år och att det skulle utgå en viss ränta på dessa pengar. Det är klart att man kan träffa ett sådant avtal, men tror ni att det finns någon förtroendeman i en fackförening som vill skriva sitt namn under ett avtal av detta slag utan att det också innefattar bestämmelser om hur vinsten skall beräknas? Kom ihåg: vinsten är en bokföringsfaktor. Vinstens storlek blir beroende av hur jag lägger bokföringen. Avtalet måste innesluta bestämmelser om hur avskrivningarna i företaget skall läggas, annars blir det en chimär, som en ansvarsfull representant för de anställda aldrig skulle kunna skriva under, och då betyder ett sådant avtal naturligtvis att de anställda tillförsäkras ett visst medinflytande i företaget. Jag antar att reservanterna går med på att konsekvensen blir denna, vilket jag ju inte har något emot. Att Arbetsgivareföreningen med sådan styrka ställt sig negativ i detta avseende beror just på att man där inser att detta är en början till de anställdas medinflytande i företagen. Man skulle då kunna fråga: Varför vill då inte de anställda vara med om detta? Nej, det är klart att systemet har nackdelar. Några påvisbara fördelar har det ju inte, men det har nackdelar. Det har den nackdelen att det blir en högre ersättning för anställningen i sådana företag som inför vinstandelssystemet än i de företag som icke har detta system. Det blir vidare en högre ersättning i företag med stor vinst än i företag med liten vinst,

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

och resultatet måste ju bli att det uppstår konkurrens. Man underlättar för de vinstgivande företagen att konkurrera om arbetskraften och dra till sig anställda, med åtföljande svårigheter för de företag som ger dålig vinst eller ligger i marginalen. Detta innebär ett oroande element på arbetsmarknaden och ett underminerande av den solidariska lönepolitiken. Det är med ett sådant system icke möjligt att upprätthålla den lönepolitiska linje som de anställdas organisationer för, nämligen att alla anställda skall få sin del av välståndsutvecklingen, inte bara de som händelsevis är anställda i de mest vinstgivande företagen. Det är därför ganska naturligt att man på löntagarkåll är emot denna sak.

Jag har i slutet av mitt särskilda yttrande sagt att det, om man på allvar vill skapa ett de anställdas företagssparande, finns en annan linje som i korthet innebär följande.

I avtalsrörelserna driver de anställdas organisationer fram den lön som marknaden kan medge. Denna löneökning blir större än vad som ryms inom den samhällsekonomiska balansen i fullsysselsättningssamhället. Om man då gör ett tillägg till avtalet som säger, att en viss del av löneökningen under viss tid skall vara bunden i företaget men utgöra varje anställds privata egendom och förräntas i företaget, och tillförsäkrar de anställda det medinflytande som denna penningplacering måste medföra, så skapar man ett de anställdas företagssparande. Man oroar inte arbetsmarknaden. Man försvårar inte den solidariska lönepolitiken. Herr Gustafson hade en invändning: en sådan linje verkar kostnadsuppdrivande. Verkar den mer kostnadsuppdrivande än folkpartiets vinstandelslinje? Är det icke herr Gustafsons mening att de anställda skall ta ut den lön som står att ta ut på marknaden? Mer kan de inte ta ut vare sig enligt mitt alternativ eller enligt herr Gustafsons. Eller menar verkligen herr

Gustafson att löntagarna om de har vinstandel inte skall ta ut det som marknaden inbjuder till?

Men som sagt, det blir väl i alla fall bäst, såsom jag förut har antytt, att herr Gustafson och övriga folkpartister får försöka övertyga löntagare och arbetsgivare om att vinstandelssystemet är ett bra system, och förrän det har skett är det mycket liten mening i att begära statens medverkan.

När jag har kastat fram tanken på ett annat alternativ, har jag inte kommit till riksdagen och begärt en utredning, eftersom jag har fullt klart för mig att detta är någonting som måste bestämmas på den fria arbetsmarknaden. Det kan väl hända att man i vissa andra länder leker litet vårdslöst med den fria arbetsmarknaden, men det skall inte vi göra. Den dagen då jag vinner resonans — om jag nu gör det — hos löntagarna för min tanke skall jag inte heller dra mig för att komma till riksdagen, om jag är med så länge, och begära en utredning, men jag tror icke det finns anledning att nu göra det.

Herr Gustafson sade att mina tankar väcker strid inom löntagarorganisationerna. Ja, strunt i det! Det finns i alla fall inte ett sådant samlat motstånd mot dem som mot vinstandelssystemet. Herr Meidner är min motståndare; han ogillar min linje, och jag ogillar hans. Herr Gustafson ogillar också hans linje. Tror herr Gustafson, att herr Gustafsons vinstandelssystem vinner starkare gehör hos herr Meidner än min linje? Jag tror inte det. Jag tror att vi i det avseendet står på fullkomligt jämlik fot.

I detta yttrande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herr *Malmborg* i Stockholm (s).

Herr JÖNSSON i Rosshol (bf):

Herr talman! Jag är förekommen dels av herr Regnell, dels av herr Sköld.

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Vi har i bankoutskottet väglett av de remissvar vi fått. Jag förmodar att herr Gustafson och hans medmotionärer har tagit del av att både LO och TCO har visat tveksamhet och intagit en avvisande ställning till denna fråga. För att frågan över huvud taget skall föras framåt måste man ju kunna förutsätta att det råder enighet bland de parter som kommer att beröras av saken, och någon sådan enighet föreligger inte.

Jag skall koncentrera mitt anförande och bara göra en erinran. Herr Gustafson är synnerligen angelägen om en separat statlig utredning, men vi har förutsatt att 1955 års stabiliseringsutredning skall ha anledning att granska de frågor som Ohlin m. fl. motionerat om; sålunda frågor om vinstandel m. m. Då ställer sig herr Gustafson, som själv tillhör utredningen, avvisande och gör till och med det uttalandet, att han inte kommer att godkänna att utredningen belastas med detta uppdrag utöver de många frågor utredningen redan har. Det är en märklig inställning, alldenstund herr Gustafson tillmäter de moment som motionen omfattar så stor betydelse i de sammanhang som utredningen har att befatta sig med.

Jag har den erfarenheten från de utredningar där jag suttit med, att man sedan utredningen kunnat överblicka förhållandena har rättighet att koncentrera sig på en viktig fråga som anses brådskande. Jag vill rekommendera herr Gustafson att sondera förhållandena inom utredningen. Finner han att han har gehör, kan väl utredningen ta hand om de spörsmål som här föreligger och framlägga ett särskilt betänkande. Jag tycker det vore en riktigare ståndpunkt än att herr Gustafson såsom ledamot av denna utredning kallt avvisar att utredningen skall befatta sig med frågan.

Detta är den rekommendation som jag vill ge motionärerna. Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Såväl herr Sköld som herr Jönsson i Rossbol har tagit mycket illa upp att jag har en avvikande mening om vilka frågor som bör behandlas inom stabiliseringsutredningen.

Denna stabiliseringsutredning har fått i uppdrag att sätta sig in i ett synnerligen vidlyftigt material och dra upp principiella riktlinjer. Vi kan räkna med att detta kommer att ta en avsevärd tid i anspråk. Den fråga det här gäller är av teknisk natur och borde kunna lösas inom departementet på högst några månader.

Jag säger att det är felaktigt att förvandla stabiliseringsutredningen till något slags motsvarighet till 1950 års skattelagssakkunniga, där en mängd frågor ligger begravda. På detta svarar herr Sköld, att om jag inte vill vara med i utredningen, kan jag ju avgå. Nu är det inte längre herr Sköld som tillsätter och avskedar kommittéledamöter, men skulle det vara så, att en kommittéledamot som har avvikande mening i en detaljfråga skulle få en anmodan att avgå, skulle vi ha kommit vilse när det gäller utredningsväsendet.

När det gäller diskussionen om vinstandelssystemet tycker jag det är intressant att se den saklighet med vilken denna fråga hittills har diskuterats i denna kammare. Jag minns hur det varit vid tidigare debatter. Detta är en svår fråga, en fråga som enligt vår mening är så svår att den behöver utredas, och det behövs experiment. De erfarenheter man gjort från utlandet har varit av den karaktären, att man också här hemma i Sverige börjat undra om man inte i alla fall borde försöka ta reda på om detta kan vara någonting för vårt land.

När de två stora engelska systemen kom till för två år sedan, skrev Morgon-Tidningen följande: »Nu är det ju ändå sedan länge uppenbart med alltför mycket belyningsmaterial från alltför många tidpunkter och från alltför många

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

håll, att det spontana intresset inom de djupa leden för en mera omfattande övergång till samhällsägda företag icke är särskilt intensivt. När så förhåller sig är det ej alltför stora skäl att från arbetarrörelsens sida sätta sig på höga hästar mot sådana försök som sker från den politiska motsidan och vilkas tendens och allmänna utvecklingsinriktning ändock är att göra de många mera delaktiga i ägandet, mera aktivt medagerande i företagets utveckling och dagliga liv. Den risk och fara som man från arbetarsidan sett och skyggt för, att arbetarna skulle lockas att mindre intressera sig för sina egna framgångslinjer i de fackliga och politiska organisationerna, behöver ej nödvändigtvis materialiseras.»

Där hade man i alla fall fått sig en tankeställare, och jag tycker att ett fullföljande av tankegångarna i det yttrandet skulle innebära, att det vore skäl i att undersöka om man inte kan göra någonting för att stimulera denna tanke i vårt land.

Jag hörde med intresse att herr Sköld sade, att frågan kanske kan bli aktuell om tio eller tjugio år. Det tyder på att här i alla fall vissa frön är sådda, som kanske kommer att spira upp så småningom.

Herr Sköld säger att man som motiv för vinstandelssystemet har anfört, att det skulle öka tillfredsställelsen i arbetet. Erfarenheten har visat, att i de företag där man har praktiserat detta system har man vunnit ökad tillfredsställelse och ökad produktion. Men det skall inte vara något universalmedel för att få idealiska förhållanden på arbetsplatsen. Det kan inte användas för att dämpa missnöje som finns på arbetsplatsen, utan förutsättningen är att det är sådana relationer mellan arbetsgivare och anställda att det finns förtroende mellan dem. I annat fall hjälper nog inte vinstandelstanken till att få ordning på arbetsplatsen.

Sedan säger herr Sköld att det kan-

ske inte blir något ökat sparande med den här vinstandelstanken. Det är klart, att i den mån som de som deltagar i systemet utan vidare får lyfta sina andelar blir det inte något ökat sparande, såvida det inte förs en allmänt spärstimulerande politik i landet, som gör att de sparar av egen fri vilja. Men om systemet leder till en produktionsökning, så finns det större pengar att ta ut av företaget, och det räcker såväl till att aktieägarna får en skälig utdelning som till att de anställda kan få en skälig andel av vinsten.

Herr Sköld säger att det här systemet inte har några påvisbara fördelar men att det har nackdelar. Jag tror att det vore intressant om herr Sköld ville gå med i en sådan här utredning och studera de erfarenheter man har från övriga länder, där det i alla fall har visat sig att systemet visserligen har nackdelar liksom alla system men att det obestriddligen har fördelar.

Herr Sköld tog även upp frågan om lönepolitiken under inflationstider. Jag skall här inte gå in på det. Det skulle föra oss alltför långt, och middagsrasten väntar. Men jag vill säga att enligt vår mening vinstandelssystemet skall tillämpas också under tider då man inte har en stor inflation utan då man genom en förnuftig ekonomisk politik har nått en viss balans inom samhällsekonomin.

När herr Sköld sedan säger att man inte skall fara vårdslöst fram med den svenska arbetsmarknaden, så håller jag med honom.

Till sist vill jag säga en sak till herr Regnell, som jag inte hann framföra i min tidigare replik. Han rekommenderade mig att läsa den skrift, som är utgiven av Studieförbundet Näringsliv och samhälle. Det har jag redan gjort. Jag kan också säga, att en av medförfattarna till den skriften några år efter det den kommit ut skrev en artikel med rubriken »Vinstdelningstanken tystnar ej».

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Jag beklagar om jag uttryckte mig litet hårt gentemot herr Gustafson i Göteborg i hans egenskap av ledamot i stabiliseringsutredningen. Vad som föranledde mig till det jag yttrade var ju att herr Gustafson med stor emfas sade: »Jag motsätter mig att frågan kommer dit.» Vad fanns det för konsekvens då, hur skulle man bära sig åt för att hjälpa herr Gustafson, om han inte ville gå med på att frågan kommer dit?

Beträffande det övriga som herr Gustafson här yttrade om vinstandelen, så säger herr Gustafson att han tänker sig att detta system skulle kunna tillämpas inte bara i inflationstider utan även i tider med samhällsekonomisk balans. Ja, naturligtvis, men det stora problemet i vår tid är ju hur full sysselsättning skall kunna förenas inte bara med stabilt penningvärde utan även med en fri arbetsmarknad. Alla dessa tre ting vill vi ha. De är naturliga beståndsdelar i framstegets Sverige. Full sysselsättning skapar alltid en tendens till prisstegring. Den måste motverkas, och det är klart att den kan endast motverkas genom att konsumtionen inte får stiga så mycket, att nödiga investeringar omöjliggöres. Det måste alltså sparas, och frågan är, hur skall det sparas? Det är den frågan vi här diskuterar. Jag har inte sett det ur någon annan synpunkt, men jag kan förstå, att herr Gustafson gör det. Herr Gustafsons uppfattning om vinstandelssystemet sett ur sparandets synpunkt är nämligen, att han hoppas, att det skall leda till produktionsökning, vilket är obevisat och bara är en förhoppning. Det är det som gör att jag säger, att fördelarna måste vara mycket problematiska.

Herr Gustafson säger, att vinstandelssystem kan inte genomföras utan att det finns förtroende mellan företag och anställda. Man skall inte se bort ifrån själva formen för umgänget mellan företag och anställda. Den formen är för-

handling och det har sina konsekvenser. Man ställer krav och man försöker komma överens, och det ligger i sakens natur, att när man gör det kan man inte satsa på någonting så vagt och obestämt som detta huruvida vi tror på varandra. Man vill ha det på papperet.

Sedan säger herr Gustafson, att jag inte skall sätta mig på mina höga hästar gentemot vinstandelssystemet. Det har jag inte gjort. Jag har för min del redan förklarat, att det kan utformas så, att det blir ett led i sparfrämjande. Men det ställer vissa krav, och ställer man dessa krav kommer man ungefär till samma villkor, som gäller för det alternativ jag har fört fram. Då har vinstandelssystemet den nackdelen, att det motverkar den solidariska lönepolitiken, vilket mitt alternativ inte gör. Jag har alltså bara gjort en jämförelse mellan dessa båda tankelinjer. Jag spår ingenting. Inte kan jag våga säga, att det inte blir vinstandelssystem. Det kan det mycket väl bli. Men att vi skulle ge oss in på att utreda detta nu, skulle vara ungefär lika betydelsefullt som när en socialdemokratisk regering i början av 1920-talet lät utreda frågan om företagsnämnder. Det institutet infördes 25 år senare i ett helt annat samhälle. Eftersom vi är överens om att det är parternas sak att komma överens om detta, så får väl samhället vänta med att lägga ned kostnader på problemet, tills det finns förståelse för saken hos parterna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Först vill jag rätta till ett missförstånd. Jag sade ingalunda att herr Sköld hade satt sig på sina höga hästar. Tvärtom sade jag, att jag med tillfredsställelse såg, att herr Sköld inte gjort det i motsats till vissa andra talare som deltagit i tidigare debatter i denna fråga.

Sedan säger herr Sköld, att det är fullständigt obevisat, huruvida ett vinst-

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

andelssystem leder till ökad produktion. Med anledning därav vill jag säga, att det inte bara är TCO som i sitt remissyttrande anser, att det gör det, utan de talrika erfarenheterna från utlandet visar också, att så faktiskt varit förhållandet.

Sist kom herr Sköld in på den stora frågan om möjligheterna att förena full sysselsättning med stabilt penningvärde och fri arbetsmarknad. Detta är en fråga, som stabiliseringsutredningen fått i uppdrag att utreda, och om jag med herr Skölds tillstånd får vara kvar i utredningen, får vi väl tillfälle att dryfta det senare.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Efter det att herr Gustafson i Göteborg så utförligt och väl har belyst denna fråga skall jag inte här hålla något längre anförande, men jag känner mig i alla fall uppkallad att slå fast några saker i anledning av vad herr Sköld här har framfört, eftersom man väl kan utgå ifrån, att dagens debatt kommer att fortsätta framöver. Inte minst kommer herr Sköld, om man skall döma av hans uppträdande under senaste tiden, att fortsätta debatten. Då kan det vara bra att vissa saker här blivit preciserade.

Först är det klart att vi är överens om att debatten helt och hållet gäller vad som kan göras inom ramen för en fri arbetsmarknad. Vi är även överens om att sträva efter full sysselsättning och fast penningvärde. Men låt mig säga, att vi i folkpartiet räknar med att man vid sidan av dessa målsättningar skall inte minst ha en fjärde sådan, nämligen hur man skall kunna skapa mera av medarbetarställning för de anställda i företagen.

Det är lätt att konstatera, att herr Sköld, som herr Gustafson i Göteborg nyss påpekade, inte tror på att det kan bli någon egentlig verkan på produktionen, om de anställda får ett direkt

intresse av vinstens storlek. Herr Sköld säger, att det är ju bara en förhoppning från herr Gustafsons sida. Men det är väl klart att i den mån man inte bygger på erfarenheter måste allting vara förhoppningar. Det är ju herr Skölds argument lika mycket. Jag kan emellertid hänvisa till att på åtskilliga håll i utlandet, där man provat vinstandelssystemet, har de som har haft hand om det betygat, att de har haft mycket goda erfarenheter av det. Det vore också egendomligt annars. Det skulle innebära ett underskattande av den mänskliga produktionsfaktorns betydelse, om man förnekade möjligheten av att när människorna får ett större personligt intresse av vad som sker i det företag, där de arbetar, skulle detta uppmuntra till bättre arbetsinsats. Just den som vill framhålla, att de anställda inte skall jämföras med maskiner och dylikt, måste betona det personligas och mänskligas betydelse.

Herr Skölds resonemang att andel i vinsten inte skulle påverka sparandet har ju herr Gustafson i Göteborg redan effektivt kritiserat. Det är väl möjligt att i åtskilliga företag utdelningarna skulle komma att utgöra en mindre andel av vinsten än förr utan att därför utgöra ett mindre belopp i kronor räknat, helt enkelt därför att vinsterna skulle kunna bli större, om man räknar med den öppna arbetsmarknadens löner och en ökad produktivitet.

Vad beträffar herr Skölds påstående att det inte skulle kunna bli något ökat sparande, förbiser han ju där också den möjligheten, att när en del människor får ett litet sparkapital, som de räknar med att de t. ex. skall kunna disponera på gamla dagar, kan detta stimulera till ett sparintresse, som inte finns så länge de egentligen ingenting äger.

Även om verkan på sparandet inte skulle bli så stor, framstår för oss samhörigheten mellan dem som arbetar i ett företag och detta företag, samhörighe-

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

ten inom denna grupp, känslan att man arbetar samman i viss mån för gemensamma ändamål och för gemensamt bästa, som mycket värdefull i sig själv. Den har ett egenvärde, och då kan man verkligen på herr Skölds fråga, varför samhället skulle inta en välvillig hållning i skattehänseende till ett sådant projekt, svara: Inte bara därför att det medför ökat sparande utan dessutom därför att det skulle kunna medverka till förstärkande av samhörighetskänslan, ge de anställda större intresse för sin ställning som medarbetare, underlätta en mera personlig kontakt mellan alla dem som verkar inom ett företag. Alldeles särskilt om man räknar med att samhällets uppmuntran skulle komma att gälla främst det fall, där sparandet blir bundet i företaget på längre sikt, förefaller en sådan uppfattning ganska naturlig.

Det som skiljer herr Sköld från den på folkpartihåll intagna ståndpunkten är ju inte minst, att herr Sköld insisterar på att sparandet i företagen skall komma till stånd genom avdrag på den i kollektivavtal fastställda lönen, alltså ett *löneavdrag*, medan vi har hävdad, att det icke skulle göras något löneavdrag utan att andel i vinsten skulle innebära ett *tillskott*, motiverat bl. a. på det sätt som jag här angivit. Jag vill betona att detta är i mycket hög grad pudelns kärna, att herr Sköld går på löneavdragslinjen, medan vi har vänt oss mot den tanken och i stället gått på att de anställda genom frivilliga avtal skulle kunna utöver lönen få en viss andel av den vinst, som de sannolikt kan medverka till att skapa genom ett ökat intresse för företagets problem.

Det är klart att om man lägger tyngdpunkten på *uppmuntran* åt människorna, när det gäller samhällets konstruktion, som vi gör som hävdar en liberal åskådning, är det naturligt att inta den hållningen att uppmuntra dem genom möjlighet till en extra förmån. Om man däremot lägger tyngdpunkten

på att staten eller kollektiva organisationer skall *tvunga* människorna att handla på ett visst sätt, då blir det naturligt att man säger som herr Sköld, att en viss del av lönen för alla som arbetar inom ett visst fack lämpligen hålles inne. Detta är ett nog så belysande exempel på skillnaden i den attityd som bygger på uppmuntran och den som i hög grad litar till tvång.

Herr Sköld säger att ett fel i vinstandelssystemet är, att det skulle försvåra den solidariska lönepolitiken. Får jag erinra om att herr Meidner sagt om herr Skölds förslag följande — jag läser det ur Morgon-Tidningen: »Denna metod» — alltså herr Skölds metod — »skulle spoliera den solidariska lönepolitiken och leda till vad som i Tyskland kallas företagsfeodalism». Så karakteriserar Meidner herr Skölds linje. Jag undrar om man inte får lov att säga, att herr Meidner har rätt på den punkten, att herr Skölds förslag skulle utgöra en större fara för den solidariska lönepolitiken än andel i vinstsystemet.

Herr Sköld svarade herr Gustafson i Göteborg, att de var nog ungefär lika impopulära hos Meidner. Jag tror inte att herr Gustafson eftersträvar popularitet hos Meidner lika ivrigt som herr Sköld, men det är ju så, att vi är rätt vana vid att Meidner inte gillar vad vi gör, medan herr Sköld får anses ha haft medarbetarställning ganska länge med LO:s representanter.

Men när herr Meidner nu föreslår tvångssparande genom statens försorg och inte genom de fackliga organisationernas försorg tycks han ha intagit en ståndpunkt, som nära överensstämmer med den herr Sköld hade i fjol våras, medan herr Sköld nu på denna punkt — liksom på åtskilliga andra sedan han lämnat regeringen — tycks ha flyttat tyngdpunkten för sitt intresse. Herr Meidner vill att staten, icke de anställda, skall ha inflytande över företagens skötsel; herr Sköld vill att fackföreningarna,

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

i detta fall icke staten, skall ha inflytande över företagen. Vi i folkpartiet vill bygga på de anställdas intressegemenskap som en naturlig grund för framväxande av en medarbetarställning, ett ökat inflytande för alla de i produktionen samverkande parterna.

Vi tror verkligen att en spridning av äganderätten i och för sig är något gott. Det mest överraskande i herr Skölds yttrande är att han säger, att det blir väl inget ökat sparande av detta, utan det företagssparande, som under alla förhållanden skulle komma till stånd, blir endast fördelat — i fråga om äganderätten — mellan de anställda och företaget. Jag läste detta två gånger, ty jag trodde att jag läst fel. Socialisten Sköld säger, att om de anställda blir ägare till en del av kapitalet i stället för företaget har det inget större intresse. Men om jag inte missförstått det socialdemokratiska programmet sedan 60 å 70 år tillbaka har man på socialistiskt håll betraktat det som en fördel, om de anställda kunde få större del i äganderätten till kapitalet. Herr talman! Det gäller ju äganderätten till det kapital, som finns samlat i det företag där man arbetar. Här läser vi i det socialdemokratiska programmet att man skall sammanföra de arbetande och egendomen. Det har varit en ledstjärna, efter vilken svensk socialdemokrati sagt sig ha vandrat sedan 60 år. Men när det kommer fram ett förslag, som skall ge de anställda en del av äganderätten just i det företag där de arbetar, säger herr Sköld, att det att de anställda får detta i stället för företaget har inget större intresse!

Att herr Sköld berör denna sak i samband med sparandet hindrar inte att herr Sköld, om han haft en annan åsikt, skulle ha tillagt, att det var en viktig sak i och för sig, men det aktade han sig för att säga. Jag vill gärna instämma med dem, som komplimenterat herr Sköld för att han, sedan han lämnat regeringen, har stimulerat debatten.

Hans reservationsyttrande är intressant men ytterst överraskande.

Herr talman! Jag skall sluta mitt anförande med en allmän reflexion. Det är klart, att det är lätt att överdriva betydelsen av den utredning som man här föreslår från folkpartihåll. Vi tror, som herr Gustafson i Göteborg påpekat, inte att andel i vinstsystemet är den stora lösningen på de viktiga samarbetsproblemen, men vi tror att det kan vara ett bidrag till uppmuntran av en utveckling, som skulle kunna göra arbetet för människorna mera meningsfullt och ge dem mera av medarbetarställning. Den socialistiska ståndpunkten har varit, att det statliga ägandet skulle ökas mycket väsentligt, fastän medborgarna ofta inte vet vad de äger när det är staten som äger och de är indirekta ägare. Den liberala ståndpunkten måste vara en annan, nämligen att fästa mera vikt vid den personliga kontakten mellan människor som arbetar i en grupp och att söka befrämja denna kontakt. Denna kontakt underlättas genom att de arbetande får ett gemensamt äganderättsintresse. Detta har kanske inte så revolutionerande konsekvenser på ett år eller på fem år, det vill jag gärna medge, men en utveckling under en generation, som stimuleras av dessa tendenser vid sidan av andra krafter som verkar i samma riktning, tror jag skulle kunna åstadkomma ganska väsentliga ting. Så skulle man genom frivilliga förhandlingar på en fri arbetsmarknad kunna komma fram till en lösning av det problem, som dock är så väsentligt att det väl förtjänar att ställas vid sidan av dem herr Sköld nämnde, nämligen problemet att ge åt människorna mera av medarbetarställning var de än är satta att verka.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Om jag verkar överraskande så kan man då inte säga att herr Ohlin gör det. Han kommer med precis samma småfinurligheter som alltid och

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

försöker vränga till vad motparten sagt och förgylla vad han själv menar. Det kan hända att herr Ohlin tror att detta är en fruktbar metod, men den spelar nog ingen som helst roll.

Jag har aldrig stuckit under stol med min uppfattning att löntagarna, när deras ställning på arbetsmarknaden blivit så mycket starkare att de i stor utsträckning kan diktera lönevillkoren, måste ta ansvar för penningvärdet. Jag har också sagt, att detta ansvar får löntagarna ta på det sättet att de, när de träffar avtal om sådana löneförhöjningar som kan komma att öka konsumtionen utöver samhällets resurser, icke tar ut hela löneökningen i pengar utan låter en del stå som fordran under en viss tid, varefter naturligtvis var och en får disponera över densamma. Detta är min uppriktiga mening.

Om herr Ohlin menar vad han här sade om att jag eftersträvar popularitet, så menar han något mycket dumt. Jag eftersträvar popularitet hos herr Meidner, sade herr Ohlin. Nej då, jag eftersträvar visst inte någon popularitet! Det låter verkligen konstigt från herr Ohlins mun, när han anklagar någon för att eftersträva popularitet.

De ord av herr Meidner, som herr Ohlin här citerade, grundar sig på ett missförstånd beträffande min linje och på de knapphändiga referat i tidningspressen, som både herr Ohlin och jag är tvungna att skylta i. Jag tror inte att herr Meidner säger detsamma nu, sedan han läst den sammanfattning av min ståndpunkt, som jag har publicerat i senaste numret av tidskriften Tiden. Där emot är jag inte säker på att herr Meidner har ändrat mening om herr Ohlin och hans förslag i denna fråga.

Sedan sade herr Ohlin, att mitt alternativ är något annat än den ståndpunkt jag hade i fjol, när jag hyste planer på ett obligatoriskt sparande genom staten. Jag vill då bara säga att det var en tanke, som syftade till att åstadkomma samhällsekonomisk lättnad i ett visst be-

stämt läge. Det är fullständigt fel att tro, att därav skulle följa att jag betraktar det som en självklar sak, att allt sparande skall ske genom staten. Jag har inte någon sådan tanke.

Låt mig sedan säga några ord om folkpartiets tal om andel i vinsten. Det är alldeles uppenbart att folkpartiets förslag härvidlag inte är sparfrämjande. Det är inte något led i arbetet på att skapa ett nytt läge, ett nytt förhållande mellan konsumtion och investering. Folkpartisterna säger att man kan hysa förhoppningar om en ökad produktion, om man tillämpar vinstandelssystemet. Jag vill då fråga: Har inte företagen själva något intresse av en ökad produktion, eftersom de så envist motsätter sig vinstandelssystemet? Känner de inte till erfarenheterna i utlandet? Här pekar man på erfarenheterna utomlands som om vad som där sker också måste ske här. Men hur har man det i England med den samhällsekonomiska balansen? Där har man ju i många år tillämpat vinstandelssystemet, det system som herrar folkpartister tror skulle ha så gynnsamma verkningar. Finns det inte grund för en viss skepticism i detta fall?

Sedan fick vi veta, att man kan hysa förhoppningar om att vinstandelen skall kunna tagas av utdelningen. Ja, då blir den i varje fall inte stor, ty herr Ohlin brukar ju ofta predika om hur liten del av hela omslutningen i ett företag den utdelade vinsten i verkligheten utgör. Att ta litet av den utdelningen tror jag inte har någon stor betydelse. Gör man det, så tror jag inte att människorna kommer att uppfatta det som ett sådant tillskott, som av kärlek binder dem vid företaget. Tänk om de anställda får 25, 50 eller 100 kronor per man och år. Tror någon att det skulle skapa ett ömmare förhållande mellan anställda och företagare än vad ett rejält föredrag av företagschefen kan göra om företagets ställning och framtidsutsikter? Absolut inte!

Åtgärder för främjande av kapitalbildningen i landet

Nej, mina vänner, vi har här bevittnat en ren uppvisning av folkpartiet, en demonstration av en av partiets linjer i den ekonomiska politiken. Jag har den bestämda uppfattningen — som jag säkerligen inte är ensam om — att vad vi här har fått bevittna endast är ett bländverk.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I sina försök att komma bort från frågan, huruvida det i och för sig kan vara lämpligt med ett bredat ägande, och från diskussionen, huruvida vi bör sträva efter att sprida ägandet gör herr Sköld gällande, att vinstandelstanken presenteras från folkpartiets sida som ett universalmedel för att lösa problemet om ett stabilt penningvärde samtidigt med full sysselsättning. Se på England, säger herr Sköld. Där har man vinstandelssystemet genomfört, men ändå har man besvär med sitt penningvärde. Ja, herr Sköld, man har där inte bara ett vinstandelssystem, man har också haft ett krig — och dessutom har man i ganska många år haft en socialistisk regering.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! Detta sista inpass är väl ändå bra billigt. Alla vet ju att när den engelska högerregeringen kom till gick det uppåt för en tid, och sedan gick det nedåt, och sämre än i dag var det inte när labour slutade. Det där tycker jag sålunda inte är något att komma med.

Vad gäller frågan om att sprida äganderätten har jag för min del sagt, att jag tycker att det är en linje att en del av lönen sparas och står inne i företaget. Är inte det också att sprida ägandet? Det är otroligt mycket mera värdefullt än det lilla kvacksalveri folkpartiet här leker med.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Sköld började diskutera vinstdelningssystemet från en allvarlig utgångspunkt. Herr Sköld tog fram argument för och emot ett sakligt sammanhang, som jag tycker var mycket intressant. Han sade att han inte visste om vi om tio år har ett vinstandelssystem här i landet; det är mycket möjligt, menade han. Nu har detta i de senaste replikerna, när herr Sköld känt sig trängd av herr Ohlin, förvandlats i det första yttrandet till ett bländverk och i det andra till ett kvacksalveri. Jag vill inte yttra mig om hur »billigt» detta är.

Herr SKÖLD (s):

Herr talman! När jag började denna diskussion trodde jag att folkpartiet menade allvar, att man på det hållet tänkte sig sådana förutsättningar för en vinstandel, att dessa kunde leda till en ökning av det totala sparandet. Nu har diskussionen visat att jag misstog mig därvidlag, och därav följde min naturliga slutsats.

Överläggningen var härmed slutad. Herr andre vice talmannen gav först propositioner beträffande utskottets hemställan såvitt anginge punkterna 1) och 2) i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr De Geer m. fl., nämligen dels på bifall till utskottets berörda hemställan dels ock på bifall till nämnda reservation i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, såvitt angår punkten 1) och 2) i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr De Geer m. fl., röstar

Inrättande av ett statligt byggnadskreditinstitut

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda reservation i motsvarande delar.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 142 ja och 49 nej, varjämte 8 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i nu förevarande del.

Härefter framställde herr andre vice talmannen propositioner i fråga om utskottets hemställan, såvitt anginge punkten 3) i den av herr De Geer avgivna reservationen, nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till den av herr De Geer m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 22, såvitt angår punkten 3) i den vid utlåtandet fogade reservationen av herr De Geer m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit nämnda reservation i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Gustafson i Göteborg begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 119 ja och 76 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i nu ifrågasatt del.

§ 17

Inrättande av ett statligt byggnadskreditinstitut

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckt motion om inrättande av ett statligt byggnadskreditinstitut.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde

Herr ANGUR (fp):

Herr talman! Jag har begärt ordet av den anledningen, att motionens behandling inte ger riktigt klart besked om hur man sett på den i motionen ställda huvudfrågan. Jag skall börja bakifrån i utlåtandet. Det heter där att man inte kunnat tillstyrka förslaget, »eftersom utskottet är av den uppfattningen att de svårigheter som tidvis förelegat inom byggnadskreditgivningen haft sin grund i en bristande balans mellan tillgång och efterfrågan på långfristigt kapital, vilken icke skulle påverkas av den ifrågasatta åtgärden att inrätta ett nytt kreditinstitut».

Detta är naturligtvis alldeles riktigt, och det är just orsaken till att den här enkla motionen över huvud taget väcktes. Anledningen till att jag tog mig friheten att lämna in motionen var kännedomen om hur på byggnadsmark-

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

naden vågdalar avlöser vågtoppar när det gäller byggenas färdigställande och avlyftandet av kreditiven.

Den synnerligen stränga vintern som började redan förra året har medfört en försening av byggnationen, som man i allmänhet uppskattar till omkring ett par månader. Regeringen har i sin proposition räknat med en omfattning av byggnadsverksamheten för bostadsändamål på i runt tal 53 000 lägenheter. Det har emellertid på många håll gjorts framställningar om ökning av byggnationens omfattning; motionsvis har man föreslagit ända upp till 65 000 lägenheter. Den samtidigt genomförda skärpta kreditåtstramningen medför, att den enskilde byggaren nu har mycket svårare att erhålla byggnadskrediter under någon avsevärdare del av byggnadstiden.

Alla dessa omständigheter kommer att medverka till att det blir större efterfrågan på kreditiv framåt hösten, när vinterbyggena skall sättas i gång. Den stränga kylan under den gångna vintern har givit upphov till en eftersläpning. I Stockholm har man redan nu kännning av denna; tillgängliga siffror visar en eftersläpning med omkring 25 procent.

I känslan av detta ville jag försöka väcka intresse för en anordning, som skulle kunna tjäna som en buffert. Man skulle genom att i tid ta upp frågan om byggnadskreditiv i höst kunna underlätta en kontinuerlig byggnation och förhindra, att den projekterade byggnationen skjutes framåt. Ett uppskjutande medför kostnadsökningar, och det medför också att antalet färdigställda lägenheter under det kommande året blir mindre än eljest.

Jag medger att jag inte utformat motionen så klart och med så pass vidram, att det utan vidare framgår, vartåt jag syftar. Det var ingalunda meningen att åstadkomma en bankmässig kreditinstitution, som på något sätt skulle

överta bankernas verksamhet. Bankerna skulle fungera som förut, och den föreslagna institutionen skulle bara vara en med hänsyn till tidsläget införd utjämningsanordning, som skulle säkra kontinuiteten i bostadsproduktionen.

Remissinstanserna har avstyrkt förslaget. Jag måste konstatera, att remissinstanserna av någon anledning har valts enbart bland kreditgivarna. Det hade ju varit av en viss betydelse för frågans belysning, om man också infordrat yttrande från den kreditivsökande allmänheten. Jag tror att bristen på tillgängliga medel på den sidan känts betydligt mera än det tryck, som kreditivgivarna varit utsatta för.

Jag skall inte ta upp tiden med att ytterligare utveckla dessa synpunkter. Jag hoppas att något skall vara nått. Jag hoppas också att jag överdrivit svårigheterna och att vi när hösten kommer inte skall mötas av så stora motigheter i fråga om kreditivanskaffningen.

Till bostadsstyrelsens ställningstagande till förslaget om fondavsättning tycks det finnas anledning att återkomma.

Jag har, herr talman, intet yrkande. Jag hoppas som sagt, att motionen skall ha riktat uppmärksamheten på en möjlighet att skapa kontinuitet i produktionen av bostäder.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 18

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt motion om utredning för fastställande i vad mån svensk rätt strider mot de förpliktelser, som Sverige åtagit sig enligt Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN:

Herr talman! Då jag har begärt ordet vid behandlingen av detta första lagutskottets utlåtande är det därför att utlåtandet vilar på en kritik av en proposition, som på min föredragning lades fram för riksdagen år 1951 och då blev enhälligt antagen. Lagutskottet har drabbats av djupa känslor av bekymmer över att det beslut, som då fattades, var förhastat. Utskottet har fått för sig, att vår lag, såsom den nu gäller, inte svarar emot den standard för medborgerliga rättigheter och rättsskydd, som konventionen om de mänskliga rättigheterna uppställt, och att vi därför inte är i stånd att uppfylla konventionens föreskrifter. Dessa farhågor stärkes ytterligare av att utskottet har klart för sig, att frågor av denna art kan komma inför en internationell kommission, som då skulle kunna stämpla Sverige såsom icke uppfyllande sina internationella förpliktelser.

Vi hade alltså — om jag fullföljer utskottets tankegång — bort dröja med att ansluta vårt land till denna Europarådets konvention i stället för att nu vara det första land, som undertecknade den. Vad utskottet vill är, att riksdagen i en skrivelse skall tillkännage för Kungl. Maj:t vissa synpunkter, som är upptagna i utskottets utlåtande. Behandlingen av ärendet är föranledd av en motion av herr Håstad, som i sitt yrkande gick längre. Han ville ha en utredning omedelbart, som skulle dels slå fast i vilken omfattning vår lagstiftning inte stämmer med konventionen och dels skaffa klarhet om vad vi har att göra i anledning av detta förhållande.

Enligt min mening är utskottets bekymmer komplett överflödiga. Denna fråga förbereddes på sin tid mycket

grundligt. Redan då konventionstexten författades — vilket gjordes av juridiska experter på en internationell konferens — var Sverige med, representerat av två mycket framstående jurister. Jag tror inte, att jag begår någon oartighet vare sig mot herr Håstad eller mot de jurister, som han har bakom sig, om jag gör gällande, att de ombud, som deltagit vid behandlingen av konventionstexten, nog representerar ett högre mått både av kombinationen sakkunskap i fråga om svensk rätt samt internationell erfarenhet och av vana vid internationella fördragstexter.

Sedan lades frågan fram för riksdagen och behandlades då av utrikesutskottet, som gick igenom den mycket grundligt, bl. a. därför att herr Herlitz hade väckt en motion och däri anfört liknande synpunkter som dem lagutskottet här hänvisar till. Utrikesutskottet studerade alltså alla herr Herlitz' anmärkningar och redogjorde för dem i sitt utlåtande men kom enhälligt till det resultatet, att det inte fanns något hinder för Sverige att ansluta sig till konventionen i fråga.

Utskottet går nu inte längre än att det säger, att utredning kan ske vid passande tidpunkt och lämpligen inom Kungl. Maj:ts kansli. Ja, men då har ju denna utredning redan ägt rum, nämligen innan propositionen lades fram till riksdagen. Det var just en utredning inom Kungl. Maj:ts kansli, som föregick propositionens utarbetande.

Om jag yttrar några ord om de sakliga frågor, som nu har oroat första lagutskottet i så hög grad, är de främst sådana spørsmål, som rör vad man kallar administrativa frihetsberövanden. Utskottet ifrågasätter inte, att inte vår lagstiftning skulle helt svara mot konventionens minimistandard på de områden, som sammanhänger med straffrättsligt frihetsberövande i samband med brott, utan dess farhågor gäller de administrativa frihetsberövanden, som

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

förekommer här och var, framför allt inom socialvården. När nu konventionen säger, att domstolsprövning skall äga rum vid frihetsberövande, menar utskottet i sin hänvisning till vad som förekom år 1952, att vår lagstiftning inte är tillfredsställande. Det pekar på sådana saker som omhändertagandet av sinnessjuka, av psykiskt efterblivna, av underåriga och av alkoholister.

Om jag — för att inte vara alltför utförlig — tar upp ett enda sådant fall, frihetsberövande vid sinnessjukdom, finns det ju en sinnessjuknämnd, vari obligatoriskt sitter en person, som har domarkompetens. Den är alltså en nämnd med bl. a. en kvalificerad jurist. Denna sinnessjuknämnd är helt fristående, helt självständig. Den får, genom att den koncentrerar sin verksamhet till just sådana fall, stor vana och erfarenhet i bedömandet av dessa frågor. Nu kallas den inte domstol. Jag vet inte, om utskottet har menat att en reform skulle ske så, att Sverige för att kunna stå kvar i denna konvention skulle avskaffa sinnessjuknämnden och i stället överföra prövningen av ifrågakvarande fall till allmän domstol, eller om utskottet kanske menar att sinnessjuknämnden bör genom en lag döpas om och kallas för domstol — det vore naturligtvis också en utväg, om man nu skall tolka konventionen så formalistiskt.

Jag kan i detta sammanhang nämna, att strafflagberedningen, som är känd för att i mycket stor utsträckning vilja koppla in de allmänna domstolarna på alla sorters frihetsberövanden vilka för närvarande hör till administrativa frihetsberövanden, härom året framförde tanken på att vi skulle efter norskt mönster anlita lokala kommunala nämnder, förstärkta med domare, för att avgöra frågor om frihetsberövande. Ja, det är en sådan nämnd som vi har i sinnessjuknämnden, och om strafflagberedningen alltså betraktar denna ord-

ning som tillfredsställande, är det ändå väl starkt att påstå, att sinnessjuknämnden inte är en institution som fyller konventionens krav.

Nu vet jag väl, att det finns många jurister och även många andra, som är anhängare av att man i större utsträckning än för närvarande anlitar de allmänna domstolarna även på socialvårdens område. Jag skall personligen inte uttala mig i den frågan. Den kan vara vansklig nog att avgöra och kan tänkas bli olika löst i olika fall. Här gäller det emellertid inte, hurvida man önskar en förstärkning av garantierna eller icke, utan frågan är om vår lagstiftning når upp till den standard, som konventionen är avsedd att föreskriva.

Dessa problem var uppe 1952 och behandlades även då av första lagutskottet. Den gången hade det också väckts några motioner, men lagutskottet befattade sig inte vid det tillfället speciellt med frågan om konventionen utan med det allmänna problemet om hurvida det vore önskvärt att förstärka garantierna i samband med administrativa frihetsberövanden. I den frågan, som var ett fristående reformproblem, yrkade utskottet att det skulle göras en utredning. Kungl. Maj:t har också igångsatt en sådan utredning, som alltså har att göra med administrativa frihetsberövanden över huvud taget, och utskottet säger i sitt nu föreliggande utlåtande, att vid denna utredning kommer säkerligen även att beaktas, hurvida det finns någon bristande överensstämmelse mellan konventionens regler och den svenska lagstiftningen.

Hela fråga om de administrativa frihetsberövandena är således enligt utskottets eget erkännande avkopplad från det problem som det nu gäller. Vad kan det då vara för andra fall som enligt utskottets mening gör att riksdagen behöver fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på den stora fara vi löper genom att

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

vi har anslutit oss till konventionen för de mänskliga rättigheterna?

Utskottet anför själv bara *ett* konkret sådant fall. Visserligen säger sig utskottet »exempelvis» anföra detta fall, men det är dock det enda som utskottet pekar på, och det gäller församlingsfriheten. Konventionen upptar bl. a. en allmän princip om att församlingsfriheten skall vara tryggad och anger sedan vissa undantag därifrån. Utskottet gör nu gällande, att man inte har systematiskt gått igenom alla bestämmelser i svensk lagstiftning, som kan stå i strid med denna konventionens princip eller som inte når upp till den standard konventionen föreskriver. Den som läser konventionens regler om församlingsfrihet måste emellertid säga sig att de undantag, som där är angivna, helt täcker våra behov. Jag tror inte att man kan tänka sig någon inskränkning i den svenska församlingsfriheten, som skulle innebära att vi inte till fullo gav den församlingsfrihet som konventionen kräver.

Vad beträffar prövningen inom den internationella kommissionen så har denna till uppgift att ta emot petitioner och att, om den möjligen finner anledning därtill, låta regeringarna få tillfälle att yttra sig samt att försöka en förlikning, om kommissionen finner att det föreligger tillräckliga skäl för klagomål mot en regering. Om inte denna procedur leder till någon uppgörelse, kan frågan hänskjutas till Europarådets ministerkommitté, som med $\frac{2}{3}$ majoritet fattar beslut i saken. Jag tror inte att man behöver befara att utrikesministrarna i denna kommitté skall läsa texten på det sätt, som en del jurister här i Sverige har gjort, och komma till den slutsatsen att våra regler på dessa områden inte når upp till den standard, som kommissionen avsett att införa.

Man kan fråga sig, hur det kommer sig att åtskilliga jurister här i Sverige har skyndat sig att framföra den kri-

tiken, att vi skulle ha ingått ett avtal som inte stämmer med svensk lagstiftning. Ja, en del av kritikerna är nog i och för sig anhängare av tanken att använda de allmänna domstolarna även på socialvårdens område.

Den meningen är fullt respektabel. Men de bör inte begagna sig av denna fråga som ett slags hävstång för att få till stånd en reform rörande de allmänna domstolarnas anlåtande, även om de i och för sig anser en sådan önskvärd. Det är två skilda saker. De som är anhängare av den reformen kan ju arbeta för den utan att koppla ihop den med våra förpliktelser enligt konventionen.

Jag har det bestämda intrycket, att en del av de svenska jurister som har yttrat sig i denna fråga bl. a. vid ett sammanträde med Nordisk kriminalistisk förening, tolkar dessa texter precis som om de vore svenska lagtexter utan att tillräckligt beakta, att detta är en principkonvention, som anger allmänna principer men enligt sakens natur inte kan detaljreglera allting på det område som det gäller.

Utskottets föreställning att man genom en särskild utredning skulle kunna komma till entydiga slutsatser om vår rätts överensstämmelse med konventionen är en villfarelse. Det är klart att någon — vare sig han är jurist eller icke-jurist — kan förklara att han anser en domstol vara något annat än det vi är vana vid. Ingen kan på förhand ge ett auktoritativt besked om huruvida detta är riktigt, och det finns därför inte någon utsikt till att genom en utredning kunna slå fast, att den ena eller andra detaljen strider mot eller överensstämmer med konventionen. Men vi kan konstatera att innan konventionen lades fram företogs en grundlig juridisk utredning av de bästa juridiska krafter som stod till buds. Dessa har följt frågornas tidigare behandling fram till den slutliga konventionstextens tillkomst. De har sedan presenterat det ut-

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

arbetade förslaget för regeringen, som har prövat det. Jag tror inte det finns någon anledning till de bekymmer, som nu för andra gången föranleder första lagutskottet att skriva till Kungl. Maj:t om att något inte är riktigt som det skall vara i fråga om den svenska rättens överensstämmelse med konventionen.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Det kan inte komma i fråga att jag i detalj skall bemöta utrikesministerns anförande.

Det förvånar mig i viss mån, att hans excellens utrikesministern i dag kommer med ett så långt anförande och kritiserar första lagutskottet för att det skulle utövat kritik mot excellensen. I så fall tycker jag att hans excellens skulle ha infunnit sig 1952, då utskottet gjorde något liknande, och att han då skulle ha framfört dessa synpunkter. Utskottet sade då med anledning av vissa motioner, att utskottet funnit bristande eller i varje fall mindre god överensstämmelse på vissa punkter mellan konventionen och den svenska rätten. Det är väl mänskligt, om utskottet lever kvar i den föreställningen.

Utskottet har utformat sitt utlåtande så försiktigt som skett just därför, att utskottet inte ville rikta någon kritik mot utrikesdepartementet. Jag tycker nämligen detsamma som utrikesministern, att man måste hålla fast vid att detta är en principkonvention. Man skall inte tveka att ansluta sig till en konvention, därför att till äventyrs i något hänseende förutsättningar, som någon människa i något av de länder, som är anslutna, kan uppställa, formellt inte föreligger. Utskottet har långt ifrån varit djupt bekymrat. Detta framgår ju också av att utskottet har ansett, att den översyn, det är fråga om, skulle kunna göras i departementet. Jag vill gå så långt att jag säger, att det erfordras en översyn

av dessa saker alltemellanåt, om inte annat så för att fastslå att inte vi i riksdagen har tagit oss före att göra något, som inte väl överensstämmer med konventionen, ty vi kan inte hålla i huvudet alla de konventioner som vårt land har anslutit sig till.

Jag kan som exempel nämna, att vi nu faktiskt har konstaterat en brist på överensstämmelse när det gäller de administrativa frihetsberövandena. Jag tror nog att också utrikesutskottet, om dess utlåtande hade avfattats med samma utförlighet som är sed beträffande andra utskottsutlåtanden och om där alltså hade redogjorts för alla punkter där överensstämmelse förelåg, skulle ha funnit anledning att uttrycka åtminstone tvekan om huruvida så vore förhållandet i alla hänseenden. Detta gör nu inte utrikesutskottet. Utskottet brukar prestera en mycket kort skrivning, och de säkerligen mycket grundliga överväganden som utskottet har gjort redovisas inte.

Det har nämnts som exempel på bristande överensstämmelse redan tidigare i dag i första kammaren, att enligt konventionen dom skall avkunnas offentligt, under det att detta enligt rättegångsbalken inte alltid är nödvändigt. Låt vara att detta är en detalj, det gäller i alla fall en viktig princip.

Att i varje fall ordningen vad beträffar administrativa frihetsberövanden inte varit tillfredsställande, vågar jag påstå.

Jag behöver inte påpeka — ty det har utrikesministern redan gjort — att vi i första lagutskottet inte är så betydande jurister. Det är vi tvivelsutan inte, men det hade varit värdefullt om de som är så framstående jurister hade talat om precis vad som stämde och inte stämde i de olika fallen, så att vi i vår ringhet kunnat jämföra med vår uppfattning. Nu har vi tydligen, menar man väl, 1952 förlätt riksdagen till något felaktigt.

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

Det är så lätt för oss här att ena året knäsetta en konvention och det andra året göra någonting som strider mot den. Jag tar ett exempel — det är kritik mot mig själv, så jag har kanske lov att framföra det. 1952 framlades ett förslag till lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål m. m. Justitieministern hade utformat ett förslag, som vi ändrade litet på. Det skall alltså inte komma den minsta skugga på justitieministern i detta hänseende. Vår ändring gällde, att anhållningsmyndigheten i vissa fall skulle kunna få en förlängning av den tid, inom vilken häktningsframställning skall göras, med högst tio dagar och vidare att tiden för själva häktningsförhandlingen skulle kunna förlängas. Man kan nog inte vara alldeles tvärsäker på att detta, som genomfördes som en kompromiss på mitt initiativ, kan förlikas med den punkt i konventionen som säger att man ofördröjligen skall ställas inför domare eller ämbetsman som i lag bekläts med domsmakt, om man har berövats sin frihet. Jag måste medge, att jag vid behandlingen av detta ärende inte tänkte närmare på konventionens innehåll. Jag vill säga, att jag, långt ifrån att vilja rikta kritik mot utrikesdepartementet, tvärtom anser att man kan inlåta sig på att underteckna konventioner utan en alltför djuplodande prövning i alla detaljer. Här finns ju fruktansvärt många detaljer. Vidare anser jag nog att man även får se upp med vad vi tar oss före i riksdagen med vår brist på överblick. I första lagutskottet försöker vi naturligtvis att beakta konventionerna, men jag måste säga att vi tyvärr inte alltid kan det.

Jag hoppas att denna min förklaring räcker liksom det mjuka skrivsätt vi använt, där vi inte på något sätt anmärker utan tvärtom tycker att det är en lämplig ordning att avvakta och se efter om det är någonting som skall tolkas på ett annat sätt. Jag vill absolut bestrida

att jag hör till dem som är domstolsfrälsta och anser att allting måste prövas av domstol i den gamla vedertagna meningen. Jag tror att jag i det avseendet är lyckligt fri från alla komplex, som det yrke jag utövar möjligen skulle kunna föranleda till.

Med det sagda yrkar jag, herr talman, att utskottets hemställan måtte bifallas.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Efter detta avväpnande inlägg av utskottets ordförande vill jag bara säga, att om jag försummade att inställa mig i kammaren 1952 för att göra invändningar så fanns det säkerligen någon orsak till det — en orsak som jag nu inte är i stånd att minnas. Om jag emellertid inte nu tagit till orda, så skulle kanske utskottet ha kommit tillbaka även nästa år.

Herr **DICKSON** (h):

Herr talman! De juridiska finesserna skall jag inte gå in på, ty dem begriper jag inte. Behöver de putsas av litet så inte mig emot.

Det som kom mig att begära ordet var en antydning av utrikesministern att det skulle ha kommit fram kritik för att Sverige på ett så tidigt stadium hade »rusat iväg» och godkänt denna konvention om de mänskliga rättigheterna. I det sammanhanget skulle jag gärna vilja säga att jag anser att det var hedrande för Sveriges regering och det svenska riket som sådant att detta skedde så tidigt. Jag tror att vi var det första land som godkände konventionen, och jag tror att det haft betydelse för — om jag så får säga — det europeiska samvetet på detta plan. Det finns många länder som utan att ha så krångliga juridiska formuleringar till sitt förfogande ändå inte — eller kanske just därför inte — förut har kunnat leva upp till vad vi brukar kalla för mänskliga rättigheter, men som på senare tid så små-

Europarådets konvention beträffande skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna m. m.

ningom försökt foga in sig i detta schema. Jag vill därför ha understrukt, herr talman, att vi bör konstatera att Sverige i detta fall har skött sig bra.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag vill bara säga några ord. Jag trodde knappast att hans excellens utrikesministern skulle öppna en debatt, eftersom detta utlåtande, som ju bara riktar en appell till regeringen, var enhälligt. Jag är inte heller beredd och inser inte heller att det är nödvändigt att här försöka fördjupa mig i dessa frågor. Jag vill bara meddela kammaren och framför allt hans excellens utrikesministern, att jag aldrig har gjort anspråk på att företräda någon sakkunskap som är högre än den som utrikesdepartementet kan anlita.

Jag vill påpeka en sak som rent personligt rör mig. Det är nu andra gången i en utrikespolitisk debatt i en rättsfråga som hans excellens utrikesministern använder det uttrycket, att det finns högre sakkunskap än den jag företräder. Jag har bara betraktat mig såsom en enkel riksdagsman med rätt att få ta upp vilket problem som helst där jag finner att sakskalet kan påkalla intresse — vare sig jag är humanist, jurist eller någonting annat. Vi får över huvud taget förutsätta att de krafter som utrikesdepartementet kan använda är de mest eminenta som står till förfogande.

Jag vill bara tillägga att i de två frågor jag tagit upp — frågan om frihetsberövande och frågan om ersättning till sådana som blivit oriktigt häktade — har ju första lagutskottet i stort sett gett sin anslutning till min uppfattning — i varje fall så till vida att man önskar att dessa frågor underkastas en förnyad utredning eller åtminstone blir föremål för en översyn från utrikesdepartementets sida.

Min motion har självfallet inte alls kommit till för att jag på något sätt vill

stjälpa konventionen eller ännu mindre kritisera regeringen för att den omedelbart skyndade sig att låta Sverige gå i spetsen när det gällde att ratificera denna konvention och genom anslutning till systemet med en kontrollkommission vidga tillämpningsramen för konventionen — jag har ju en gång röstat för ratificeringen.

Men vi kanske ändå får säga i sanningens namn, liksom ordföranden i första lagutskottet framhöll, att utrikesutskottet — låt vara att våra partiledare och andra framstående riksdagsmän sitter där — dock knappast ägnar dessa juridiska frågor samma grundliga uppmärksamhet som första lagutskottet har gjort. Såvitt jag förstår har första lagutskottet nu inte gjort någonting annat än upprepat vad första lagutskottet skrev 1952. När jag i min motion talar om en utredning — utskottet vill ju nöja sig med att bara anmäla synpunkterna till regeringen — så har önskemålet varit att i sammanhang med frågan om administrativa frihetsberövanden få oklarheterna härom bragta ur världen så fort som möjligt i överensstämmelse med Europakonventionen.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! När de framstående juristerna i första lagutskottet har fått underbetyg, kan det anses opåkallat att en lekman tar till orda, men jag vill bara rikta en fråga till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena.

Det är så att professor Eek, som väl får räknas som rättsvetenskapsman, har i ett av sina senaste arbeten, om främingskap, tagit upp just dessa problem. Det är möjligt att det faller utanför frågan om administrativa frihetsberövanden, men eftersom vi i riksdagen är litet frågande, om våra egna beslut överensstämmer med Europakonventionen, vore det intressant att få höra om folkrättsexperten hans excellens herr utrikesministern anser att de anmärkningar

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

som professor Eek riktar mot svensk lagstiftning när det gäller Europakonventionen är alldeles felaktiga.

Under detta anförande tog herr talman åter ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDEN**:

Herr talman! Det skulle givetvis föra för långt att här gå in i detaljerad redovisning av de anmärkningar som dåvarande docenten Eek gjorde. Jag har emellertid här i min hand ett särtryck från Nordisk kriminalistisk årsbok 1954, där docenten Eek framställde vissa invändningar. Han bemötes på varje punkt av en av de jurister som deltog i utformandet av lagtexten, och jag har inte sett att vare sig motionären eller lagutskottet har tagit någon som helst hänsyn till detta ingående bemötande, som alltså finns tryckt i denna årsbok.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 19

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner angående utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Första lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 332 i första kammaren av herr *Ohlon m. fl.* och nr 268 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.* I motionerna, vilka voro likalydande, hemställdes, att riksdagen måtte anhålla om en generell och förutsättningslös utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner, I: 332 och II: 268, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Rylander, Lindblom, Magnusson, Alexanderson, Larsson* i Stockholm och *Fröding*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 332 och II: 268, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad reservationerna angivit.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **RYLANDER** (fp):

Herr talman! Spörsmålet om domstolarnas kontroll över de administrativa organen är mycket gammalt. En sådan kontroll har också på skilda håll förverkligats, och frågan om hur rättsskyddet i detta hänseende bäst skall kunna tillgodoses tycks överallt i västerlandet vara ett centralt spörsmål. I flertalet västerländska stater har medborgaren regelmässigt beretts möjlighet att bringa ett förvaltningsavgörande, som han är missnöjd med, under domstols granskning.

I Sverige äger domstol endast i begränsad omfattning pröva riktigheten av administrativa avgöranden. Förvaltningsdomstolar har fått sig anvisade att på särskilda i lag eller författning uppräknade områden vara besvärsprovande myndigheter. De allmänna domstolarna har ansett sig endast i begränsad omfattning kunna ingå på prövning av förvaltningsavgörandens lagenlighet, men det är mycket oklart i rättspraxis i vilken omfattning detta kan ske. På stora områden saknas därför möjlighet till en sådan prövning.

Egendomligt nog har hela detta problem om domstolsmässig kontroll mycket sent aktualiserats hos oss. På senare tid har frågan emellertid blivit och sedan förblivit aktuell också här, och i

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

andra länder, där sådan kontroll redan förekommer, har tendensen gått hän mot en utvidgning av denna.

Det är hela samhällsutvecklingen som föranlett detta. Förvaltningsapparaten har svällt ut till helt andra proportioner än tidigare, och nya organ av olika slag har kommit till. Förvaltningsmyndigheternas avgöranden nu för tiden har inte sällan en oerhört mycket mer genomgripande och avgörande betydelse för den enskilde än förr. Detta synes inte kunna undgå under den samhällsutveckling som pågår i alla länder. Desto viktigare blir då de rättssäkerhetsgarantier som vi har.

Nutidens myndigheter, som dignar under en stor, i regel år för år ökande mängd ärenden, har inte samma möjligheter som förr att grundligt penetrera allt, stort som smått. Man kan inte heller åstadkomma att alla grupper av ärenden handhas av en lika kvalificerad personal som tidigare. På grund av omfattningen av ny eller gång på gång ändrad lagstiftning inom förvaltningsområdet kommer man också där i större utsträckning än inom domstolarna in på förut oprövade och därför svårbedömda frågor. Allteftersom förvaltningsapparaten vuxit har därför behovet av kontroll ökat.

Här i Sverige tillkallades på sin tid, 1949, de s. k. besvärssakkunniga för en första etapp i ett stort utredningsarbete som syftar till en kodifiering av reglerna för förvaltningsförfarande. Direktiven för dessa sakkunniga var ganska diffusa. Det angavs att denna första etapp borde gälla besvärsinstitutet och »därmed sammanhängande problem».

År 1954 väcktes i riksdagen motioner angående vidgad domstolsprövning av administrativa frågor m. m. Majoriteten av det sammansatta konstitutions- och första lagutskottet som behandlade motionerna och vars utlåtande godtogs av majoriteten i kamrarna ställde sig närmast helt negativt till att något behov

av ökat rättsskydd i form av möjlighet till domstolsprövning skulle föreligga. Majoriteten tyckte finna det fullt i sin ordning att vi i Sverige allt framgent skulle inta en särställning i förhållande till andra västerländska stater i detta viktiga hänseende.

Det skulle vara frestande att här läsa upp ett stycke av detta utskottsutlåtande för att låta kammarens ledamöter göra en jämförelse med det utlåtande som i dag föreligger. Ledamöterna skulle då finna att det nu är helt andra tongångar. Man var då väsentligt skarpare och mera avvisande än man är i dag. Jag skall dock avstå från ett sådant citerande.

Utskottsmajoriteten påpekade emellertid till slut — efter att redan ha fastslagit att någon sådan undersökning som motionärerna påyrkat inte var påkallad — att vissa utredningar pågick, som möjligen komme att belysa de frågeställningar motionärerna rest. Bland annat hänvisades till besvärssakkunniga.

Jag nämnde nyss att direktiven för besvärssakkunniga var ganska oklara. I debatten 1954 påpekade de sakkunnigas ordförande, herr Herlitz, att det ju var en smaksak vad man kunde anse sammanhånga med besvärsinstitutet, och han ville höra riksdagens mening om huruvida det då aktuella spörsmålet, d. v. s. domstolsprövning av administrativa frågor, borde underkastas behandling av de sakkunniga eller inte. Majoritetens talesman i första kammaren sade senare att enligt hans mening även frågan om domstolskontroll över förvaltningen skulle utredas av de sakkunniga. I övrigt fick, såvitt jag vet, inte herr Herlitz något svar på sin fråga. Han tyckte heller inte bli nöjd med det svar han fick. Han beklagade att han på sin tid tagit initiativet till den stora utredningen om förvaltningsförfarandet, då det visat sig, att denna stäckte alla möjligheter att få någon partiell reform igenom.

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Hur det nu än kan ha varit avsett från början och hur det än var med herr Herlitz' betänkligheter, så har emellertid besvärssakkunniga i sitt 1955 framlagda principbetänkande, kallat »Administrativt rättsskydd», gått in även på frågan om domstolsprövning av rättsfrågor i förvaltningen. De sakkunniga har uttalat — något som måste skorra illa i öronen på majoriteten 1954 — att en rationellt avvägd, generellt verksam anordning för rättslig prövning av regeringens och förvaltningsmyndigheternas beslut, utövad av självständiga domstolar, är ett naturligt inslag i en modern rättsstat och att en sådan anordning icke — i Sverige lika litet som i andra länder — behöver inkräkta på den styrande makt som obeskuren måste ligga i regeringens hand.

De sakkunniga har emellertid, efter något ordande om skäl för och emot på ett par sidor i betänkandet, funnit sig böra avstå från tanken att vid sidan av det nu existerande besvärsinstitutet till skapa en särskild rätt till talan vid domstol. De har ansett åtgärder, som kan åstadkommas inom ramen för det nuvarande besvärsinstitutet, vara till fyllest för att tillgodose förefintliga rättsskyddsbehov och ha i sådant syfte förordat bland annat en viss vidgning av regeringsrättens kompetens.

Betänkandet har varit föremål för en omfattande remissbehandling, och Kungl. Maj:t lär nu överväga hur det fortsatta utredningsarbetet på detta område bör bedrivas.

Det råder en ganska stor förbistring mellan remissinstanserna. Åtskilliga har uttalat sitt intresse för en närmare utredning rörande domstolsprövning av förvaltningsavgöranden. Andra har ansett sig inte vara i stånd att på grundval av det föreliggande utredningsmaterialet ta någon ställning till frågan. Någon utredning i egentlig mening har ju — såvitt man kan utläsa av betänkandet — heller inte företagits i saken. En

så viktig fråga som denna avfärdas minsann inte på ett par sidor, varav huvuddelen ägnas frågan vilket slags domstol som skulle anförtros prövningen — om man skulle förordna en möjlighet till domstolsprövning, vilket man ju inte gjort. Under sådana förhållanden bör man akta sig för att fästa alltför stort avseende vid att rent matematiskt sett flertalet av de mer eller mindre sakförståndiga remissinstanserna stött de sakkunnigas ståndpunkt, detta så mycket mer som flera remissinstanser också intagit en avvisande hållning till de sakkunnigas förslag.

Diskussionen rörande ifrågavarande problem har förts vidare sedan riksdagen för två år sedan behandlade det. Ja, t. o. m. efter det att de besvärssakkunniga avgivit sitt betänkande har diskussionen tillförts avsevärt nytt stoff. Det skedde framför allt genom den debatt som i augusti 1955 anordnades av Nordiska administrativa förbundet vid dess möte i Stockholm rörande just denna fråga. Därvid antydde olika vägar till frågans lösning. Från danskt och norskt håll rapporterades pågående strävanden att söka rationalisera den i dessa länder gällande ordningen, enligt vilken de allmänna domstolarna har en generell överprövningsrätt i förhållande till förvaltningsavgöranden. Det är för övrigt ganska sällsamt att konstatera det stora intresse som där på socialdemokratiskt håll ägnas denna fråga. Jag kan som ett exempel nämna ett anförande som statsminister Gerhardsen höll i den norska trontalsdebatten i år. Han sade där: »En överprövning av administrativa avgöranden kan vara till förmån både för statsmyndigheterna och för den enskilde medborgaren, och därför har också den saken tagits upp till utredning. Felaktiga administrativa avgöranden kan förekomma under varje regering och varje samhällssystem, och det kommer alltid att vara en uppgift för statsmyndigheterna att så långt det

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

går skapa säkerhet mot sådana villkorliga avgöranden, säkra de enskilda medborgarna mot villkorliga avgöranden.»

Reservanterna anser nu, liksom motionärerna, att riksdagen bör ge sin mening till känna, innan fortsatta direktiv lämnas, som kan väntas bli bestämmande för arbetet på detta område för lång tid framåt. Liksom åtskilliga remissinstanser finner reservanterna att frågan om domstolsmässig prövning av förvaltningsavgöranden inte kan anses tillräckligt utredd av besvärssakkunniga.

Den omständigheten, att det svenska administrativa rättsskyddssystemet är uppbyggt efter andra principer, bör inte få stå hindrande i vägen för en sådan utveckling, att rättsskyddet på detta område kommer att motsvara de krav som med fog bör ställas på det, sedan förvaltningsmyndigheterna fått så vidsträckta befogenheter som är fallet i vårt moderna regleringssamhälle, där administrativa myndigheters åtgärder av allehanda slag på det mest ingripande sätt träffar den enskilde. Den rättsliga kontrollen över förvaltningen måste anpassas efter de behov som föreligger. Den måste följa med samhällsutvecklingen. Uppgiften kan inte lösas på samma sätt för alla tider.

Det är klart att det finns ett nära samband mellan frågan om förvaltningsförfarandets utformning i de olika instanserna å ena sidan och frågan om möjlighet till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen å andra sidan, men hur förfarandet än utformas kommer dock alltid att kvarstå ett behov av att i varje fall i viss utsträckning ha möjlighet till domstolsmässig prövning av en instans som står utanför förvaltningen.

Redan enligt nu tillämpad praxis kan, som jag nämnde, vissa av förvaltningsmyndighet avgjorda frågor dragas under domstols prövning. Omfattningen av denna prövningsmöjlighet är emellertid inte klar och har aldrig varit

föremål för en samlad översyn. Under sådana omständigheter anser reservanterna väl motiverat att besvär förfarandet och frågan om domstolsmässig prövning görs till föremål för undersökning var för sig. Då det är av stor betydelse vid utformningen av förvaltningsförfarandet att möjligheterna till domstolsmässig prövning är helt klarlagda, synes det sistnämnda spørsmålet i och för sig vara förtjänt av prioritet vid det fortsatta utredningsarbetet. Med hänsyn till problemets betydelse och till vad jag nu har anfört synes det angeläget att det snarast upptas till verklig undersökning.

Jag vill slutligen erinra om att i den 1954 tillsatta författningsutredningens uppdrag ingår vissa frågeställningar som ligger de här behandlade nära. Det är emellertid att märka, att författningsutredningen endast sysslar med riksdag och regering men däremot inte med förvaltningens problem i allmänhet. Det kan därför inte väntas att denna utredning skall lämna något bidrag av betydelse för den här diskuterade frågan. Trots att något egentligt samband inte föreligger kan jag för min del i alla fall förstå, om man vill avvakta författningsutredningens resultat innan man tar ställning till frågan om möjlighet till domstolsprövning av regeringsavgöranden, men beträffande andra avgöranden föreligger i varje fall intet skäl att vänta. Huvudsaken är att man vid det fortsatta utredningsarbetet om förvaltningsförfarandet inte bygger detta på besvärssakkunnigas omstridda ställningstagande beträffande möjligheten till domstolsprövning, utan att denna fråga får bli föremål för fortsatt övervägande.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Att jag anslutit mig till

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

den vid förevarande utlåtande fogade reservationen torde vara ganska naturligt med hänsyn till min inställning till sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3 år 1954. Jag stod nämligen redan 1954 på samma linje i den här frågan som herr Rylander.

Till vad herr Rylander nyss har sagt har jag inte så mycket att tillägga. Jag vill emellertid särskilt understryka önskvärheten av att den redan nu föreliggande möjligheten att i vissa fall föra talan vid allmän domstol om utfående av visst belopp under återopnande av att ett förvaltningsavgörande varit oriktigt snarast blir genom en utredning kartlagd och om möjligt lagfäst. Denna rätt är nämligen för närvarande helt grundad på rättspraxis och blir mycket ofta ifrågasatt genom foruminvändning. Fullt klara linjer härvidlag syns önskvärda.

Hur frågan om en eventuell generell rätt att få av förvaltningsmyndighet avgjorda rättsfrågor underkastade domstolsmässig prövning skall kunna lösas i praktiken, får givetvis bli beroende på den av oss förordade utredningens resultat. Frågan är ingalunda lättlost. Personligen skulle jag dock redan nu vilja antyda, att jag nog inte tror så mycket på lämpligheten av att koppla in de allmänna domstolarna i alla dessa sammanhang. Lösningen ligger kanske snarare i tillskapandet av en ny form av förvaltningsdomstol, en instans under regeringsrätten och sidoställd kammarrätten. Denna domstol borde väl emellertid stå helt fri från nuvarande administrativa myndigheter.

Jag inskränker mig, herr talman, till det nu sagda och yrkar bifall till reservationen.

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Efter en motion vid 1942 års riksdag av herr Herlitz m. fl. anhöll riksdagen om, som det hette, en

mera enhetlig, fullständig och i övrigt ur rättssäkerhetssynpunkt tillfredsställande lagstiftning angående förfarandet hos förvaltningsdomstolar och andra förvaltningsmyndigheter, då de avgör frågor som angår enskild rätt.

Arbetet med en reform av förvaltningsförfarandet har också alltifrån början handhäfts av juridiska experter. Kungl. Maj:t förordnade först professor Herlitz att som sakkunnig göra en förberedande utredning av hithörande frågor. Professor Herlitz' utredning, som slutfördes 1946, hade närmast karaktär av inventering av de lagstiftningsspörsmål, som borde upptagas till behandling, och planläggning av det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Utredningsmannen kom till det resultatet, att frågan om besvärsinstitutets reglering borde ställas i främsta rummet, bl. a. därför att en mängd spörsmål, som är gemensamma för besvärsinstitutet och förvaltningsförfarandet i övrigt, lättare kunde få sin lösning, om man till en början begränsade sig till att behandla dem sådana de framträdde inom besvärsinstitutet.

Ur rättssäkerhetssynpunkt ansågs det vidare motiverat att i första hand ägna uppmärksamhet åt besvärsinstitutet. I enlighet med dessa synpunkter togs nästa steg i reformarbetet år 1949, då Kungl. Maj:t tillkallade professor Herlitz, regeringsrådet Björkholm och landssekreterare Åkesson att fortsätta utredningsarbetet och därvid bland annat undersöka frågan hur förvaltningsförfarandet skulle bringas att bättre motsvara rättssäkerhetens krav. Den första etappen i lagstiftningsarbetet skulle gälla besvärsinstitutet och därmed sammanhängande problem. I utredningsuppdraget ingick också frågan om domstolskontroll över förvaltningen.

Medan utredningsarbetet pågick togs emellertid denna fråga i olika sammanhang upp till behandling i den offentliga debatten. Detta förde med sig, att

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

de sakkunniga i enlighet med justitieministerns önskan avgav ett förra året publicerat principbetänkande, som innehåller en summarisk redogörelse för vad de sakkunniga i framtiden tänker föreslå. I detta betänkande har de sakkunniga även behandlat frågan, huruvida en generell möjlighet bör tillskapas till talan inför allmän domstol eller förvaltningsdomstol mot regeringens och förvaltningsmyndigheternas beslut.

Av intresse är emellertid att notera, att de sakkunniga har avvisat tanken på en sådan anordning och i stället tänkt sig att förstärka det administrativa rättsskyddet inom det traditionella besvärsinstitutets ram, bland annat genom att sådaga regeringsrättens kompetens. Betänkandet har nyligen varit föremål för remissbehandling, och Kungl. Maj:t torde inom kort taga ställning till betänkandet. Remissyttrandena i frågan är i hög grad splittrade och mångtydiga.

Saken är alltså den, att det redan föreligger en av juridiska experter verkställd och på Kungl. Maj:ts prövning beroende utredning om det frågekomplex, som motionärerna vill göra till föremål för utredning. Med hänsyn härtill finns det uppenbarligen icke något behov av att riksdagen nu skulle begära ny utredning, innan den redan föreliggande utredningen ännu blivit i vederbörlig ordning prövad. Att besvärssakkunniga lämnat detta betänkande innebär inte att utredningen slutfört sitt uppdrag. Det har varit meningen att utredningsarbetet skulle fortsätta, sedan Kungl. Maj:t tagit ställning genom att godkänna utredningens ståndpunkt eller meddela direktiv hur utredningen eljest bör fortsättas.

Majoriteten inom utskottet har inte uttalat sig i själva sakfrågan, och jag skall heller inte göra det. Majoriteten har uteslutande tagit ställning till själva procedurfrågan. Utskotten brukar ju inte regelmässigt i skrivelse till Kungl.

Maj:t begära utredningar i frågor som redan är under behandling. Reservanterna gör det inte heller. Även de har tydligen ansett att en hemställan om en, för att tala med motionärerna, generell och förutsättningslös utredning av frågan är överflödig. Även reservanterna har frånfallit detta yrkande från motionärernas sida och menar att vad det nu gäller är att liksom omnämna frågan för Kungl. Maj:t, då Kungl. Maj:t, som det heter till slut i reservationen, »går att avgöra hur utredningsresurserna på detta område bör disponeras». Det är, herr talman, en väsentlig nedtoning som man där gör.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag är ledsn över att herr Skoglund i Umeå inte tycker om att det nu skett någon nedtoning i reservanternas uttalande. Jag skall försöka rätta det genom att säga att reservanterna anser att det är i hög grad påkallat att fästa uppmärksamheten på den här saken.

Det var ju så att regeringspartierna var kolossalt negativa 1954. Därtill kommer, att utredningen, som visst inte pågår i denna fråga, herr Skoglund, utan är avslutad, eftersom man redan bestämt sig för hur det skall vara, om det inte kommer några nya direktiv, går i samma avstyrkande riktning. Då är det naturligt att vi, som tillhörde minoriteten 1954, vill för vår del i all enkelhet och utan att gå in på några lösningar påminna om att vi tyvärr inte är nöjda med det ställningstagande som skett. Jag tror att justitieministern skall få anledning att i alla fall väga för och emot, ty så pass splittrade var verkligen remissinstanserna. Han får säkert anledning att tänka sig för flera gånger.

Utredning av frågan om möjligheten till domstolsmässig prövning av rättsfrågor i förvaltningen

Herr SKOGLUND i Umeå (s):

Herr talman! Jag har inte givit uttryck åt vare sig glädje eller ledsnad över reservanternas nedtoning. Jag har bara konstaterat faktum, att inte heller reservanterna går på motionens hemställan. Därmed har ju även reservanterna givit ett erkännande åt majoritetens uppfattning, att i en fråga som är på gång är det onödigt att begära att densamma skall göras till föremål för en ny utredning. Utredningsarbetet är enligt de uppgifter jag fått ej avslutat utan blir beroende på Kungl. Maj:ts blivande direktiv.

Herr HÅSTAD (h):

Herr talman! Jag skall inte alls bli långgrandig. Jag höll emellertid ett ganska ingående och utförligt anförande i denna fråga förra gången ärendet behandlades. Då tillkännagav jag en ganska bestämd och kritisk mening angående en generell prövning av förvaltningsakter.

Jag kan knappast finna av den utredning som föreligger eller av det utlåtande som här har avgivits av reservanterna, att min grunduppfattning kan rubbas. Jag har alltså fortfarande den meningen, att en generell domstolsprövning av varje förvaltningsbeslut inte behöver innebära, att det blir någon ny sakkunskap som tillföres utan snarare tvärtom. Vidare anser jag att en generell prövning kan komma att påverka förvaltningsmyndigheterna i icke alltid gynnsam riktning till följd av, låt mig säga, en viss rädsla för domstolsprövningen. Slutligen kan det uppstå en viss fara i längden för domstolarnas politisering.

Emellertid är jag förvånad över att besvärssakkunniga, framför allt dess ordförande, efter det ställningstagande han gjorde i riksdagen som förstakammarledamot, har frånfallit tanken på att regeringsbeslut skall kunna underkastas

domstolsprövning från rättslig synpunkt. Det förefaller mig som om just detta problem vore förtjänt av en fortsatt utredning, inte minst med hänsyn till de finska erfarenheterna på området.

Jag är beredd att rösta för reservationen men endast under en förutsättning, som såvitt jag förstår sammanfaller mycket nära med det uttalande som herr Fröding här gjorde, nämligen att en kartläggning av området, alltså i vilken utsträckning det kan finnas ett behov av domstolsprövning, prövning genom allmän domstol eller annan domstol liksom hittills skall kunna ske. Längre vill jag inte sträcka mig. Det är med denna personliga deklaration som jag, herr talman, yrkar bifall till reservationen.

Men, herr talman, det skulle vara av stort värde för kammaren och för alla ledamöter som är intresserade av denna fråga, att få höra, hur justitieministern i fortsättningen tänker handlägga detta ärende. Är det meningen, att ärendet skall behandlas som processreformen, alltså att de huvudgrunder, som departementet till äventyrs stannar för efter besvärssakkunnigas principutlåtande, skall föreläggas riksdagen, eller kommer statsrådet och regeringen att förelägga kommittén nya direktiv utan att ha vänt sig till riksdagen? Jag tror att denna fråga intresserar mycket framför allt med tanke på det sätt, på vilket den stora processreformen behandlades 1931 och 1942.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rylander begärde emellertid votering, vadan efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, skedde omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han ansåge flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Rylander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 118 ja och 76 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 21, i anledning av väckta motioner om beredande av möjlighet för vissa slag av föreningar att registreras såsom ekonomiska föreningar.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 21

Höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner om höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.

Första lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 350 i första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* och nr 279 i andra kammaren av herr *Löfgren m. fl.* dels ock en i andra kam-

maren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 602, av fru *Holmqvist* och fru *Löfqvist*, i den del densamma avsåg en generell uppräknig av underhållsbidrag, fastställda enligt äldre avtal eller dom.

I motionerna I: 350 och II: 279, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen med anledning av penningvärdets förändring efter 1950 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående höjning av belopp som utginge på grund av underhållsskyldighet av i motionerna närmare angiven karaktär.

I motionen II: 602 hade hemställts, såvitt nu vore i fråga, att riksdagen måtte besluta om en generell uppräknig av underhållsbidrag fastställda enligt äldre avtal eller dom.

Utskottet hemställde, att riksdagen i anledning av förevarande motioner, I: 350 och II: 279 samt II: 602 i vad den avsåg en generell uppräknig av underhållsbidrag, måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag.

Reservation hade avgivits av herrar *Magnusson* och *Fröding*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med avslag på de i motionerna I: 350 och II: 279 samt, såvitt nu vore i fråga, II: 602 framställda yrkandena likväl måtte i anledning av motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad reservanterna i ärendet anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Med hänsyn till den framskridna tiden skall jag försöka att med berömvärd korthet motivera vår reservation i detta ärende.

Enligt vissa familjerättsliga lagbestämmelser äger domstol utan hinder av vad som tidigare genom avtal eller dom

Höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.

blivit bestämt rörande familjerättsligt underhåll förordna om en jämkning av underhållsbidraget, när väsentligt ändrade förhållanden påkallar det.

När man genom lagen den 6 juni 1952 förordnade om en generell höjning av vissa äldre underhållsbidrag med respektive 60, 30 och 20 procent, motiverades detta med den då inträdda väsentliga penningvärdeförsämringen. Rättsgrunden för att man ansåg sig kunna vidta en sådan generell uppjustering var uppenbarligen, att man fann penningvärdeförsämringen så avsevärd, att väsentligt ändrade förhållanden utan vidare bedömdes föreligga.

Det penningvärde, som låg till grund för den generella höjningen 1952, var penningvärdet av 1951. Sedan dess har nu konsumtionsprisindex stigit med omkring 16 procent. Detta har givit utskottsmajoriteten anledning att på grund av vissa motioner hos Kungl. Maj:t anhålla om en översyn av 1952 års lag. Utskottsmajoriteten uttalar dock bland annat, att det möjligen kan vara föremål för tvekan om försämringen är av den storleksordning, att det redan nu bör övervägas att vidta särskilda åtgärder.

Reservanterna anser däremot att försämringen knappast kan anses så avsevärd, att man redan nu bör vidta sådana här åtgärder, men tillägger här efter: »Skulle penningvärdeförsämringen emellertid fortskrida så långt att konsumtionsprisindex i jämförelse med 1951 komme att utvisa en stegring med 20 å 25 procent, synes däremot anledning föreligga att företaga dylika åtgärder. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t kommer att med uppmärksamhet följa den fortsatta prisutvecklingen, så att möjligen framdeles erforderliga förslag till åtgärder av antydd art utan onödig tidsutdräkt må kunna föreläggas riksdagen. Någon från Kungl. Maj:ts kansli fristående utredning i frågan synes dock icke erforderlig.»

Grunden till reservanternas något

mera restriktiva inställning till frågan är uppenbarligen den, att vi inte anser den sedan 1951 fortsatta och i och för sig mycket beklagliga penningvärdeförsämringen vara så avsevärd, att den lagliga grundförutsättningen för en uppjustering, d. v. s. väsentligt ändrade förhållanden, redan har inträtt. Det gäller ju här, herr talman, en ändring av lagkraftvunna domar och inte ett fastställande av sedvanligt dyrtidstillägg. Man bör, när det gäller att företa en så unik och blint slående åtgärd som en generell uppräknings av detta slag, enligt min mening gå fram mycket varligt och inte alltför tätt ansluta sig till inflationen.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Fru HOLMQVIST (s):

Herr talman! Jag tar för givet att motionärerna i första kammaren fru Gärde Widemar m. fl. och i andra kammaren herr Löfgren m. fl. känner sig nöjda med första lagutskottets utlåtande nr 22.

Om den översyn som utskottet hemställer om i sitt utlåtande kan ske så fort att ett förslag i ärendet kan föreläggas höstriksdagen, kan jag också känna mig nöjd och anse att den fråga som jag velat fästa riksdagens uppmärksamhet på förts framåt. Jag vill emellertid ändå säga några ord om motionen nr 602 i andra kammaren.

Av den särskilda grupp som varit i vår åtanke i motionen nr 602 av mig och fru Löfqvist utgöres huvudparten av ensamma mödrar med barn i åldern tio till fjorton år. Det är ett känt faktum att barn i den åldern är dryga att försörja. Mat- och klädkostnader för dem skiljer sig inte mycket från motsvarande kostnader för en vuxen.

Flertalet av underhållsbidragen för dessa barn är efter 1952 års generella uppräknings kronor 26:—, 32:50 och 39:— per månad. Var och en förstår att dessa underhållsbidrag inte tillnärmelsevis räcker till halvp parten av kostnaderna för barnets uppehälle.

Höjning av vissa genom dom fastställda underhållsbidrag, m. m.

Även för ett barn finns ett existensminimum som inte kan underskridas. Av den anledningen tycker jag man borde kunna fastställa en undre gräns för underhållsbidrag.

Jag kan inte finna annat än att man på något sätt skulle kunna fastställa en kostnadsnorm som kan knyta an till föräldrabalken, där det heter att »föräldrarna vare skyldiga att vidkännas kostnaderna för barnets uppehälle och utbildning».

En generell uppräknings motion nr 602 skulle innebära ett avsteg från principen i föräldrabalken 7 kap. § 2, som lyder: »I kostnaden för barnets underhåll tages envar av föräldrarna del efter sin förmåga», och jag vill givetvis inte sätta mig över lagtekniska svårigheter, men efter vad jag kan förstå så blir den underhållsskyldige skyddad genom införsellagens bestämmelser om existensminimum. Har den underhållsskyldige inte förmåga att betala fullt ut det stipulerade beloppet, kan modern erhålla hjälp genom lagen om förskottering av underhållsbidrag, enligt nuvarande utformning utgående med det belopp barnets fader jämlikt rättens beslut eller enligt avtal är skyldig att utgiva, dock högst 600 kronor per år. Detta är anledningen till att vi i motionen angivit 50 kronor per månad som undre gräns.

Om slutligen en underhållsskyldig, som enligt avtal betalar 20 kronor per månad och efter 1952 betalar 26 kronor eller 312 kronor per år, nu har en årsinkomst av 9 600 kronor med normala avdrag och en taxerad inkomst på omkring 8 000 kronor i ortsgrupp 3, åtnjuter han i egenskap av försörjningspliktig halvt ortsavdrag, vilket med nu gällande skattesats ger honom en direkt sänkning i den statliga skatten med 120 kronor. Underhållsbidrag med belopp, som efter 1952 års uppräknings utgår med 26 kronor per månad eller 312 kronor per år, innebär alltså att vederbörande har ett reellt utlägg på endast 192 kronor i försörjningsplikt.

Om mödrar, som fått bära en onormalt tung försörjningsbörda, skall få någon lättnad, måste ett beslut fattas redan i höst. I förhoppning om att den föreslagna översynen sker snabbt yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr LINDBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att säga några ord med anledning av den reservation som avgivits av herr Fröding och denne talat för. Såvitt jag förstår har herr Fröding egentligen samma uppfattning som utskottet, nämligen att det ges tillfällen då dessa bidrag måste höjas, och att därför en domstol måste riva upp en dom den en gång avkunnat; penningvärdeförsämringen skulle då gå så långt ner som med 20 å 25 procent innan en ändring sker. Man frågar sig då vad anledningen är till att sätta denna gräns vid 20 å 25 procent. Underlättar detta på något särskilt sätt upprivandet av en dom som en gång avkunnats? Jag tror det inte.

Vidare är det väl så att för många människor gränsen i fråga ligger vid 10 å 12 procent, detta helt beroende på försörjningsmöjligheterna. Domstolarna är ju inte alltför generösa då det gäller att tillerkänna vederbörande moder bidrag från barnafadern. Jag undrar emellertid — den frågan har inte diskuterats i utskottet — om man inte, när man nu skall göra en översyn på detta område — jag förutsätter att det blir bifall till utskottets förslag — på samma gång kan se efter, om det finns möjlighet att göra domarna dubbla så att säga, så att på ett eller annat sätt fastställs, att bidrag skall utgå och att däri inte kan ske någon ändring annat än resningsvägen eller vad vi kan kalla detta förfarande. I fråga om beloppet skall det emellertid sägas ifrån av domstolen, att det kan komma att ske en jämkning, och sålunda blir vederbörande redan från början underkunnig om att en sådan kan komma till stånd. Detta

Höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp

är kanske en egendomlig metod i ett domstolsförfarande, men det är väl så att nöden inte har någon lag. Och anser man sig på domstolshåll inte kunna riva upp en dom annat än under alldeles särskilda omständigheter, får man väl skapa en förutsättning för att ordna den saken.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr RYLANDER (fp):

Herr talman! Jag skall fatta mig ännu kortare än herr Fröding.

Jag kan så till vida inte förstå reservationen som jag tycker att om man anser tiden ännu inte vara inne för en höjning av procentsatsen, skall man inte för Kungl. Maj:t ge det till känna. Det är då opåkallat att tala om vilken procentsats som skall sättas; det får Kungl. Maj:t fundera över. Först då bör man stöta på Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t underlåtit något i det avseendet.

Utskottsmajoriteten har nu för sin del inte velat ta fasta på någon viss procentsats. Orsaken härtill är, att när en höjning skedde 1952, motsvarade denna inte fullt den penningvärdeförsämring som hade inträtt. Särskilt när det gällde de äldre bidragen iakttog man stor försiktighet. När nu i fortsättningen penningvärdet ändrat sig, anser utskottsmajoriteten, att man inte får räkna så snålt längre.

Man förstår hur mycket detta betyder för alla dem, som inte tidigare har fått någon kompensation för penningvärdeförsämringen. Härtill kommer också att det i detta fall gäller människor, som är helt uteslutna från möjligheten att som andra medborgare bli delaktiga av den allmänna välståndsökningen. Vi påkallar inte heller att de skall bli det, men vi menar att med hänsyn till detta bör vi inte vara för snåla vid uppräkningsen av ifrågavarande underhållsbidrag på grund av penningvärdeförsämringen. Det är riktigt att dessa bidrag har sjunkit i värde med 16 procent, om man jämför med medeltalet för 1951,

men om man i stället jämför med penningvärdet i början av 1951, så har konsumtionsprisindex stigit med i det närmaste 20 procent, och bidragen har sålunda sjunkit lika mycket i värde. När härtill kommer det andra skäl som jag här nämnt, nämligen den uteblivna välståndsökningen, så tycker vi att tiden kan vara inne att höja beloppen.

Dessutom kan man ju inte göra en utredning om dessa saker på en dag, utan det tar väl något år. Jag tror därför inte som fru Holmqvist att förslag kan framläggas redan till instundande höstriksdag.

Med hänsyn till den knappa tiden skall jag inte här gå in på en motivering för att utskottet inte velat gå in för något minimibelopp. Jag tror inte det behövs i detta sammanhang.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 22

Föredrogos vart för sig:

första lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för fångvården å tillägsstat II för budgetåret 1955/56; samt

andra lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av 7 § lagen om förskottering av underhållsbidrag till barn;

Kammaren biföll vad utskotten i dessa utlåtanden hemställt.

§ 23

Höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp

Föredrogos andra lagutskottets utlåtande nr 23, i anledning av väckta mo-

Interpellation ang. redogörelse för de motiv, som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut att avslå en framställning från Svenska metallverken att förvärva fastigheten Perstorp 1° i Skedevi socken

tioner om höjning av bidragsförskottens och de särskilda barnbidragens maximibelopp.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid

Fru JOHANSSON i Skövde (s):

Herr talman! Det kanske kan synas överflödigt att jag här ordar om den motion, som fru Lewén-Eliasson och jag har väckt i denna fråga, men jag vill ändå säga några ord om den.

Utskottet har behandlat vår motion mycket välvilligt och hänskjutit den till en särskild beredning i socialdepartementet. Under denna vårriksdag har vi emellertid hänskjutit ett flertal motioner dit, och det är väl därför inte att vänta, att det skall redovisas något resultat därifrån under den närmaste tiden. Alla motioner rörande stödet åt barnfamiljerna och den familjevänliga politiken i övrigt är givetvis mycket behjärtansvärda, men jag förmodar att statsmakterna inte kan besluta om alla erforderliga åtgärder på en gång, utan att de uppjusteringar av olika bidrag o. s. v. som anses berättigade kommer att ske etappvis.

Jag frågar mig då vilka av de familjestödjande åtgärderna som skall komma i första rummet. I vilken ordning skall vi besluta om dem här i riksdagen? Min bestämda övertygelse är, att det är de ensamstående mödrarna som för närvarande har de största ekonomiska bekymren. Jag tror det var socialdemokratiska kvinnoförbundets ordförande Inga Thorsson som en gång under den förflutna vintern betecknade de ensamstående mödrarna med minderåriga barn som våra dagars proletariat. Det är visserligen mycket behjärtansvärt att få barnbidragen uppjusterade, men trots det stora intresse jag hyser för den saken är jag ändå övertygad om att det vi allra först måste tänka på är att öka bidragsförskotten och barn-

bidragen till de ensamstående mödrarna. De bör ha förtursrätt. Det är den saken jag här har velat poängtera. Det är de ensamma mödrarna statsmakterna bör tänka på i första hand, det är min önskan och vädjan, när vi går att besluta om de olika familjestödjande åtgärderna.

Häruti instämde fru *Löfqvist* (s).

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställen bifölls.

§ 24

Föredrogs vart efter annat:

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar på grund av statsunderstödd olycksfallsförsäkring för fiskare, m. m. och

nr 25, i anledning av väckta motioner om införande av kontroll å hörapparater; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 13, i anledning av väckt motion angående utarbetande av förslag till en stadga om allmänna vatten- och avloppsledningar och

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i folkbokföringsförordningen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

§ 25

Interpellation ang. redogörelse för de motiv, som legat till grund för Kungl. Maj:ts beslut att avslå en framställning från Svenska metallverken att förvärva fastigheten Perstorp 1° i Skedevi socken

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Interpellation ang. fullgörandet av 1951 års pensionsutrednings uppdrag

Herr förste vice talmannen SKOGLUND (h), som anförde:

Herr talman! Aktiebolaget Svenska metallverken har enligt 5 § bolagsförbudslagen den 18 januari 1955 anhållit om tillstånd att få förvärva fastigheten Perstorp 1° i Skedevi socken, Östergötlands län. Bolaget har avsett att använda fastigheten som fritidsreservat för sina anställda i Finspång. Enligt uppgift uppgår dessa till ett antal av 1 500. Bolaget äger för närvarande en mindre fastighet vid stranden av sjön Glan. Denna fastighet har emellertid försålts till Finspångs köping, som har för avsikt att där anordna en kommunal badplats, dock under förutsättning att bolaget i stället får tillstånd att förvärva Perstorp 1°, som är lämpligare för det avsedda ändamålet.

Fastigheten Perstorp 1°, som i många år ägts av en å annan ort bosatt person, är i mycket dåligt skick. Akerjordens beskaffenhet, de dåliga ekonomibyggnaderna och det ensliga läget gör den ej lämplig som jordbruksfastighet. Med hänsyn härtill ifrågasätter lantbruksnämnden i Östergötlands län om en familj, som för sin utkomst är beroende av fastighetens avkastning, kan bära de investeringar som erfordras för att få fastigheten i stånd för jordbruksändamål. Inte heller är det möjligt att av fastigheten avsöndra mark för komplettering av annat jordbruk. Därtill är avstånden alltför stora. Enligt distriktslantmätare Torsten Thurell, som tillstyrkt förvärvet, utgöres övriga fastigheter inom Perstorp, med undantag av domänverkets egendom, av småbruk som ligger flera kilometers körväg från fastigheten, varför sambruk ej är lämpligt. Om denna fastighet förvärvades av Kungl. Maj:t och kronan, torde den med all sannolikhet komma att helt införlivas med domänverkets skogsbruk.

Samtliga instanser, Hävla kommun, lantbruksnämnden och länsstyrelsen i Östergötlands län samt lantbruksstyrelsen har tillstyrkt förvärvet. Kungl. Maj:t

har emellertid enligt resolution av den 30 juni 1955 icke funnit skäl bifalla ansökningen. Eftersom samtliga instanser bifallit ansökningen, men Kungl. Maj:t trots detta avslagit densamma, synes det mig angeläget att frågan ytterligare belyses och att riksdagen får en redogörelse för de motiv som legat till grund för Kungl. Maj:ts ställningstagande.

Med anledning av vad ovan anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande fråga:

Vill herr statsrådet lämna kammaren en redogörelse för de motiv, som legat till grund för Kungl. Maj:ts ställningstagande till ansökningen från aktiebolaget Svenska metallverken om tillstånd att få förvärva fastigheten Perstorp 1° i Skedevi socken, Östergötlands län, som fritidsreservat för sina anställda?

Denna anhållan bordlades.

§ 26**Interpellation ang. fullgörandet av 1951 års pensionsutrednings uppdrag**

Ordet lämnades på begäran till

Herr AHLBERG (h), som yttrade:

Herr talman! Under de senaste åren har ett flertal pensionsfrågor tagits upp till diskussion i riksdagen. Några av dessa är för de pensionerade statstjänstemännen av mycket stor betydelse. Så gott som alla yrkanden har avfärdats med en erinran om att en utredning har frågorna under behandling eller i bästa fall att de hänskjutits till den utredning som antagit namnet 1951 års pensionsutredning. Ett par exempel må anföras.

En omprövning av metoden för sammanfogande av tjänste- och folkpensionen för statens egna tjänstemän har begärts vid flera riksdagar. Vederbörande utskott har anfört att de i motio-

Interpellation ang. fullgörandet av 1951 års pensionsutrednings uppdrag

nera framförda synpunkterna uppmärksammas av 1951 års pensionsutredning, varför framställningarna avslagits.

Motioner har väckts med yrkande om omedelbar behandling av frågan om höjning av äldre tjänste- och familjepensioner. Utskottet har bl. a. framhållit, att pensionsutredningen i görligaste mån bör ge prioritet åt dessa avvägningsfrågor, så att de nödvändiga förutsättningarna för en hållbar bedömning skapas.

Likaså har en utredning begärts angående grunderna för tillgodoräkning i pensionshänseende av tid före tillträddandet av pensionsberättigande tjänst. Utskottet har ånyo framhållit, att denna fråga tillhör de spörsmål som 1951 års pensionsutredning har att taga ställning till.

Sådan ändring i 1947 års allmänna familjepensionsreglemente har föreslagits, att maximiåldern för ingående av äktenskap medförande rätt till familjepension höjs ävensom att efterlevande make som innehar statstjänst tillförsäkras en i sin helhet oantastbar änke eller änklingspension. Utskottet framhöll i bägge fallen, att frågorna finns upptagna i direktiven till 1951 års pensionsutredning.

Vid flera riksdagar i följd och nu senast vid innevarande riksdag har begärts att pensionärer som tidigare varit anställda vid enskild järnväg, vilken övertagits av staten, bör få sina pensioner omreglerade så, att i princip full likställighet med motsvarande pensionärer vid statens järnvägar ernås. Denna framställning har dock avslagits av utskott och riksdag.

Dyrortsgrupperingen för pensionärerna utgör ett svårlost problem. Tjänstepensionen utgår nu räknat efter lönen på den lägsta dyrortsgruppen. Det kan ifrågasättas huruvida icke pensionen bör utgå efter den dyrort, där vederbörande vid pensionsålderns inträdande har sin tjänstgöring förlagd, kanske

med det villkoret att han skall ha tjänstgjort på orten i tre år. Yttrande härom har av statspensionärernas riksförbund framförts till pensionsutredningen.

Ett i de individuella fallen betydelsefullt problem gäller den pensionsrätt som bör tillkomma en statstjänsteman som frånträder sin anställning för övergång till annan arbetsgivare. Till den princip om pensionsrättens oantastbarhet som accepterats på det privata området har staten ställt sig oförstående. Emellertid kan man förvänta att utredningen framlägger ett förslag som medför flyttbar pensionsrätt även för statens tjänstemän.

Redan av här gjorda antydningar framgår, att grupper av redan pensionerade och i tjänst varande statsanställda har stort intresse av de reformer, vartill utredningen kan ge anledning. De hyser också oro för det långsamma tempo varmed utredningen förefaller att bedrivas. Icke minst de som redan pensionerats och hoppas få en som skälig betraktad förbättring skulle sätta värde på ett klart besked om när utredningen kan framlägga sitt betänkande. Om det drar ytterligare ut på tiden får flertalet av dessa ingen nytta av besluten, även om dessa skulle gå i positiv riktning. Två år i följd, 1954 och 1955, har civilministern i svar på interpellationer i denna fråga utlovat, att nästkommande år skall ett principbetänkande avlämnas från utredningen. Jag och många med mig hoppas, att inte bara ett principbetänkande utan slutgiltiga förslag föreligger i år, så att frågorna kan behandlas av 1957 års riksdag.

Med anledning av vad jag sålunda anfört hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för civildepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet i tillfälle att upplysa om i vilken utsträckning 1951 års pensionsutredning fullgjort sitt uppdrag, och kan statsrådet ange när något

Interpellation ang. utredning av frågan om verkningarna i skatteavseende vid fusion mellan ekonomiska föreningar

resultat av pågående utredningar kan förväntas?

Denna anhållan bordlades.

§ 27**Interpellation ang. utredning av frågan om verkningarna i skatteavseende vid fusion mellan ekonomiska föreningar**

Herr ÖSTLUND (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! 1951 års lag om ekonomiska föreningar har möjliggjort att sammanslagning kan ske av dylika föreningar genom föreningsstämmobeslut. Angivna förfarande, s. k. fusion, leder till att den övertagande föreningen tillföres den överlåtande föreningens samtliga tillgångar och skulder samt att den överlåtande föreningens medlemmar blir medlemmar av den övertagande föreningen, såframt de icke föredrar att lämna den överlåtande föreningen. Fusionsinstitutet får ses mot bakgrunden av behovet att på ett enkelt sätt sammanslå föreningar, utan att medlemskap och förmögenhetsmassor behöver upplösas. Institutet har redan i viss omfattning använts inom jordbrukets ekonomiska föreningsrörelse, där en sammanslagning av företag pågår inom olika områden i avsikt att åstadkomma en rationalisering av drift- och avsättningsförhållandena.

Gällande författningar innehåller ej särskilda föreskrifter angående verkningarna i skatteavseende vid fusion av ekonomiska föreningar. Spörsmålet här om har emellertid i anslutning till ett av riksskattenämnden lämnat förhandsbesked blivit föremål för regeringsrättens uttalande. Regeringsrätten har härvid enligt utslag den 3 februari 1955 funnit att — i brist på författningsföreskrifter och då reglerna om beskattning vid fusion enligt 174 § 1 mom. aktiebolagslagen icke utan särskild föreskrift kunde tillämpas vid fusion enligt 96 § lagen om ekonomiska föreningar —

verkningarna av fusion mellan ekonomiska föreningar skall bedömas som om den överlåtande föreningens tillgångar och skulder övergått till den övertagande föreningen genom ett med köp eller byte jämförligt fång.

Detta regeringsrättsuttalande leder till konsekvenser, som tvivelsutan kommer att försvåra eller rent av förhindra en användning av fusionsinstitutet enligt föreningslagen. Uppenbarligen skulle därmed den rationalisering av drift- och avsättningsförhållandena, som en fusion är avsedd att åstadkomma, i motsvarande grad bli eftersatt.

Några exempel angående regeringsrättsutslaget verkningar torde bestyrka det sagda.

Föreskrives i fusionsavtalet, att den överlåtande föreningens tillgångar skall avräknas efter det bokförda värdet hos denna, uppstår väl icke några skattekonsekvenser för den överlåtande föreningen. För medlemmarna i denna förening inträder emellertid skattskyldighet för vad de gottskrives utöver sin insats i den överlåtande föreningen, alltså för den del de kan ha i den överlåtande föreningens öppna reserver. Detta synes kunna bli fallet oavsett att beloppet icke i egentlig mening blir tillgängligt för lyftning vid fusionen för föreningens medlemmar. Härtill kommer — och denna konsekvens synes mig särskilt betydelsefull — att dessa öppna reserver då förvandlas till insatskapital med de påföljder i fråga om avsättning till reservfonden, som föreningslagen angiver.

Avräknas tillgångarna i stället efter medlemmarnas i den överlåtande föreningen sammanlagda insatsbelopp i denna, inträder icke några skattekonsekvenser för den överlåtande föreningen eller dess medlemmar, men den överlåtande föreningen blir därmed — på grund av föreningslagens föreskrift om det värde vartill tillgångar får upptagas — förhindrad att bokföra de genom

Interpellation ang. utredning av frågan om verkningarna i skatteavseende vid fusion mellan ekonomiska föreningar

fusionen erhållna tillgångarna till högre belopp än det angivna insatsbeloppet. Den överlåtande föreningens öppna reserv måste därmed förvandlas till dolda sådana, och den övertagande föreningen får icke tillgodoräkna sig dem såsom avsatta till exempelvis reservfond. De kan därmed genom majoritetsbeslut användas till utdelning och alltså upplösas till nackdel för föreningen.

Skulle åter vid fusionen tillgångarna i den överlåtande föreningen upptagas till högre belopp än det bokförda — skälen härtill kan vara i högsta grad legitima — inträder skattskyldighet för den överlåtande föreningen för det belopp, varmed avräkningen sker utöver det bokförda värdet, och dess medlemmar blir beskattade för vad de gottskrivits utöver sina insatsbelopp.

Såsom ovan antytts finnes särskilda lagbestämmelser, som reglerar beskattningen vid fusion enligt aktiebolagslagen men vilka icke är tillämpliga vid fusion enligt lagen om ekonomiska föreningar. För dessa senare finnes endast det regeringsrättsuttalande som här berörts och vilket får antagas bli avgörande för framtida praxis så länge någon lagändring icke vidtagits. En sådan synes mig emellertid angelägen, enär eljest syftet med de i lagen om ekonomiska föreningar givna bestämmelserna om fusion torde bli förfelat. En särskild lagbestämmelse, som reglerar de ekonomiska föreningarnas beskattningsförhållanden i förevarande sammanhang, synes så mycket mer motiverad som man på ett flertal andra områden anlägger samma skattemässiga bedömning beträffande de ekonomiska föreningarna som i fråga om aktiebolag.

Under åberopande härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få rikta följande fråga:

Är herr statsrådet villig att låta utreda frågan om verkningarna i skatteavseende vid fusion mellan ekonomiska

föreningar och för riksdagen framlägga de förslag som därav kan föranledas?

Denna anhållan bordlades.

§ 28

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 187, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag till Odlings- och byggnadshjälp åt innehavare av vissa kronolägenheter m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 188, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till stipendier m. m. jämte i ämnena väckta motioner;

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan rörande anslag till Lindring i mindre bemedlades kostnader för djursjukvård jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 193, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, jämte i ämnet väckta motioner.

§ 29

Anmäldes, att Kungl. Maj:ts proposition nr 172, angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland rörande tyska tillgångar i Sverige, m. m. tillställts kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 30

Anmäldes, att till herr talmannen under sammanträdet avlämnats en motion, nr 766, av herr *Rubbestad m. fl.* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 168, med förslag till lag an-

gående ändring i lagen den 19 juni
1942 (nr 429) om hyresreglering m. m.,
så ock om fortsatt giltighet av samma
lag, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 31

Justerades protokollsutdrag.
Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.20.

In fidem
Gunnar Britth
